

STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” din
ARAD

ANUL V, NR. 1 (16), MARTIE 2009

QUARTERLY JOURNAL, PUBLISHED BY „VASILE GOLDIS” WESTERN UNIVERSITY ARAD
V YEAR, NO. 1 (16) MARCH 2009

**„Vasile Goldiș” University Press
Arad – România**

STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

Revistă trimestrială editată de Universitatea de Vest

"Vasile Goldiș" din Arad

ANUL V, Nr.1 (16) – MARCH 2009

Colegiul de redacție / Editorial Board
Editor șef / Editor – in - Chief: Prof. Vasile MAN**Secretar general de redacție: / Executive Editor: Conf. univ. dr. Marius GREC****Membri / Members:**

Prof. univ. dr. **Marțian IOVAN**, Prof. univ. dr. **Maria PUSCHIȚĂ**, Prof. univ. dr. **Francisc SCHNEIDER**, Conf. univ. dr. **Nicolae IUGA**, Lector. univ. dr. **Eugen GAGEA**, Lector. univ. dr. **Stelian BOIA**, Lector. univ. drd. **Cristian BENȚE**, Conf. univ. dr. **Teodor PĂTRĂUȚĂ**, Lector. univ. drd. **Virgiliu JIREGHIE**

Consiliul științific – Referenți / Advisory Board:

- Prof. univ. dr. **Aurel ARDELEAN** – Rector al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, vicepreședinte al Federației Internaționale a Școlilor Superioare din Europa
Prof. univ. dr. **Răzvan THEODORESCU** – membru al Academiei Române.
Prof. univ. dr. **Constantin TOMA** – membru al Academiei Române.
Prof. univ. dr. **Grozdanka GOJKOV** – director al Școlii Superioare pentru Educatori din Vârșeț, Serbia, membru al Academiei Central – Europene de Știință și Artă, Paris
Pr. Prof. univ. dr. **Mircea PĂCURARIU** – Facultatea de Teologie “Andrei Țaguna” din Sibiu, membru al Academiei Române.
Prof. univ. dr. **Jean MONTREUIL** – Universitatea din Lille, Franța.
Prof. univ. dr. **Licia Maria VAINA** – Universitatea din Boston, SUA.
Prof. univ. dr. **Edouard JAGODNIK** – Președinte, F.E.D.E., Franța – Lyon.
Prof. univ. dr. **Mihai COMAN** – decan al Facultății de Jurnalism București, expert ARACIS.
Prof. univ. dr. **Crișu DASCĂLU** – director al Institutului de Cercetări Socio-Umane “Titu Maiorescu” al Academiei Române
Prof. dr. **Adrian Radu CRĂCIUN** senior rechercher, Universitatea Liberă Bruxelles, Belgia.
Conf. univ. dr. **Ilona MÁTHÉ** – Președinte al Fundației pentru Învățarea Limbilor Străine în Europa, Békéscsaba, Ungaria.
Prof. univ. dr. **Adrian NEGRU** – Școala Superioară pentru Educatori din Vârșeț, Serbia.
Conf. univ. dr. **Ștefan GENCĂRĂU** – Universitatea “Babeș – Bolyai”, Cluj Napoca.
Conf univ dr **Ioan TRIFA** – Decan, Facultatea de Științe Juridice, UVVG Arad
- Prof. univ. dr. **Victor CRĂCIUN** – Președinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindenii, București.
  - **Oana Corina MOLDOVEAN** – Parlamentul European, Bruxelles, Belgia.
  - Dr. **Viorel ȚIGU** – Istorice de artă, Arad.
  - **Petru POANTĂ** – critic literar, Cluj-Napoca, membru al Uniunii Scriitorilor din România
  - Prof. univ. dr. **Iulian NEGRILĂ** – Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Traducerile au fost asigurate de / Translations from Romanian were revised by:

Lect. univ. dr. **Narcisa ȚIRBAN**, Prep. univ. drd. **Gianina POPOVICI**, - L. Engleză,
Tehnoredactare/made-up: **Otilia PETRILA**

Adresa / Editorial Office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

310025 ARAD, Bd. Revoluției nr. 94-96; telefon: 0040/0257/280335; mobil 0724039978;
fax 0040/0257/280810; www.revista-studii-uvvg.ro, e-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

ISSN 1841-1401

Revistă evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior și clasificată în categoria B+,
indexată în Baza de Date Internațională (BDI) CEEOL (www.ceeol.com) din Frankfurt, Germania și EBSCO
Publishing din Statele Unite (www.ebscohort.com).

I. TRADUCTOLOGIE/TRANSLATION THEORY**ASPECTE ALE TRADUCERII UNUI TEXT ȘTIINȚIFIC DIN DOMENIUL BIOLOGIEI****SIMILARITIES AND DIFFERENCES REGARDING THE ENGLISH-ROMANIAN TRANSLATION OF A BIOLOGICAL AND/OR MEDICAL TEXT****Aurel ARDELEAN, George-Ciprian PRIBAC****“Vasile Goldis” Western University, Arad, Faculty of Medicine, Pharmacy and Dental Medicine, Department of Cell and Molecular Biology, no. 1 Feleacului St., gpribac@uvvg.ro****Abstract**

In this article we have tried to explain the similarities and differences observed when one translates a “technical” text. In the medical field, a lot of words, expressions and concepts may seem similar in English and Romanian language. This can be deceiving as we’ll show in our presentation. In order to do that we took an example of a book we have published in 2001 “Transport mechanism in biological systems”, Foreign languages Press Group. The book is structured on seven chapters, like Introduction, Classification of phenomena of transport through biological membranes, Passive transport, Active transport – Ionic Pumps, Cellular signaling, Energy converting organelles and Selective Bibliography. We have also presented some aspects that we consider to worth discussing. The English and Romanian versions of some texts are presented. All the medical and biological terms are very similar because they are derived from the Latin or from a Latin-related language. In conclusion, an accurate translation of a “technical” text would require the cooperation of a both a philologist and a specialist, especially in the biological and/or medical field.

Cuvinte-cheie: *limba română, medical, biologic, traducere, transport membranar***Keywords:** *Romanian language, medical, biological, translation, membrane transport*

The present article tries to explain the similarities and differences observed when one translates a “technical” text. In the medical field, a lot of words, expressions and concepts may seem similar in English and Romanian language. This can be deceiving as we’ll show in our presentation. In order to do that we took an example of a book we have published in 2001 “Transport mechanism in biological systems”, Foreign languages Press Group [1].

This book is structured on seven chapters, like Introduction, Classification of phenomena of transport through biological membranes, Passive transport, Active transport – Ionic Pumps, Cellular signaling, Energy converting organelles and Selective Bibliography. First of all let’s take a look at the translation of these chapters. There all very similar in both languages with one exception. The second chapter “Classification of phenomena of transport through biological membranes” and its Romanian equivalent “Clasificarea fenomenelor de transport prin membranele biologice” are slightly different in translation. This is due to the fact that for Romanian language where “classification” pertains to the “phenomena” is a little tricky on translating into English. So, for a mot-a-mot translation “of” will be repeated in order to underline that the chapter is about “classification” and not about “phenomena”. Probably, the most accurate translation would have been “Classification of Biological membranes Transport’s Phenomena” [2].

Subsequently we will present some aspects that we consider to worth discussing. The English and Romanian versions of some texts are presented.

English version: *In a way, the cells could be considered the functional units of living organisms. The fluid inside the cell, called the intracellular fluid is very different from that outside the cell, which is called the extracellular fluid. The extracellular fluid includes both the interstitial fluid and the plasma, which communicates continuously with the interstitial fluid through the pores of the capillary membrane. The extracellular fluid supplies the cells with nutrients and other substances necessary for the cell functions. But, before the cell could use these substances, they have to be transported through the cell membrane.*

Romanian version: *Într-un fel, celulele pot fi considerate drept unitățile funcționale ale organismului viu. Fluidul din interiorul celulelor, denumit fluid intracelular, este foarte diferit de cel din exteriorul celulelor, denumit fluid extracelular. Fluidul extracelular include atât fluidul interstițial, care circulă în spațiile dintre celule, precum și plasma sanguină care se amestecă liber cu fluidul interstițial în pereții capilarelor. Fluidul extracelular aprovizionează celulele cu substanțe nutritive și alte substanțe necesare funcțiilor celulare. Dar, înainte ca celula să poată utiliza aceste substanțe, ele trebuie să fie transportate prin membrana celulară.*

The paragraph above is describing the organism's and cell's fluids. As it can be seen, with some exceptions, most of all the words used are very similar between the English and Romanian versions. The exception regards a part of the paragraph on the extracellular fluid. The data described in the Romanian version is not entirely presented in the English version just because some information in English would be regarded as redundant. Another difference is the word "spații" that would be translated as "spaces". Nevertheless, taking into account that the proposition is about the capillary membrane the word "spaces" would have been considered out of the subject or as inappropriate, so the author preferred to use the word "pores" instead [3,4].

English version: *A system is called uniport if it mediates the transport through the membrane of a single substance. A system is called cotransport if it mediates the transport through the membrane of a substance coupled with the transfer of another substance. If both these substances are transferred in the same direction the system is called symport and if the directions of transfer of the coupled substances are opposite to each other, the system is called antiport.*

Romanian version: *Sistemul se numește uniport, atunci când acesta mijlocește transportul prin membrană a unei singure substanțe. Sistemul se numește cotransport atunci când mijlocește transportul prin membrană a unei substanțe cuplat cu transferul unei alte substanțe. Dacă ambele substanțe sunt transferate în aceeași direcție sistemul este simport, iar dacă direcțiile de transfer al celor două substanțe cuplate sunt opuse, sistemul se numește antiport.*

The systems mentioned above are very similar, like uniport, symport and antiport. All these systems are similar with the Romanian version also because the international scientific language is considered to be the English language, and as a consequence a lot of "scientific" words have been imported into Romanian language [5,6].

English version: *cGMP (guanosine 3'-5'-cyclic monophosphate) is another cyclic nucleotide acting as a second messenger. This molecule is produced under the influence of an enzyme called guanylate cyclase, located both in the membrane and in the cytosol. cGMP specific phosphodiesterase is located in the cytoplasm, in contrast with the one for cAMP, which is bound to the membrane.*

Romanian version: *GMPc (guanozin monofosfatul ciclic 3'-5') este un alt nucleotid cu funcție de mesager secundar. Această moleculă este produsă prin acțiunea guanilatciclazei localizată atât în membrana celulară, cât și în citosol. Fosfodiesteraza specifică pentru GMPc este localizată în membrana celulară, cât și în citosol. Fosfodiesteraza specifică pentru GMPc este localizată în citoplasmă, spre deosebire de cea pentru AMPc care este legată de membrană.*

The above paragraph illustrates a difference between the English and Romanian abbreviations. This is due to the orientation of words regarding a certain substance or structure. In

our example we have the cyclic Guanozine Monophosphate (cGMP) and cyclic Adenozine Monophosphate (cAMP) that are slightly different in the Romanian version, presented as GMPc and AMPc. This is the effect of the adjective „cyclic” that in the English version comes before the noun, instead of the Romanian version where is presented after the noun GMP or AMP. Another well-known abbreviation is the DNA noun that represents the „Deoxyribonucleic Acid” and it’s Romanian equivalent ADN corresponding to “Acid Dezoziribonucleic” [7,8].

English version: *These proteins, capable, by hydrolysis of ATP, to cause the folding or unfolding of proteins have been called chaperonines.*

Romanian version: *Aceste proteine, capabile ca prin hidroliza ATP să provoace deplierea sau plierea proteinelor au fost denumite chaperonine.*

This term „chaperonine” is derived from the French word „chaperoner”, which means „to escort somebody, offering him protection”. This term has been imported as a neologism in the Romanian language, like most all of the newly-discovered medical or biological terms [9,10].

Conclusions

All these medical and biological terms are very similar also because they are derived from the Latin or from a Latin-related language.

Concluding, an accurate translation of a “technical” text would require the cooperation of a both a philologist and a specialist, especially in the biological and medical field.

References

- 1.Ardelean, A., Tripsa, M.F., Transport mechanism in biological systems, Foreign Languages Press, 2001, pp. 16-17, 35-37, 88-90
- 2.Alberts, B., Bray, D., Lewis, J., Raff, M. Roberts, C., Watson, J.D., Molecular Biology of the Cell, Garland Publ. Inc. New York & London, 1983, p. 120-132
- 3.Higgins, C.F., Membrane permeability transporters and channels: from disease to structure and back *Curr. Opin. Cell Biol.* 11, 1998, p. 495
- 4.Ardelean, A., Craciun, C., Current Problems and techniques in Cellular and Molecular Biology, Ed. Mirton, Timisoara, 2000, pp. 102-105
- 5.Sansom, M., Models and simulations of ion channels and related membrane proteins *Curr. Opin. Struct. Biol.*, 8, 1998, pp. 237-244
- 6.Tanford, C., Mechanism of free energy coupling in active transport *Annu. Rev. Biochem.* 52, 1983, pp. 379-409
- 7.Armstrong, C., The vision of the pore *Science* 280, 1998, pp. 56-57
- 8.Betz, H., Ligand-gated ion channels in the brain: the amino acid receptor family *Neuron* 5, 1990, pp. 383-392
- 9.Biggin, PC, Roosild T., Choe, S., Potassium channel structure: domain by domain *Curr. Opin. Struct. Biol.* 10, 2000, pp. 456-461
10. Kim J.H., Haganir, R.L., Organization and regulation of proteins at synapses *Curr. Opin. Cell Biol.* 11, 1999, pp. 248-254

**TRADUCERE - EGAL TRĂDARE?
O DISCUȚIE ASUPRA DRAMEI SUEDEZE *DEMONI* ȘI TRANSPUNEREA
EI ÎN ROMÂNĂ**

**DOES TRANSLATION EQUAL BETRAYAL?
A DISCUSSION ON
SWEDISH DRAMA AND ITS RENDITION INTO ROMANIAN**

Åsa APELKVIST
Suedia

Abstract

The present paper approaches a few issues linked to the translation of the theatre play „The Demons” from Swedish into Romanian. The play written by the English playwright Lars Norén has an interesting and actual theme. It describes city people fighting one way or the other the emotional problems arising into a society more or less narcissistic.

Cuvinte cheie: *traducerea unei piese de teatru, Lars Norén, „Demoni”*

Keywords: *theatre play translation, Lars Norén, „The Demons”*

Este bine cunoscut faptul că orice *traducere* a unui text dintr-o limbă într-altă întotdeauna înseamnă și o *interpretare* a acestui text. Dar s-ar putea spune de asemenea – cum cita profesora mea de limba română din Cluj o aserțiune devenită clasică – că acest proces implică și un soi de *trădare*? Etimologic vorbind „a traduce” înseamnă „a (a)duce de pe o parte pe altă”, cuvântul latin derivă din verbul „*ducere*” (a duce, a aduce), plus prepoziția „*trans*” (de pe o parte pe altă). Verbul „a trăda” provine și el din limbă latină (*tradere*) și acest termen are mai multe semnificații, ca de exemplu „a-și vinde”; „a înșela”; „a transmite”, „a preda”, așadar traducând aducem, înșelăm și deopotrivă transmitem ceva. Am putea vorbi despre textul tradus ca despre o *marfă* (conținutul) adusă de pe o parte pe alta iar, de la un cap la altul al drumului, s-a schimbat și *ambalajul* (limba). Această limbă, însă, merge mână-n mână cu mentalitatea și societatea unui popor; ele sunt ceea ce oglăndește felul particular de a fi și de a gândi al unei colectivități.

Munca unui traducător constă, în linii mari, în faptul de a găsi echivalente potrivite în limba-țintă pentru limba-sursă, iar de mai multe ori este vorba de a *livra* cea mai bună *soluție* a unei probleme ale cărei rădăcini se găsesc în construcția diferită a limbilor, precum și în deosebirile legate de mentalitatea și societatea culturală.

Dar ce este de fapt un *echivalent potrivit*, dacă nu vorbim despre un termen simplu care poate fi denumit în amândouă limbile fără mare efort? Și după părerea cui este considerat potrivit? Chiar aici găsim adevărată sfidare a unui traducător. El este cel care alege – din toate posibilitățile de a transforma ambalajul, de a aduce „marfa” dintr-o parte în alta – cum trebuie să se procedeze. Bineînțeles că el trebuie să cunoască foarte bine și limba-sursă și limba-țintă. Și în plus, obligatoriu, el trebuie să știe foarte bine și societatea și mentalitatea popoarelor respective. Este vorba de a livra mesajul dintr-un sistem de referințe în alt sistem de referințe, adică în alt spațiu cultural. În acel moment, însă, când apar greutăți în cautarea unui echivalent, atunci începe și interpretarea – sau trădarea.

Discutând devenirea unui text în altă limbă am putea să ne referim la probleme strict gramaticale ca și la probleme legate de mentalitate sau societate. Cât de frecvente sunt problemele structurale depinde, bineînțeles, de cât de mare este diferența între cele două limbi, determinată de geneza și de istoria respectivelor limbi. Aici, de exemplu, este vorba de două limbi destul de diferite:

limba suedeză este o limbă nordică aparținând familiei limbilor germanice în timp ce limba română face parte din grupul limbilor latine.

Articolul de față abordează câteva probleme legate de traducerea piesei de teatru, *Demoni*, din limba suedeză în limba română. Această piesă scrisă de dramaturgul suedez Lars Norén are o temă foarte actuală și interesantă; ea descrie oameni din oraș, care se luptă, într-un fel sau altul, cu probleme emoționale ieșite la iveală într-o societate mai mult sau mai puțin narcisistă. Deși scrisă în 1982, drama *Demoni* nu și-a pierdut actualitatea. Piesa, oriunde în lume ar fi jucată sau citită, rămâne mereu în atenția publicului. Despre autorul dramei, Lars Norén, care a devenit în viață fiind, un clasic, s-a scris că poziția sa în lumea de teatru poate fi comparată cu cea a predecesorului său cel mai important din literatura suedeză, August Strindberg (Apelkvist, 2005).

Punerea în discuție a unor diferențe structurale esențiale între cele două limbi, precum și dezbateră asupra unor greutăți deosebite legate de textul lui Norén, întâlnite pe parcursul acestei traduceri, sunt probleme care ar trebui luate în considerare în traducerea din suedeză în română. Exemplele reprezentative ilustrează efectiv deosebiri stilistice interesante ale dramaturgului definind în mod marcant textul, și cum pot fi ele înțelese și interpretate. (Cele mai elementare deosebiri gramaticale dintre limbile cercetate nu sunt tratate aici; voi încerca, pur și simplu, să discut câteva diferențe ale limbilor care, după părerea mea, pot pune în dificultate un traducător.)

Atât în textele dramatice ale lui Norén cât și în cele ale cunoscutului dramaturg de origine română, Eugen Ionesco, indicațiile privind decourile și jocul actorilor sunt bogate și precise. Autorii comunică în acest fel cititorilor sau regizorilor viziunea lor asupra teatrului. Această viziune „se exprimă nu numai printr-un șir de replici, ci prin întreg spectacolul pe care Ionesco /sau Norén.¹ îl pune pe scena hârtiei, pentru ca apoi să se poată naște pe scena reală” (Ionescu, 2002, pag. 9). Stilul lui Norén, deosebit de personal, este marcat de imagini foarte sugestive poetice și de exprimări paradoxale. În ceea ce privește textul dramei *Demoni* s-ar putea spune că are două nivele stilistice. Pe de o parte piesa este constituită din dialogurile realiste ale oamenilor moderni, prin urmare este vorba în linii mare de un limbaj simplu de zi cu zi. Pe de altă parte avem de a face cu indicații de regie (numite și didascalii²) scrise uneori într-un ton și într-o limbă cu totul diferite. Uneori aceste indicații sunt directe, clare și foarte scurte, cum este cazul, de exemplu, cu mai multe adverbe descriind felul în care un comentariu este rostit sau sentimentul pe care îl au protagoniștii la rostirea unor cuvinte. Directe, clare și scurte sunt și didascalii asupra mișcărilor actorilor de pe scenă, iar uneori Norén descrie o stare sufletească sau o atmosferă folosind formulări radicale care, în fond, par ilogice. Acestea ar putea arăta viziunile foarte poetice ale lui Norén. De fapt poezia este prezentă peste tot, fapt care face ca nici în dialoguri să nu fie utilizat strict doar limbajul cotidian.

Mai întâi, vreau să pun în discuție câteva **probleme structurale generale**, prima fiind *modul verbului în suedeză după conjuncția „att” și echivalența sa în română*. În limba română există două conjuncții pentru exprimarea propozițiilor conținând conjuncția subordonată în suedeză „att” (așa-numite „att-satser”) și anume să + conjunctiv sau că + indicativ (Lombard, 1973, pag. 299).³ Conjuncția *să* este specifică modului conjunctiv, care are timpurile prezent și trecut. De obicei, modul conjunctiv este folosit ca al doilea verb (Pop, 1997, pag. 164, 218):

Acum <u>vreau</u> doar <u>să cânti</u> . (124) ⁴
vb ₁ vb ₂

Nu <u>vill jag att du</u> bara <u>sjunger</u> .
vb ₁ vb ₂

¹ Comentariul meu.

² Din DEX online: Instrucțiune dată actorilor de autorul unei opere dramatice antice grecești.

³ În ceea ce urmează voi analiza numai echivalența să+conj.

⁴ Indicarea paginilor în paranteză se referă la *Demoni*.

În această propoziție amândouă verbele au subiecte diferite. În afară de faptul că și verbul al doilea se conjugă la modul indicativ în suedeză – spre deosebire de exemplul românesc unde găsim modul conjunctiv pentru al doilea verb – pronumele personale ca subiect de persoană întâi și de persoană a doua în acest caz („jag” și „du”) nu se regăsesc în fraza tradusă. „Eu” și „tu” nu trebuie scrise, deoarece nu există aici nicio îndoială asupra autorului fiecărei acțiuni, cine *vrea* și cine *cântă*. Forma predicatului indică la ce persoană se referă verbul. (Lombard, 1973, pag. 28)

Înainte abordării următoarelor fenomene, vreau să mai insist asupra folosirii conjuncției „să”. Cum deja am precizat, exemplele de mai sus au subiecte diferite. Dacă, însă, subiectul verbului principal este același ca și subiectul verbului secundar, se procedează în același mod în limba română, pe când verbul secundar este la infinitiv în suedeză. Acesta este ilustrat în exemplele următoare:

Subiecte diferite ale verbului principal și ale verbului secundar:

<i>indicativ în suedeză</i>	<i>să+conj. în română</i>
<i>Han vill att jag ska gå ut på dansrestaurang och skaffa killar och sedan ta dom med mig hem/.../</i>	<i>Vrea să mă duc la un restaurant unde se dansează și să-mi gălesc băieți și apoi să-i aduc cu mine acasă /.../(103)</i>
<i>Nej, jag föreslår att du lever det liv som du inte kan leva med mig /.../ och skaffar dig allt det som du säger att jag hindrar dig från att få...</i>	<i>Nu, propun să trăiești viața asta pe care n-o poți trăi cu mine /.../ și să faci rost de orice zici că eu te împiedic să ai...(26)</i>

Același subiect al verbului principal ca și al verbului secundar:

<i>infinitiv în suedeză</i>	<i>să+conj. în română</i>
<i>Jag kan lika gärna gå ner.(...)</i>	<i>Pot foarte bine să mă duc și jos. (58)</i>
<i>Det låter grymt, men nu vill jag vara crudă. grym.</i>	<i>Sună crud, dar acum vreau să fiu (27)</i>
<i>Jag måste se vad hon gör.</i>	<i>Trebuie să văd ce face ea...(118)</i>
<i>Jag försöker faktiskt springa en mil varje morgon.</i>	<i>De fapt încerc să alerg zece kilometri în fiecare dimineață. (52)</i>

Uneori, dacă nu există ambiguități, infinitivul se folosește în suedeză și în fraze când subiectul verbului secundar constituie în același timp obiect direct sau obiect indirect al verbului principal.

Subiectul verbului secundar egal cu obiectul verbului principal :

infinitiv în suedeză Så <u>säg till honom att ligga</u> kvar. (eg. att han ligger kvar)	să+conj. în română <u>Spune-i să stea</u> pe loc. (90)
/.../ Frank <u>hjälp</u> er Jenna att tvätta händerna.	/.../ Frank o <u>ajută</u> pe Jenna <u>să se spele</u> pe mâini. (120)

Subiectul verbului „a se spăla” în propoziția precedentă este *ea* și nu *Frank*, așadar *ea* este egal cu obiectul în acuzativ al verbului „a ajuta”. (Lombard, 1973, pag. 302) Cum reiese din exemplele de mai sus, se folosește infinitivul în suedeză pe când română are construcția să+conj. Alte exemple din carte:

<u>Låt mig ligga</u> .	<u>Lăsați-mă să stau</u> culcată. (44)
/.../låt den bara <u>falla upp</u> av sig själv...	/.../și <u>lasă-o să se desfacă</u> singură...(77)

Tot este vorba aici de aceeași structură gramaticală, și anume o frază în care subiectul verbului secundar este egal cu obiectul verbului principal. Cu aceste două exemple de mai sus aș dori să atrag atenția asupra posibilității unor traduceri în românește ale construcției importante „*att låta någon göra något*” în suedeză. Problema este că verbul „låta”, care în acest caz se construiește cu infinitivul, are două echivalente în română; *a lăsa+conjunctiv* (cu semnificația „a permite pe cineva să”, „a nu împiedica pe cineva să”) sau *a face+conjunctiv* (semnificând „a convinge pe cineva să”, „a îndupleca pe cineva să”), deci alegerea dintre aceste două variante depinde de nuanțele stilistice din context (ibid.). În piesa tradusă n-a fost folosită nicăieri această construcție, așadar nu pot da un exemplu autentic pentru *a face să+conj.* Ca să pot exemplifica sunt nevoită să recurg la gramatica profesorului Alf Lombard unde, de pildă, găsim propoziția: „Jag har låtit honom tro att jag är sjuk”, care în românește sună: „L-am făcut să creadă că sînt bolnav.” (ibid.)

Cum reiese din discuția și din exemplele de mai sus, construcția cu infinitivul din limba suedeză este redată, în cele mai multe cazuri, în română prin construcția să+conj. Uneori, însă, infinitivul suedez corespunde și cu un infinitiv în română.

infinitiv în suedeză Du <u>kan skära</u> dig. Men jag <u>kan inte leva</u> utan dig.	infinitiv în română Te <u>poți tăia</u> . (10) Dar <u>nu pot trăi</u> fără tine. (24)
---	--

După verbul „a putea” modul infinitiv este, conform lingvistului A. Lombard, la fel de frecvent ca și să+conj. în ceea ce privește limba română (Lombard, 1973, pag. 304). Aceasta se dovedește a fi situația și în textul traducerii din Norén. Iată două exemple cu varianta a două după verbul „a putea”:

Infinitiv în suedezăÄlskling - kan vi inte sluta bråka nu?Inte i sängen, då kan han ju strypa sig**să+conj. în română**Iubitule - nu putem să nu ne maicertăm acum?(21)Nu în pat, că poate să se sugrume.(29)

Frazele cu să+conj. sunt foarte frecvente în limba română; s-ar putea distinge cinci cazuri în care este utilizată structura să+conj. în română, și anume: 1. după verbele care exprimă o comandă sau o propunere, 2. după adverbe, 3. după pronumele sau adverbele interogative, 4. după, prin altele, prepozițiile *făra, înainte, în loc* etc., 5. în expresia *ca să*.

Încă o dată această distincție a limbilor română și suedeză trebuie subliniată, și anume că în suedeză se folosește foarte frecvent infinitivul (ca și în unele limbi romanice: franceză, spaniolă), în timp ce această structură se găsește relativ rar în limba română care preferă o propoziție subordonată de genul să+conj. Acest fenomen este o trăsătură caracteristică a limbii române. Dar și în ceea ce privește mai multe limbi din Balcan; ca albaneza, greaca și bulgara, infinitivul este de mai multe ori înlocuit cu propozițiile folosind să+conj., drept care această însușire este numită și o „trăsătură balcanică” (Lombard, 1973, pag. 305).

Cea de a doua problemă în discuția aici se referă la *timpul verbului în vorbirea directă și în vorbirea indirectă*. În limba română propoziția subordonată are același timp al verbului ca propoziția principală care redă cuvintele celui care vorbește, gândește, crede, vede, aude etc.⁵ Cu alte cuvinte timpul verbului în vorbirea directă este păstrat și în vorbirea indirectă. În suedeză, însă, timpul verbului din vorbirea directă se schimbă în vorbirea indirectă. Timpul vorbirii indirecte se potrivește cu timpul povestirii, care de obicei este exprimat în forma trecutului sau în forma condiționalului (Lombard, 1973, pag. 297-298). Aceasta reiese în următoarele exemple:

Ex. 1.

Nu kommer jag ihåg det för Tomas har
sagt att det var samma år som Kennedy
blev mördad.Acum îmi aduc aminte fiindcă Tomas a
spus că are aceleași cifre ca și anul când
a fost ucis Kennedy. (29)**Vorbire directă:****în limba suedeză:**...Tomas har sagt: ”det är samma
år som Kennedy blev mördad”.**în limba română**...Tomas a spus: are aceleași cifre ca și anul
când a fost ucis Kennedy.**Vorbire indirectă:**...Tomas har sagt att det var
samma år som Kennedy blev mördad....Tomas a spus că are aceleași cifre ca
și anul când a fost ucis Kennedy

⁵ Acest mod de a folosi timpurile în vorbirea indirectă este împrumutat în limba română din limba slavă (Lombard, 1973, pag. 297).

Ex. 2.

Jag ville så gärna gå i söndagsskolan fast mina föräldrar inte var religiösa... för jag hade fått höra att man fick en stjärna... en stjärna varje gång som man skulle klistra in och jag trodde att när jag hade fått en stjärna skulle allting bli annorlunda...

Vroiam așa de mult să mă duc la școala de duminică deși părinții nu erau credincioși... auzisem c-aș primi o steluță... de fiecare dată o steluță pe care trebuia s-o lipesc în carnet și credeam că atunci când o să primesc o steluță totul se va schimba... (119)

Privitor la limba suedeză și alte limbi din Occident (ca de pildă germană, engleză etc.), condiționalul reprezintă și timp – viitorul trecutului – și mod, pe când în română condiționalul este numai mod (Lombard, 1973, pag. 298):

Vorbire directă:**Vorbire indirectă:****în limba suedeză:**

jag hade fått höra: ”man får en stjärna...” jag hade fått höra att man fick en stjärna...

jag hade fått höra: ”man skall klistra in den” ...som man skulle klistra in.

jag trodde: ”när jag får en stjärna, blir allt jag trodde att när jag hade fått en annorlunda” stjärna skulle allting bli annorlunda...

în limba română

auzisem: ”ai primi o steluță...”

auzisem c-aș primi o steluță...

În acest din urmă caz am ales condiționalul-optativ pentru traducerea frazei în română, deoarece ar putea fi interpretată ca o acțiune care se poate realiza în viitor, și anume „dacă te-ai duce la școala de duminică, ai primi o steluță...”, dar ar fi corectă și o altă variantă, și anume s-o traducem printr-una din construcțiile în care poate fi exprimat viitorul⁶: „când te vei duce la școală de duminică, vei primi o steluță...” sau „când o să te duci la școală de duminică, o să primești o steluță”. Aceste două tipuri din urmă ar fi fost rescrise astfel în vorbirea indirectă: „auzisem că voi primi...” sau „auzisem că o să primesc...”.

auzisem: „trebuie s-o lipesci...”

...care trebuia s-o lipesc...

credeam: „atunci când o să primesc o steluță totul se va schimba...”

credeam că atunci când o să primesc o steluță totul se va schimba...

Uneori se mai întâmplă și în frazele suedeze subordonate ca timpul prezent al verbului să fie păstrat în vorbirea indirectă:

Jag har inte sagt att jag <u>är</u> glad.	N-am spus că <u>sunt</u> bine dispus.(14)
---	---

Aici este vorba de o stare de spirit permanentă a persoanei care vorbește, nu numai în momentul când este rostită propoziția. (ibid.).

Problema a treia am numit-o *modul conjunctiv după unele verbe modale*. Spre deosebire de celelalte limbi romanice (ca franceză, spaniolă etc.), ca și de mai multe alte limbi din Occident (suedeză, germană și engleză etc.), unde, de exemplu, verbele de modalitate „a vrea”, „a trebui”, „a putea” și „a dori” sunt urmate de un verb la modul infinitiv, limba română folosește conjunctiv, construit de semnul conjunctivului *să* plus forme flexionare verbale deosebite.⁷

<i>infinitiv în suedeză</i>	<i>să+conj. în română</i>
Jag <u>kan</u> inte stå stilla...	<u>Nu pot să stau</u> locului... (117)
Brr vad <u>det känns skönt</u> att frysa så här...	Brr, ce- <u>mi place să tremur</u> așa... (118)
-vad <u>vill du ha</u> att dricka?	ce <u>dorești să bei?</u> (44)
<u>Måste vara</u> tröttsamt.	<u>Trebuie să fie</u> obositor.(41)
Men tror du att det är det <u>dom vill</u> <u>tala</u> om, när man sitter där i mörkret?	Dar crezi că despre asta <u>vor să</u> <u>vorbească</u> stând acolo în întuneric? (80)

Din toate exemplele din dreapta care utilizează *să+conj.* reiese faptul că modul conjunctiv le poate cauza tuturor, a căror limba maternă nu este limba română, probleme serioase, deoarece există forme deosebite la persoana a 3-a, și la singular și la plural. În trecerea de la indicativ prezent la conjunctiv prezent, schimbarea terminațiilor antrenează alternanțe consonantice și vocalice (Pop, 1997, pag. 167-168). În ceea ce privește verbul „a vorbi”, de pildă, regăsit în propoziția de mai sus, trecerea de la indicativ la conjunctiv are ca urmare următoarea schimbare a grupului de litere: „*esc*”⁸ devine „*escă*” la persoana a 3-a; („ei vorbesc” devine „ei să vorbească”).

În sfârșit, aș dori să iau în dezbateră câteva probleme deosebite care, într-un fel sau altul, au pus bețe în roate pe parcursul traducerii. Acestea sunt mai mult sau mai puțin legate de calitățile generale și particulare ale stilului scriitorului. Prin urmare ele nu se rezolvă ușor, nici măcar cu o desăvârșită cunoștință asupra sistemelor gramaticale diferite, sau un vocabular vast referitor la amândouă limbile. În primul rând trebuie să fim familiari și cu piesa respectivă și cu limbajul și stilul autorului, și anume într-un mod care ne ajută să regăsim aceleași sensuri, ritmuri, sonorități, registre etc.

În ceea ce privește piesa *Demoni*, dificultățile cele mai vizibile se află la *nivelul strict lexical* iar, cum este cazul la fiecare traducere, găsirea echivalentelor se face cu un rezultat mai bun sau mai puțin bun. Uneori nu toate sensurile unui cuvânt, sau ale unei fraze, pot fi traduse. În acest caz sensul secundar este sacrificat. Iată un exemplu:

”Allt detta bara för att komma dit där man <u>hänger sig, hån-ger</u> ...”
--

⁷ Acest fenomen de a conjuga verbul la modul conjunctiv după verbe modale se mai găsește în unele dialecte din sudul Italiei, fapt care se poate explica prin marea influență pe care o are limba greacă[asupra zonei geografice respective. Prin urmare, limba greacă folosește conjunctiv în loc de construcții cu infinitiv după, printre altele, verbul „a vrea”.

⁸ Sau „*este*” (din „vorbește”) pentru persoana a 3-a la singular.

Propoziția este tradusă în limba română în felul următor:

„Toata astea numai ca să ajung acolo unde te dedici, dedici...”(127)

În suedeză verbul „att hänge sig” are, conjugat la persoana a 3-a, două sensuri în limba scrisă, însă nu în limba vorbită.⁹ „Han hänger sig” în suedeză înseamnă ori „el se dedică” ori „el se spânzură”. Numai sensul de bază, „a se dedica”, s-a păstrat în traducere. N-am găsit un verb asemănător pentru varianta română, prin urmare ne-am hotărât să nu luăm în seamă cealaltă semnificație a verbului, deoarece ar fi trebuit să scriem un complet alt cuvânt, „a se spânzura”, și atunci nu s-ar fi putut păstra jocul de cuvinte. Mai degrabă ar fi sunat forțat.

Un alt joc de cuvinte pe care nu l-am putut păstra decât parțial în limba-țintă este rostirea lui Frank:

”Fast det är väl mer inbäddat därnere. Mer obonat. *Säger medvetet fel.*”

Norén folosește aici cuvântul **obonat** care, de fapt, înseamnă „nelustruit”. Prin context și din cauza sonorității acestui termen, însă, acest **obonat** te duce imediat cu gândul la o altă semnificație, și anume că apartamentul protagoniștilor este „nearanjat”, „dezordonat” sau „neplăcut”. Termenul firesc ar fi **ombonat** (plăcut, aranjat). În felul acesta Norén face ca textul să aibă un efect comic, deoarece sensul cuvântului se schimbă radical cu această singură literă „**m**” din **ombonat**, adjectivul pe care, de fapt, ar fi fost *mai logic* să-l spună. În acest caz ne ajută didascaliile autorului care subliniază „*Säger medvetet fel (Spune înadins greșit)*”. În varianta românească,

„Dar e mai aranjat acolo jos, nu-i așa? Mai **neplăcut**. *Spune înadins greșit.*”(33)

este utilizat antonimul cuvântului **ombonat** dar fără așa-zis „șocul comic”, în ciuda faptului că și adjectivul **neplăcut** își schimbă sensul dacă folosim sau nu prefixul **ne**. În română, însă, avem de a face cu un antonim perfect, în timp ce perechea **obonat-ombonat** în suedeză reprezintă antonime numai parțial. S-ar putea spune că în suedeză replica lui Frank îl face un om șugubăț. În traducere el pare mai degrabă un om răutăcios. Rezultatul este că totul sună cam aranjat în română.

Cum am mai menționat, Norén este caracterizat, prin altele, prin stilul său artistic extrem de personal și deosebit. Uneori își lasă personajele să spună, cu bună știință, lucruri greșite, dar alteori indicațiile de regie conțin descrieri ce unor cititori li s-ar părea, la primă vedere, ilogice. Deși aceste paradoxuri nu sunt greu de tradus în sine, mi s-a părut interesant să le pun în discuție. Câteva exemple din carte:

Kvinnor vill alltid ha oss så dåliga
inte vill att vi ska vara -

Femeile vor întotdeauna să fim atât de som dom
înșelători cum de fapt nu vor să fim – (85)

Usch, nu känner jag mig fräsch igen.

Of, acum mă simt proaspătă din nou.

Interjecția „usch”, de exemplu, exprimă o stare sufletească de nemulțumire sau neplăcere, dar este de la sine înțeles faptul că a te simți proaspăt după un duș provoacă o stare sufletească de plăcere.

⁹ Ca să reiasă jocul cuvintelor, Lars Norén a fost nevoit să folosească aici semne ortografice: liniuța de unire pentru a două oară indică cele două înțelesuri ale verbului.

S-ar putea spune că aceste două propoziții reprezintă stilul tipic norean, dar nu există nicio problemă să le traducem într-o altă limbă. Sunt foarte clare și simple, deși conțin un fel de paradoxuri. Dar iată ce poate să se întâmple când logica unei fraze pare să dispară. La un moment dat, Katarina, unul dintre cele patru personaje din *Demoni*, exclamă:

”Du är klinisk upp i arslet...”,

pe care am tradus-o în modul următor:

„Ești clinic până în cur...”

Însă, din pricina lipsei de logică a acestei exclamări, a fost „corectată” greșit la corectură (bineînțeles că din neînțelegere) în:

„Ești cinic până în cur...” (72).

Este vorba aici despre Frank; un bărbat cu adevărat foarte cinic, dar în textul-sursă autorul a folosit imaginea respectivă¹⁰ a adjectivului „clinic” pentru a provoca în acest fel un efect comic. În suedeză, replica lui Katarina nu poate fi citită greșit, deoarece diferența de ortografiere în limba suedeză a adjectivelor „klinisk” și „cynisk” este mult mai mare decât diferența dintre cuvintele „cinic” și „clinic” în limba română. Cu alte cuvinte, nu-i era evident, celui care a corectat textul, faptul că aici nu este vorba de o simplă greșală de tipar.

Încă o replică din textul-sursă a fost înțeleasă greșit pe parcursul corectării, și anume:

”Jag ser den inte förrän du har gömt den.”

Frank se referă aici la vaginul soției, pe care tocmai l-a atins într-o scenă aproape „antierotică”. Iată cum a fost tradusă, această „contradicție logică”, de la noi:

„Nu-l văd până când nu-l ascunzi.”

care din punct de vedere și gramatical și lexical este corect. Din cauza lipsei de logică, însă, corectura a fost făcută cu o altă interpretare:

FRANK: *Îi atinge sexul*. Pardon.
 KATARINA: *După o pauză*. De ce faci asta?
 FRANK: Nu știu sigur. Vreau să simt ce tu ascunzi.
 KATARINA: *Aproape ca o mamă, aparent maternă*. Ți-e foame, somn, ești supărat?...Hm?
 FRANK: Nu... Nu pot să-ți ating sexul? (12)

Acum fraza sună logic și firesc, dar în același timp, nu este corect tradusă. De fapt a devenit foarte convențională; sună mai mult ca un clișeu, spre deosebire de textul-sursă, unde paradoxul norean îl trezește în mod drastic pe cititor. Prin aceste exemple de mai sus se manifestă o

¹⁰ Și anume imaginea de anus care prin definiție nu poate fi considerat clinic.

caracteristică esențială, deja menționată, a stilului lui Norén, și anume de a-l elibera și a-l ilumina, printr-un fermecător umor negru, pe cititorul sau spectatorul pieselor sale.

Cu această cercetare contrastivă a exemplurilor autentice, scoase din traducerea unei piese de teatru de Lars Norén am vrut să pun în lumină pe de o parte unele diferențe gramaticale importante ale limbilor în cauză, și pe de alta să subliniez anumite particularități deosebite legate de stilul autorului care, pe parcursul traducerii sau corectării, au stârnit probleme și neînțelegeri. Ca traducerea unui text să nu sune forțat, să nu fie slabă sau incorectă este necesar ca traducătorul să fie deosebit de bine pregătit: să știe foarte bine cele două limbi (limba bază și cea țintă), să cunoască personalitatea scriitorului abordat, stilul său, cultura și mentalitatea societății din care provine dar și a celei căreia i se adresează prin traducere. Și nu în ultimul rând să fie familiarizat cu teoria traducerii. O dată îndeplinite aceste cerințe el va înțelege că mai important e să nu „trădezi” conținutul și mesajul textului decât să urmezi orbește originalul. Cum am încercat să demonstrez, în traducerea aici în discuție au dispărut nuanțe importante din stilul lui Norén, în altele s-au estompat până la a nu mai fi recunoscute. La orice traducere există și riscul să fie distorsionat mesajul (sau – conform metaforei mele – s-ar putea ca „marfa” livrată să fie deformată). Într-un interviu din toamnă în ziarul *Adevărul*, scriitorul Stelian Tănase menționează acest risc și spune că traducătorul „/.../oricum creează jumătate de carte, pentru că din cinci sinonime alege unul singur.” (Zaharia, 2008, <http://www.adevarul.ro/rss/articol/si-tanase-e-un-homer-sigur-pastrand-proportiile.html>).

Concluzii

Așadar, din cauza acestor dificultăți și neajunsuri ar trebui, poate, să renunțăm la această muncă? Așa par să gândească miniștrii suedezi. Trendul din Uniunea Europeană este ca politicienii scandinavii să vorbească în limbă engleză, fapt care a provocat experții de limba suedeză să se întrebe dacă asta nu duce în fond la o babilonie și mai mare? (Unge, 2006, pag.98) O problemă similară a fost ridicată și de interpreții din Bruxelles. Dacă este să alegem între o „engleză de baltă” sau acceptarea trădării, a neajunsului, a deformării, pentru care dintre variante optăm? Personal cred că Goethe avea dreptate exclamând, în 1828, „/.../că activitatea de traducere /sau de translare/, în ciuda tuturor limitelor și impreciziilor ei, rămâne una dintre cele mai importante și demne /.../” (Badea-Lungu, 2007, pag.9) Și în felul acesta podul cultural între două mentalități rămâne mereu în trafic.

Bibliografie

- Apelkvist, B., (2005), *Introduction to Lars Norén*, un discurs ținut la lansarea dramei *Demoni* la Librăria Humanitas, Cluj-Napoca, 8 decembrie 2005
- Badea-Lungu, G., (2007), *Scurtă istorie a traducerii – Repere traductologice*, Editura Universității de Vest, Timișoara
- Ionesco, E., (2002), *Teatru 1, Cîntăreața cheală, Lecția*, Humanitas, București
- Lombard, A., (1973), *Rumänsk grammatik*, Gleerup bokförlag, Lund
- Pop, L., Moldovan V., (1997), *Grammaire du roumain, Romanian Grammar, Gramatica limbii române*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca
- Unge, I., (2006), ”Det blev ett förfärligt liv om ’rejev’”, *Tidningen Vi*, februarie, p. 98, utgivare: AB Tidningen Vi, Katrineholm
- Zaharia, N., (2008), ”Și Tănase e un Homer, sigur, păstrând proporțiile”, *Adevărul*, 29 oct 2008, la adresă: <http://www.adevarul.ro/rss/articol/si-tanase-e-un-homer-sigur-pastrand-proportiile.html>

METAMORFOZA ÎN MANGEA JAPONEZĂ ȘI COMUNICAȚIA COTIDIANĂ

METAMORPHOSIS IN JAPANESE MANGA AND OUR DAILY COMMUNICATION

Toshiyuki SADANOBU
Kobe University, Japan

Abstract:

In Japanese-language manga, a “metamorphosis” is often observed in that, in a single frame, a manga character uses a language or appears in a way that is completely different than in the previous frames, while the character then continues on as before from the following frame as if nothing at all had changed. The present paper attempts to clarify, via a deepened understanding of daily conversation, the backdrop for such “metamorphoses,” which can be difficult to comprehend for readers from different cultural backgrounds. The main claim of this paper is that our communication world is replete with responses to “characters” whose intentions we do not like; “metamorphosis” is one type of “play” using such characters. If this is a valid conclusion, then there must be a fundamental reinvestigation of views of traditional communication as based on intention.

Cuvinte cheie: *manga, metamorfoza, limbaj Japonez*

Keywords: *manga, metamorphosis, Japanese Language*

1. Introduction

In the *manga*, “Doraemon,” of Fujiko F. Fujio (Vol. 7, p. 159, 1975, Shogakukan), a frame shows the character Nobita pleased with himself as he has fooled Doraemon into giving him an item from the future; in this frame, he uses a polite phrase when speaking, all alone, to himself: “Kore wa taihen na mono desu yo (This is a splendid thing indeed!).” In Figure 1, the portion circled is “desu”; thus, the expression used is the polite form of “is.”

[Fig. 1: Nobita, talking to himself using a polite grammatical form.]

Why would Nobita use a polite form when talking to himself, with no one else present?

In the *manga*, “Patariro!,” of Mineo Maya (Vol. 4, p. 11, 1980, Hakusensha), the main character, Patariro, has made great fun at the expense of a character named Maraihi. To Maraihi’s reply, “*Tsubure anpan*” (“[You look like a] crushed red-bean bun!”), Patariro makes a retort (Fig. 2).

Patariro is a child, but in the frame where he makes his “retort,” he thrusts in using Kansai dialect: “*Erai iwarekata yanke ware*” (“That’s a bold and cruel thing to say [literally, “way of speaking”], you dolt!”). Suddenly, a knife scar has appeared on Patariro’s cheek, a cigarette holder is hanging from his mouth, and he’s wearing sunglasses and a very flashy coat—he has metamorphosed into a type of Kansai area *yakuza* (“gangster”). In the next frame, however, he has returned to his original child’s figure (who uses ordinary language).

[Fig. 2: Patariro (at right) making his retort to Maraihi (at left) in *yakuza* costume with *yakuza* language.]

The above-described kinds of “sudden inter-frame metamorphoses” found in *manga* must surely cause confusion to worldwide *manga* readers, appearing as insoluble puzzles.

So just what do these metamorphoses signify?

Why do readers who speak Japanese as their native language readily understand such changes, without considering them at all puzzling?

A detailed investigation shows that this is not a problem solely of *manga*, but instead one that crosses through literary works and even into daily communication.

The present paper makes no argument regarding translation itself, but instead presents considerations on the “metamorphosis” problem of Japanese linguistic culture that is difficult for persons of other cultures to understand. Via this, the desire is to demonstrate a further depth in the translated culture.

2. The necessity of a concept of “the character”: Limits of the intentional view of communication

Humans are social animals. Every day, we evaluate each other in our groups (“herds”): we are concerned how others will evaluate us, and as we rise or fall in their estimates, we feel concomitant happiness or sadness.

Yet the term “evaluate” can be used in various ways, such as in a judgment of an item (“This food is delicious/unsavory”), of an ability (“That person is a good/bad singer”), of a person (“That person is handsome/beautiful/earnest/vulgar”), etc. Of these, the most important for us is the evaluation of persons.

We are very intense in our thoughts about how we ourselves are evaluated as persons. Whatever the case, we all want to be thought of as “that good/handsome/beautiful/sexy person,” while no one wants to be that of as “that bad/vulgar/ugly person.” This sentiment is constantly with us; never once do we discard it, when we were selecting clothing, putting on make-up, at work, or even telling a joke (of course, that is not the entirety of our inner beings).

What is important here is that a personal evaluation differs from an evaluation of an item or ability in that the former involves a “dislike of intention” (i.e., of intended effect).

For example, in an item evaluation such as “This food is delicious,” no one would be offended (in most cases, anyway) to learn that the chef had made an effort to evoke that sense of “deliciousness” in the customer—in other words, that the “deliciousness” was a result of an intention. In the same way, in an evaluation of an ability, such as “That person is a good singer,” no offense whatsoever would be taken even if that “goodness” was the actual intention of the singer.

Yet such is not the case in an evaluation of a person, such as “That professor is a magnificent person.” Here, if it is discovered that the “magnificence” felt was the result of an intention and effort made so as to be evaluated as “That really magnificent person,” then thereafter, that professor will no longer be considered a magnificent person.

An evaluation of a person is a type of evaluation of a natural entity, such as “That mountain is really something”—intentions are not tolerated here. For example, when one has made a statement evaluating someone as “That person is a *Botchan*’ (an ingenuous person),” then the tag “*Botchan*” means that even though that person is acting “normally,” from another perspective, he is [worthy of being called] a “*botchan*.” Similarly, a “good person” is one whose “normal” behavior is seen by another person as being that of a “good person.” In each case, the person being evaluated is none other than “normal,” and has no intention of being thought of as a “*botchan*” or as a “good person.” Certainly, the intention might be there, but it must never be seen from the “outside.”

In the second volume of “*Sasameyuki*” (English: “The Makioka Sisters”) by Junichiro Tanizaki, there is a short portion where it is stated that one woman, Sachiko Makioka, has an unpleasant feeling towards a person called Okubatake. The reason for this “unpleasant feeling” is not because Okubatake is a rude, rough, or immoral person, but because his talking style is irritatingly slow, thus making him seem like the *botchan* (here, “spoiled”) son of a large, important family.

However, it is a fact that Okubatake is really the *botchan* of a large and important—although ruined—family, and Sachiko is well aware of that. The unpleasant feelings of Sachiko towards Okubatake do not stem from a sense that Okubatake, being actually poor, still continues to “assume a false identity” as the *botchan* of a large, important family.

In “*Sasameyuki*,” Sachiko dislikes Okubatake’s way of speaking because she sees therein the pretentiousness of the “lordly” manner of a large family’s “*bon-bon*” (*botchan*).

Certainly Okubatake’s slow speaking style was the result of his having been brought up in luxury in a large, important family, and his “lordliness” was not something unforgivable. What Sachiko could not forgive was his intentional way of speaking slowly, with his idea that, “My languorous way of speaking is chic, as it really evokes the feeling that I am a *botchan* from a big family.”

Of course, Okubatake never reveals his intention of “acting a part.” Without knowing that Sachiko has “seen through him,” in response to the question from another, “Mr. Okubatake, you truly speak slowly,” he would, without doubt, have responded with feigned surprise: “Oh, really? You don’t say!”

If it had turned out that Sachiko’s suspicions of Okubatake’s intentions were untrue, then Okubatake would have had to feel completely sorry for her; yet, whether or not her suspicions were in fact groundless, Sachiko had no other choice but to trust her feelings concerning the people around her—such is how we live, and we are all the same here, ourselves and even Okubatake, too.

There is yet another man appearing in “*Sasameyuki*” who is forced to bear with a lowered esteem due to the obviousness of his intentions. In a visit of comfort after a flood, this character makes the effort to be the first to arrive in Ashiya from Osaka; he greets Sachiko, and then, with a tearful voice, he cries when finding that her daughter is safe, “Oh, To-chan (literally, “daughter”), this is so wonderful!” This behavior of Shokichi is nothing other than his acting the part of a “good person.” In Sachiko’s eyes, he appears as “that man who ordinarily has so much to say, with so

many expressions” who now “deliberately speaks with a nasal voice.” Shokichi is simply going to run into this kind of situation, when he so patiently controls his voice so as to be sobbing as he expresses his relief at the safety of To-chan.

In such a case, it is not merely enough simply to have the reasonable thought that “This speaker is controlling the tone of his voice when he communicates his feelings to another person.” Rather, it is exactly here where we find the need for a concept of a “character” (i.e., an image of a person) whose intention is truly distasteful, when we observe, in our daily communication acts, words exchanged in such a manner (not including, however, cases where a speaker is intentionally trying to evoke a “style” in his/her changed way of speaking).

This type of pretense on one side—“I’m going to ‘play’ myself as an ingenuous character so as to obtain the desired praise of my person. Yet will this intention be ‘seen through’ (inferred) by another person?”—plus the intuitive grouping on the other side—“Is what I’m hearing/seeing this person’s true character? Or is he/she feigning a part?”—can be said to be, perhaps, a kind of always present “secret strife” in our daily conversations.

3. Community-origin characters

What type of “character” a person is perceived as will differ, of course, according to the observer. We see this clearly when we are talking about a “character” supported by a larger community, as with “a Tokyo-ite” or “an Osaka-ite” (respectively, someone from the region where Tokyo dialect is spoken, and someone from the region where Osaka dialect is spoken). Below, these will be referred to as “community-origin character(s),” to easily distinguish them from the “magnificent professor,” the “*botchan*,” and the “good person” discussed above, who will be referred to as “individual-origin character(s).”

It is again in “*Sasameyuki*” where we find a segment that evokes this idea of a “community-origin character” (Vol. 1, 1944). This will be examined in the section below.

Mrs. (Madame) Nifu was a calm woman whom Sachiko had known for a long time. Yet that day, there was nothing calm about her. The way she used her eyes, curled her lips, and the way she held her cigarette with her middle finger and index finger—in her presence, Sachiko felt that Mrs. Nifu’s character had suddenly, somehow, changed for the worst. Just what had happened with Mrs. Nifu?

In fact, that day Mrs. Nifu was accompanied by Mrs. Sagara, a “woman who was, in the Tokyo manner, crisp and sharp about everything,” and Mrs. Nifu was speaking in the Tokyo dialect!

Among the women (wives) of the Hanshin (Osaka-Kobe) area, Sachiko was considered as one who could use Tokyo dialect virtually perfectly. Yet even though Mrs. Nifu herself was an Osaka-ite (literally, “child of Osaka”), she had spent her women’s junior college years in Tokyo, and she certainly did have many acquaintances from Tokyo. Still, here she was, talking an impeccable, swift-spoken Tokyo dialect, to the extent that it made Sachiko wonder how she could “to such an degree”—“She seems like a completely different person, and I can’t feel relaxed.” Sachiko even went so far as to think: “I’m starting to sense a ‘shallowness’ in things said with a Tokyo dialect,” and, “I’m getting irritated listening to her talk.”

As shown in this example, words are not merely a medium. It is not at all the case to say that, so long as the contents are communicated, it doesn’t matter if those words are spoken in Tokyo dialect or Osaka dialect.

Whether or not Mrs. Nifu spoke in Tokyo dialect or in her usual Osaka dialect was a problem concerning her “character,” and the issue of whether or not she “seems like a completely different person” is also one of character.

In the setting of “*Sasameyuki*” in the Hanshin district—and, especially, Ashiya—at the early Showa period (Showa Era, 1925–1989), the “Tokyo-ite” character brought into play by Mrs. Nifu must have seemed especially vulgar and aggressive. Surely in today’s Hanshin district, the attempt

to speak “common Japanese” and not Osaka dialect in places where a large number of people gather, or even the speaking of Tokyo dialect itself, would not be considered in the same way as it used to (with the exception of certain settings). In the more than half century that has past since that time, the background to such changes that have occurred in the Hanshin district are, of course, the penetration of “common” language (with Tokyo dialect as its nucleus) into the Hanshin District, and the accompanying decline in the “status” of Osaka dialect.

Yet what I would like to discuss here is of a different nature than these matters. Namely, why would Mrs. Nifu so simply make the character transition from “Osaka-ite” to “Tokyo-ite” without being aware of the great damage it was doing in terms of the severe “downgrading” of her estimate as a person?

One part of the answer has already been discussed. That is, Mrs. Nifu’s command of Tokyo dialect was due to her many acquaintances with Tokyo-ites, plus the fact that on that day she was having a conversation with a Mrs. Sagara, “a woman who is, in the Tokyo manner, crisp and sharp about everything.” Similarly, all of us are often “caught up by” the way of speaking of our conversational partner, and we are often “drawn in” by that way of speaking.

In fact, there is a scene (“*Sasameyuki*,” Vol. 3, 1947–48) where, in a conversation at a later date with Mrs. Nifu, who is again speaking Tokyo dialect, Sachiko herself starts to speak “somewhat drawn in by the Tokyo dialect.” And in the midst of a flood crisis, when a neighbor, a German named Mrs. Schultz, talks to Sachiko in “broken” Japanese with statements such as “(I heard that your To-chan school is safe.) You are certainly relieved!” and “(It seems that you don’t know if you’re elder daughter is safe or not.) Your worries, I understand them. I have sympathy for you,” Sachiko answers herself in stilted Japanese, “Thank you very much” (“*Sasameyuki*,” Vol. 2, 1947)—Sachiko herself is thus someone who is easily “drawn in” (literally, “hooked in”).

Yet Sachiko is not lured in by the Tokyo dialect in the conversation with Ms. Sagara that is at issue here. Rather, “When I am with this woman, instead of being somehow attracted by it—instead, I feel a kind of ‘shallowness’ for the things spoken of with Tokyo dialect. I willingly refrain from using it, and instead try to speak using my local language.”

This movement in a different direction from a partner is a kind of distancing similar to that which occurs between two magnetic north poles or two south poles; as this is a kind of “repulsion,” I shall call this “repulsion.” This “repulsion” contrasts with the “attraction” in the same direction as one’s partner that occurs such as when a north magnetic pole and a south pole are attracted to each other. Just as we observe such “attractions,” we also experience such “repulsions” in our daily conversations.

Now, if Sachiko had feelings about the Tokyo dialect whereby it sometimes attracted her and sometimes repelled her, why was Mrs. Nifu (at least as she is depicted) so easily drawn in by Tokyo dialect, with no repulsion?

This is because while Mrs. Nifu was highly skilled at Tokyo dialect, Sachiko was not. Conversely, one could say that Sachiko was not skilled at Tokyo dialect because of her repulsions, while Mrs. Nifu was skilled because of her attractions. It cannot be determined which was a cause and which a result.

The example of garlic can be used here. Suppose that everyone has eaten a meal replete with garlic. Since all are eating, no one smells the garlic. It is only a person who comes from outside the room who smells the garlic.

Tokyo dialect is a kind of garlic. The cultural area of the Tokyo dialect is a room where everyone eats garlic, a “garlicky room.” No one in this room can smell the garlic.

Mrs. Sagara lives right in the middle of the garlicky room, and thus cannot smell the garlic. She simply speaks and behaves “ordinarily.” Yet the garlicky smell is so strong to Sachiko, who lives outside of the room, that she cannot tolerate it. She just cannot get over her image of it as being pretentious and “distasteful.”

Certainly Mrs. Nifu, who grew up in Osaka, might have “shrunk away from” Tokyo in her initial days while she was attending women’s junior college there. Now, however, she was halfway a “resident” of the “garlicky room,” and was barely aware of Mrs. Sagara’s garlicky smell. Such had become “normal.” Thus, she could enter the garlicky room without hesitation. And therefore, she had become skilled at “garlic” dialect—that is, Tokyo dialect.

Osaka dialect is a kind of “garlic” just like Tokyo dialect is. Actually, Mrs. Sagara had requested her friend, Mrs. Nifu, to “show her for once a true ‘Kansai-type’ woman,” and had come to meet Sachiko for that purpose. In the eyes of Mrs. Sagara, it was Sachiko who was projected as the “resident of the garlicky room.” Even today, it is not rare for a Tokyo-ite to talk about their “experiences of Osaka” by saying something like, “When I went to Osaka, sure enough, everyone was speaking in Osaka dialect,” or, “It was just like watching a *manzai* comedy team (duo)”; one can imagine that the way of talking and behaving of Sachiko—representing the Kansai cultural area of more than a half century ago—truly “smelled!”

What is being described here is something that applies to all dialects, and to all languages.

English, Chinese, French, Romanian—they all have their own peculiar “odor.” What doesn’t “smell” is the Japanese language only. Yet once a Japanese person had gotten used to living abroad, the appearances and sounds of Japanese tourists visiting his/her district would certainly have their own peculiar “Japanese-ish odor.”

Learning a certain language is to enter into the “peculiarly smelling” world of that language. As we are drawn in, we become used to the smell, our olfactory sense is dulled, and the language then becomes “normal”—this could even be called a “key” in the learning of languages.

In this section, discussion was made regarding characters who stem from a community (“Tokyo-ites” from the Tokyo dialect society, and “Osaka-ites” from the Osaka dialect society). The point here was that these community-origin characters have something that can’t be seen except when viewed from outside of that community. For example, the “Tokyo-ite” character cannot be seen from within the Tokyo dialect society, as that character is “normal” therein. The “smartness” or “pretentiousness” of the “Tokyo-ite” character can only be seen when he/she “steps outside” of his/her community.

However, the characteristic of appearing “normal from inside, yet ‘seeable’ from outside” is not something unique to community-origin characters. As seen in Section 2 above, this applies also to individual-origin characters. Although in one case, the “inside” is a person’s own heart and mind, and in the other case, “inside” means inside the community, there is nothing fundamentally different about these character types.

4. The way characters “appear”

Next, summary will be made of the ways a character “appears,” although there will more than a few portions that overlap with the above.

Fundamentally, a character appears unintentionally in the form of his/her being “normal from inside, yet ‘seeable’ from outside.” “Character” is not what is portrayed to the communication partner; instead, it is one’s “true nature” that is revealed—that “leaks through,” as it were—unrelated to that speaker’s intentions. It is anticipated that this true nature will not change, even though a person’s style may change flexibly according to the relationships between conversational contents and partners, and in accordance with the particular setting.

Although intentions are secretly at work in a character’s “appearance,” once a character’s feigned intentions have been “seen through” by another person, then such a “revealed” person must suffer the same fate as the two pitiful men in “*Sasameyuki*” described above. Such feigned intentions—more directly, the fact of a character’s “metamorphosis”—can serve as material for criticizing another person, as described below.

In “*Horoki*” [English: “Vagabond’s Song”] (Part 1, 1930) by Fumiko Hayashi, there is a portion that describes how a man that the protagonist (“I”) has been living with returns to his

village. Nothing is heard from him thereafter, and when inquiries are made, it is discovered that the man has changed his mind about marriage due to the opposition of his family. Although the protagonist is, of course, shocked and feels despair, she makes no criticism of the man's morals. What is instead depicted, time and again, is the transformation that has occurred in the man between the time they were living together and how he appears now—namely, his “metamorphosis of character.”

The same man whom she had thought so “gallant” during the time they lived together, the man who had said, “Just come, and believe in me,” had changed completely into a “weak-willed man,” one who, at the sudden appearance of the protagonist, “winces” and “droops his head” while listening “without saying a word” to the speech of his father.

This man, once she left behind her gift of candy and is returning home, comes after her, saying that his mother has told him to return the candy, and even after she has thrown the gift into the sea, he still “follows after,” “ever quiet as a dog.”

He is depicted more as a pitiful “creature” than as an evil person who has broken a solemn promise—yet for a male, this may be the harshest of all evaluations.

Why so wretched? Because his character had not stayed uniform, but had changed. The indication of inconsistency in another person's character leads one to despise that person, and this has effects that go beyond an appeal to mere morality.

Thus, in the Japanese language society, the discovery of a “character change” can serve as a strong source for attacks on that person. Yet here, due to a sense that the person is to be sympathized with, one also observes a refraining from making such indications of “character change,” so as not to trample on the weaknesses of that person.

In “*Kusa no Hana*” (English: “Flowers of Grass”) (1954) by Takehiko Fukunaga, the character Shiomi, who has a lung illness, is living an “aloof” life in a sanatorium. Yet he has had a dramatic past: when he was in another sanatorium, “B,” he had made a suicide attempt; he is also a Christian. A patient from Sanatorium “B” shares this information with the novel's protagonist, starting with, “Well, I really shouldn't be talking about this, but . . .,” after which he tells Shiomi this “interesting story.” The protagonist, who has had interactions with Shiomi, is surprised, stating: “This is not at all like Shiomi. It's like I'm hearing a story about a different person”; thereafter, the protagonist refrains from bringing up this story with Shiomi.

Here, what the patient from Sanatorium B feels interesting and the protagonist senses something “bad” about knowing is nothing other than signs of a “character metamorphosis.”

Discussed thus far were cases where a character's failure to stay consistent were considered shameful. Yet in the context of “play,” a character change is nothing to be ashamed of—indeed, since any such change is “play.”

At least at the time of writing this paper, one can find on the Internet a sentence like, “*Sessha doraibu ni itte kita de gozaru*” (“I went for a drive”). Here, the “samurai” character is evoked by the use of terms like “*Sessha*” (the term used by a samurai in speaking of himself) and “*de gozaru*.” Surely the writer does not spend his entire daily life playing this “samurai” character. At least the writer cannot have played “samurai” character at the stage of “going for a drive” (because a samurai never drives a car). In other words, this “samurai” character as expressed in the above sentence has only been temporarily evoked. While this is indeed a changeover from the author's original character, it is allowed, as it is “play.”

Another case found not rarely on the Internet is the evoking of a “Heian era aristocrat” character via the use of such terms as “*maro*” (used when referring to oneself in the Heian era) and “*de ojaru*” (or, this may be the evoking of the protagonist of the animation “*Ojarumaru*” (also known in English as “Prince Mackaroo”) who is modeled himself on a “Heian aristocrat” character). People who write in this manner do not live their entire daily lives playing such a “Heian aristocrat” character. Rather, this character is temporarily evoked, and represents a changeover from the author's “original” character. Yet, again, such is permitted as it is “play.” (Let me add here that

this “*ojaru*” is not actually a term of the Heian aristocracy. As stated by Kinsui (2003), “*ojaru*” is a term that was used by Kyoto commoners from the Muromachi era into the Edo era. The idea that Heian aristocrats spoke using the verb-ending, “-*de ojaru*,” is nothing other than a false image we in the contemporary Japanese language society hold regarding Heian aristocrats. Yet this is not to be laughed at as something foolish. It is this image that enables the sense of “*ojaru*” to be somehow or other communicated in our contemporary Japanese language society.)

This “character change as a type of play” is not something that has just started recently due to an irregularity that has crept into our language. Instead, it can be said that we Japanese have been making such “play”-type character changes continuously from olden times.

For example, in “*Kataku no Hito*” (English: “House on Fire”) (1961–75) by Kazuo Dan, the lover of the protagonist (“I”) usually says such feminine things as “Well? Isn’t this attractive?” In one scene, however, she suddenly sits cross-legged, slaps both her thighs, and bursts out with, “Hey, wouldn’t you like to take me (*ore*) as your bride?” She thus pushes the issue of marriage while evoking a *yakuza* character. While this might not be a perfect match for today’s sense of humor, this is considered to be a “humorous demonstration” of her mental worries and impatience. In other words, this is a type of “play.”

There is a scene in the drama, “*Haru no Kareha*” (English: “The Fallen Leaves of Spring”) (1946) by Osamu Dazai where, in the midst of a conversation between a young man and woman, suddenly they evoke the characters of “aged persons,” commiserating with “*Ananano niisanwa majimejakaranoo*” (“Your elder brother, he’s a serious one, indeed,”) and “*Anatano okusandatte majimejakaranoo*” (“Well, your wife is a serious one, too, that’s for sure.” This is permitted, as it is “play.”

While in the context of “play,” a change of character is nothing to be embarrassed about, a change of character must never be disorderly, despite its being “play.” As a fundamental principle, a change of character occurs such that is coupled with a communication behavior.

For example, in Makoto Shiina’s “*Aishu no Machi ni Kiri ga Furu noda* (Vol. 1)” (1981) (English: “Fog Over the Town of Sadness”), there is a scene where the protagonist, Mr. Shiina, undergoes a character change from “*boku*” (i.e., how a boy says “I” or “me”) to “*ore*” (i.e., how a man says “I” or “me”): “There, ‘*ore*’ arose quietly. No longer could I say ‘*boku*.’” What fostered this change was surely when Mr. Shiina (the protagonist), angered by the attitude of a person he had been conversing with, suddenly rose up to perform an action—that is, just when he was about to display a violent communication behavior.

In this same work, there is a further portion where a change is made from “*ore*” back to “*boku*.” Mr. Shiina explains that this is “Because [I’m] thinking about writing a story about love between a man and a woman.” When one is to write a love story using “*ore*,” then it is predetermined that the story must be “hard-boiled,” such as a story where the initial setting is a foggy wharf. When one thinks of one’s own behavior in a love story (this, too, is a communication behavior), the use of “*ore*” somehow seems inappropriate.

In other words, different characters have their own “specialist” communication behaviors. When a speaker is to perform a certain kind of communication behavior, the character who has the appropriate specialty is “put into play.” When one is to display violent communication behavior, then the “*ore*” character—whose expertise is violence—is evoked. When the “hardboiled” character just won’t work, then it is time to mobilize the “*boku*” character in its place.

There is yet another time in the same work where Mr. Shiina again changes character. Mr. Shiina’s friend, Shinsuke Kimura, to achieve his goal of passing the legal bar examination, has had a prefabricated building constructed in his yard that is made especially for him to study in. Mr. Shiina’s act of proposing to Mr. Kimura that “Let’s all rent an apartment and live together” is nothing other than a temptation to walk the path of wickedness. So how does Mr. Shiina accomplish this?

Mr. Shiina slides up to Mr. Kimura with a sidelong glance, and says seductively while pinching his knee, "Let's go to a public bath (*sentō*) or somewhere, play *shogi* chess, and eat some *katsudon* rice, shall we?" This act is none other than the calling into play of a "woman in the bar and nightclub business (*mizu-shobai no o-neesan*)" character, with her specialty of "temptation" and "proposition."

There is a scene thereafter where Mr. Kimura, who has allowed himself to be talked into this "sharing a place," and has even accepted the cooking duties, makes the request: "I don't want to get my shirts dirty, so the least you can do is buy me a cooking apron." And when his request is accepted, Mr. Kimura says things using a woman's language: "*Ureshii wa*" ("That makes me happy!"). Does not all that constitute Mr. Kimura's evoking of a "housewife" character, one of whose "specialties" is "being pleased at having an apron bought for her?"

Of course, surely the only times when an "ordinary" man would evoke a female character like "a woman in the bar and nightclub business" or "a housewife" would be jokingly with his friends (in other words, in a kind of "play"). When said man is to evoke such a female character, there is something inside him that tries to put the brakes on such behavior: "That's not good, not good. If I play such a part, I will feel unbearable shame as a man." Here, it is one's "true nature" that tries to stop the behavior (act), and it is this "true nature" that will feel the "unbearable shame" once such behavior has been displayed.

There is a certain "coupling" made between communication behavior and character when one "mobilizes a character with a 'specialty' for the type of communication behavior that one intends to perform as a speaker." In many cases, this is under the control of one's "true nature," and the "coupling" may be hindered by this "true nature."

What has been described up to this point is the fundamental "coupling" of communication behavior and character whereby, when a speaker intends to perform a certain communication behavior, he/she evokes the character who has a "specialty" for such behavior.

This so-called "communication behavior" is not limited to the spoken word, that is, to linguistic behavior. In the example described above, included were the non-linguistic behaviors of "making a sidelong glance," "sliding up to," and "pinching his knee." Thus, the metamorphosis of a character is not limited to words, but may also extend to the effects of one's body ("body language").

Now we have laid the groundwork for clarifying the "metamorphoses" in the *manga* discussed at the beginning of this paper.

In "*Patariro!*" when Patariro makes his retort, the reason for his change into a *yakuza* outfit and use of *yakuza* language is this fundamental coupling of communication behavior and character. Here, the communication behavior of "retorting" is related to the "common sense" idea of the Japanese that "retorting" (talking back) is the specialty technique of *yakuza*. In his retort to Maraihi, Patariro invokes this "Kansai *yakuza*" character with its "retorting" specialty. Thus, here is a frame that has been influenced by aspects of both linguistic and non-linguistic (verbal and nonverbal) behavior.

So, why does Nobita of "*Doraemon*" use polite language when speaking to himself? This is because in this scene, Nobita will evaluate the item that he himself has managed to obtain. In his evaluation of this item, Nobita evokes the "expert" or "critic" character whose skill is evaluating things; this shows that he is going to make his appraisal accordingly, and all this is intended to double his happiness. Naturally, a specialist or critic speaks with polite language.

"*Doraemon*" is a "classical" *manga*, and thus no metamorphosis is detected in Nobita's appearance. If this had been in a relatively more recent *manga*, then Nobita might have been depicted, for example, with a beard, combing his hair back with his hand and smoking a pipe, or he might have been shown having a moustache and wearing Japanese traditional clothing to show that he was "doing first-class work." Here, his glasses could have shone with significance, showing that

he had metamorphosized into a middle aged (or older) man of the intellectual class—a perfect look for an expert or critic.

Conclusion

The traditional view of communication considers “intention” as its base. However, our actual world of Japanese-language communication is filled with characters to whom we must respond, yet whose intentions we dislike (i.e., we find their apparent intentions “distasteful”). We Japanese have gone to the extent of developing a kind of “play” using such characters. Herein, a brief explanation was made of the author’s concepts as of the current writing regarding the fundamentals of such characters.

Note: Concerning the annotation of person names such as “Okubatake” and “Nifu” in “Sasameyuki”, I followed Shincho Bunko.

Acknowledgements: This work was partially supported by the Ministry of Education, Science, Sport, and Culture, Grant-in-Aid for Scientific Research (A), 19202013; (B), 19320060. This work is based on my invited lecture “Nihongo-no kotoba-to kyarakuta” delivered at the 13th Symposium on Japanese Language Education in Europe (Troy Culture Centre, Canakkale Onsekiz Mart University, Turley, 2008. Aug. 27).

Bibliografie

- Kinsui, S., 2003. *Vaacharu Nihongo Yakuwarigo-no Nazo*. Tokyo: Iwanami.
- Sadanobu, T., 2007a. “Kyarajoshi-ga arawareru kankyō,” In Kinsui, Satoshi (ed.), *Yakuwarigo Kenkyū-no Chihei*, Tokyo: Kurosio Publishers, pp. 27--48.
- Sadanobu, T., 2007b. ““Hakken-no TA”-to hatsuwa kyarakuta,” *Gengo*, 36--12, Tokyo: Taishukan, pp. 40--47.
- Sadanobu, T., 2006. “Kotoba-to hatsuwa kyarakuta,” *Bungaku*, 7-6, Tokyo: Iwanai, pp. 117--129.
- Sadanobu, T., 2008--. “Nihongoshakai nozokikyarakuri,” (Sanseido Word-Wise Web.

TRADUCEREA CA INSTANȚĂ SUBTIPOLOGICĂ A UNUI TEXT IDIOMATIC

ÜBERSETZEN ALS SUBTIPOLOGISCHE INSTANZ EINES IDIOMATISCHEN TEXTES

In memoriam Nicolae Both

Ștefan GENCĂRĂU

Babeș Bolyai University, Cluj Napoca, E-mail: gencaraus@yahoo.fr

Abstract

A long time ago we appreciated, using the means we had at our disposal at the time, and we still appreciate that translation is an attempt at meaning, an attempt at identifying it and at transferring it into an expression of another language. Convinced that translation can be assigned such roles/functions, we studied the way in which the collocation [a lumii mireasă > the world's bride] was translated into English, Italian, French and German. We have come to an important conclusion regarding the degree in which the idiomatic terms cover the semantic space. In agreement with the initial taxonomic intention of this study, we present here a demonstration regarding the typologic quality of an image looked at as an element of mentality, bringing in for support arguments offered by the comparison of the translations (0).

Cuvinte cheie: *traducere, tipologie, stilistica, semantic, imagine cu demnitate tipologica*

Key words: *translation, typology, stylistic, semantic, image with typologic dignity*

0.0. Der *Versuch*, die mehr als tausend Varianten der rumänischen Volksballade *Miorița/Mioritza* einer konsequenten Klassifikation zu unterziehen, zwang uns, auf die Modalitäten einzugehen, nach denen die Struktur der Ballade (1) angelegt ist, um dann unsererseits (2) die Konstanten und Variablen des Ganzen zu identifizieren.

0.1 Wir glauben, dass sich die Einheit der Klassifikation aus einer Neuordnung der Texte in Übereinstimmung mit den mentalen Vorstellungen ergibt, die dort ablaufen; folglich sind wir nach inhaltlichen Kriterien vorgegangen, zu denen uns vor allem die thematischen Elemente mit hoher Frequenz geführt haben.

0.2 Das vorausgehende lexikometrische Verfahren bietet ausreichende Argumente für die Annahme, dass sowohl zwei thematische Elemente (3) als Konstanten des Textes erscheinen, wie auch, dass im Beispiel [a căzut o stea] „ein Stern ist versunken“ und in [a lumii mireasă] „der Welten-Braut/Braut der Welt“, also gerade in zwei Versen zum Inhalt der der testamentarischen Botschaften der Ballade, Bilder von Bedeutung für die Mentalität des Textes (4) finden, die – implizite – von typologischer Wertigkeit sind.

1.0 Die Schwierigkeiten, die von einer Definition der Grundbegriffe (5) abhängen, mit denen bei jeder Klassifikation operiert wird, spiegeln sich gewöhnlich im Versuch einer Rechtfertigung, was ein bestimmtes Element oder Bild innerhalb des typologischen Bildes aufbaut und bewirkt, dass ein anderes Element oder Bild eine subtypologische Funktion erfährt.

1.1 Die zuvor gesetzten Bedingungen(6) werden sich als unzureichend erweisen, wenn wir allein auf ihrer Grundlage zur Aufdeckung jener Elemente vorgehen, nach denen eine effektive Klassifikation ausgearbeitet werden soll, das heißt, dass sowohl die typologischen wie auch die subtypologischen Sequenzen konsequent freigelegt werden müssen, da sie nicht zur Identifizierung eines Sachverhaltes oder eines Bildes mit ordnender Qualität führen, sondern zugunsten einer Klassifikation, entsprechend den Elementen des Textes selbst, plädieren; bei der Ausarbeitung einer

Klassifikation der gemäß den zuvor rigoros festgelegten Regeln erfassten Elemente und unter Berücksichtigung, dass der Unterschied zwischen typologischer und subtypologische Qualität zweier Bilder der Ausdruck des Unterschiedes zwischen Typus und Subtypus ist, sollten wir uns auf die Suche von Elementen mit typologischer Qualität auf der Ebene der Gesamtheit der Texte beschränken, um auf dieser Grundlage die Typen und Elemente subtypologischer Qualität innerhalb eines jeden Typs freizulegen und um so eine effektive Auflistung der Subtypen zu erreichen.

1.2 Geht man so vor, dann wären die Kriterien zur Freilegung der Untereinheiten/ Subunitäten eines Typs von den Kriterien zur Identifizierung der Subeinheiten eines anderen Typs verschieden, wobei die Subeinheiten zweier unterschiedlicher Typen ihrerseits unterschiedlich wären.

1.3 Die Freilegung der Subunitäten ließe sich – wenn wir so verfahren – auf der Grundlage von Unterschieden verwirklichen, wobei man aber vergisst, dass die Einheiten und Untereinheiten der Klassifikation nicht Ausdruck einer unterschiedlichen Wirklichkeit sind, sondern Ausdruck gerade derselben Wirklichkeit; die als Primär-Typen herausgelösten Einheiten sind alle Ausdruck derselben Wirklichkeit; im typologisierten Text sind die festgestellten Untertypen als Sekundär-Einheiten alle Ausdruck derselben Textvielfalt, die in dem Augenblick, in dem sie einer Klassifikation unterzogen wurde, als ein Ganzes gesehen wurde.

1.4 Die Gesamtheit der erfassten Typen stellt die höhere Einheit des Ganzen wieder her, dieselbe Einheit, die sich notwendigerweise aus der Gesamtheit der Subeinheiten ergeben muss; wenn aber sowohl die Gesamtheit der Typen wie auch die Gesamtheit der Subtypen ein- und dieselbe Einheit, ein- und dasselbe Ganze wiederherstellen, und wenn es zur Herauslösung der Primär-Einheiten, der Typen, erforderlich wäre, ein Element mit einer das Ganze gliedernden Funktion ausfindig zu machen, dann muss zur Freilegung der Sekundär-Einheiten, der Subtypen, ein Element mit ähnlicher Wirkung auf dasselbe Ganze identifiziert werden.

1.5 Daraus ergibt sich, dass wir nicht jeden Typus nach unterschiedlichen Kriterien segmentieren werden, sondern alle Typen nach demselben Kriterium; auf diese Weise werden wir (Einheiten und) die in eine Systematik wieder einfügbaren Untereinheiten erhalten, auf der Grundlage der Beziehungen zwischen Untereinheiten, *herausgestellt nach demselben Kriterium*.

1.6 Unter Berücksichtigung der *globalen Denkweise/Mentalität des Textes* nehmen wir an, dass nur ein Bild/Image als *homonymer Ausdruck von Heiratsbegriffen und von Trauerfällen* am Beispiel der Ballade *Mioritza* für eine Klassifikation berücksichtigt werden können. In Übereinstimmung mit diesem Kriterium wurde für eine Typologie des mioritischen [Adjektiv zu *Mioritza*; Anm. Übersetzer] Textes als definitorisches Bild 'das Versinken des Sterns' (7) gewählt.

1.7 Rumänisch [**a lumii mireasă**] erscheint wegen der Okkurrenz in der Struktur der konstanten thematischen Elemente als einziges Bild, dem man mit Blick auf die ganze Textvielfalt die Eigenschaft zur Bildung von subtypologischen Unterteilungen zusprechen kann.

2.0 Wie auch immer wir das Syntagma angehen, dem wir die Funktion eines klassifikatorischen Bildes zusprechen wollen, werden wir Schwierigkeiten mit der Freilegung und Überprüfung seiner Bedeutung bekommen.

2.1 Bei oberflächlicher Bewertung könnte man [**a lumii mireasă**] auf morphologischer Ebene mit einem Superlativ zur Veranschaulichung der Schönheit der Braut verwechseln.

2.2 Unter syntaktischem Gesichtspunkt erscheint [**a lumii mireasă**] als einfaches Genitiv-Syntagma. Die Reihenfolge der Elemente zeigt eine „umgekehrte Topik“, bei der dem Bestimmten/*determiné* (**mireasă**) „Braut“ das Bestimmende/*determinant* im Genitiv (**a lumii**), „der Welt“, vorausgeht.

2.3 Stilistisch gesehen erscheint [**a lumii mireasă**] als eine Allegorie, ein Faktum, das in Verbindung mit dem Inventar der im Text vorkommenden Bilder/Image denjenigen Interpreten Recht gegeben hat, die davon ausgingen, dass [**a lumii mireasă**] eine *allegorische* Darstellung des Todes sei.

3.0 Um [**a lumii mireasă**] die Eigenschaft eines subtypologischen Kriteriums bescheinigen zu können, müssen wir nachweisen, dass [**a lumii mireasă**] wie auch [**a căzut o stea**] *homonymer Ausdruck von Begriffen der Hochzeit und der Trauer* sind.

3.1 Um die Schwierigkeiten bei der Bestimmung der Bedeutung zu überwinden, können wir nicht auf das Verfahren zurückgreifen, auf das wir uns im Falle des Bildes von [**a lumii mireasă**] bezogen haben; und weil [**a lumii mireasă**] ein in den verschiedensten kulturellen Codes weniger häufig belegtes Bild ist, erlaubt es uns nicht, eine vergleichbare Abfrage zu seiner symbolischen Bedeutung durchzuführen.

3.2 Wir betrachten die Übersetzung als einen *Versuch* zur Auffindung der Bedeutung, als einen Schritt zur ihrer Übertragung in eine andere Sprache; um die Bedeutung unseres rumänischen Ausdrucks zu finden, wollen wir verfolgen, wie die Sequenz [**a lumii mireasă**] in das Englische, Italienische, Französische und Deutsche übertragen wurde.

4.0. *I have gone to marry /A princess - my bride /In the whole world's pride.*

4.1. Die englische Fassung (9) verdeutlicht die Schwierigkeit bei der Wiedergabe der rumänischen Genitiv-Konstruktion, wo der Übersetzer die Qualität, eine [**a lumii mireasă**] zu sein, mit [**mândria întregii lumi**], „der Stolz der ganzen Welt“, gleichsetzt.

4.2 Diese Übersetzung bestätigt vordergründig lediglich die Tatsache, dass das hier besprochene Syntagma mit einem Superlativ verwechselt werden kann.

4.3 Zugleich verrät die englische Sequenz den Versuch, *eine Bedeutung/einen Sinn* zu suchen, jenseits der Eigenschaft des Begriffs [**mireasă**], um ein Äquivalent für die symbolische Bedeutung des Syntagmas in Übereinstimmung damit zu finden, dass [**a lumii mireasă**] nicht eine *Qualität* der Braut zu bezeichnen scheint, sondern eine *Relation*, einen bestimmten *Bezug* zwischen [**mireasă**] und [**lume**] „Welt“.

4.4. Der Bezug [**mireasă**] - [**lume**] wird im Rumänischen durch [**a lumii mireasă**] ausgedrückt, im Englischen durch [**is the whole world's pride**]. Vergleicht man die Konstituenten des englischen Ausdrucks mit dem rumänischen Ausdruck, stellt man lediglich fest, dass für die Mentalität, die den rumänischen Ausdruck gebildet hat, die [**rum.mireasa: dt.braut**] des Hirten die [**mireasa lumii: dt. Braut der Welt**] ist, während im Englischen die Braut des Hirten nur die [**mândria lumii: dt.der Stolz der ganzen Welt**] ist.

4.5 Die Übersetzung stellt somit eine Rolle und einen Bezug fest. Die dem Rumänischen eigene sprachliche Mentalität belegt diese Rolle mit [**mireasă**], die in der engl. Übertragung die [**mândrie**] spielt. Der Bezug ist aber derselbe: [**a lumii**]/[**mireasă**] oder [**a lumii întregii**]/[**mândrie**].

4.6 Die Interpretation des Syntagmas durch die der Übersetzung geschuldeten Äquivalente führt zur Überprüfung der Gültigkeit bestimmter Intuitionen, bestimmter Wahrheiten, die in einer unserem Verfahren vorausgehenden Analyse enthalten sind. Aus dem üblichen Herangehen an die Ballade hat sich ergeben, dass für *mireasa ciobanului este tocmai moartea* („die Braut des Hirten ist eben der Tod“) der Bezug zwischen *mireasa ciobanului* und *lume* in der Tat der Bezug [**moarte**] - [**lume**] ist.

4.7 Die Behauptung, dass [**moartea**], „der Tod“ der Stolz der ganzen Welt sein könnte, mag als bizarr erscheinen oder könnte sie für uns eine erste, selbstverständliche Vorstellung in der Abfolge von Vorstellungen aus dem mioritischen Text sein? Wie auch immer, auffällig ist nur die Tatsache, dass in der englischen Fassung der Terminus [**mireasă**] nicht fehlt – in der Tat der Grundbegriff für das rumänische Bild, der im vorangehenden Vers lediglich umgestellt worden war.

4.8 Wir haben gezeigt, dass die Übersetzung einen Versuch verrät, nämlich *eine Bedeutung/Sinn zu suchen*. Wir glauben, dass dieses Suchen gerade der Tatsache geschuldet ist, dass das Syntagma einen *homonymer Ausdruck von Wortbedeutungen zur Heirat und zu Trauerfällen* darstellt – ein wesentliches Detail der subtypologischen Eigenschaft des untersuchten Bildes.

5.0 *Una principessa del mondo promessa.*

5.1 Die Untersuchung der italienischen Fassung bringt uns – auf dem ersten Blick – zur Annahme, dass kein wirklicher Unterschied zwischen dem rumänischen Ausdruck und dem der

Übersetzung bestünde, mehr noch, dass sich der rumän. und der ital. Ausdruck in völliger Abdeckung befänden:

rum.	a lumii mireasă
ital.	del mondo promessa

5.2 Man findet in beiden Fassungen sogar eine Übereinstimmung nach lexikographischen Klassen und nach aktualisierten Kategorien.

5.3 Die lexikographische Untersuchung von *promessa* dürfte einen Unterschied aufzuweisen. *Promessa* erscheint als eine Reduktion des Ausdrucks *promessa sposa*. Der Unterschied hängt aber vom Faktor der Sprachökonomie ab, nicht aber von der Bedeutung, da sowohl *promessa* wie auch *promessa sposa* denselben semantischen Bereich abdecken.

5.4 Die Ähnlichkeiten können aber einer Unterscheidung nicht widersprechen, die beim Vergleich der Rolle und der Etappen/Abschnitte festgestellt wird, mit denen die sprachliche Mentalität jede Rolle assoziiert.

5.4.1 Rumänisch [**mireasă**] verweist auf einen der drei Abschnitte bei der Ausübung der Hochzeits-Zeremonie, d.h. auf die Etappe zwischen einer [**logodnică**], „Verlobten“ und [**soție**], „verheirateten Frau“. In der Wahrnehmung des Rumänisch-Sprechers (11) ist die mireasă ein Wesen [„o ființă“] nur im Augenblick des Ablaufs der Hochzeit, für andere wiederum nur im Augenblick der eigentlichen Hochzeit selbst, d.h. im zeitlich - räumlichen Umfeld, in dem sich das Paar einander angelobt.

5.4.2 Jeder Abschnitt dieser zeremoniellen Handlung wird in Rumänien jeweils durch eine lexikalische Einheit mit eigener Semantik bezeichnet, mit unterschiedlichen semantischen, vor allem mit nicht zusammengehörenden Bereichen in Abgrenzung zu jenen Einheiten, die die anderen Etappen bezeichnen.

5.4.3 Bei einer lexikographischen Untersuchung Rumänisch – Italienisch finden wir für

rum.	logodnică	it.	promessa, fidanzata, promessa sposa
	mireasă		sposa
	soție		sposa, moglia, marito

5.4.4 Bei der Anordnung der äquivalenten Begriffe:

ital.	moglia marito sposa	sposa	fidanzata promessa di matrimonio promessa sposa promessa
rum	soție nevastă mujere	să mirea	logodnică

stellen wir bei der Analyse der Signifikanten fest, dass rumän. [soție] und [mireasă] äquivalent mit ital. [sposa] sind.

5.4.5 Bei der Untersuchung der Einträge in den Wörterbüchern stellen wir fest, dass sowohl die Konstituenten der rumänischen lexikalischen Einheit, wie auch deren ital. Äquivalente sich

definieren durch *den Bezug auf die Abfolge der Etappen, die im Rahmen der Zeremonie mit Blick auf den Vollzug der geistigen Vereinigung bei der Heirat ablaufen.*

5.4.5.1 Die semantische Achse der Einheiten, die die entsprechenden Rollen der Etappen/Abschnitte bezeichnen, werden in beiden Sprachen mit Bezug auf den *Augenblick* des Ablaufs der Zeremonie ausgedrückt.

5.4.5.2 So stellen wir bei der Analyse der Semnifikate fest, dass ital. [promessa] (12) äquivalent mit rumän. [logodnică] ist, das auf die Person des ersten zeremoniellen Abschnitts verweist, wo die logodnica diejenige Person ist, mit der *sich die geistige Vereinigung vollziehen wird*, und die logodna, „die Verlobung“, die Etappe bis zur Heirat nuntă ist.

5.4.5.3 Italienisch [sposa] bezeichnet das Wesen/Person, das/die sich am Endpunkt der Zeremonie befindet als diejenige, mit der die geistige Vereinigung vollzogen wurde [s-a realizat].

5.4.5.4 Aus den im Wörterbuch angeführten Äquivalenten ergibt sich, dass [sposa] sowohl als Signifikant von rumän. [mireasă] vorkommt, wie auch von rumän. [soție], ohne dass damit zwei unterschiedliche Signifikate gegeben wären, eines entsprechend rumän. [[mireasă]], das andere für rumän. [[soție]], sondern nur ein einziges, entsprechend rumän. [[soție]], da sich im Sprachgebrauch zeigt, dass sich der Semnifikant nicht so sehr auf den Ablauf der durch [[se realizeaza]] oder [[se va realiza] markierten Zeremonie bezieht, als vielmehr auf den durch [[s-a realizat]], „wurde vollzogen“, markierten Abschnitt.

5.4.5.5 Mangels eines markierten Signifikats im Italienischen, bezeichnet [mireasă] nur im Rumänischen – in Übereinstimmung mit den Wörterbucheinträgen und nach Befragung von Sprechern des aktuellen Rumänischen – *das Wesen, das sich in der Etappe befindet, in der die spirituelle Vereinigung erfolgt bzw. die Heirat* und die *mireasa* diejenige ist, mit der sich *diese Vereinigung vollzieht*.

5.4.5.6 Die Analyse der Signifikanten und der Signifikate (supra 5.4.4) stützt eine wichtige Folgerung:

5.4.5.6.1 Die Wörterbucheinträge für [mireasă] finden auf Signifikanten-Ebene ihr Äquivalent mit ital. [sposa]. Auf der Ebene der Signifikate findet [mireasă] seine Entsprechung in [promessa], da *logodna*, „die Verlobung“, der Abschnitt ist, der bis zur Heirat *nuntă* dauert.

5.4.5.6.2 Nach Inhalt und Ausdruck teilt sich [mireasă] in ital. [sposa] und [promessa] auf.

5.4.5.6.3 Der Abschnitt, in dem ein Wesen die Eigenschaft einer Braut/mireasă gewinnt, teilt sich in derselben Weise auch *zwischen* dieselben Bedeutungen auf; dass es sich so verhält, beweist gerade die Tatsache, dass in der italienischen Zeremonie nur zwei unterschiedliche Etappen erkennbar sind, von denen eine der „Verlobung“ entspricht, die andere bereits dem Status einer „Ehefrau“, soție.

5.5 Der Übersetzer von [a **lumii mireasă**] hat in seinem Bemühen um Äquivalente festgestellt, dass einerseits die Opposition zwischen dem Abschnitt, in dem sich die zeremonielle Vereinigung vollziehen wird [se va realiza] und dem Abschnitt, in dem sich diese Vereinigung vollzieht [se realizează], im Italienischen neutralisiert wird und dass andererseits die Etappe, die das Wesen bezeichnet, mit dem *sich ... vollziehen wird* [se va realiza], mit der Etappe verschmilzt, die das Wesen bezeichnet, mit dem sich eine solche *Vereinigung vollzieht* [se realizează]. Indem der Übersetzer die Neutralisation der Opposition und den sowohl sprachlichen als auch sozialen Unterschied feststellt, überträgt er [a **lumii mireasă**] in Abstimmung mit der italienischen Mentalität. In Übereinstimmung dazu wird [mireasa **lumii**] aus dem mioritischen Text zu [del **mondo promessa**], d.h. zu [a **lumii logodnică**]. Auch die Übersetzer der italienischen Fassung hat im rumänischen Syntagma eine Rolle und einen Bezug 'entdeckt'. Die Rolle ist unterschiedlich, der Bezug ist derselbe. Wo in der rumän. Version die *mireasa lumii* tot ist, wird in der italienischen Entsprechung der Tod/morteza zur *logodnica lumii* [„Welten-Braut/Verlobten der ...“]. Eigentlich sollten wir ein wenig bei diesen Mentalitäts-Unterschieden verweilen. Wir tun dies aber nicht, da wir die Übersetzung lediglich als einen Vorgang ansehe, der eine Bedeutung erläutert und zu einer Typologie beizutragen vermag. Vorläufig begnügen wir uns damit, zu zeigen, dass die italienische

Übersetzung das Suchen einer Bedeutung im Bereich der Bezeichnung wie [**a lumii mireasă**] bestätigt, die Suche nach etwas jenseits der Eigenschaft der Bezeichnungen [mireasă, lume], sicherlich von etwas, das sich in der Rolle der [mireasă] und im Bezug zur Welt [a lumii] findet, also Rollen, die aus dem rumänischen Syntagma einen homonymen Ausdruck machen /*expresia omonimă a unor sensuri nuptiale și a unor sensuri funebre* [supra] machen.

6.0 *Que j'ai épousé /Reine sans seconde /Promise du monde.*

6.1 Mit der französischen Fassung gewinnen wir zwei wertvolle Beiträge, anhand derer wir nachvollziehen können, wie die Bedeutung von [**a lumii mireasă**] durch die Übersetzung zweimal auf dieselbe Weise identifiziert wurde.

6.2 In der ersten Übersetzung der Ballade (13) findet [**a lumii mireasă**] im Französischen das Äquivalent [promise du monde] innerhalb des Kontextes: *Că m-am însurat / Cu-o mândră crăiasă /A lumii mireasă - Que j'ai épousé /Reine sans seconde /Promise du monde.*

6.3 Die zweite Fassung verdanken wir einem Übersetzer (14), dessen Meisterschaft dazu beitrug, die historische Atmosphäre der rumänischen *Miorița* gerade durch ältere Formen des Französischen – übrigens aus dem gemeinromanischen Fond – wiederzugeben. In der Fassung, auf die wir uns beziehen, findet [**a lumii mireasă**] seine Entsprechung in [**fiancée du monde**].

6.4 Beim Vergleich der beiden Fassungen stellen wir mit Blick auf [**a lumii mireasă**] zunächst nur einen simplen topischen Unterschied fest, den wir – auch wenn wir ihn nicht für wichtig halten – doch anzeigen wollen:

rum.	a	lumii	Mireasă
frz.	fiancée	du	Monde
	promise	Du	Monde

Eine Differenz, die die Tatsache belegt, dass in den frz. Versionen [**a lumii mireasă**] zu [**fiancée du monde**] oder zu [**promise du monde**] wird, zieht unseres Erachtens Unterschiede nach sich, die über die Distribution der Termini hinausgehen und sich mit der Bedeutung verwickeln; die befragten Rumänisch-Sprecher fanden in dem Syntagma mit Topik-Inversion einen höheren Grad der Verallgemeinerung des Bezugs, während ihnen in [**mireasa lumii**] die Unabhängigkeit der Rolle, respektive die der Braut, als abgeschwächt, sogar als eingegrenzt vorkam.

6.5 Vergleicht man dann [**promise**], [**fiancée**] und [**mireasă**], so stellt man gewiss einen wesentlichen Unterschied fest, der auf das Signifikat zielt. Die französischen Äquivalente beziehen sich auf einen früheren, der [**mireasă**] vorgeschalteten Abschnitt. Es handelt sich um einen Unterschied, auf den wir sowohl beim Vergleich der Fassungen, als auch bei der Diskussion um die Gesamtheit der Konstituenten des lexikalischen Feldes achten sollten.

7.0 *Dass ich vermählet sei /Mit einer Fürstin traut. !Mit einer Himmelsbraut*

7.1 Die deutsche Fassung (16) betont bestens die *Bedeutung* der Sequenz, des Bezugs und des Inhalts in [**a lumii mireasă**].

7.2 Aus lexikometrischer Sicht stellt man eine Übereinstimmung fest. Die Zahl der Verse in der Ausgangssprache ist an den uns interessierenden Stellen mit der in der Zielsprache gleich, so dass alles nur als eine simple Übertragung erscheint.

7.3 Die lexikalische Auswahl belegt aber eine Mühe, auf die wir bereits in den französischen und italienischen Übersetzungen gestoßen sind.

7.4 So bemerkt man vor allem eine besondere Suche nach Appellativen, auch für die Eigenschaften der im Rumänischen durch [**crăiasă**], „Königin“, vor allem aber durch [**mireasă**] bezeichneten Wesen. Bei den Appellativen hat der deutsche Übersetzer für [**crăiasă**] ein dt. [Fürstin], vorgezogen und für [**mireasă**] ein Kompositum zu [**Braut**].

7.5 Die Gliederung des Verses verdeutlicht die Unterschiede:

rum. Cu o mândră crăiasă A lumii mireasă	dt. Mit einer Fürstin traut. Mit einer Himmelsbraut	rum. Cu o prințesă dragă Cu o logodnică /soție a cerului/cerească.
---	--	---

Die ausgewählten Appellative verweisen auf das Verständnis von [**logodnică**] und [**mireasă**] als Rollen mit Ausnahmen, die den eigentlichen zeremoniellen Rahmen übersteigen. Man könnte sagen, dass der Übersetzer aufgrund seiner guten Kenntnisse des kulturellen Kodes tätig wurde, der das rumänische Bild bestimmte, wo das in einer Hypostase vorgefundene Wesen [**mireasă**] von einer existentiellen, sakralen und exemplarischen Einzigartigkeit geprägt ist. So können wir uns die Option für die Gleichsetzung mit [Fürstin] erklären, was übrigens für solche Marker, wie auch für die Bevorzugung des Kompositums [**Himmelsbraut**], nicht fremd klingt; diese [**Himmelsbraut**] belegt sowohl das Verstehen von der Vorstellung der Rolle, die den Rahmen einer alltäglichen Hochzeit überschreitet sowie den der Universalität des Bezugs zwischen [**mireasă**] / [**lume**]. Die zeremonielle Verbindung, die dann – wie die deutsche Version zeigt – vollzogen wird, verlangt die Teilnahme einer – sei es nach Herkunft, sei es nach Besitz – souveränen Braut [**mireasă**].

8.0 Bei der Übersetzung in das Englische, Italienische, Französische und Deutsche hat [**lumii mireasă**] seine Bedeutung in den Grenzen eines des Bezugs, den das Genitiv-Syntagma bildet, und einer Rolle, nämlich der von [**mireasă**], nachgewiesen. Uns scheint daher ein abschließender Vergleich zwischen den Konstituenten des Syntagmas entsprechend den bisher angeführten Äquivalenzen innerhalb der drei Sprachen und ihrer je eigenen Verwirklichung von Interesse:

8.1 Die Untersuchung der Äquivalenzen erlaubt folgende Anordnung:

rum.	logodnică	Mireasă	soție
ital.	Promessa promessa sposa fidanzata	sposa	sposa
frz.	Promise fiancée future accordée	épousée mariée	épouse

8.2 Bei einer ersten Beobachtung gesellen sich das Rumänische und das Französische zueinander, zwei Sprachen, in denen man je einen Signifikanten für jede Rolle, respektive einen für jede Etappe unterschiedlichen Signifikanten findet:

1. [logodnică] / 2. [mireasă] / 3. [soție] 1. [promise, fiancée ...] / 2. [mariée] / 3. [épouse]

8.2.1 Die Entsprechungen für [logodnică] sind im Französischen zahlreich und verweisen auf eine zeremonielle Vereinigung, die [se va realiza] „sich vollzieht“, vor allem mit Blick auf [future]; [promise] als Substantiv vertritt seinerseits die Vorstellung von der in der Zukunft liegenden zeremoniellen Handlung, verrät aber in seiner verbalen Ableitung einen verlorenen Semantismus, der wie jedes participium perfectii auf [**s-a realizat**], „hat sich vollzogen“, verweist, nicht aber auf [**se va realiza**], „wird...“; hier liegt ein Widerspruch zwischen einer Form und einem durch die Sinnbildung überholten Inhalt vor, womit unserer Ansicht nach die Form zugunsten der Bedeutung geopfert wurde.

8.2.2 Die französischen Entsprechungen für [mireasă] und [soție] führen zu ähnlichen Schlüssen; die lexikographischen Quellen zeigen [épouse] (17) als Äquivalent zu [soție] und [épousée] als Äquivalent für [mireasă]; [épouse] erscheint ebenfalls als Substantivierung eines

Perfekt-Partizips; dieselbe Entwicklung haben auch [épousée] und [mariée] durchgemacht; als Substantive enthalten [épousée] (18) und [mariée] die Vorstellung von einer zeremoniellen 'Vereinigung', die sich verwirklicht [se realizează]; im Falle von [mariée] (19) zeigt *die Reihenfolge der in den lexikographischen Arbeiten aufgeführten Bedeutungen* aber eine andere Semantik, die der präsentischen Abwicklung der 'Vereinigung' widerspricht und auf ein schon [implinit], [realizat] „ausgeführt / verwirklicht“ verweist, nicht aber auf ein [în curs de realizare] „in der Umsetzung begriffen“.

8.2.3 Wenn dies die Entwicklung von den Partizipien zu Substantiven ist, vor allem für die Äquivalenzen der [mireasă], dürfen wir annehmen, dass im Französischen der Unterschied zwischen den einzelnen Etappen/Abschnitten keine Opposition zwischen [se va realiza] / [se realizează] / [s-a realizat] bedingt, sei es, dass diese Abschnitte auf andere Art gefasst werden, so dass die Rolle [logodnică] nicht auf das Wesen verweist, mit dem sich etwas vollziehen wird [se va realiza] (22), wie auch die Rolle [mireasă] nicht auf was Wesen verweist, mit dem sich die zeremonielle Vereinigung vollzieht [se realizează].

8.2.4 Die nachträgliche Substantivierung der Partizipien führte zum Verlust der Tempus-Marker und als Folge davon zu einer semantischen Modifikation von [mariée] und [épousée]. Bis zur Durchführung dieser Modifikation dürfte die Abfolge der zeremoniellen Etappen entsprechend der nachstehenden Auflistung erfolgt sein:

(a) in Abhängigkeit von der der Information, die die Form, d. h. das Partizip liefert:

Zeremonielle Vereinigung	wird vollzogen werden	wird vollzogen	wurde vollzogen
	Logodnică	mireasă	soție
	Promise	mariée épousée	épouse
	wird vollzogen werden	wurde vollzogen	

(b) in Abhängigkeit von der durch die Umwandlung des Partizips gewonnenen Information:

Zeremonielle Vereinigung:	wird vollzogen werden	wird vollzogen	wurde vollzogen
	Logodnică	mireasă	soție
	Promise	mariée épousée	épouse
	wird vollzogen werden	wird vollzogen	wurde vollzogen

8.2.5 Die morpho-lexikalischen Entwicklungen zeigen eine gewisse Bevorzugung für die Bezeichnung der Rolle [mireasă], bzw. für einen mit dem Signifikat ‚uniune‘ verbundenen Signifikanten [se realizează] oder gerade auch für die Gestaltung einer solchen Rolle. Einen Unterschied dieser Begrifflichkeit wird aus jeder Übersetzung deutlich, die unterschiedliche Extensionen aufweist, fehlende Überlappungen, selbst Interferenzen der Signifikate für die Rollen und Etappen. So zeigt sich, dass sich [mireasă] nicht nur auf unterschiedliche Praktiken und Mentalitäten bezieht, sondern dass auch seine Bedeutung – verstanden als *ein exklusiv in der Sprache gegebener Inhalt von idiomatischen, funktionalen Oppositionen* (21) – wichtig wird für die höhere Einheit des mioritischen Textes.

8.3 Um das Suchen von Bedeutungen anhand der Übersetzungen abzuschließen, möchten wir auf die folgenden Unterschiede verweisen, die sich aus dem Vergleich der Äquivalenzen ergeben haben:

- (a) die Umsetzung der Glieder des Syntagmas in der englischen Fassung;
- (b) und die Modifikation der Bedeutung durch die Ersetzung von [mireasă] / [pride];
- (c) der Wechsel der Topik im Französischen;
- (d) die Asweitung der markierten Rolle von [se va realiza] auf die markierte von [se realizează];
- (e) oder auch die Reduktion der Etappen der Zeremonie durch eine Neutralisation der Marker
- (f) und vor allem, das Begreifen/„Konzeptualisierung“ der Rollen als Folge der sprachliche Mentalität;
- (g) Schwierigkeiten einer Anpassung von [mireasă] an die frz., engl. und ital. Äquivalenzen.

8.4 Die hier festgestellten Differenzierungen zwingen uns zu der Annahme, dass sich uns jenseits der angeführten Rollen von [logodnică], [soție], und vor allem von [mireasă], eine Welt unterschiedlicher Bedeutungen auftut, die zweifellos von besonderen kulturellen Codes abhängen.

8.4.1 Dort, wo [mireasă] distinkt ist und eine gegenüber anderen Formen spätere Bildung zu sein scheint, kommt [mireasă] in der Rolle und in der Etappe mit dem Marker 'zeremonielle Vereinigung' vor, welche *se realizează* / „sich vollzieht“, was verstanden werden kann als *încă nu s-a realizat* / „hat sich noch nicht vollzogen“, sei es auch als *se realizează* („vollzieht sich“), als notwendiger, imperativer Modus. Das Einsehen in die Nicht-Verwirklichung, wie auch in das einer imperativen Durchführung, ist für die Bedeutung des Syntagmas [**a lumii mireasă**] wichtig.

8.4.2 Die Übereinstimmung der Äquivalenzen von [logodnică] und [soție] verweist darauf, dass diese nur für Darstellungen, die zur Heiratszeremonie gehören, Signifikate sind, während [mireasă] eine Teilnahme auch an anderen Darbietungen belegt.

8.4.3 Die lexikographische Untersuchung für das Rumänische bestätigt, dass [mireasă] eine Distribution in Syntagmen kennt, die die Darstellung von Trauerzeremonien beinhalten.

8.4.3.1 Die rumänischen Wörterbücher (22) vermerken in ihren Einträgen eine 'übertragene Bedeutung' für [mireasă] als Äquivalent zu [moartea], womit gerade jenes Syntagma zur Diskussion steht, für das wir, seiner Bedeutung nach, die Qualität eines subtypologischen Bildes nachzuweisen versuchen.

8.4.3.2. Wir glauben aber, dass seine Teilnahme an einer Reihe von Funeralien nicht der 'übertragenen Bedeutung' geschuldet ist, sondern allein der eigentlichen Darstellung des *finței miresei* / „Wesens /der/Braut“ und *mortii /des Todes*. Die zu Rate gezogenen Wörterbücher bieten an: *mire* (23) („Bäutigam“) = *bărbatu în stare de cumunatu* (24) („heiratsfähiger Mann“), respektive: *mire* (25) = *nume purtat de bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei* („Bezeichnung des Mannes am Tag oder Vorabend der Hochzeit“). Uns stellt sich so das *Wesen* vor, dem diese Name zugeordnet wird, nicht aber die Semantik von *mire* oder *mireasă*. Für [mireasă] bietet sich auch regionales *miră* an. Mit *miră* wird diejenige bezeichnet, „die ihm als Ehefrau auserwählt ist“ (*cea sortită să-i fie soție*), während bei den Aromunen mit *miră* gemeint ist: *soartă, ursită* (26), „Schicksal“, „Bestimmung“. Die formale Übereinstimmung (27) erscheint uns, so lange als die Teilnahme der [mireasă] an einer Reihe von Funeralien sich aus der Definition jener zwei menschlichen Konstrukte – Heirat und Tod – selbst ergibt, nicht als zufällig, wenn wir die anthropologischen Forschungen berücksichtigen, die belegen, dass die rumänische Denkweise/Mentalität davon ausgeht, dass einem jeden Individuum *îi este sortită o mireasă* „eine Braut bestimmt ist“ und diese die *einem* Individuum bestimmte ist, während der Tod dasjenige [Wesen] ist, das ihm einzeln/individuell bestimmt ist (*căreia îi este sortit individul*).

8.4.3.3 Ein Exkurs zur „Vorstellung von der Bestimmung/Schicksal“ (*ideea de sortire*) scheint uns gerade wegen der Betonung einer Teilhabe des Syntagmas [**a lumii mireasă**] – sowohl bei den Hochzeitsfeierlichkeiten als auch bei den Trauerfeiern – notwendig. So wäre zu zeigen, dass bei den Rumänen und auch bei anderen Völkern *sortirea miresei* / „das Schicksal der Braut“, sich schon bei der Geburt entscheiden kann, und dass dem Individuum ebenso von Geburt an „der Tod bestimmt ist“; indem *ihm bereits von Geburt an eine Braut bestimmt* ist, versucht die Gemeinschaft, das Individuum mit der Welt, in die sowohl die Braut [mireasă] als auch der Tod [mortea] getreten

sind, zu befrieden (28), was die Vorstellung von rumän. *sortire, promitere, hărăzire* („Schicksal, Verheißung, Bestimmung“) impliziert; die *mireasa* ist die einem Individuum schicksalhaft Bestimmte, ganz so wie einem Einzelnen von Geburt an der Tod vorbestimmt (*sortit, hărăzit*) ist; die *mireasa* und *moartea* sind es, die den Einzelnen 'zähmen, friedlich stimmen / zu einem guten Menschen machen' [rumän. *a îmbuna*] und ihn mit der Welt versöhnen; in der Vorstellung von der Existenz einer *diesseitigen und jenseitigen Welt* ist einem jeden Individuum eine *Braut bestimmt, die ihn mit der Ewigkeit des Lebens versöhnen wird*, so wie jedem einzelnen *der Tod bestimmt ist*, der ihn friedlich stimmen wird [*îl va îmbuna*] und mit der Ewigkeit des Lebens im Jenseits versöhnen wird. Die Praktiken *zur Auffindung dessen, was vorbestimmt ist* (29) belegen ihrerseits, dass [mireasă] eine wichtige Darstellung für Heirat und besonders für den Tode darstellt. Der Glaube, dass die *mireasa* der lebenspendende und todbringende Boden ist, zusätzlich zu dem Faktum, dass in einigen Varianten der **Miorița**, wo sich anstelle des zeremoniellen Bezugs zu [**a lumii mireasă**] ein solcher zu dem [**negru pământ**], „schwarzen Boden“ abzeichnet, wie wir glauben, sind alles Belege zugunsten einer Teilhabe unseres Sytgamas an beiden Reihen der Darstellungen.

9.0 Wir haben die Übersetzung, ohne uns länger über die Funktion eines solchen Schrittes aufzuhalten, als einen *act de identificare*/der 'Identifizierung' angesehen und im Falle der **Mioritza** als *eine Bestätigung* der Bedeutung, da wir glauben, dass die Aufstellung von Äquivalenzen beste *Kenntnisse* in der Ausgangssprache voraussetzt; Ebenso dürfen wir behaupten, dass eine Übersetzung eine klassifikatorische Instanz darstellt, da gerade das Suchen nach der Bedeutung, die wir im Falle aller angeführten Übersetzungen erfasst haben, die unterschiedlichen semantischen Extensionen der Sprachen zeigt, in denen die Äquivalenzen zu [**a lumli mireasă**] aufgestellt worden waren; Unterschiede der Extension, Nicht-Übereinstimmen der Begriffe, die die Rollen ein- und derselben durch die Übersetzung erfassten Zeremonie bezeichnen, scheinen die Tatsache zu belegen, dass [**mireasă**] nicht nur an einer einzigen Reihe von Darstellung teilnimmt; eine weitere Bedeutung, die auch außerhalb der Hochzeitszeremonie vorkommt, ist der Beleg dafür, dass die ganze Sequenz, die wir überprüft haben, *einen homonymen Ausdruck nuptialer und funerals Bedeutungen* darstellt und zugleich auch ein Bild von klassifikatorischer Bedeutung abgibt, auf dessen Grundlage die Unterteilungen eines jeden Typus herausgelöst werden können.

Anmerkungen:

(0) **Mein Dank für die Übersetzung gilt Rudolf Windisch, dem ich die Studie 2003, in rumänischer Sprache, gewidmet hatte.**

(1) Die Variante, nach der die erste zusammenhängende Beschreibung dieses Texttyps erfolgte, beruht auf der von Vasile Alecsandri. Pavel Apostol, der diese Variante benützt, schlägt in Übereinstimmung mit Adrian Fochi, 1964, *Miorița. Tipologie. Circulație. Geneză*, eine Gliederung des Textes in sechs Abschnitte vor: I.) *Epischer Rahmen*, mit folgenden fünf thematischen Elementen: 1. *Locul acțiunii* [Ort der Handlung], Verse 1 und 2, 2. *Momentul acțiunii* [Zeitpunkt der Handlung], Verse 3-4), 3. *Personajele acțiunii* [Personen der Handlung], Verse 5-9, 4. *Hotărârea ciobanilor* [Der Entschluss de Hirten], Verse 10-16, 5. *Motivarea hotărârii* [Begründung des Entschlusses], Verse 17-21. Zweiter Abschnitt: *episodul mioarei năzdrăvane* [Die Episode des schelmischen Schäfchen] mit drei thematischen Elementen: 6. *Mioara năzdrăvană*, Verse 22-26, 7. *Întrebarea ciobanului* [Die Frage des Hirten], Verse 27-33, 8. *Descoperirea planului* [Die Aufdeckung des Planes], Verse 34-46. Dritter Abschnitt: *testamentul ciobanului* [Das Testament des Hirten], mit vier thematischen Elementen: 9. *Răspunsul ciobanului* [Die Antwort ds Hirten], Verse 47-53, 10. *Locul îngropării* [Der Beerdigungsplatz], Verse 54-59, 11. *Obiectele îngropării* [Die vergrabenen Gegenstände], Verse 60-66, 12. *Plângerea oilor* [Die Klage der Schafe], Verse 67-71. Vierter Abschnitt: *alegoria morții și apoteoza ciobanului* [Allegorie des Todes und Apotheose des Hirten], mit zwei thematischen Elementen: 13. *Alegoria morții*, Verse 72-77), 14. *Apotheoza ciobanului* [Apotheose des Hirten], Verse 78-87. Fünfter Abschnitt: *episodul măicutei bătrîne* [Die Episode von der alten Nonne] mit zwei thematischen Elementen: 15. *Întâlnirea cu maica bătrână* [Die Begegnung mit der alten Mutter], Verse 88-95, 16. *Portretul ciobanului* [Portait des Hirten],

Verse 96-107. Sechster Abschnitt: *nunta mioritică* [Mioritische Hochzeit], mit zwei thematischen Elementen: 17. Nunta mioritică sau reluarea alegoriei morții [Mioritische Hochzeit oder Wiederaufnahme der Allegorie des Todes], Verse 108-113 und 18. Cadrul nupțial sau reluarea apoteozei [Der Hochzeitsrahmen und die Wiederaufnahme der Apotheose], Verse 114-123.

(2) Gencărau, Ștefan (1981). *Că la nunta mea / A căzut o stea. Preliminarii la o clasificare a Mioriței*. Cluj-Napoca; Gencărau Ștefan (2000). *Miorița. Elemente de etnostilistică*, Szeged/Ungarn.

(3) Gencărau (2000: 55), wo ich gezeigt habe, dass die untersuchten Texte die Feststellung erlaubten, dass die thematischen Elemente 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 und 8 variabel sind, während diejenigen von 9 und 10 konstant sind. Die thematischen Elemente 9 und 10 enthalten das, was der Hirte mit Blick auf seinen Tod vermittelt und uns als *mesaje testamentare* (*Mt*) erscheint. Verfolgt man auch in den anderen Abschnitten des Textes Konstanz und Variabilität der thematischen Elemente, so stellt man fest, dass jedes thematische Element, das eine *Mt* enthält, sich als eine Textkonstante präsentiert, während jedes thematische Element, das etwas anderes als eine *Mt* enthält, als eine Text-Variable erscheint; ich habe die Textkonstanten als *mesaje testamentare* bezeichnet und die Text-Variablen *pretexte mioritice*.

(4) Gencărau (2000: 58), wo wir gezeigt haben, wie zu Beginn der Interpretation die mioritische Mentalität mit dem Glauben an die Resignation und Gelassenheit angesichts des Todes gleichgesetzt wurde. Dies ist die Sichtweise des ersten Übersetzers in das Französische, Jules Michelet, und dann der zahlreichen rumänischen „Interpreten“, die aus der Gelassenheit angesichts des Todes, aus dem Fehlen einer Auflehnung, einen „charakteristischen Nationalzug“ gemacht haben. Schließlich hat man angenommen, hier den Glauben an eine posthum notwendige Verheiratung zu früh verstorbener Jugendlicher zu finden. Diejenigen, die wie C. Brăiloiu diese Deutung vertraten, meinten, dass die Verheiratung, oder *lumirea* sei es von der Absicht der Gemeinschaft, sich mit dem Toten zu versöhnen und zu verteidigen, sei es von der Verpflichtung diktiert wäre, die eine jedes Wesen trage, nämlich alle Etappen des Lebens zu durchlaufen. Ein verführerischer, aber auch höchst kreativer Vorschlag scheint uns der von Mircea Eliade mit der Auffassung zu sein, wonach sich die Denkweise des Textes in der Zuversicht finde, *o viață violent întreruptă se continuă printr-o altă modalitate de existență* „ein gewalttätig unterbrochenes Leben setzt sich in einer anderen Form der Existenz fort“ und dass sich *existența păstorului se continuă prin prelungirea simbolică a activității sale profesionale* „die Existenz des Hirten durch die symbolische Verlängerung seiner beruflichen Tätigkeit fortsetzt“. Welcher dieser drei ‚Glauben‘ auch immer als die globale Denkweise des Textes akzeptiert würde, so wäre die Tatsache, dass die *Mioritza* eine allgemeine Vision vom Tode ist, doch augenscheinlich eine Vision, in der das behauptete Ende der Existenz als eine mit anderen Formen der Integration vergleichbare Integration erscheint, vor allem mit der Heirat. Eine solche Vision erweist sich in der Tat als eine Vereinigung von Elementen der Todesmentalität mit solchen der nuptialen Vorstellungswelt.

(5) Wir beziehen uns auf die Begriffe *tip, subtip, subsubtip*.

(6) Gencărau (2000: 57), wo wir gezeigt haben, dass ein Bild/*image* typologische Qualität hat, wenn es die Forderung erfüllt, *element intern, constant* zu sein, mit Bezug auf die Struktur, und *constitutiv* mit Blick auf die globale Denkweise des Textes.

(7) Gencărau (2000: 58, 59), wo ich durch Abfrage der kulturellen Codes und durch Untersuchung des symbolischen Wortschatzes gezeigt habe, dass [a *căzut o stea*] ‚ein Stern ist versunken‘ als konstitutives Element der Mentalität erscheint und Träger von Bedeutungen ist, die der Vision vom Tode als einer nuptialen Integration entsprechen.

(8) In Übereinstimmung mit Fochi und Apostol (1964), respektive mit der Beschreibung des Textes, auf den wir uns beziehen, erscheint das Syntagma im vierten Abschnitt bzw. in der *alegoria morții și apoteoza ciobanului*, d.h. in dem Abschnitt, der die Verse 72-87, wo [a *lumii mireasă*] auf Position 77 vorkommt.

(9) *Balade populare românești - Roumanian popular ballads* (1980). București Translated by W. D. Snodgrass and Simona Drăghici, 374—375.

- (10) „Miorița” (1980). Ital. Übersetzung von Geo Șerban. in: *Steaua* (Cuuș-Napoca) 11/402, 48.
- (11) Sprecherbefragung Juni 1992, September 1993, im Rahmen von semasiologischen und onomasiologischen Aufnahmen in den Ortschaften Cărpinet, Tărcăia, Tărcăița in Bihor.
- (12) Lexikographische Untersuchung von [promessa] auf Anregung unseres verstorbenen Professors Profesor Marian Papahagi, ausgeführt nach Devoto-Olli (1971), *Dizionario della lingua italiana*, Firenze, 893, 894.
- (13) Die erste, uns bekannte Überstzung, von Jules Michelet. Wir übernehmen aus Mircea Eliade (1980), *De la Zalmoxis la Genngis-Han*. București, 225-227.
- (14) Es geht um die Festschrift Suchianu, D. I. (1972), Ausgabe der „Miorița” in sechs Sprachen, erschienen im Internationalen Jahr des Buches, București, ediție îngrijită de Zoe Dumitrescu Bușulenga.
- (15) vgl. supra 5.4.5ff. zu der Opposition [se realizează], [se va realiza]/ [s-a realizat].
- (16) *Miorița* (1972), București.
- (17) vgl. *Le Petit Robert* (1966). Version électronique du Nouveau Petit Robert, Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française, s.v. *époux, -ouse*: personne unie à une autre par le mariage. *Prendre pour époux, pour épouse, femme mariée*.
- (18) *Ibidem*, s. v. *épousée n.f.*, de *épouser*. *Celle qui se marie. mariée*.
- (19) *Ibidem*, s.v. *marié, -iée adj.* et *n.*, de *marier*, dort als erster Eintrag: Qui est uni à un autre; qui sont unis par le mariage. *Homme marié, femme mariée*. - *Jeune marié(e)*: personne mariée depuis peu. Erst als zweiter Eintrag erscheint: *Personne dont on célèbre le mariage*.
- (20) Hier haben wir die Einordnung der Partizipien *fiancée* und *accordée* im Blick.
- (21) Coșeriu, Eugenio (1994), *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, Chișinău, 136.
- (22) D.L.R. (1967). Tomul VI, Fascicula a-8-a. București, 596, wo laut B.P. Hasdeu als Kontext für die Bedeutungsäquivalenz zitiert wird: [mireasă] = [moarte], *moartea-i mireasă / mormântu-i casa*, für dieselbe Bedeutungsäquivalenz wird auch das Syntagma [a lumii mireasă] zitiert.
- (23) *Mireasă* wird als feminine Ableitung zu *mire* angeführt.
- (24) Laurian - Massim (1867), *Dicționarul Limbei Române*, tom II. București, 302.
- (25) D.L.R. (1967: 516).
- (26) Tache Papahagi (1974). *Dicționarul dialectului aromân*, 2. Aufl., București, 804, s. v. *miră*.
- (27) [miră] = [mireasă] und [miră] = [soartă, ursită]
- (28) Narrative Syntagmen wie die, die wir fortlaufend aus Petre Ispirescu, *Basmele românilor*, Editura Gorjan, p. 14, zitieren, tragen zur Bestätigung dieser Darstellung bei. In dem Märchen/basmul, auf das wir uns beziehen, wird dem Kind gesagt, das bei seiner Ankunft auf der Welt, um aufgezogen zu werden, heult: *Taci, fiule, că ți-oi da de soție pe cutare sau cutare fiică de împărat* / „Ruhig, Söhnchen, denn ich werde dir die eine oder andere Königstochter zur Frau geben”.
- (29) Die rumänische Mythologie bietet zahlreiche Beispiele, in denen die Suche einer Braut dieselben Praktiken voraussetzt wie die Suche des Todes oder des Ortes der ewigen Ruhe; dazu S. Fl. Marian (1890): *Nunta la români*, București, 109.
- (30) Zur Bedeutung dieses Typs der zeremoniellen Verbindung vgl. Daremberg - Sagho (1904): *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*. Vol. III/2. Paris, 1654-1658, s. v. *matrimonium*.

Literatur

Anthologien:

Balade populare românești — Roumanian popular ballads (1980), București.

Dicționarul limbii române moderne (D.L.R.M.) (1985), București.

- Duden. Deutsches Universalwörterbuch* (2001). 4., neu bearb. und erw. Aufl. Mannheim.
- Forcelini, A. (1913), *Lexicon totius Latinitatis*, Vol. V., Patavi.
- Lafaye, B. (1857), *Dictionnaires des synonymes de la langue française*. Paris.
- Le Petit Robert* (1996). Version électronique du Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française.
- Papahagi, Tache (1974), *Dicționarul dialectului aromân*, Ediția a doua. București.

Sekundärliteratur

- Brăiloiu, Constantin (1946). *Sur une ballade roumaine*, Genève.
- Coșeriu, Eugen (1994), *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, Chișinău.
- Eliade, Mircea (1980), *De la Zalmoxis la Gengis Han*, București.
- Fochi, Adrian (1964), *Miorița. Tipologie. Circulație. Geneză, Texte*. București.
- Gauger, Hans-Martin (1995), *Über Sprache und Stil*, München.
- Gencărău, Ștefan (2000), „Miorița. Elemente de etnostilistică”, in *Conviețuirea*. Szeged, Ungaria.
- Marian, S. Fl., (1890), *Nunta la roniăni*, București.
- Spitzer, Leo (1953). „L'Archétype de la ballade Miorita et sa valeur poétique”, in: *Cahiers Sextil Pușcariu*, Vol. III, Washington.
- Tămăianu, Emma (2001), *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale*. Clusium [Cluj-Napoca].

2009 ANUL TRADUCERII DE MARE ACURATEȚE - ARTA TRADUCERII**2009 THE YEAR OF HIGHLY ACCURATE TRANSLATION –
THE ART OF TRANSLATING****Vanda STAN****Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad****Abstract**

This short article sets out to explain the importance of translations worldwide, pointing out to the fact that translation is not an exact science, but rather a form of subjective transfer from one language-culture into another, the words and structures employed being the choice of the translator. However, translation is not a realm of anarchy: it must obey a set of rules, at the core of which lies the principle of accuracy, to which the cultural year 2009 has been dedicated.

Cuvinte-cheie: *traducere, acuratețe, expertiză, artă, actualitate.***Key-words:** *translation, accuracy, expertize, art, present-times.*

De ce anul internațional al acurateții maxime a translației? Raspunsul este simplu si isi gaseste izvorul in timpurile pe care le traim.

Din ce în ce mai frecvent, firme si companii descoperă că , in epoca globalizării si a transferului de informație, este necesar să traducă materialele de specialitate în sau din alte limbi , pentru simpozioane si /sau conferințe internaționale, din cauza unei nevoi tot mai acute de recalificare profesionala, pentru expertiza sporita in domeniul de activitate sau, pur si simplu, pentru a te tine la curent cu "know-how"-ul din domeniul de specialitate.

Lucru relativ nou pentru companiile autohtone, valoarea unei traduceri bune a fost deseori subestimată. Acest fenomen a dus la apariția unor traduceri de proasta calitate si, in consecință, la discrepanțe flagrante între textul inițial si traducerea acestuia, între mesajul original, de transmis, si modul in care acesta a fost emis si receptat. Firește, nimeni nu agreează ideea finanțării de traduceri, insa, s-a dovedit repetitiv că acuratețea are valoare si se plătește. Atitudinile se schimbă, firmele si companiile înțeleg din ce in ce mai clar importanta actului de mare acuratețe al traducerii. Un lucru insa este rar discutat, mai mult, este subestimat : faptul că traducerea este o artă.

Dacă acceptați ideea ca traducerea este o artă și nu o știință, veți înțelege ceea ce urmează:

Tot timpul va exista cineva căruia nu-i va plăcea traducerea pe care ați făcut-o. Dacă vă gândiți de câte ori editați documentele în engleză înainte de a le produce, aveți o idee despre efortul implicat în producerea unui document în orice limbă. Este important să nu vă pierdeți în dezbateri stilistice, dar să vă concentrați asupra faptului că traducerea comunică sau nu exact același lucru ca și engleza. Niciodată nu veți dori să întrebați un examinator dacă îi *place* traducerea, ci dacă i se pare clară și corectă.

- Există o legătură reală între timp și calitate. Dacă vreți ceva făcut peste noapte, nu vă așteptați să fie la fel de șlefuit ca si ceva ce, un traducător , a avut timp să examineze, să revizuiască și să editeze.

- Doar pentru că aveți un vorbitor nativ in instituție nu înseamnă că aveți și un traducător bun. Acest lucru ar fi similar cu un inginer care ar trebui să scrie și să copieze. Sunt competențe diferite și doar pentru că inginerul vorbește engleză nu înseamnă că are talentul necesar pentru a scrie și a copia.

Așadar, cum se obține o traducere bună? În primul rând, trebuie să vă asigurați că textul original (de obicei în engleză) este clar și corect. Până la un anumit punct, un document original de proastă calitate va rezulta într-o traducere proastă. Încercați să evitați să folosiți jargonul din industrie sau expresii culturale sau sportive care sunt înțelese doar în Marea Britanie sau Statele Unite. Țineți minte să specificați clar traducătorului semnificațiile oricăror acronime și mărci ale fabricilor pe care le-ați lăsat în limba engleză în text.

În al doilea rând, trebuie să țineți minte că traducătorul nu poate lucra în vid. Trebuie să furnizați materialele de bază, incluzând eventual informații despre companie și informații tehnice despre produsul în cauză. Dacă traducătorul lucrează doar pe documente pentru o parte dintr-o piesă mult mai largă, e folositor să știe cum acea parte se integrează în întreg. Începuturile Internetului au atras după sine faptul că traducătorii pot cerceta mai multe lucruri despre compania dumneavoastră decât până acum și pot avea acces la informații mai detaliate. Nu uitați să furnizați adresa website-ului pentru referință și alte materiale traduse anterior (atât în engleză, cât și în alte limbi) astfel încât consistența terminologiei poate fi menținută. În acest moment, ați putea dori să luați în considerare crearea unui glosar (englez – limbă străină) care poate fi examinat în țară pentru a vă asigura că terminologia tehnică este corectă și folosită de-a lungul documentului.

Pentru a asigura calitatea traducerii, fiți pregătiți să aveți o persoană de contact care poate răspunde întrebărilor pe care le-ar putea avea traducătorul ; aveți grijă cu traducătorii care nu pun întrebări. Ori știe totul despre industria dumneavoastră sau nu știe destul încât să știe ce să întrebe! În plus față de o persoană de contact pentru întrebări, luați în considerare și găsirea cuiva din companie care se poate uita peste traducere când aceasta este gata pentru a verifica complexitatea și gradul de transmitere corecte a informației.

Acest examinator ar trebui să fie un vorbitor nativ cu cunoștințe tehnice despre produs. Fiți foarte clar în legătură cu așteptările dumneavoastră și subliniați faptul că nu doriți o examinare stilistică, ci doar să verifice dacă traducerea comunică clar și corect informația din / în engleză. Fiți pregătiți să îi furnizați o copie atât după documentul în engleză cât și după cel în limba străină. Pentru că acest lucru tinde să devină problematic, iată câteva sfaturi:

- Fiți clari dacă doriți ca examinatorul să contacteze direct traducătorul în legătură cu comentarii. Discutați dacă examinatorul ar trebui să facă comentarii pe exemplar sau direct în fișierul electronic.

- Fiți foarte clari în privința timpului. Pentru că examinatorul va face acest lucru în plus față de îndatoririle obișnuite, fiți rezonabili dar fermi. Uneori e folositor să subliniați faptul că aveți un deadline și că trebuie să continuați cu sau fără feedback. Evident, e normal să vă încadrați în timp pentru a putea valida traducerea.

- Fiți pregătiți să aveți de-a face cu întrebări despre calitatea traducerii. După cum am mai spus, nu vă pierdeți în dezbateri despre stil. Păstrați discuția la un nivel de comunicare și totul ar trebui să meargă bine.

Numărul sfaturilor practice care să asigure satisfacția instituției /departamentului care solicita translația este extrem de numeros. Acestea vă vor ajuta să mergeți pe drumul cel bun către o traducere de calitate.

Statutul industriei de profil în secolul 21.

Există trei mari subiecte care au schimbat modul în care industria traducerilor funcționează: Internetul, programe de traduceri și memoria de traducere.

Internetul a cauzat multe schimbări dramatice în multe industrii. Pentru industria traducerilor, acesta a însemnat că putem face comerț cu clienți din întreaga lume, că putem lucra oriunde cu traducători pentru a obține cea mai bună calitate (și cel mai bun preț!) și că lucrările pot fi livrate cu o viteză fulgerătoare. În plus, valabilitatea website-urilor companiilor în orice limbă oferă material de referință excelent pentru terminologie. Dicționarele online înseamnă că acum ar trebui să primiți cea mai corectă traducere din punct de vedere tehnic de până acum!

Programele de traduceri sunt încă în stadiul de dezvoltare. Aceste programe permit furnizarea unui fișier în engleză și computerul generează o traducere brută folosind dicționare predefinite. Odată terminat, va trebui să editați și să corectați destul de mult. S-a estimat că cel mai bun program oferă o traducere care e corectă în proporție de doar 85%. Deoarece creierul uman e atât de intuitiv, a fost dificil să se creeze un program care să-l echivaleze. În următorii 5-10 ani, vom vedea îmbunătățiri dramatice în corectitudinea programelor de traduceri.

În sfârșit, utilizarea memoriei de traducere a schimbat iar modul în care industria traducerilor funcționează. Înainte de sosirea acestui software, traducătorii au creat glosare și s-au bazat pe memorie pentru se asigura că terminologia și stilul erau corespunzătoare pe parcursul unui document și de-a lungul unui număr de documente. Nu exista niciun alt mod de a ține socoteala textului repetat decât prin re-traducerea lui de fiecare dată când apărea. Memoria de traducere permite crearea unei baze de date cu materiale care au fost traduse, astfel încât fiecare propoziție în engleză are un echivalent într-o limbă străină, și evită nevoia de re-traducere. Avantajul clientului este că, dacă fac efortul de a fi consecvenți în scris, pot economisi bani, îmbunătăți calitatea și reduce numărul de reîntoarceri la text

Concluzii

Odată înțelese cele de mai sus și aplicate constant, creativ și alocând timp suficient pentru efectuarea unei traduceri de buna calitate, satisfacția este bilaterală: traducător - beneficiar, mesajul corect transmis și receptat va duce la efectuarea unei munci de bună calitate.

Bibliografie

- Athanasiadis, M. & B. Turner. (1994) *Interpreting and Translation: Demand and Provision*. Melbourne: Centre for Research and Development in Interpreting and Translating, Deakin University.
- Cordero, A., (1994) "*The Role of the University in the Professionalization of the Translator*." In *Professional Issues for Translators and Interpreters*. American Translators Association Scholarly Monograph Series VOL. VII. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, pp. 171-179.
- Gelinas, H., (1994) "Terminology and the Association of Translators and Interpreters of Ontario (ATIO)." *The ATA Chronicle* 23:4, p.26.
- Heynold, C.,(1994) "Interpreting at the European Commission." In *Teaching Translation and Interpreting 2*. Ed. Cay Dollerup and Annette Lidegaard. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, pp. 11-18.
- Institute of Linguists. (1994) *The National Register for Public Service Interpreters*.
- Martin, P., (1994) "NAATI: Role and Functions." [NAATI: National Accreditation Authority for Translators and Interpreters, Australia]. In *Translation and Interpreting: Bridging East and West*. Selected Conference Papers. Vol. 8. Ed. Richard K. Seymour and C.C. Liu. Hawaii: University of Hawaii Press, pp.23-32.
- Naati. (1994) *Interpreting and Translation in Australia: A Concise Guide for Employers*. Australian Capital Territory: National Accreditation Authority for Translators and Interpreters (NAATI).
- Ostarhild, E., (1994) "The National Register for Public Service Interpreters." *Translatio - Nouvelles de la FIT* 13:3-4, pp.334-335.
- Ozmirak, A., (1994) "Professional Interpreting and Translating in Turkish History." *Language International* 6:5, pp.32-37.
- Schweda-Nicholson, N. (1994) "Professional Ethics for Court and Community Interpreters." In *Professional Issues for Translators and Interpreters*. American Translators Association Monograph Series VII. Ed. D.L. Hammond. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, pp.79-97.

**FUNCȚIA TEXTULUI ȘI NUMELE PROPRIU ÎN TRADUCEREA
JAPONEZĂ – REVISTA ȘI LITERATURA ÎN CONTRAST****TEXTFUNKTION UND EIGENNAMEN IN JAPANISCHER ÜBERSETZUNG
-- ZEITSCHRIFT UND SCHÖNE LITERATUR IM KONTRAST --****TEXT FUNCTION AND PROPER NAMES IN JAPANESE TRANSLATIONS-
REVIEW AND LITERATURE IN CONTRAST****Fujinami FUMIKO****Graduate School of Intercultural Studies, Kobe University, Japan****Abstract**

Proper nouns are generally not thought to be translated for their identifying function. However, when translating into Japanese, which shows a phonetic and letter system that is different from European languages, it is more or less necessary to adapt names. Proper nouns are also modified or explained because of differences of culture and knowledge. The extent, to which the adaptation and modification occur, though, depends on various factors. One key factor is textual function of the text type. This paper investigates the influence of this factor upon the translation of names, both qualitatively and quantitatively. I compare two different text types, magazine as an informative and operative type and literature as an expressive type, and discuss the translation strategies of proper nouns from English and German into Japanese under the Functionalist approach.

Cuvinte cheie: *nume propriu, traducere japoneză, funcție de tip text*

Key words: *text function, proper name, Japanese translation*

1. Eigennamen und Funktion

Eigennamen werden im Zieltext der Übersetzung oft unverändert in ursprünglicher Form wiedergegeben, wodurch sie ihre identifizierende Funktion erfüllen sollen. Wenn aber das Laut- und Schriftsystem der Zielsprache anders ist als das der Ausgangssprache, werden Eigennamen assimiliert bzw. transkribiert; „Berlin“ heißt z.B. im Japanischen ungefähr „Berurin“. Hier entsteht unumgänglich eine Art Adaptation. Wenn Eigennamen überdies mit bestimmten Effekten oder Assoziationen verbunden sind, werden die Begriffe, die sie enthalten, übersetzt; Z.B. „Schwarzes Meer“ entspricht „Black Sea“ und „im Roten Salon“ „at the Red Salon“. Hier erfüllen die Namen auch informierende und ästhetische Funktionen.¹¹ Daher kann man sagen, dass bei Eigennamen die Übersetzungsstrategien von den jeweiligen Funktionen und Eigenschaften der Namen abhängen.

Daneben spielt unter anderem beim Übersetzen von Eigennamen auch die Funktion des Textes eine große Rolle. Es ist leicht zu verstehen, dass Eigennamen in der Zeitung und im Bilderbuch anders übersetzt werden mögen. Um die Beziehungen von Übersetzungsstrategie und Textfunktion klar zu machen, werden hier konkrete Beispiele einerseits aus Zeitschriften, also einem informativen und gleichzeitig operativen Texttyp, und andererseits aus der schönen Literatur, also einem expressiv-ästhetischen Texttyp¹², verglichen.

¹¹ Coillie (2006, 124) nennt 6 Funktionen der Eigennamen, nämlich „informative“, „formative“, „emotional“, „creative“, „divertive“ und „aesthetic“.

¹² Vgl. Reiß und Vermeer (1984)

Man kann erwarten, dass beim Übersetzen von schöner Literatur, deren stilistische und inhaltliche Eigentümlichkeiten gewöhnlich respektiert werden, Namen kaum adaptiert und geändert werden, während Zeitschriften manchmal die Appellfunktion einer korrekten Formwiedergabe vorziehen, und somit mehr Änderungen hervorkommen als in der Literatur. Es handelt sich hier um eine kleine Fallstudie von begrenztem Umfang, dennoch soll durch den Vergleich der beiden Texttypen illustriert werden, inwieweit die Textfunktion auf die Übersetzung von Eigennamen Einfluss hat.

2. Methode der Analyse

In Bezug auf Kinderbücher unterscheidet Coillie (2006, 125-129) folgende 10 Übersetzungsstrategien:

- (1) Non-translation, reproduction, copying
- (2) Non-translation plus additional explanation
- (3) Replacement of a personal name by a common noun
- (4) Phonetic or morphological adaptation to the target language
- (5) Replacement by a counterpart in the target language (exonym)
- (6) Replacement by a more widely known name from the source culture or an internationally known name with the same function
- (7) Replacement by another name from the target language
- (8) Translation
- (9) Replacement by a name with another or additional connotation
- (10) Deletion.

Diese Vielfalt von Übersetzungsstrategien, die wohl mit der Besonderheit des Mediums Kinderbuch zu tun haben mag¹³, ist bei der normalen schönen Literatur für Erwachsene kaum zu erwarten. Aber ich vermute, dass ähnliche Variationen auch in Übersetzungen von Zeitschriften für Erwachsene zu beobachten sind. Um den Einfluss der Texttypen auf die Übersetzungsstrategien zu beweisen, werden hier beliebige Beispiele aus zwei Gattungen verglichen. Zuerst werden aus der amerikanischen Zeitschrift *National Geographic*¹⁴, der Artikel „Ancient Soul of Iran“ (August 2008, 34-67) und dessen japanische Übersetzung behandelt. Als literarische Werke werden zwei kleine Texte aus *Sommerhaus, später* von Judith Hermann (1998), und zwar „Rote Korallen“ und „Sommerhaus, später“ (11-29, 139-156) sowie deren japanische Übersetzung untersucht, wobei auch die englische Version einer Betrachtung unterzogen wird.

Bei der Analyse werden aus den Ausgangstexten alle Eigennamen herausgezogen. Wenn dieselben Namen mehrmals vorkommen, zähle ich sie nur an der ersten Stelle. Japanische Entsprechungen der Namen werden mit Hilfe der obengenannten 10 Strategien sortiert und so beschrieben, auf welche Art sie ins Japanische übersetzt wurden. Da obige Klassifikation aber für Personennamen in Kinderbüchern zugeschnitten ist, werden hier einige Abänderungen nötig sein. Beide Texttypen werden qualitativ und quantitativ untersucht und zuletzt verglichen, wobei ich diskutieren möchte, wie die jeweiligen Textfunktionen die Wahl der Strategien beeinflussen.

3. Ergebnisse der Analyse

3.1. Zeitschrift *National Geographic*

Die Originalausgabe der Zeitschrift *National Geographic* und ihre japanische Ausgabe sehen auf den ersten Blick fast gleich aus. Das gemeinsame Layout mit demselben Farbfoto auf dem Titelblatt hinterlässt einen starken visuellen Eindruck. Darin sieht man die Intention des

¹³ Coillie berichtet, dass das Alter der Leser eine Rolle spielt und Namen in den meisten Büchern für Kinder unter 8 Jahren adaptiert erscheinen (2006, 135).

¹⁴ Diese monatliche Zeitschrift wurde 1888 in den Vereinigten Staaten gegründet und ist für erstklassige Farbfotographien bekannt. Die japanische Ausgabe enthält einige übersetzte Artikel und weitere lokale Zusatzartikel. Es gibt auch die deutsche Ausgabe, die ich hier aber leider nicht behandeln kann.

japanischen Herausgebers, die japanische Ausgabe als Übersetzung des Originals erscheinen zu lassen. Betrachtet man beide jedoch näher und vergleicht sie genauer, so merkt man sofort, dass die beiden Ausgaben inhaltlich nicht ganz übereinstimmen. Bei der Ausgabe Oktober 2008 entsprechen beide einander inhaltlich nur zu etwa 40%. Man wählt passende Artikel für die Übersetzung aus, denn nicht alle Originalartikel scheinen für japanische Leser interessant zu sein, da sich Hintergrund und Erwartungen japanischer Leser von Lesern des Originals unterscheiden mögen. Darin lässt sich auch die Intention der japanischen Redaktion erkennen, in erster Linie Informationen zu geben, die auf Leser der japanischen Version zugeschnitten sind, um so die Anziehungskraft der Publikation zu stärken. Diese Intention dürfte sich wohl auch in der Übersetzung von Eigennamen widerspiegeln.

Der Ausgangstext, „Ancient Soul of Iran“ umfasst 34 Seiten und enthält 131 in Wirklichkeit existierende Eigennamen aus Geschichte oder Gegenwart, die in den meisten Fällen mit dem Iran oder Amerika zu tun haben. Mit welchen Strategien sie ins Japanische übersetzt worden sind, siehe Tabelle 1.

Tabelle 1: Eigennamenübersetzungen in der Zeitschrift *National Geographic*

Übersetzungsstrategien	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Häufigkeit	4	23	5	82	12	1	0	8	0	15
Rate	2,7%	15,3%	3,3%	54,7%	8,0%	0,7%	0	5,3%	0	10,0%

Die häufigste Strategie (4), also die phonetische Adaptation, die beim japanischen Übersetzen der gewöhnlich zu erwartenden (fast) unveränderten Formwiedergabe entspricht, nimmt mehr als die Hälfte, nämlich 54,7%, ein. Die zusätzlich erklärende Strategie (2) und die Strategie, Namen zu streichen (10), finden sich auch häufig angewandt. Nicht zu beobachten sind die Strategien (7) und (9), die eher für fiktionale Texte geeignet scheinen.

Es gibt aber verschiedene unklare Fälle, die sich nicht so leicht einer Strategie zuordnen lassen. Während „the University of Minnesota“ im Zieltext völlig ausgelassen wird und keine Spur dieser Information bleibt, wird bei „archaeologist Kim Codella“ der Personennamen gestrichen und mit „aru kôkogakusha [ein/e Archäologe/Archäologin]¹⁵“ übersetzt. Für „the opulent Dariussh Grand Hotel“ findet sich die Übersetzung „kôkyû-hoteru [Luxushotel]“, wobei wenigstens die Information „opulent hotel“ mit dem Gattungswort mitgeteilt wird. Um die beiden Fälle zu unterscheiden, ordne ich ersteren der Einfachheit halber der Strategie (10) zu und definiere den letzteren als (3) plus (10). Da wie hier bei manchen Namen gleichzeitig mit mehreren Strategien vorgegangen wird, beträgt die Gesamtzahl der Strategien nicht 131, sondern insgesamt 150. In Tabelle 2 werden typische Beispiele aufgezeigt.

Tabelle 2: Konkrete Beispiele (*National Geographic*)

Strategien	ST (Englisch)	TT (Japanisch)	Bemerkung
(1) Nichtübersetzung	Marguerite Del Giudice	marugerite deru judiche (<u>Marguerite Del Giudice</u>)	(1) plus (4)
(2) zusätzliche Erklärung	Rostam	<u>kishi [Ritter]</u> rosutamu	(2) plus (4)
	London	<u>eikoku [England]</u> rondon	(2) plus (4)
(3) Verallgemeinerung	Ferdowsi	shijin [Dichter]	
	the Soviet	kyôsan-ken[Kommunismus-Gebiete]	
(4) Assimilation	Konar Sandal	konare sandaru	Foto dazu

¹⁵ Zur genaueren Verständigung wird der Transliteration die wörtliche Übersetzung ins Deutsche in Klammern beigelegt, wenn nötig. Im konkreten Fall sei noch angemerkt, dass das Japanische hier nicht zwischen einer weiblichen und einer männlichen Form des Substantivs unterscheidet.

(5) Exonym	Mediterranean	chichûkai [Erde-Mitte-See]	
	Homer	homerosu	
(6) anderer SL-Name	Washington, D.C.	amerika	
(7) anderer TL-Name	-	-	
(8) Lehnübersetzung	Golestan Palace museum	goresutan kyûden-hakubutsukan [Palastmuseum]	(4) plus (8)
(9) andere Konnotation	-	-	
(10) Streichung	<u>Esfandiar Rahim</u> Mshaee	Mashaai	(4) plus (10)

Nichtübersetzung (1) setzt dasselbe Schriftsystem voraus. Im japanischen Zieltext sind jedoch 4 Namen von Fotografen und Reportern neben der japanischen Umschrift auch in alphabetischen Buchstaben in Klammern wiedergegeben. Dadurch verstärkt sich beim Zieltext die Funktion der genauen Identifikation, was sich auch auf die Zuverlässigkeit auswirkt. Zusätzliche Erklärungen (2) machen fremde und exotische Namen, die durch (1) oder (4) gegeben werden, für die Zieltextleser verständlich.¹⁶ Wenn Fotos mit ähnlicher Funktion beigelegt sind, ist keine sprachliche Erklärung nötig. Während die Strategien (1), (2) und (4) fremdartige Namen in den Zieltext einführen, geben die Strategien (3), (5) und (8) ausländische Namen in vertrauter, leicht verständlicher Form wieder. Obwohl nicht alle Namen im Ausgangstext fremd sind,¹⁷ werden auch weitläufig bekannte Namen wie „the Soviet“ (Kommunistischer Gebiete), „London“ (London in England) oder „Washington, D.C.“ (Amerika) nicht einfach übernommen. Aus dem Kontext kann sich die Notwendigkeit ergeben, Ausdrücke zu ändern.

Bemerkenswert ist, dass die Strategie der Streichung (10) häufig verwendet wird. Wie oben gesagt, gibt es verschiedene Grade der Streichung, vom einem Teil des Namens (z.B. Esfandiar Rahim Mshaee) zum ganzen Namen (z.B. archaeologist Kim Codella), bzw. auch bis zum gesamten Satz oder sogar Paragraphen, der den Namen enthält. Daraus entsteht eine leichtere Lesbarkeit, und es wird Platz gespart, was in einer Fotozeitschrift wichtig sein kann. Der Raum für den geschriebenen Teil im Zieltext entspricht fast genau dem des Ausgangstextes. Wenn zusätzliche Erklärungen nötig sind, muss etwas an anderer Stelle gekürzt oder gestrichen werden. Unter den gestrichenen 15 Namen sind in Japan nur zwei weitläufig bekannt, die anderen 13 unbekannt. Also trägt die Streichung hier auch dazu bei, im Zieltext das Ausmaß des Unbekannten und Fremden zu kontrollieren. Obwohl der Leser vom Artikel Neuigkeiten erwartet, würden ihm zu viele unbekannte Namen den Genuss an der Lektüre und die Neugierde rauben.

3.2. Literarisches Werk: *Sommerhaus, später*

Während sich Eigennamen in Zeitschriftartikeln alle auf wirklich Existierendes beziehen, enthalten literarische Werke auch fiktive Namen. Beide Textarten handeln aber für Übersetzungsleser von fremdländischen Welten, deren Fremdheit und Neuheit sich auch in Eigennamen zeigen. Die beiden kurzen Geschichten von Judith Hermann, „Rote Korallen“ und „Sommerhaus, später“, betragen zusammen 37 Seiten und enthalten 73 Namen, die mit Deutschland und Rußland zu tun haben. Im japanischen Zieltext sind 79 Strategien angewandt, während im englischen 78 zu beobachten sind. Das Ergebnis ist in Tabelle 3 zusammengestellt, wobei die Daten aus der Übersetzung ins Englische in Klammern gezeigt werden.

Strategien	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Häufigkeit	1(39)	18(4)	0(0)	49(23)	4(5)	0(0)	0(0)	7(7)	0(0)	0(0)
Rate	1,3%	22,8%	0	62,0%	5,1%	0	0	8,9%	0	0

¹⁶ Hier entsteht eine Schwierigkeit. Zusätzliche Erklärungen werden nicht bei Nichtübersetzung (0), sondern bei Assimilation (4) hinzugefügt. Die Klassifizierung muss also modifiziert werden: Die Strategie (2) soll „Assimilation mit zusätzlicher Erklärung“ heißen.

¹⁷ Unter 131 ist ungefähr die Hälfte (70 Namen) in Japan nicht weitläufiger bekannt.

Tabelle 3: Eigennamenübersetzungen in der Literatur *Sommerhaus, später*

Die Hälfte der Strategien, nämlich (3), (6), (7), (9) und (10), kam in keiner der beiden Zielsprachen zur Anwendung. Im japanischen Zieltext ist auch hier, wie bei der Zeitschrift, die assimilierende Strategie (4)¹⁸ am stärksten vertreten, während in der englischen Übersetzung die erste Strategie (=Nichtübersetzung) überwiegt. Deutsche Umlaute werden im englischen Text original wiedergegeben (z.B. „Angermünde“ oder „Schönwalde“), welche wohl einen fremden Eindruck machen. Assimilationen gibt es im Englischen auch nicht wenige. (z.B. „Nikolai Sergejevich“ aus „Nikolaj Sergejewitsh“) Im Gesamten machen die Strategien (1) und (4) zusammen im Englischen 79,4% aus, während es im Japanischen nur 63,3% sind. Eine zusätzliche Erklärung (2) ist im Japanischen viel häufiger zu beobachten als im Englischen. Für konkrete Beispiele siehe Tabelle 4.

In japanischen und englischen Übersetzungen zeigen formbetonte expressive Formtypen die ähnliche Tendenz, Namen auf den Buchstaben oder Laut unverändert zum Ausgangstext wiederzugeben, was den Strategien (1) und (4) entspricht. Damit erfüllt die Übersetzung die Funktion, die ausländische Atmosphäre und, wie hier im konkreten Fall, die ästhetische Welt der Autorin möglichst genau mitzuteilen. Daraus lässt sich auch leicht verstehen, warum es hier keine Verallgemeinerung (3), keine anderen SL- und TL-Namen (6), (7), keine andere Konnotation (9) noch Streichungen (10) gibt. Ein beachtlicher Unterschied zwischen Japanisch und Englisch zeigt sich an der Strategie (2). Die japanische Übersetzung enthält 4 Anmerkungen in Klammern (Fassbinder; Castorf; Heiner Müller; Wawerzinek) und viele kleine zusätzliche Erklärungen (Z.B. wird „die Luga“ wird mit dem Wort „Fluss“ ergänzt („ruga-gawa [Fluss]“), wobei mit dieser Strategie eine informative Funktion erfüllt wird. Aber zusätzliche Erklärung (2) braucht Interpretationen, die sich beim Wort „Golf“ übrigens auf interessante Weise unterscheiden; im japanischen Text steht „der Persische Golf“ und im Englischen „the Gulf of Finland“. Für japanische Leser unbekannte Namen von Künstlern und russischen Orten nehmen in diesen Werken auch ungefähr die Hälfte aller Namen (=33 Namen) ein. Sie sind aber nicht gestrichen, sondern in verständlicher Form wiedergegeben.

Tabelle 4: Konkrete Beispiele (*Sommerhaus, später*)

Strategien	ST (Deutsch)	TT (Japanisch)	Bemerkung
(1) Nichtübersetzung	Trans-AM	toransu <u>AM</u>	(1) plus (4)
(2) zusätzliche Erklärung	der Golf	perushawan [Persien-Golf]	(Engl.) the Gulf of Finland
(3) Verallgemeinerung	-	-	
(4) Assimilation	die Frankfurter Allee	furankufurutâ-arê	
(5) Exonym	der Atlantische Ozean	Taiseiyô [Groß-West- Ozean]	
(6) anderer SL-Name	-	-	
(7) anderer TL-Name	-	-	
(8) Lehnübersetzung	Kronstädter Bucht	teitono irie [Kaiser-Stadt-Bucht]	(Engl.) Kronstadt Bay
(9) andere Konnotation	-	-	
(10) Streichung	-	-	

3.3. Vergleich der Zeitschrift mit den literarischen Texten

Tabelle 5 und Diagramm 1 fassen die Daten von den Tabellen 1 und 3 zusammen, um einen direkten Vergleich der Übersetzung von Eigennamen in beiden Texttypen zu ermöglichen. Im Großen gesehen zeigen sich bei beiden dieselben Tendenzen; Die häufigste Strategie ist die Assimilation und die zweit häufigste die der zusätzlichen Erklärung. Leichtere Lesbarkeit durch vertrautere Ausdrücke sind auch für beide wichtig, was die Strategien (5) und (8) widerspiegeln.

¹⁸ Die 16 fiktionalen Personennamen sind alle mit der Strategie (4) übersetzt.

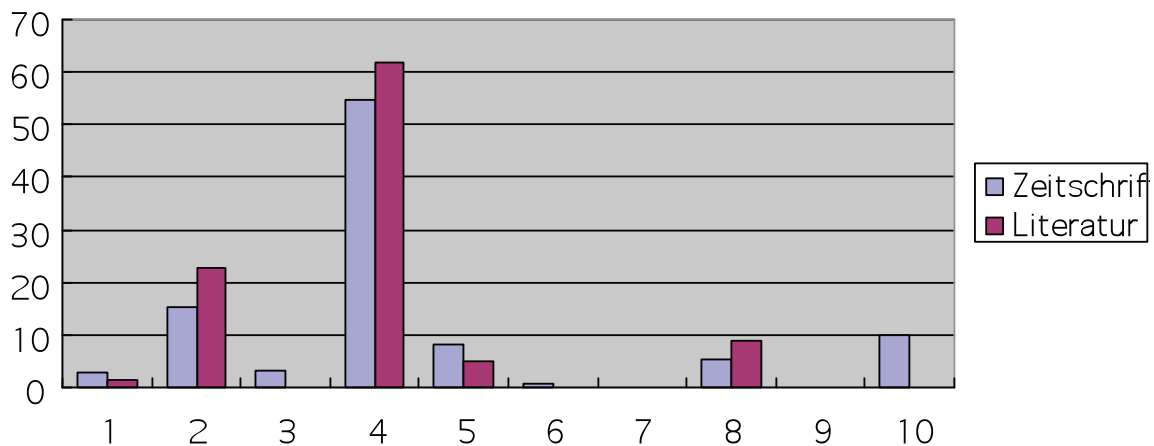

Die (fast) unveränderte Wiedergabe (1) und (4) zusammen findet sich in beiden zu etwa 60%, was bedeutet, dass in beiden Texten das Fremde und Neue als wertvoll gilt. Was die zusätzlich erklärende Strategie (2) betrifft, ist der Prozentsatz in beiden Texten ebenso fast gleich, wenn man 4 Anmerkungen außer acht lässt. (Zählt man die Anmerkungen mit, ergeben sich für die Literatur 17,7%). Die Erklärungen innerhalb oder außerhalb des Textes werden verschiedentlich eingesetzt. Die Tatsache, dass Anmerkungen außerhalb des Textes nur in Literatur vorkamen, zeigt, dass die Übersetzer den Ausdruck des Originals verständlich aber dennoch möglichst genau wiedergeben wollten.

Tabelle 5: Vergleich der Übersetzung von Eigennamen in einer Zeitschrift und in literarischen Werken

Strategien	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Zeitschrift	2,7%	15,3%	3,3%	54,7%	8,0%	0,7%	0	5,3%	0	10,0%
Literatur	1,3%	22,8%	0	62,0%	5,1%	0	0	8,9%	0	0

Diagramm 1

Bemerkenswert sind folgende Unterschiede:

- Die Zeitschrift wendet vielfältigere Strategien an.
- Die Strategien von Streichung, Verallgemeinerung und anderen SL-Namen, die die Informationen des Ausgangstextes nicht getreu mitteilen, sind nur in der Zeitschrift zu beobachten.

Obiges Ergebnis erklärt sich aus der Textfunktion des Zeitschriftartikels, wo es gilt, ausländische und exotische Informationen so mitzuteilen, dass sie Interesse und Neugierde beim Leser wecken. Dies soll die Anziehungskraft der Publikation erhöhen. Informationen, deren getreue Wiedergabe nicht auf ausreichendes Interesse stoßen würde, können geändert, modifiziert oder sogar ausgelassen werden. Im Vergleich dazu tritt bei Literatur die expressive Funktion in den Vordergrund, wo versucht wird, stilistische und inhaltliche Eigentümlichkeiten zu erhalten. Höchstens im Dienst der Verständlichkeit und leichte Lesbarkeit werden nötige Ergänzungen, einschließlich der Fußnoten, hinzugefügt.

4. Schlussfolgerung

Trotz des begrenzten Umfangs konnte hier bewiesen werden, dass auch beim Übersetzen von Eigennamen für Erwachsene verschiedene Strategien angewandt werden und dass diese in unterschiedlichen Texttypen jeweils anders in Erscheinung treten. Die Tendenz zur lautgemäßen Wiedergabe, wodurch die identifizierende Funktion erhalten bleiben soll, wird bei den meisten Texttypen und auch zwischen den meisten Sprachenpaaren wahrscheinlich die sein, der man am häufigsten begegnen wird. Daher war hier kein drastischer Unterschied zu finden. Aber es gibt auch

nicht wenig Raum, andere Strategien zu wählen, die der Funktion des Textes geeignet sind. Es sind jedoch noch umfangreichere und präzisere Untersuchungen nötig, um zu bestätigen, wann unter welchen Bedingungen die verschiedenen Strategien Anwendung finden.

Literatur

Hermann, Judith (1998) *Sommerhaus, später*. Fischer Verlag, Frankfurt Main.

Hermann, Judith (2001) *Summerhouse, later*. Trl.by M.B. Dembo, HarperCollinsPublishers.

Hermann, Judith (2005) *Natsunoie sonogo*. Trl.by M. Matsunaga, Kawadeshoboshinsha.

National Geographic August 2008 (Original und Japanische Version)

Coillie, Jan van (2006) 'Character Names in Translation: A Functional Approach', in J.v. Coillie & W.P. Verschueren (eds.) *Children's literature in translation: challenges and strategies*, St. Jerome Publishing, 123-139.

Reiß, Katharina und H.J.Vermeer (1984) *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Niemeyer, Tübingen.

A PROMPT CRITICAL RESPONSE – REVIEWS PUBLISHED SHORTLY AFTER THE ROMANIAN TRANSLATION OF FOWLES’S NOVELS

O REACȚIE CRITICĂ PROMPTĂ – RECENZII PUBLICATE LA SCURT TIMP DUPĂ TRADUCEREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ A ROMANELOR LUI FOWLES

Narcisa ȚIRBAN

**Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**

Abstract

Most Fowles translations which appeared after the 90s are accompanied by afterwords worth mentioning in the context of Fowles’s reception in Romania. Seemingly contradicting Patapievici’s discussion of cultural non sequitur in Romania, each of the translations of Fowles’s novels has been accompanied by at least one book review in our country. As soon as a novel was translated, literary magazines like Romania literara, Steaua, Cronica or Familia would publish reviews, which further testifies to the complex Romanian response to Fowles’s fiction.

Cuvinte cheie: *traducerea, romanul, studii critice, tehnica postmoderna, discursul, recenzii, articole*

Key words: *translation, novel, critical studies, postmodern technique, discourse, reviews, articles*

Most Fowles translations which appeared after the 90s are accompanied by afterwords worth mentioning in the context of Fowles’s reception in Romania. An example in this sense is Dan Grigorescu’s afterword to the 1994 translation of *The French Lieutenant’s Woman* by Mioara Tapalaga. One of the most interesting aspects of this survey is the critic’s analysis of the main differences between British, American and Continental writers and literatures. Dwelling on Malcolm Bradbury as a prominent example, he notes: “[...] când e în America, scriitorul englez e inclinat să se considere european, când e în Franța sau în Germania, se considera anglo-american.” He hereby points to the tremendous difficulty of the contemporary writer to “feel at home” anywhere and at the consequent ambiguity and pluriperspectiveness of his fiction. Grigorescu also mentions the conservatism of British fiction in relation to Fowles’s concern with postmodernism: “[...] puținii au fost scriitorii britanici care să-și fi aratat interesul față de inovațiile de pe Continent, și față de bazele lor teoretice; exemplele cele mai vrednice a fi luate în seamă sînt potrivit acestei istorii, Samuel Beckett și John Fowles.”

A very well-informed and original article, Grigorescu’s contribution dwells on such aspects as Fowles’s studies of French literature (materialized for instance in the Frenchified impresario in the final chapter of *The French Lieutenant’s Woman*) and a possible parallel between Fowles and Durrell in terms of both biography and literary style. Both writers started their literary careers in Greece, their novels evince the same magic atmosphere and scenery (*The Magus* and *Alexandria Quartet*), the same multiplication of possible versions of reality. These multiple versions could be related to the Greek concept of ekphrasis. Ekphrasis is the graphic, often dramatic description of a visual work of art. In ancient times it referred to a description of any thing, person, or experience. The word comes from the Greek ‘ek’ and ‘phrasis’ (‘out’ and ‘speak’), meaning to proclaim or call an inanimate object by name. Fowles’s novels are in more ways than one an example of ekphrasis: in representing the world, they are a testimony to Fowles’s self-proclaimed credo of contemporary art

being a matter of reflection and not of creation. Finally, he also compares *The French Lieutenant's Woman* to Eco's *The Name of the Rose*.

A highly similar comparison is established by Mihaela Anghelescu Irimia in the afterword to the Romanian translation of *Mantissa*, this time between *The Name of the Rose* and *Mantissa*. Her point is that both Eco and Fowles are literary theoreticians and writers of fiction at the same time, which inevitably leads to a double-perspectiveness in their works.

Cosana Nicolae's afterword to *A Maggot* dwells on the various complex layers of Fowles's fiction. An interesting point she makes is Fowles's ability to split his readership into low- and high-brow, without the readers' being aware of it: "[...] cu sau fara voia lor, de la low- la high-brow, alegandu-i pana la urma pe spranceana", and the parallelism he establishes between nature and the literary work both being a matter of perception, of direct experience and evaluation. The maggot therefore becomes in Nicolae's view a powerful metaphor of literary creation, where each reader is enabled to metamorphosize the literary work into whatever suits his mood or esthetic desires at a given moment in time.

We have already mentioned other critics' comparison between Fowles and writers like Lawrence Durrell, Malcolm Bradbury and Umberto Eco. Cosana Nicolae establishes this type of parallelism between Fowles and Julian Barnes. We share the author's view, as Barnes can be said to evince the same humanistic concerns as Fowles, carefully disguised by intricate and revolutionary narrative devices. Let us commit to mind that Fowles was especially fond of Barnes's fiction, calling *Flaubert's Parrot* "a delight ...handsomely the best novel published in England in 1984". A further common trait between Fowles and Barnes could also be their openly expressed reluctance towards public life and criticism of their works. In *Wormholes*, Fowles states:

At a literary party. Frogs and oxen. The frogs are the magazine and newspaper men, the agency men, the publishers, who rather pathetically try to equate knowing writers with actually creating something; the oxen are the writers, who are castrated by their own self-interest, their own vanities, their "shop." Both frogs and oxen are very well by themselves; but the syzygy is fatal. Their chatter deafens me, and I feel like Alice at the tea party. They are not even good "material." [...] I don't think of myself as "giving up work to be a writer." I'm giving up work to, at last, be. [...] This is the wretched loneliness of writing: constantly having to judge between judgments--other people's and one's own--and never really knowing what standards others judge by. But fearing the worst. [...] I have a special complaint. It is that so many practicing novelists review novels. In music and art such judgment by interested rivals is almost unheard-of, and I wish it were so with books.

The really bad reviewers so stand and posture in front of the books they are supposed to be reviewing that the books themselves are totally obscured; and on the principle that naked devils aren't dangerous, one needn't worry too much about them. The reviewers I can't stand are the ones who give the impression that all novel writing is a more or less reprehensible exhibition of infantilism. Adults write reviews; children write novels.

Apparently contradicting Patapievici's discussion of cultural non sequitur in Romania, each of the translations of Fowles's novels has been accompanied by at least one book review in our country. As soon as a novel was translated, literary magazines like *Romania literara*, *Steaua*, *Cronica* or *Familia* would publish reviews, which further testifies to the complex Romanian response to Fowles's fiction. Such a reviewer is for instance Alexandra Vranceanu who dwells on *The Collector* (a novel which although being the first Fowles wrote was published in Romania only in 1993) in a critical essay entitled *Shakespeare redivivus*. As the title suggests, Vranceanu favors the interpretation of the novel by relating it to Shakespeare's *The Tempest*. As compared to most of the studies mentioned before, the present one favors the actual interpretation of the novel over the discussion of various narrative devices and techniques and focuses on character names, their search for freedom and the possible readings of the work [1-5]

An interesting review of *The Magus* is offered by Traian Stef who notes that each reader is offered at least one theme or motif to identify with in this novel. That is the main reason why according to Stef the narrated events are translated in the end into human experience. Olga Stroia insists on an important aspect in Stef's review – the one of relating Fowles to a Romanian writer:

Besides the influence of Alain Fournier's *Le Grand Meulnes*, the reviewer also mentions the image of a young woman entering the water, a metaphor that – he writes – has already been used by Joyce, Tolstoi and Marin Preda. So, once again the name of a Romanian writer is associated to Fowles's fiction. [6].

In *Oxford versus Phraxos* Traian Ungureanu considers Fowles's fiction a complex semantic and lexical mechanism, which makes it increasingly easy and necessary to appreciate the Romanian translation of *The Magus*:

Traducerea acestui labirint, transpunerea sa nu atat de fidela cat de o maniera verosimila cultural este o incercare fundamental. Livia Deac si Mariana Chitoran au reusit tocmai transpunerea cultural a codurilor si subtilitatilor lingvistice sau narrative ale lui John Fowles, sacrificand unde era cazul fidelitatea abrupt ai permitand spiritului fowlesian sa-si gaseasca echivalentele romanesti.

Another critical study worth mentioning is Nicolae Manolescu's *Insula misterelor*. Just like Traian Ungureanu, the prominent Romanian literary critic deals with *The Magus*, analyzing it from the point of view of the various literary and non-literary influences which played a crucial role in the writing of this novel. Worth mentioning is also Manolescu's openly declared disagreement to Fowles's credo according to which the meaning of the novel is identical with the reaction it brings about in the reader, a statement which he considers dangerously relative [7].

The quality of the translation of *The Magus* is appreciated by Livia Szasz, who also discusses the major themes and motifs identifiable in Fowles's fiction, among them the conflict between reality and illusion or the intricate issue of human freedom: "La urzirea firelor destinului uman nu prezideaza nici un olimp auctorial: gestul supremei libertati – puterea de optiune – se desfasoara sub privirile oarbe ale unui panteon de persoane, proiectii iluzorii ale propriului nostru eu". [8] We slightly disagree with this view, as in *The Aristos* Fowles repeatedly mentions hazard as one of the principal driving forces of human existence. "Hazard has conditioned us to live in hazard. All our pleasures are dependant upon it. Even though I arrange for a pleasure; and look forward to it, my eventual enjoyment of it is still a matter of hazard. Wherever time passes, there is hazard. You may die before you turn the next page", he states. In the context of hazard defining and affecting each and every one of our acts, free will and self-determination become vague concepts.

Andreea Deciu's book review of the 1994 translation of *The Magus* highlights the enormous impact Fowles translations have had on the cultural milieu in Romania:

La data publicarii sale in Romania, 1988, romanul Magicianul a facut, cum se spune, senzatie, desi nu era primul semnat de John Fowles (scriitor déjà cunoscut de publicul roman), [...] Pe de alta parte, la data respective artificiile cuceritoare ale scriitorilor postmodernisti erau mai putin cunoscute la noi, cel putin pentru cititorul obisnuit, care nici nu avea acces direct la literature straine si nici nu asimilase complet variant autohtona a optzecismului [9].

It is interesting to note that according to Deciu the huge success *The Magus* enjoyed in Romania was a result of its translation and not of the inherent qualities of the work itself. Moreover, she condemns not only *The Magus* but most of Fowles's novels (the only exception being in her view *The French Lieutenant's Woman*) as over-intellectualized and somewhat arid writings. This view is seemingly contradicted by John Gardner in an interview where he listed Fowles among the creators of what he calls "moral fiction" – which is essentially opposed to the type of discourse Deciu accuses Fowles of:

Interviewers: John, you criticize academics for their over-intellectualization of fiction and for writing fiction for other scholars. Yet in *On Moral Fiction* you appear to aim your book for this clique instead of your normal audience. Why?

Gardner: Right. I think probably you're right that I'm aiming at professionals. I think probably the kind of people who would normally read my books also read that book because after you've built up a reputation with a certain following, then they kind of trust you. I mean, all the lawyers' wives and the doctors who come home, you know, and read a few novels and aren't professional literary people but do read books. They see my name in the book and they think, you know, maybe that's interesting and they pick that up. Because a lot of the mail that I have gotten about *On Moral Fiction* is from people who have read my other books and aren't very familiar with contemporary fiction, partly because they've quit reading. And a great many people everywhere I go--and I think it is true of most people--say, I just don't read fiction anymore. I read nonfiction. And the reason is very simple. Fiction has gotten boring and stupid and depressing, and shoddy, in many ways. There are always good writers. There are great writers, like John Fowles whom I mention in *On Moral Fiction* [10].

Andreea Deciu also expresses her skepticism regarding the future responses to *The Magus*, even after its uncensored publication in 1994. She appreciates nevertheless, as previously mentioned, *The French Lieutenant's Woman* as Fowles's finest work especially in terms of its construction and the limited amount of "disturbing intellectualism" identifiable in the book. She critically evaluates also the Romanian translation of *The Ebony Tower*, accusing the translator, Livia Deac, of making the short stories unintelligible. In *De-a literatura*, she analyzes Fowles's short stories comparing them to miniature novels bearing resemblance to *The Magus* and *Daniel Martin*.

We will also briefly turn our attention to Irina Burlui's review entitled *John Fowles si virtutile proteice ale romanului*, a review concerned with fiction and metafiction in *Daniel Martin*. Burlui manages to capture Fowles's humanistic concerns, an aspect also noticed by Olga Stroia:

[...] Irina Burlui tells the readers that in spite of the closed ending – very different from Fowles's other novels – fragments of metafiction are to be found in *Daniel Martin* too, so that the real-imaginary dichotomy, so frequently used by postmodern authors, "atat de prezenta in conceptia tuturor postmodernistilor, capata in formularile lui Fowles implicatii noi ce depasesc simpla afirmare". She exemplifies with the ambiguous letter sent by Jenny (from the United States) to Dan. The reviewer concludes by suggesting that through the sincere and serious tone, through the steady confrontation of the characters' destinies with their century's permanent dilemmas, Fowles demonstrates once again that in his conception, a novel means life not only metaphorically [11].

Irina Grigorescu also chooses to write about *Daniel Martin*, taking the novel's seemingly closed ending as the main focus of discussion. Grigorescu compares Fowles's fiction to Eco's in that both writers share the view according to which life is not progress, evolution, but an endless horizontal repetition. She also does not fail to praise the Romanian translation by Mariana Chitoran and Livia Deac as "modele de competenta si bun gust".

In *Importanta de a scrie bine* Dan Stanca dwells on the numerous cultural and literary allusions in *Mantissa*, thereby being the second critic to contradict Felicia Antip's opinion (expressed in 1983) according to which Fowles evinces lack of erudition. We can infer from this that the Romanian world of criticism and reading public had become more acquainted with postmodern techniques in the meantime, and therefore more accurate in their description and evaluation of Fowles's work.

Grete Tartler appreciates *The Maggot* as a highly complex novel, evincing multiple levels and options of reading: "De altfel s-a afirmat ca Fowles ne introduce in magie si pare sa stie mai mult decat un magician, in matematici, ca un profesor de specialitate, la fel in fizica, astronomie, occultism asiatic, vechi religii s.a." [12]. The erudition and "intellectualism" condemned or at least questioned by other critics are praised in this study and even considered Fowles's literary trademark. The Romanian critic also appreciates Veronica Focseneanu's efforts as a translator, considering, as other critics before her did, that the success of Fowles's novels should be seen in direct relation to the quality of the translations which enabled the reading public to connect to the works.

Conclusions

The present work is devoted to the reception of this author in Romania, to the way in which the Romanian reading public, exegetes and translators have filtered the message of Fowles's novels, adapting it to our country's paradigms, *weltanschauung* and philosophy.

The various re-issued translations of his major novels also point to the fact that he is still one of Romania's favorite foreign authors. As compared to Julian Barnes, for instance, whose work has been translated, but remains largely unknown to the Romanian reading public, Fowles enjoys a popularity which has stood the test of the time and shifting literary, social and political paradigms.

Fowles exegesis prior to 1989 differs dramatically from the one published in the time-span 2000-2007. First of all, it evinces a tendency of operating loosely with postmodern terminology – a proof of the fact that in pre-revolutionary communist Romania critics were still painfully separated from the theoretical judgments and findings taken for granted in the Western world. Nevertheless, most of these scholarly papers are examples of accuracy, complexity and genuine scientific research, offering sometimes new and surprising perspectives on Fowles's major novels.

Bibliographic

1. Malcolm Bradbury, "Postmodernism, the Novel and the TV Medium", in *Stuttgart Seminar in Cultural Studies, The End of Postmodernism: New Directions* (Stuttgart: M&P Verlag für Wissenschaft und Forschung, 1993) 87, cited by Dan Grigorescu in John Fowles, *Iubita locotenentului francez* (București: Univers, 1994) 545.

² Alastair Fowler, *A History of English Literature* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1989), 365, cited in John Fowles, *Iubita locotenentului francez*, 546.

³ <http://www.amazon.co.uk/Flauberts-Parrot-Picador-Julian-Barnes/dp/0330289764>

⁴ <http://www.nytimes.com/books/first/f/fowles-wormholes.html>

⁵ The other example of a comparison established between Fowles and a Romanian writer can be found in Silvian Iosifescu's study *De-a lungul unui secol*. Here, Fowles is compared to Camil Petrescu: "Mai directe sînt intervențiile auctoriale în notele destul de abundente. Multe dintre ele au – evident, fără filiație posibilă – funcția pe care au capatat-o la Camil Petrescu, în atît de îndrăznet inovatorul lui *Patul lui Procust*."

⁶ Ungureanu, Traian. "Oxford versus Phraxos". *Amfiteatru*, apr. 1988.

⁷ Szasz, Livia. "Magicianul". *Romania Literară*, 7 apr. 1988.

⁸ <http://www.spaceandmotion.com/Philosophy-John-Fowles.htm>

⁹ Andreea Deciu, "La o nouă lectură", rev. of *Magicianul* by John Fowles, *Romania literară* 13-19 iul. 1994: 7.

¹⁰ <http://www.gargoylemagazine.com/gargoyle/Issues/scanned/issue11/gardner.htm>

¹¹ Burlui, Irina. "John Fowles și virtuțile proteice ale romanului". *Cronica*, 5 apr. 1985.

¹² Grete Tartler, "Reconstituirea inaripării", rev. of *Mantissa* by John Fowles, *Romania literară* 20-26 dec. 1995: 13.

CÂTEVA CONSPIRAȚII CU PRIVIRE LA LOCUL TEXTULUI**QUELQUES REMARQUES SUR LA PLACE DE LA TEXTUALITE EN
TRADUCTION A TRAVERS LA TRADUCTION DE L'ANAPHORE
INFIDELE DE L'ALBANAIS EN FRANÇAIS****A FEW CONSIDERATIONS CONCERNING THE PLACE OF TEXTUALITY
IN TRANSLATION THROUGH TRANSLATIONS OF THE UNRELIABLE
ANAPHORA FROM ALBANESE INTO FRENCH LANGUAGE****Eldina NASUFI****Département de français, Faculté des Langues Etrangères****Université de Tirana, ALBANIE****Abstract**

The present paper presents a few principles of textuality of which an apprentice translator must be aware. Our goal is to highlight the importance of textual pitfalls while translating a text. The elements of textuality are numerous and complex given the fact that we exceed the framework of the periphrase thus entering a superior level.

Elements such as verbal tenses, connectots, anaphores are situated at the level of the text and not at that of the sentence and they can constitute obstacles for the apprentice translator either in the comprehension phase or in the rendering of the meaning of the text.

Cuvinte cheie: *principii ale textualitatii, ucenic traducător, elemente ale textualitatii, anafora***Key words:** *principles of textuality, the apprentice translator, elements of textuality, the anaphora***I. Introduction**

De nos jours dans les théories de la traduction, il est largement admis qu'un parmi les niveaux de base de la traduction est celui du texte. Il est indispensable que l'activité du traducteur implique une compétence textuelle et non seulement le savoir linguistique ou culturel. Selon Lederer (1994, p. 97) `` ne pas tenir compte de la différence entre «la compétence linguistique» d'un individu et sa «compétence textuelle» serait aussi peu raisonnable que de vouloir exciser un cœur pour en étudier les battements. ``

Les éléments de base de la textualité qui sont la cohésion et la cohérence, orientent le traducteur en compréhension du texte en langue B, mais en même temps doivent être respectés quand il va construire le texte en langue A. Les éléments ci-dessus mentionnés doivent être pris en considération par le traducteur, même dans les cas où il doit traduire de la langue maternelle en langue étrangère.

Nous envisageons ici de voir quelques principes de textualité dont un apprenti-traducteur doit tenir compte. Notre but dans cet article est de mettre en évidence qu'il est très important de sensibiliser l'apprenti-traducteur à l'importance des contraintes textuelles dans la pratique de la traduction. Les éléments de la textualité sont nombreux et complexes, étant donné qu'on dépasse le cadre phrastique et on se situe dans un niveau supérieur. Les éléments tels que les temps verbaux, les connecteurs, les anaphores, les sous-entendus ou les présupposés s'ils se situent au niveau du texte et non pas à celui de la phrase, peuvent constituer des obstacles pour l'apprenti-traducteur soit pendant la phase de compréhension, soit pendant celle de la réexpression du sens.

Nous allons nous concentrer sur le cas des anaphores, en particulier sur l'anaphore infidèle pour donner un exemple-type de l'importance de la composante textuelle en traduction. Dans beaucoup de cas le passage de la langue B en langue A ou vice versa entraîne le changement des procédés anaphoriques, vu que c'est le discours qui impose certaines formes cohésives à la place d'autres. Les règles de cohésion et de cohérence sont les mêmes, mais pour chaque langue il y a des variations qui se présentent dans beaucoup de contextes.

II. Méthodologie du travail

Notre point de vue se situe à l'intersection de deux domaines : la linguistique textuelle et la traduction et plus précisément la didactique de la traduction. Nous allons tout d'abord mentionner succinctement les principes de base sur lesquels repose l'anaphore infidèle. Ensuite nous donnerons des exemples d'anaphores infidèles, exemples qui seront donnés en français et en albanais. Le corpus sur lequel nous avons travaillé est tiré de l'œuvre de l'auteur albanais Ismaïl Kadaré «Kronikë në gur» (Chronique de la ville de pierre), traduite en français. Enfin nous allons donner des propositions sur la manière dont on pourrait travailler la textualité en didactique de la traduction.

III. L'anaphore nominale

Il existe différentes définitions de l'anaphore selon le domaine dans lequel on l'aborde, comme par exemple en énonciation, en grammaire générative, ou en grammaire textuelle. En nous situant dans ce dernier domaine, nous avons choisi la définition suivante : « l'anaphore est une relation entre deux expressions linguistiques au sein du discours. » (A.Zribi-Hertz 1992, p. 606). La typologie des anaphores est très riche et si l'on se réfère à une classification classique de celles-ci, cinq types d'anaphores sont énumérées (voir, Riegel, Pellat, Rioul, 1994):

- l'anaphore verbale
- l'anaphore adverbiale
- l'anaphore adjectivale
- l'anaphore pronominale
- l'anaphore nominale

Nous avons choisi de traiter une catégorie très intéressante de l'anaphore nominale, à savoir l'anaphore infidèle, parce que :

- la source de ce type d'anaphore implique une plus grande portion du texte
- cette forme d'anaphores ne consiste pas simplement à reprendre une portion du texte, mais aussi à porter une information nouvelle dans le texte. (voir de Weck, 1991)

L'anaphore infidèle se subdivise en :

1) Substitution lexicale, lorsque il y a deux modifications qui se réalisent : un changement de déterminant et de lexème nominal

- reprise par terme générique

(1)...Voilà **un médecin** qui m'a guéri sans toucher mon corps, sans user d'aucune pommade, c'est donc qu'il possède une science inouïe. Il faut que je couvre **cet homme** de bienfaits et de faveurs et que j'en fasse mon compagnon de tous les instants (Les Mille et Une Nuits I, p. 83)

- reprise par un synonyme

(2)La famille de l'avocat adopta **un enfant**. **Le bébé** était si mignon, que tous voulaient le porter dans les bras.

- reprise par anaphore associative

(3)C'était des chevaux étranges. **Les sabots** étaient petits, **la crinière** soyeuse (tiré de Maingueneau, 1994, p. 152)

- reprise par anaphore pragmatique

(4)**Picasso** est mort il y a deux ans. **L'artiste** a légué sa collection personnelle au musée de Barcelone (tiré de Charolles, 1978, p. 17)

- reprise par un lexème à base adjectivale

(5)En face d'elle il y avait **un petit garçon**. **Ce coquin** jouait tout le temps avec son chien.

2) Nominalisation, lorsqu'il y a transformation d'un syntagme verbal (d'une phrase, d'un paragraphe, voire d'une partie du texte) en un syntagme nominal.

- nominalisation stricte

(6)Plus nous nous enfonçons dans notre étude, plus nous tendons désormais à penser que figures et matrices, comme le laboratoire lui-même, **changent**. Sauf que **ce changement** par sa lenteur même, est aussi imperceptible à notre œil que l'est notre propre vieillissement. (Kadaré, Dossier H, p. 138)

-nominalisation «élargie» par synonymie

(7)Cette matinée-là, le vieux **avait marché** longtemps au bord du lac. Son chien l'avait accompagné pendant toute **la promenade**.

-anaphore conceptuelle

(8)Vous le reprenez pour incapable. **Votre préjugé** est stupide.

L'anaphore conceptuelle est un cas particulier de la nominalisation. Elle condense un fragment de texte en le traduisant en concept.

IV. Les anaphores infidèles, changements des anaphoriques dus au passage de la langue A à la langue B

Nous avons choisi de donner ici les schémas de construction de couples anaphorisé/anaphorisant qui reviennent le plus souvent dans le corpus d'extraits (qui contient environ 35 exemples) que nous avons choisi d'analyser.

-Reprise par terme générique en albanais/nominalisation élargie par synonymie en français

(9)M'u ngroh zemra kur pashë kaq njerëz. Kërciten **litarët, vargorët, vedrat**. M'u duk sikur **ato enë** po më hiqnin nga shpirti ankthin. Rrija te shkalla dhe po vështroja njerëzit që vërtiteshin gjithë zhurmë. (p.18)

Je me sentis reconforté de voir arriver tout ce monde. Les **chaînes et les seaux** se mirent à tinter. J'avais l'impression que **ce cliquetis** délivrait mon cœur de son angoisse.(p. 13)

En albanais à la chaîne *litarët, vargorët, vedrat/ato enë* correspond *les chaînes, les seaux/ce cliquetis*, donc le traducteur met en évidence le bruit que ces récipients produisent et non pas leur dénomination à travers un terme générique.

-Anaphore pronominale en albanais/reprise par terme générique en français.

(10)Ndodhi diçka e madhe : u dogj bashkia...**Bashkia** po digjej vërtet. Mbi **të** tymi i dendur, si një tufë kuajsh të zinj, shtyhej sa andej këndeje nga era. (p.209, Chronique de la ville de pierre)

Il se produisit en effet quelque chose de grave : l'incendie de la mairie...C'était vrai, **la mairie** brûlait. Sur **la construction massive**, la fumée dense, telle une troupe de chevaux noirs, était poussée désordonnement par le vent. (p. 221, Kronikë ne gur)

Si en albanais le terme *bashkia* est substitué par un pronom démonstratif *të* (celle-ci), le choix du traducteur est différent en français : *la mairie/la construction massive*.

-Reprise par synonymie en albanais/manque de procédé anaphorique en français

(11)Si gjithmonë, babazoti rrinte në zhezlong dhe lexonte. Nënëmadhja, po ndente teshat e lara në një tel. Napat e bardha gufmoheshin pa pushim nga **era e freskët**...**Puhiza** frynte pa pushim nga i njëjti drejtim. (p.217)

Comme toujours, grand-père, assis dans sa chaise longue lisait. Grand-mère étendait le linge qu'elle venait de laver. Et le **vent frais** maintenait gonflés les grands draps blancs...Il soufflait sans cesse dans la même direction. (p. 229)

Dans le fragment du texte en albanais nous remarquons la reprise *puhiza* (brise en français) pour la source *era e freskët*, tandis qu'en français le terme *puhiza* n'apparaît pas et le verbe *soufflait* a pris sa place.

-Reprise par un lexème à base adjectivale en albanais/reprise par un pronom indéfini en français

(12) Në mesditë në shtëpinë e Mane Vocos kishte trokitur **një grua e zeshkët**. Ajo kishte kërkuar një gotë ujë. Kur gruaja e Mane Vocos kishte zgjatur dorën për të marrë gotën, **e panjohura** i kishte thënë papritur "pse më dhe ujë me gotë të palarë" dhe ia kishte hedhur ujët në fytyrë. (p. 44)

Un jour, vers midi, **une femme noire** frappa à la porte de Mane Votso. Elle demanda un verre d'eau. Comme la première tendait la main pour reprendre le verre, **l'autre** lui reprocha violemment de lui avoir servi dans un verre sale et lui jeta ce qui restait à la figure. (p. 42)

Ci-dessus nous avons le terme *e panjohura* (l'inconnu en français) qui sert d'anaphorisme pour le terme *grua e zeshkët*, alors que le contexte en français contient l'anaphorique *l'autre* pour la même source de référence.

-Nominalisation stricte en albanais/anaphore conceptuelle en français

(13) Në kohën që gjithë njerëzit do të flinin siç e urdhëronte Zoti, shtatorja do të rrinte në këmbë. Ajo do të rrinte ashtu ditë e natë, dimër-verë. Njerëzit qanin dhe qeshnin, jepnin urdhra dhe vdisnin, kurse ajo nuk do të bënte asgjë të tillë. Ajo **do të heshte** vazhdimisht. Dhe dihej që **heshtja** ishte e rrezikshme. (p. 173)

Aux heures où tout le monde dormirait selon l'ordre de Dieu, la statue, elle, resterait debout. Elle demeurerait debout, jour et nuit, hiver et été. Les hommes rient, pleurent, commandent et meurent, alors qu'elle ne ferait rien de cela. Elle resterait là, muette. Et l'on sait bien que **le silence** est suspect. (p. 181)

Au verbe *do të heshte* (elle se tairait en français) correspond la nominalisation contenant la même racine *heshtja*, alors qu'en français le terme *silence* n'est pas la nominalisation stricte qui provienne d'un verbe se situant dans le contexte précédent.

-Nominalisation élargie par synonymie en albanais/nominalisation stricte en français

(14) Vështroja pamjen e ndryshuar brenda natës dhe mendoja se si lumi e **urrente** urën, udha automobilistike urrente me siguri lumin, përrrenjtë **urrenin** muret, era **urrente** malin që i priste furinë dhe të gjitha këto bashkë urrenin qytetin, i cili shtrihej i lagur, gri dhe mospërfillës, midis **këtij pezmi**. (p. 21)

Je contemplais le paysage transformé durant la nuit, songeant que, si le fleuve **haïssait** le pont, la route éprouvait la même **haine** pour le fleuve, les torrents pour les murs et le vent pour la montagne, qui l'arrêtait dans sa fureur, et que, tous ensemble, ils **haïssaient** la ville qui s'étendait, humide, grise et dédaigneuse, au milieu de **cette haine**. (p. 16)

Dans (14), le terme *pezmi* qui reprend les verbes employés plusieurs fois *urrente*, *urrenin* ne constitue point une nominalisation stricte de ces verbes, alors qu'en français il est clair que *haine* est la nominalisation stricte des formes du verbe *haër*.

-Répétition partielle en albanais/ anaphore associative en français

(15) Ai u afrua tek **xhamat e dritareve** dhe vështroi brenda. Atje vallëzohej. Avulli tek **xhamat** i shndërronte figurat njerëzore që ishin brenda, në një masë viskoze që vazhdimisht fryhej duke pikuar aty-këtu sy, flokë dhe gjymtyrë. (p. 73).

Il s'approcha des **fenêtres** et regarda à l'intérieur. On dansait. La buée sur **les vitres** transformait les mouvantes figures humaines en une masse visqueuse qui ondoyait, laissant dégoutter, çà et là, des cheveux, des bras et des jambes. (p. 67)

Dans (15) *xhamat* est une reprise partielle du groupe nominal *xhamat e dritareve* (les vitres des fenêtres), alors qu'en français le terme *les fenêtres* est repris par *les vitres* qui est considérée comme anaphore associative de ce terme. Dans ce cas il change non seulement l'anaphorique, mais en même temps la source.

-Définitivisation en albanais /reprise par terme générique en français

(16) Në një udhëkryq desh u përplas me **një triçikël** që po vraponte si i çmendur me një rrapëllimë shurdhuese. **Triçikli** u hodh anash. (p.102)

En traversant un carrefour, il faillit être heurté par **un side-car** qui filait à toute allure. **L'engin** fit une embardée. (p.84)

Dans ce dernier exemple la définitivisation *një triçikël/triçikli* est substitué par le couple *un side-car/l'engin*, procédé donc qui est réalisé à travers l'emploi d'un terme générique comme reprise anaphorique.

Comme nous pouvons le remarquer dans ces exemples il y a des non correspondances de formes anaphoriques employées dans les deux langues. Dans beaucoup de cas le choix entre une forme et une autre est aléatoire, mais dans d'autres cas c'est soit la structure de la phrase, soit le lexique de la langue dans laquelle on traduit qui imposent le choix de procédés différents pendant le passage d'une langue à une autre. Dans ce cas donc il faudrait tenir compte non seulement de l'infidélité du traducteur, mais en même temps de celle de l'anaphore que nous sommes en train d'analyser.

En tenant compte de ces variations de procédés anaphoriques que nous avons énumérées, il nous semble que d'un point de vue pédagogique il serait nécessaire :

- d'enseigner le fonctionnement textuel des marques linguistiques de la cohésion
- de montrer comment les marques de cohésion textuelle ont pour fonction de faciliter l'interprétation et le calcul de la cohérence.
- d'insister sur l'importance de l'interprétation des énoncés crédités à priori au bénéfice de la cohérence.

Nous retenons qu'en travaillant ces aspects avec les apprentis traducteurs, on ne donne guère l'impression d'être dans une séance de grammaire textuelle. Il suffit tout simplement de donner les clés à un futur traducteur, pour qu'il saisisse au mieux les règles de fonctionnement du texte. Presque tous les auteurs qui font des recherches sur la compréhension du texte, soulignent l'importance des expressions anaphoriques et des autres éléments textuels. Il semble que les expressions anaphoriques de par leur diversité, ont une influence sur la compréhension du texte. «*La maîtrise de ces phénomènes textuels est un facteur essentiel dans la (re)construction du sens du texte, qui est l'objectif de base de la lecture-compréhension*» (Van V 2003, p. 25). D'ailleurs un des auteurs les plus cités en question de lecture-compréhension, Sophie Moirand (1990), met l'accent entre autres sur l'importance des anaphoriques en compréhension du texte.

Conclusion

Une bonne traduction d'un texte part d'une bonne compréhension de celui-ci, c'est pour cela qu'il faut insister d'abord sur cette première phase de la traduction quand il s'agit de la traduction de la langue B en langue A. Mais en même temps quand on traduit de la langue A à la langue B, il faut que l'apprenti traducteur ait toujours à l'esprit les règles de base de l'agencement des phrases dans un texte, à savoir les règles de la cohésion et de la cohérence du texte.

En guise de conclusion nous pouvons souligner que les différences entre les fragments textuels peuvent être présentes même lorsqu'il y a transposition des formes verbales ou connecteurs d'une langue à une autre, ou encore quand il s'agit de traduire les présupposés ou les sous-entendus. Nous avons choisi un parmi les plus éléments les plus importants de la cohésion, mais ces remarques pourraient être étayées même au niveau d'autres éléments de la cohésion et de la cohérence du texte.

Bibliographie

- Charolles M. (1978): «*Introduction aux problèmes de la cohérence des textes*», in *Langue Française*, n°38
- De Weck G. (1991) : *La cohésion dans les textes d'enfants, Etude du développement des processus anaphoriques*, Genève : Librairie Droz.
- Lederer M. (1994) : *La traduction aujourd'hui*, Collection F, Hachette FLE, Paris.
- Maingueneau D. (1994), *Syntaxe du français*, Hachette, Paris.
- Moirand S. (1990): *Une grammaire des textes et des dialogues*, Hachette, coll. F/autoformation, Paris.

Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. (1994): *Grammaire méthodique du français*. PUF, Paris.

Zribi-Hertz, A. (1992) : «*De la deixis à l'anaphore: quelques jalons*». In *La deixis*, Morel & Danon-Boileau (eds). 603-612.

Van V-Ch. (2003): «*Procédés anaphoriques et lecture en FLE*» in *Français dans le monde* n°327.

MULTILINGVISMUL - UNA DINTRE MARILE PROVOCĂRI ALE UNIUNII EUROPENE

MULTILINGUALISM – ONE OF THE GREAT CHALLENGES OF THE EUROPEAN UNION

Oana Corina MOLDOVEAN
Consiliul Europei Bruxelles, Belgia

Abstract

One of the principles at the basis of the European Union - linguistic diversity - entails that institutions - and citizens alike - understand one another, while having to deal with 23 official languages throughout the EU territory, as well as 60 regional or minority languages. Taking into account the fact that all the European citizens – including the members of the European Parliament – have the fundamental right to express themselves in their own language, we are facing a tremendous task: interpreting and translating all the documents produced by the community institutions, amounting to more than one million pages per year.

Cuvinte cheie: *Diversitate lingvistică, traducere, Uniunea Europeană, instituții comunitare*
Key words: *Linguistic diversity, translation, European Union, community institutions*

I. Introducere

S-a spus de multe ori despre Uniunea Europeană, al cărei caracter multilingv este de necontestat, că ar fi un adevărat Turn Babel, din ce în ce mai mare și mai complex. Diversitatea lingvistică presupune ca instituțiile și cetățenii să se înțeleagă cât mai bine, acesta fiind unul din principiile democratice fundamentale ale UE. Fiecare extindere a Uniunii devine și o lărgire lingvistică și culturală, iar astăzi avem de a face cu 23 de limbi oficiale pe teritoriul Uniunii Europene. Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene garantează respectul pentru diversitatea lingvistică, iar discriminarea pe motiv de limbă este interzisă indiferent de țara din care provine cetățeanul. În acest sens, comisarul European pentru multilingvism, Leonard Orban, a prezentat public **Strategia europeană pentru multilingvism**, care afirmă faptul că diversitatea lingvistică este o valoare deja recunoscută, dar care trebuie folosită, încurajată și sprijinită [1-6].

II. O structură care are la bază 23 de limbi oficiale

„Diversitatea lingvistică face parte din patrimoniul nostru cultural [...] și trebuie protejată”, afirma în plen, președintele Parlamentului European, Hans-Gert Pöttering.

Cu aproape 500 de milioane de locuitori, Uniunea Europeană beneficiază de 23 de limbi oficiale, aproximativ 60 de limbi regionale sau ale minorităților și trei alfabete.

La Parlamentul European – instituția comunitară cu cea mai mare legitimitate democratică - fiecare deputat european are dreptul să vorbească în oricare din limbile oficiale ale Uniunii. Mai mult, documentele de lucru ale Parlamentului European sunt publicate în toate aceste 23 de limbi, iar cetățenii europeni se pot adresa Parlamentului European în propria limbă.

Pentru a depăși barierele inter-culturale, dar și pentru a încuraja mobilitatea intra-comunitară și competitivitatea economică, Parlamentul European susține planul ca fiecare cetățean UE să vorbească cel puțin două limbi străine, ceea ce face parte din strategia prezentată la finalul anului 2008 de comisarul European pentru multilingvism, Leonard Orban.

III. Funcționarea instituțiilor comunitare, având în vedere constrângerile lingvistice

“În Europa, ca model al unei societăți multiculturale, interpretarea este o nevoie elementară.”

S-a spus de multe ori despre Uniunea Europeană, al cărei caracter multilingv este de necontestat, că ar fi un adevărat Turn Babel, din ce în ce mai mare și mai complex.

Diversitatea lingvistică presupune ca instituțiile și cetățenii să se înțeleagă cât mai bine, acesta fiind unul din principiile democratice fundamentale ale UE. La primirea în Uniune, fiecare țară specifică ce limbă dorește să fie declarată ca limbă oficială a UE. Fiecare extindere a Uniunii devine, așadar, și o lărgire lingvistică și culturală. De altfel, este semnificativ faptul că primul regulament în care se stipulau limbile oficiale a fost chiar primul regulament al UE, Regulamentul nr. 1 din 1957.

Uniunea este o „democrație multiculturală și multilingvă” în care sunt folosite trei alfabetice: latin, grec și chirilic. Aceasta, însă, generează o serie de costuri. Niciun alt organism nu cheltuie atât de mult pe traducere și interpretare și, totuși, în termeni relativi, costurile sunt destul de mici - aproximativ 1% din bugetul anual al Uniunii, respectiv 2,3 de euro pe an pentru un cetățean. În cadrul Parlamentului European, aceste costuri reprezintă mai mult de o treime din cheltuielile totale, raportat la un volum impresionant de muncă - începând cu anul 2005, în Parlament s-au tradus peste **un milion de pagini pe an**. În medie, în sistemul instituțional al UE sunt necesari peste 2000 de traducători și peste 80 de interpreți pe zi.

În cazul ședințelor plenare și al documentelor oficiale adoptate de către Parlament și organele acestuia, se face traducere și interpretare integrală. Pentru documentele și reuniunile pregătitoare, abordarea este mai flexibilă: nu toate documentele trebuie traduse în toate limbile, și nici interpretarea nu trebuie făcută în toate limbile. În comisiile parlamentare, de exemplu, se stabilesc așa-numitele „profile lingvistice”, în funcție de limbile folosite de membrii acestora, iar în reuniunile mai mici, deputații pot stabili de comun acord limbile sau chiar, uneori, o singură limbă în care să se lucreze.

Deoarece mulți cetățeni nu vorbesc decât o singură limbă, Uniunea trebuie să se asigure că aceștia au acces la legislație, la proceduri și la informații în limba lor maternă. De asemenea, că ei pot comunica cu toate instituțiile în oricare dintre limbile oficiale.

Conform sondajului Eurobarometru „Europenii și limbile lor”, publicat în anul 2006, 28% dintre europeni susțin că vorbesc două limbi străine, iar 56% pot conversa într-o limbă străină. Dar, aproape jumătate dintre persoanele chestionate au recunoscut că nu vorbesc nicio limbă străină.

Astfel, fiecare reprezentant ales de către cetățeni în Parlamentul European are dreptul să vorbească, să asculte, să citească și să scrie în orice limbă oficială UE. Acest lucru garantează reprezentarea deplină și corectă a tuturor cetățenilor.

IV. Egalitatea lingvistică

Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene garantează respectul pentru diversitatea lingvistică, iar discriminarea pe motiv de limbă este interzisă indiferent de țara din care provine cetățeanul.

Parlamentul European, Consiliul de Miniștri, Comitetul Economic și Social, precum și Comitetul Regiunilor folosesc toate limbile oficiale. În acest sens, crearea unui post de Comisar European pentru multilingvism, la 1 ianuarie 2007, demonstrează că executivul european este preocupat de această problemă.

Această viziune se regăsește și în legislația recentă a Parlamentului European. În **Codul de conduită al multilingvismului**, adoptat în 2006, se afirmă că singura modalitate de a realiza egalitatea lingvistică, menținând și cheltuielile în limite bugetare acceptabile, este „multilingvismul integrat controlat”, construit pe baza nevoilor comunicate și prioritizate în prealabil. Numai astfel se poate asigura egalitatea între statele membre și între cetățeni.

V. Multilingvismul – o necesitate generată de diversitatea culturală

“**Multilingvismul trebuie să fie o politică ce unește cetățenii iar diversitatea lingvistică nu trebuie să dividă**”, declara comisarul european pentru multilingvism, **Leonard Orban**.

Uniunea Europeană încurajează învățarea limbilor străine și diversitatea lingvistică, atât în interiorul cât și în afara granițelor sale. Cunoașterea a cel puțin două limbi străine ar trebui să facă parte din competențele de bază ale fiecărui cetățean european care învață și muncește în Uniune, potrivit unui Raport al Parlamentului European din 2006.

În același timp, se afirmă tot mai des faptul că multilingvismul consolidează valorile europene: democrația, transparența și competitivitatea.

Uniunea Europeană dorește ca statele membre să includă în programele școlare studierea a cel puțin două limbi străine de la o vârstă fragedă, tocmai pentru a stimula interesul și motivația de a cunoaște și alte limbi, ceea ce va conduce ulterior la o înțelegere reciprocă sporită între culturile europene.

În aceeași direcție de încurajare a învățării de limbi străine pe tot parcursul vieții, ziua de 26 septembrie a fost declarată Ziua europeană a limbilor.

În mod evident, beneficiile multilingvismului sunt mai mari decât costurile. Instituțiile comunitare operează cu cel mai mare serviciu de traducere și interpretare din lume pentru a asigura esența însăși a Uniunii. O Uniune în care s-ar folosi oficial o singură limbă universală, o *lingua franca*, și-ar îndepărta total cetățenii de instituțiile sale. De aceea, instituțiile urmăresc să promoveze diversitatea culturală și lingvistică pe teritoriul comunitar dar și în afara granițelor, încercând, totodată, să evite o „euro-limbă”.

Uniunea susține limbile regionale și cele vorbite de minorități prin programe de învățare și prin finanțări. Conform unor prevederi speciale, începând cu 2006, cetățenii se pot adresa Parlamentului European și primi răspuns de la acesta în așa-numitele limbi „co-oficiale” din Spania (altele în afara spaniolei/castiliene, care au statut constituțional garantat). Guvernul spaniol a decis să suporte toate costurile suplimentare de traducere și să asigure traducerea în aceste limbi a unui număr mare de texte europene.

În Parlamentul European există un Intergrup pentru limbile regionale și cele ale minorităților tradiționale, iar Vicepreședintele Parlamentului European, Miguel Ángel Martínez, este responsabil cu multilingvismul. Împreună cu Comisarul Leonard Orban a inaugurat în 28 iunie 2007, baza de date „Terminologie interactivă pentru Europa”, care cuprinde 8,7 milioane de termeni, 500 000 de abrevieri și 100 000 de sintagme în toate cele 23 de limbi oficiale ale Uniunii Europene.

Strategia europeană pentru multilingvism, elaborată de comisarul Leonard Orban și prezentată public la sfârșitul anului 2008, afirmă faptul că diversitatea lingvistică este o valoare deja recunoscută, dar care trebuie folosită, încurajată și sprijinită chiar financiar.

Prioritățile acestei strategii se referă la rolul multilingvismului în dialogul cultural, intracomunitar, dar și cu celelalte state, la învățarea limbilor străine, la dimensiunea economică a multilingvismului, care implică modalitățile în care acesta poate ajuta companiile europene să cucerească tot mai multe piețe.

Nu în ultimul rând, o prioritate a strategiei se referă la dimensiunea externă a multilingvismului, care presupune promovarea învățării limbilor UE în afară, dar și promovarea învățării limbilor terțe în Europa.

Strategia afirmă, de asemenea, conceptul de limbă personală adoptivă, subliniind că engleza nu este suficientă, fapt care dă o șansă pentru toate limbile care se vorbesc în UE.

VI. Protejarea limbilor aflate în pericol – o preocupare la nivel mondial

“Dispariția unei limbi duce la dispariția unui patrimoniu cultural intangibil, cu precădere moștenirea inestimabilă a tradițiilor și expresiilor orale ale acelei comunități”, **preciza Directorul General al UNESCO, Koïchiro Matsuura**.

Atenția acordată limbilor vorbite la nivel mondial s-a materializat într-un studiu dat publicității recent de către UNESCO, ce oferă informații despre aproximativ 2.500 de limbi aflate în pericol. În cazul limbilor utilizate pe teritoriul României, sunt înregistrate 11 asemenea situații de alertă.

Concluzii

Din cele aproximativ 6.000 de limbi vorbite pe glob, mai bine de 200 au disparut pe parcursul ultimelor trei generații. Există la ora actuală 199 de limbi cu mai puțin de zece vorbitori și 178 cu mai puțin de cincizeci. Trebuie, însă, precizat faptul că fenomenul dispariției limbilor afectează toate regiunile și nu depinde în mod necesar de condițiile economice, fiind absolut necesare măsuri speciale de protejare a diversității lingvistice.

Bibliografie

1. Carta Drepturilor Fundamentale în Uniunea Europeană (adoptată în decembrie 2000)
2. Codul de conduită al multilingvistului (Parlamentul European, septembrie 2006)
3. Eurobarometrul „Europeni și limbile lor” (2005)
4. Strategia CE pentru multilingvism (Comisia Europeană, octombrie 2008)
5. Atlasul limbilor lumii aflate în pericol (studiu UNESCO, februarie 2009)
6. Regulamentul Parlamentului European (ediția 16, octombrie 2008)

TRANSLATION AND INTERPRETATION IN BUSINESS COMMUNICATION- THE ROLE OF CROSS CULTURAL DIFFERENCES

TRADUCERE ȘI INTERPRETARE ÎN COMUNICAREA DE AFACERI- ROLUL DIFERENȚELOR CULTURALE

MÁTHÉ Iona, MÁTHÉ Katalin Éva

Pázmány Péter Catholic University, Communication and Media Studies

Centre for Foreign Language Education and Examination

Szent István University, Faculty of Economics, Békéscsaba, Hungary

Abstract

The author aims at making a succinct presentation of what communication and cross cultural communication is and its influence on business life and business deals, with reference to translations and interpretations. The cultural background of businessmen and of the countries in which a certain company operates determines the way employers and employees think and behave, the way the company itself is organised, the values that are considered of utmost importance in all business life. Within this process the interpretation of ideas communicated and the translation of them into the target language are seriously influenced by the cultural background one possesses.

The paper also defines and presents the most frequent business organisational types based on the internal and external communication criteria with conclusions related to education and communicational tips.

Finally the paper lists a couple of linguistic and cultural „mistakes” that are very common in the world and that have an impact on business results.

Cuvinte cheie: *cultura, dimensiuni ale culturii, diferențe culturale, comunicare verbala, comunicare non verbala, traduceri, interpretare, relativism lingvistic, individualism, modele ale culturii de corporație, succesul și eșecul în afaceri, globalizare*

Key words: *culture, dimensions of culture, cross cultural differences, verbal communication, non-verbal communication, translation, interpretation, language relativism, individualism, corporate culture models, business success and failure, globalisation.*

1. Business Culture

When trying to analyse the business and language environment in our globalised world we may draw certain conclusions and make certain assumptions.

- “Domestic business organizations can be viewed as ‘mini-cultures’ (composed of different people with different roles, statuses, and value systems) that operate within the wider national context.”

- Individuals engage in corporate rituals, perpetuate myths and stories, adhere to norms, symbols and behavioral expectations, and use specialized vocabularies.

- Businesses are both differentiated and socially stratified in that specific roles and statuses can be identified.

- Failure to understand the influence that culture and language has on business has led to misunderstandings, miscommunications, costly marketing blunders, lawsuits, and a general undermining of corporate goals.

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimensions of International Business*)
Language in Business

- An American airline offering service to Brazil advertised its “rendezvous lounges” in its business class section. They failed to realize that the word rendezvous in Portuguese refers to a room for illicit sexual encounters.

- The American Dairy Association’s successful ad “Got Milk?” was unfortunately translated in Mexico as “Are you lactating?”

- Chevrolet was surprised when their popular compact car, the Nova, when exported to Mexico, didn’t sell. What they failed to realize was that “No va” when translated into Spanish means “no go” or “won’t run”.

The failure rates of U.S. expatriates (individuals on foreign assignments) is significantly higher than for other countries; 76% of U.S. companies experience failure rates over 10%, as compared to 3% for Western European and 14% for Japanese companies.

One of the biggest reasons for failure is the assumption that if someone is successful in their home environment, then they will be successful in an international environment.

Research has shown that failures in international business most often result from the individual’s inability to understand and adapt to the local country’s ways of doing things.

Companies are beginning to realize that the single most important criterion for success in international business is communication skills. This is followed by personality traits, such as flexibility and accommodation, individual motivation, and the expatriate’s family situation.

Important for successful communication skills are: competency in the local language, motivation to learn, and willingness to use it.

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimensions of International Business*)

2. Culture

2.1. Definition

What is Culture?

Culture (‘kAltŠð) n.

1. The total of the inherited ideas, beliefs, values, and knowledge, which constitute the shared bases of social action.

2. The total range of activities and ideas of a group of people with shared traditions, which are transmitted and reinforced by members of the group; e.g., *the mayan culture*.

3. The artistic and social pursuits, expression, and tastes valued by a society or class, as in the arts, manners, dress, etc.

(Source: *Collins English Dictionary. 1995. HarperCollins Publishers.*)

- Permeates both our conscious and unconscious thoughts, feelings, and perceptions; unwritten codes of behavior that individuals have internalized.

- Affects the way we interpret and judge events, respond to new situations, and make decisions (i.e., the fabric of everyday life).

- Learned and absorbed from our earliest childhood, reinforced by stories and heroes, expressed in our values and views, passed down from generation to generation.

- Reflected in the language we use to describe daily phenomena; found on a variety of levels from national/country, corporate/professional, ethnic/group membership, and personal/individual.

2.2. Dimensions of Culture

Nine Dimensions of Culture

- *Relationships* – importance of building relationships versus completing a job.

- *Time* – importance of personal relationships versus adherence to schedules.

- *Communication* – ways the society communicates, including gestures.

- *Hierarchy* – perception of rank in relationship to others and ways of interacting.

- *Status Attainment* – importance of personal achievement and sense of well-being.
  - *Space/Proxemics* – the amount of space needed for comfort in business and personal environments.
  - *Group Dependence* – importance of the individual versus the group in social and business situations.
  - *Diversity Receptivity* – how roles, power, and authority are associated with gender, race, religion, and country of origin.
  - *Change Tolerance* – responses to change, the need for rules, the ability to take risks, and the perception of control over one's own destiny.
- (Schell and Stolz-Loike, *Journal of International Compensation and Benefits*, Jan/Feb 1994.)

3. Communication

3.1. Language

Language

- The ability to speak a language is the most significant feature of being human.
  - Because languages are arbitrary symbolic systems, it's not surprising that there is so much linguistic diversity. There isn't even universal agreement about how many languages there are in the world. Estimates range from several thousand to 10,000.
  - Do we count languages that have died out?
  - What about languages in remote areas that haven't been studied as thoroughly?
  - Where do we draw linguistic boundaries (e.g., languages, dialects, accents)?
  - However, fewer than 100 languages are spoken by 95% of the world's population. Chinese accounts for 20%. With English, Spanish, Russian, and Hindi, the number rises to 45%. German, Japanese, Arabic, Bengali, Portuguese, French, and Italian bring the figure to 60% (Katzner 1975).
- (Ferraro. 2002. *The Cultural Dimensions of International Business*.)

Top Ten Languages Spoken in the World

<u>Language</u>	<u>Primary Country</u>	<u>No of Speakers</u>
1. Mandarin	China	1,262,358,000
2. Hindi	India	366,000,000
3. Spanish	Spain	358,000,000
4. English	UK/USA	341,000,000
5. Bengali	Bangladesh	207,000,000
6. Portuguese	Portugal/Brazil	176,000,000
7. Russian	Russia	167,000,000
8. Japanese	Japan	125,000,000
9. German	Germany	100,000,000
10. French	France	77,000,000

(Ethnologue. 2003. *Summer Institute of Linguistics* (www.sil.org))

Language in International Business

- English is just one of the world's major business languages; it is the mother tongue of only about 5% of the world's population.
- Other major languages in international business include: Spanish, Chinese, French, and German.

- A fundamental tenet of any business encounter is effective communication. Individuals who have to rely on translators and are not skilled in the cultural and linguistic aspects of the foreign country are at a serious disadvantage.

- While many cultures sincerely appreciate a foreigner's attempt to speak their language (e.g., Brazilians, Germans), others do not, unless the speaker is very good (e.g., French).

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimensions of International Business.*)

Second Language Learning

- Commonly stated reasons for not learning a second language:

- "I'm not very 'talented' in learning foreign languages."

- "The company can hire local nationals in the country to run the business."

- "I'll only be there for a short period of time, so it's not worth it."

- "It could hinder my advancement at home if I'm too closely associated with them."

- Reasons for learning a foreign language:

- Being able to speak about the art, literature and culture of a country greatly enhances the business encounter by earning the respect of the local people

- According to Benjamin Lee Whorf, the only way to really understand the worldview (a system of categories for organizing the world) of a culture is through its language.

- Learning a second language helps with a deeper understanding of one's own language.

- Learning a second language is helpful in learning a third and fourth language.

- But beware: misunderstandings have been found to be greater between people who are more fluent than average. Native speakers tend to make more assumptions about the foreigners' ability to understand. The problems arose because the foreigners had learned the language in their home country and thus had not been socialized with the language (Raymond Gordon, 1974).

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimensions of International Business.*)

3.2. *Non-Verbal*

Non-Verbal Communication

- *Paralinguistics* – the nonverbal elements in speech, such as body language, intonation, etc., that send messages about feelings and emotional states, may affect the meaning of an utterance.

- Some studies say it makes up more than 70% of the communication channel.

- Nonverbal communication is highly dependent on the culture and the context. While some aspects of non-verbal communication may be universal (e.g., smiles, frowns, eyebrow flashes), the great majority are learned and can vary significantly in meaning from culture to culture.

- Unlike verbal communication, many non-verbal elements are out of our conscious control (e.g., blushing when embarrassed, perspiring when nervous, pupil dilation when frightened).

- Studies have shown that when there's a discrepancy between the verbal and the non-verbal messages, people will believe the non-verbal.

- Research has shown that women are better able to read non-verbal cues; 75% showed a significant female advantage (Hall 1978, Rosenthal 1979).

- *Proxemics*: the study of spatial interrelationships in humans or in populations of animals of the same species.

- *Kinesics*: the study of the role of body movements, such as winking, shrugging, etc., in communication.

- *Gestures*

- *Facial Expressions*

- *Touching*

- *Posture*

- *Eye Contact*

- *Silence*: affects timing and turn-taking during discourse

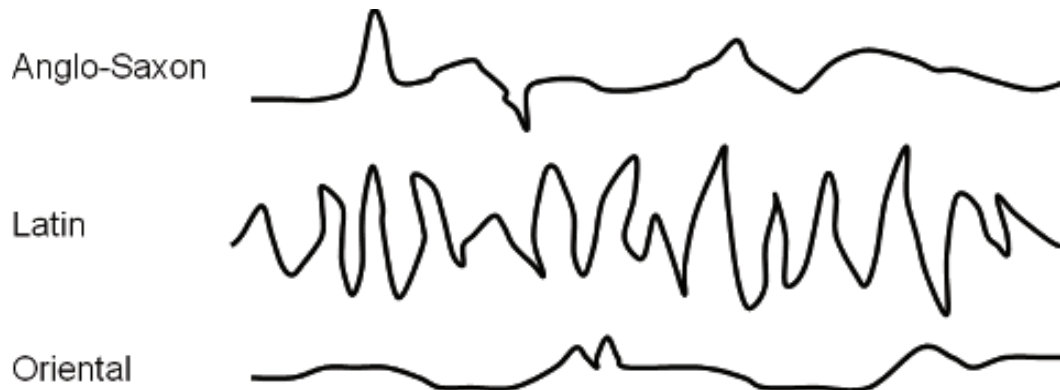

- *Clothing/Hairstyles/Cosmetics/Artifacts*: influence our perceptions of the interlocutor, such as their status, their personal/political/religious leanings, etc.
(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimensions of International Business*.)

3.3. Verbal Communication

3.3.1. Intonation

- Linguistically significant patterns of variation in the fundamental frequency of a speaker's voice.

(Fons Trompenaars. 1998. *Riding the Waves of Culture*.)

3.3.2. Turn-Taking

- The social convention governing who speaks when in a discourse involving multiple participants; the rules that govern turn-taking are highly culture-dependent.

• **American middle class speakers** exhibit a pattern of “**no gap, no overlap**” and maintain strong sense of who speaks next in the conversation. The highest order rule is that the current speaker can select the next speaker, e.g., “Jack, what do you think?” Otherwise, the first person who starts talking gets the floor. If no one starts talking, the speaker is obliged to continue to fill up the awkward silence (Sacks, Schegloff and Jefferson, 1973)

• **Other English speakers**, (e.g., New York Jewish (Tannen, 1976) and working class Australians (Horvath and Daisley, 1987)) demonstrate high frequency of “**cooperative overlap**” – the process of the next speaker starting before the current speaker has finished.

- In contrast, a variety of other cultures tolerate large gaps between speakers (e.g., Japanese, Native American, Finnish), which to many Westerners invoke a strong feeling of awkwardness.

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimension of International Business*.)

(Fons Trompenaars. 1998. *Riding the Waves of Culture*)

3.3.3. Greetings

Greetings Around the World

Brazil:

- Women kiss and are kissed; men embrace men

Germany:

- Handshake between men; one kiss for the woman

France/Belgium:

- Two kisses in Paris; three in Belgium; four in Brittany

Japan:

- Bowing; lower status person bows lower than higher status person

China:

- “Have you eaten rice today?” => “How are you?”

Native American:

- Silence until the two people become comfortable with each other

West African:

- Handshake with a snap of the fingers; handholding while talking/walking

3.3.4. Terms of Address

- Words used to refer to the person you are talking to, for example:

• Germany: *Herr Doktor Professor Guy*

• France: *Madame Beaman*

• Brazil: *o João, a Maria / o Senhor, a Senhora*

• North America: *John, Mary*

- Pronouns of power and solidarity, for example:

• French: Tu/Vous *Comment allez-vous? Comment vas-tu?*

• German: Du/Sie (Ihnen) *Wie geht es Dir? Wie geht es Ihnen?*

• Spanish Tu/Usted *Como esta? Como esta Usted?*

- Forms of speech that signify group membership, for example in Japanese:

• *Uchi* (the in-group) “one of us” *Ohayo gozaimasu*

• *Soto* (the out-group) “one of them” *Konnichiwa* (Mizutani, 1979)

*3.3.5. Directness/Indirectness**American/British Differences*

“Britain and America are two countries divided by a common language.”

George Bernard Shaw

“Nowadays we have almost everything in common with America, except, of course, language.”

Oscar Wilde

American: “Jack will blow his top.”

British: “Our chairman might tend to disagree.”

American: “You’re talking bullshit.”

British: “I’m not quite with you on that one.”

American: “You gotta be kidding.”

British: “Hm, that’s an interesting idea.” (showing disagreement)

American: “I tell you, I can walk away from this deal.”

British: “We’ll have to do our homework.”

American: “You’re going to get hurt.”

British: “I’m not sure this is advantageous for you.”

(Source: *The Navigator*, Jan/Feb 2003.)

Indirectness in Japan

- Japanese exhibit a strong sense of indirectness in their language, often through the use of the passive voice. For example, “It is said that...”,
- “Some people think that...” Studies have shown that Japanese use the passive construction significantly more than Americans.

- Some Japanese quotations demonstrating the value of indirectness:

“*Vagueness is virtue.*”

Yone Noguchi

“*In the Japanese language, exactness is purposely avoided.*”

Sumi Mishima (writer)

“*We simply do not think it civilized to be too direct in expression.*”

Yasushi Akashi (diplomat)

“*A strong distrust develops between Japanese if they try to express everything through words.*”

Shuichi Kato (essayist)

- To Americans, the Japanese style of indirect communication can be interpreted as tricky, deceptive, and of questionable integrity.

- To the Japanese, the American style of direct communication can be seen as rude, coarse, and insensitive.

(Source: Tony Nemelka, October 1998)

3.3.6. Agreement/Disagreement

American: “Yes” means yes and “No” means no

Japanese: Yes ‘Hai’ means....

1. Yes, I hear you, I agree, and I will do.
2. Yes I hear you, I agree, but I will not do.
3. Yes I hear you, but I do not agree.
4. Yes I am listening, but I do not understand.

Brazilian: An open “no” is considered extremely hostile and rude

A polite way to disagree would be “I’m not sure” or “It might be difficult”

French: “Ce n’est pas possible” “It’s not possible”,

... when in fact it very well could be possible but requires some negotiation between the two speakers

(Source: Tony Nemelka, October 1998.)

Individualism/Collectivism

- Since language mirrors values, we see considerable influence on the language, as to whether the culture places a high value on individualism or collectivism (group membership):

<i>American</i>	<i>Japanese</i>
Individualism	Group Consciousness
Competitive	Cooperative
Confrontation	Harmony
Making a point	Consensus
Controversial	Conciliatory
Argumentative	Polite

- In a culture such as American, that places a high value on individual accomplishment, we see over 150 words in the dictionary that can be compounded with the word “self”, e.g., “self-absorbed,” “self-confident”, etc.

- In a culture such as Japanese, that places a high value on group membership, harmonizing and “fitting in,” we see proverbs like, “the nail that sticks up gets hammered.” Compare this to the American more individualistic proverb, “the squeaky wheel gets grease.”

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimension of International Business.*)

4. Explicit/Implicit Communication

• Cultures and languages also vary in how explicitly they send and receive verbal messages. For example, in America effective communication is expected to be explicit, direct, and unambiguous.

• Basil Bernstein (1964) developed a conceptual framework that distinguishes between *restricted* and *elaborated* codes.

• *Restricted codes* use shortened words/phrases and sentences that rely on hidden contextual/cultural cues such as nonverbal behavior, social context, and the nature of the interpersonal relationships.

• *Elaborated codes* emphasize elaborate verbal amplification and place little importance on nonverbal or other contextual cues.

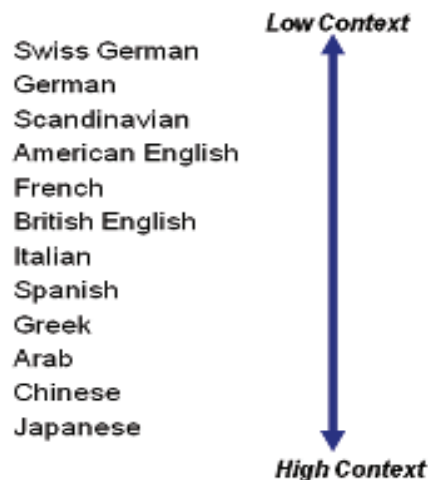
• Similar to Edward Hall (1976) concept of *high-context* and *low-context* cultures.

• *High-context cultures* rely heavily on *restricted codes* and exhibit indirect and implicit communication patterns.

• *Low-context cultures* rely on *elaborated codes* and demonstrate precise, explicit, and straightforward communication patterns.

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimension of International Business.*)

- Like most bi-polar typologies, it's not an either-or situation, but rather a continuum:

Edward Hall 1976 and L. Robert Kohls 1978.

4.1. Lexical

• Vocabulary is probably the most salient indicator of the relationship between language and culture in the business environment.

• A language's vocabulary contains large numbers of words that reflect the technologies, occupations, and values important to the culture (e.g., sports analogies and colloquialisms in American English).

Baseball Colloquialisms in American English:

- He threw me a curve ball.
- She fielded my questions well.
- You're way off base.
- You're batting 1,000 so far.
- What are the ground rules?
- I want to touch all bases.

- He went to bat for me.
- He has two strikes against him.
- That's way out in left field.
- It's just a ballpark estimate.
- She's a real team player.
- *Borrowings*: There are a significant number of English words that have been borrowed into other languages, e.g., Japan, *besuboru* 'baseball', Portuguese, *time* 'team', *site* 'website', *lapitope* 'laptop'.
- *Slang*: The use of slang can signal what subgroup the member is "in", e.g., teenagers, Jazz musicians. Business slang includes expressions like "dead in the water," "red tape", "bottom line."
- *Euphemisms*: Most cultures avoid taboo words around sexual relations and bodily functions, e.g., "bathroom" (American), "washroom" (Canadian), and "water closet" (British). However, what may be prohibited in one culture, may be allowed in another.
- *Proverbs*: Signal what values a culture places on various aspects of behaviour, e.g., "The early bird catches the worm;" "Schaffe, schaffe, Häusler baue (Swabian), 'Work, work, build a house;' "The Germans live to work, the French work to live."
- *Word Formation*: German has the highly productive ability to create completely new words by concatenating multiple smaller words together, e.g., *eierlegende Wollmilchsau* 'egg-laying wool milk pig',
(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimension of International Business*)

Lexical Differences

- Navajo: have multiple ways to say "I'm going" depending on whether they're going on foot, by horseback, wagon, boat, or airplane
- Nuer (Sudan); have literally hundreds of words in their language to distinguish between different types of cows based on their colour, markings, and configuration of horns (Hickerson 1980).
- Koga (southern India): have seven different words for "bamboo" and not a single word for snow (Plog and Bates 1980).
- Islanders have several words for „snow" and „dark".
(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimension of International Business.*)

<u>Lexical Item</u>	<u>American English</u>	<u>British English</u>
■ "homely"	→ "plain" or "ugly"	→ "warm" and "friendly"
■ "rubber"	→ "condom"	→ "eraser"
■ "knock up"	→ "get pregnant"	→ "stop by the house"
■ "table something"	→ "defer indefinitely"	→ "give prominent place"

More frequently two different words refer to the same thing. E.g, the British live in "flats" not "apartments", they "queue up" rather than "line up", and wear "plimsoles" rather than "sneakers." To the British, the "trunk" is the "boot", the "hood" is the "bonnet", the "windshield" is the "windscreen", the "horn" is the "hooter", and the vehicle runs on "petrol" not "gas."

(Ferraro. 2002. *The Cultural Dimension of International Business.*)

4.2. Written

Varieties in Written Communication

- Spelling: varieties in English Spelling
“s” versus “z”, e.g., “recognize” versus “recognise”
“c” versus “s”, e.g., “practice” versus “practise”

- Dates:

6/5/01   June 5 (U.S)

May 6 (Britain, Continental Europe)

- Correspondence:

French: “Je vous prie, madame, d’agr er mes sinc res salutations.”

“I beg you, madam, to accept my sincere greetings.”

US: ”Sincerely yours” or “Best regards”

To sum it up, it is extremely important to have a deep insight in the business background of our partners in order to choose the best verbal and non-verbal communication methods, styles and genres so that we could be able to achieve our business goals. This means we must be very skillful in interpreting and understanding realities in different languages, we have to make a very thorough analysis of the cultural background, of what is ‘comme il faut’ to do during our business talks, negotiations, official and unofficial meeting in order not to spoil our chances for a good and prosperous partnership and cooperation. Being a good translator and interpreter means having a very good knowledge not only of the language itself, but of all verbal and non-verbal communication devices and means, in order to put forward a better understanding between people, between nations, not only “l’art pour l’art”, but for the benefit and welfare of us all.

Bibliography:

- Asante, Molefi Kete, Miike, Yoshitaka, & Yin, Jing. (Eds.). (2008). *The global intercultural communication reader*. New York: Routledge.
- Bennett, Milton J. (Ed.). (1998). *Basic concepts of intercultural communication*. Yarmouth, ME: Intercultural Press, Boston MA.
- Chen, Guo-Ming, & Starosta, William J. (2005). *Foundations of intercultural communication*. Lanham, MD: University Press of America.
- Chen, Guo-Ming, & Starosta, William J. (Eds.). (2000). *Communication and global society*. New York: Peter Lang.
- Cotton, David- Falvey, David- Ken, Simon: **Market Leader New Edition**, Intermediate Business English coursebook and workbook, Financial Times, Person-Longman, 2005
- Emmerson, Paul: **Business English Handbook Advanced**, MacMillan, 2007
- Hofstede, Gert Jan; Pederson, Paul B.; Hofstede Geert. *Exploring Culture*. Intercultural Press, Boston, MA.
- Jones, Leo: **International Business English**, Cambridge University Press, 1997
- Klopff, Donald W., & McCroskey, James C. (2007). *Intercultural communication encounters*. Boston: Allyn & Bacon.
- Lewis, Richard D. (1996, 1999, 2006). *When cultures collide*. Intercultural Press, Boston, MA.
- Lewis, Richard D. (2003, 2007). *The cultural imperative*. Intercultural Press, Boston, MA.
- Lewis, Richard D. (2005). *Finland-Cultural lone wolf*. Intercultural Press, Boston, MA.
- Lewis, Richard D. (2005). *Humour across frontiers*. Transcreen Publications Hampshire.
- Martin, Judith N., & Nakayama, Thomas K. (2007). *Intercultural communication in contexts* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Peterson, Brooks. (2004). *Cultural Intelligence*. Intercultural Press, Boston, MA.
- Pilbeam, Adrian: **Market Leader International Management**, Financial Times, Pearson Education Limited, Longman, 2003

- Rogers, Everett M., & Steinfatt, Thomas M. (1999). *Intercultural communication*. Prospect Heights, IL: Waveland Press.
- Samovar, Larry A., Porter, Richard E., & McDaniel, Edwin R. (2007). *Communication between cultures* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Samovar, Larry A., Porter, Richard E., & McDaniel, Edwin R. (Eds.). (2006). *Intercultural communication: A reader* (11th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Slavik Hannah (Ed.). (2004). *Intercultural Communication and Diplomacy* DiploFoundation, ISBN 99932-53-08-1
- Starosta, William J., & Chen, Guo-Ming. (Eds.). (2003). *Ferment in the intercultural field: Axiology/value/praxis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Storti, Craig. (1994). *Cross-Cultural Dialogues*. Intercultural Press, Boston, MA.
- Trappe, Tonya-Tullis, Graham: **Intelligent Business, Intermediate Business English** coursebook and workbook, The Economist, Pearson Education Limited, Longman, 2005
- Trompenaars, Fons, & Hampden-Turner, Charles. (1998). *Riding the waves of culture: Understanding diversity in global business* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Trompenaars, Fons: **Riding the Waves of Culture**, Nicholas Brealey Publishing, 1997

ANDREI ȘAGUNA DESPRE TRADUCEREA BIBLIEI**ANDREI SAGUNA ABOUT TRANSLATION OF THE BIBLE****Nicolae IUGA****Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative****Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad****e-mail: nicolaeiuga@yahoo.com****Abstract**

Andrei Saguna (1808-1873) was the Bishop and the Romanian Orthodox Metropolitan Bishop of Transylvania (1848-1873). As such, he coordinated a team who were preparing a new Romanian edition of the Bible, translated after Septuaginta and following older Romanian translations. This edition is known under the name of „The 1858 Bible from Sibiu”.

Andrei Saguna came to a personal and original conception regarding the translation of the Bible, expressed in the Foreword of The Bible from Sibiu. According to Saguna, the language of the Bible can be made only once for a people, as for ist most part, the vocabulary of the Bible acquires in time sacred connotation due to its being used in the Divine Liturgy. This part of the vocabulary of the Bible becomes thus unchangeable. On the oter hand, it is necessary that the initial translation of the Bible be revised from time to time, in order to be updated according to the historical evolution of the language.

These two opposite trends, led Saguna to an organicist view on the language. The language can be compared to a tree which periodically sheds its old leaves replacing them with new ones while the trunk stays the same.

Cuvinte cheie: *Andrei Șaguna, traducerea Bibliei, principii de traducere, Biblia de la București, Biblia de la Blaj, Biblia de la Sibiu.*

Key words: *Andrei Saguna, translation of the Bible, principles of translation, Bible from Bucuresti, Bible from Blaj, Bible from Sibiu*

Se spune, în mod curent, că Biblia este cartea cea mai tradusă din lume. După parametri cantitativi, număr de limbi și ediții, faptul poate să fie adevărat sau, mai bine spus, exact.

Însă nu trebuie să ne scape din vedere dimensiunea calitativă, capacitatea și forța uluitoare a Bibliei, odată traduse, de a fixa limba pentru o națiune determinată, de a-i forma capacitatea de gândire și expresie într-o măsură incomparabil mai mare decât întreaga literatură cultă a acelei națiuni. Pentru că, spre deosebire de operele literaturii culte, realizate ulterior și care abia mai târziu au constituit obiect de studiu în universități doar pentru o elită educată și puțin numeroasă, limba Bibliei a picurat zilnic și în urechea omului analfabet, neînvățat și neștiutor de carte. Faptul este evident în cazul marilor națiunilor europene, care au avut mai întâi o traducere a Bibliei și numai după aceea o literatură și, eventual, o filosofie în limba națională proprie.

În cazul nostru, al românilor, lucrurile stau într-un fel asemănător. O situație aparte o prezintă însă circulația diferitelor variante, traduse parțial sau integral, ale textului Cărții.

Primele cărți ale Bibliei tipărite în limba română au fost, se știe, *Evangheliarul* de la Sibiu (1551), apoi celebrele tipăriri ale diaconului Coresi, realizate la Brașov: *Evangheliarul* (1563), *Faptele Apostolilor* (1570) și *Psaltirea* (1570). Deși grec de neam, Coresi a utilizat pentru traducerile sale nu doar versiunea grecească a Septuagintei, ci și pe cea latină a Vulgatei (în cazul *Psaltirei*), dar mai cu seamă și mai presus de orice a utilizat traduceri care circulau în manuscris și care veneau pe căi neștiute din extremitatea nord-vestică a arealului locuit de români, de la Mănăstirea Peri din Maramureșul voievodal. Potrivit opinei împărtășită cvasiunanim de către

savanți, exprimată între alții de către Nicolae Iorga [1], aici în Maramureș, sub influența ideilor reformiste ale cehului Jan Hus, s-au tradus pentru prima dată în limba română, între 1434-1437, părți întinse din Sf. Scriptură, trebuincioase slujbei și anume *Faptele Apostolilor* (titlul în original: „Lucrul apostolesc”) și *Psaltirea*. Aceste manuscrise, mai cunoscute și sub numele de *texte maramureșene* sau texte rotacizante au stat la baza altui manuscris celebru, *Codicele voronețean*, practic o copie după textele maramureșene realizată la Mănăstirea Voroneț, fapt deloc surprinzător, având în vedere caracterul privilegiat, frecvent și sistematic al legăturilor dintre Maramureș și Moldova, după care acestea două împreună, manuscrisul maramureșean și cel voronețean, au stat la baza tipăriturilor lui Coresi realizate la Brașov. Este un prim exemplu elocvent cu privire la circulația relativ extinsă a vechilor scrieri bisericești. Așa se explică și faptul, remacat de altfel de către cercetători, că diaconul Coresi a folosit „manuscrise husite, brăzdate de ideile Reformei” [2], istoricește vorbind singurele manuscrise românești pe care Coresi putea să le aibă la îndemână, și care nu puteau să provină de altundeva decât din Maramureșul întins pe atunci până în proximitatea spațiului cultural ceh, marcat de idei reformiste. S-au întâlnit astfel la Brașov, în centrul geografic al spațiului românesc, geniul cărturarului venit de undeva din vreo comunitate aromână din Grecia, din extremitatea sudică a limbii române și în același timp nativ în limba Septuagintei, cu graiul frust dar bătrân și plin de adâncime al textelor rotacizante provenite din extremitatea nordică, maramureșeană a aceluiași spațiu lingvistic.

A mai existat apoi, în același veac al XVI-lea, un proiect nedus până la capăt, de traducere integrală în limba română a Vechiului Testament, la care a lucrat Șerban fiul diaconului Coresi, împreună cu alți cărturari ai vremii, confruntând Septuaginta și cu o versiune maghiară a Bibliei datorată lui Heltai Gaspar (1551). Au văzut lumina tiparului într-o tipografie din Orăștie, la anul 1582, numai primele două cărți ale Vechiului Testament, ediție rămasă în istorie sub numele de *Palia de la Orăștie*.

Pe la jumătatea secolului următor, avem o primă izbândă mai însemnată, constând în apariția primei traduceri integrale a *Noului Testament* la Alba Iulia, la 1648, „una dintre pietrele fundamentale pe care s-a clădit, în secolele următoare, limba română literară” [3]. Celebra ediție are la bază o traducere ceva mai veche a unui oarecare călugăr Silvestru, venit la Alba Iulia din Țara Românească, de la Mănăstirea Govora, și a multor altor „ostenitori”, forma definitivă a textului fiind dată de către mitropolitul Simion Ștefan, cel care scrie Predoslovie către cetitori, precum și o dedicație pentru principele calvin al Transilvaniei George Rakoczy. Mai reiese din Predoslovie că traducerea a fost făcută după Septuaginta, dar a fost folosită și Vulgata și o traducere slavonă, precum și traducerile tipărite de către Coresi, adică Evangheliarul și Apostolul [4].

În fine, toate aceste strădanii de două veacuri au fost încununuate de apariția primei traduceri a întregii Biblie în limba română, *Biblia de la București* de la 1688, mai cunoscută și sub denumirea de Biblia Șerban Cantacuzino. Este un punct culminant și de referință. Este o a doua sinteză, amplă și decisivă, a graiurilor din diferitele provincii românești. Prima a constituit-o seria tipăriturilor lui Coresi care, după cum am arătat mai sus, a adunat câte ceva din graiul românesc din sud, din cel maramureșean și din cel moldovean. Aici în cazul *Bibliei de la București* de la 1688, sinteza este deplină. În această ediție, Vechiul Testament este preluat după traducerea efectuată de către cărturarul moldovean Nicolae Milescu Spătaru, text revizuit de către mitropolitul-poet Dosoftei al Moldovei [5]. Manuscrisul lui Milescu, conținând numai Vechiul Testament, a fost dăruit lui Grigore Ghica, domn al Țării Românești. Apoi, pentru Noul Testament a fost preluat pur și simplu textul existent, apărut la 1648 la Alba Iulia. Înainte de a fi dat la tipar, textul întreg a fost revăzut încă o dată și diortosit de către celebrii cărturari munteni, frații Șerban și Radu Greceanu, în colaborare cu învățatul grec Ghermano de Nissa și cu patriarhul Dositei al Ierusalimului, știutor de limbă română, care semnează de altfel și o prefață. Ne aflăm în fața unei sinteze depline în sensul propriu al termenului, deoarece avem, iată, variante moldovene și ardelene, a căror formă definitivă a fost stabilită la București de către cărturari vorbitori ai graiului din Țara Românească.

Avem așadar *Biblia de la București* de la 1688, o traducere întregă, cu rădăcini adânci în toate provinciile mari românești.

Destinul acestei Cărți este uimitor prin modul în care a recirculat, prin secole, înapoi spre izvoare. Din *Biblia* de la 1688 au fost tipărite în timp unele părți de sine stătătoare, Evangheliarul, Apostolul sau Psaltirea, pe la diferite mănăstiri din țară. Un secol și ceva mai târziu, vede lumina tiparului *Biblia de la Blaj*, la anul 1795. Samuil Clain, traducătorul Bibliei de la Blaj, mărturisește într-o prefață intitulată *Către cetitoriu*, că scopul său a fost acela de a „îndrepta graiul Bibliei ceii mai dinainte românește tipărită”, adică al Bibliei de la București de la 1688 care, datorită curgerii timpului, a devenit „mult osibit de vorba cea de acum obicinuită” [6]. În fapt, nu avem în *Biblia de la Blaj* o traducere cu totul nouă, cât practic o diortosire a celei vechi, de la București. Samuil Clain a schimbat în total, din lexicul *Bibliei de la București*, puțin peste o sută de cuvinte [7]. Prin *Biblia de la Blaj* de la 1795 s-a realizat, paradoxal, nu o ardelenizare a limbii Bibliei, de altfel așa-ceva nici nu ar fi fost cu putință, deoarece exista deja o Biblie tradusă la București, consacrată și utilizată ca atare timp de peste un secol, ci s-a realizat practic o mentenanță a graiului românesc din Ardeal. Apoi, după anul 1812, Basarabia a intrat în componența Imperiului rusesc. A fost necesară o Biblie aparte pentru credincioșii români din Basarabia, și a fost tipărită în 1819 la Petersburg o Biblie românească în 500 de exemplare, care reproduce de fapt textul *Bibliei de la Blaj*, cu unele omisiuni. Ceva mai târziu, între 1854-1856, având mare lipsă de Cartea sfântă, Episcopul Filotei al Buzăului tipărește o nouă ediție a Bibliei în tipografia Episcopiei și în acest scop alege să reproducă *Biblia de la Blaj*, pe care o află „mai bine tălmăcită și mai luminată la înțeleș” [8].

Cu aceste considerații preliminare, am ajuns la *Biblia lui Șaguna*, respectiv *Biblia* de la Sibiu, ediția patronată de către mitropolitul ortodox al Ardealului Andrei Șaguna și tipărită în anii 1856-1858. Este totodată și ultima ediție a Bibliei tipărită în limba română cu caractere chirilice. Pe pagina de titlu stă scris: „BIBLIA / adevă / DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ / A LEGII CEI VECHI ȘI A CEI NOAO / după originalul celor Șeptezeci și doi de Tâlcuitori din Alecsandria / tipărită / În zilele Prea Înălțatului nostru Împărat al Austriei / FRANȚISC IOSIF I / sub priveghearea și cu binecuvântarea Ecselenței Sale, Prea Sfințitului Domn / ANDREIU Baron de ȘAGUNA / Dreptcredinciosul Episcop al Bisericii greco-resăritele Ortodoxe în Marele Prin- / cipat al Ardealului ..... / SIBIIU / cu Tipariul și cu Cheltuiala Tipografiei de la Epi- / scopia dreptcredincioasă resăriteană din Ardeal / la anul Domnului 1856-1858”. Traducerea realizată de către grupul de traducători patronat de mitropolitul Șaguna s-a făcut după originalul grecesc al Septuagintei apărut la Atena în 1843 [9], cu observarea permanentă a soluțiilor de traducere adoptate în *Biblia de la București* de la 1688 și în *Biblia de la Blaj* de la 1795.

Mitropolitul Șaguna este primul care vine cu o concepție propriu-zisă, articulată și principială privind traducerea Bibliei [10].

Teza principală a lui Andrei Șaguna, celebră de altfel, este aceea că „Limba Bibliei pentru un popor numai o dată se poate face” [11]. Cu o condiție prealabilă, anume să fie „învinșă piedica cea mare a traducerii credincioase și înțeleș”, adică limba poporului respectiv din acel moment istoric să fie suficient de evoluată (piedica cea mare), pentru a permite o traducere care să întrunească două atribute minimale: (a) traducerea să fie „credincioasă”, adică așa cum am spune azi să fie fidelă în raport cu originalul; (b) să fie „înțeleșă”, adică mesajul profund și autentic al Bibliei să fie inteligibil în limba în care este transpus. Dacă a fost depășită această condiție sine qua non, atunci se poate realiza o primă traducere adecvată a Bibliei în limba respectivă. Numai că această primă traducere ajunge în mod necesar să fie și ultima.

Pentru că limba Bibliei are un anumit specific, dat de către destinația sa specială. *Biblia* este utilizată zilnic în varii servicii religioase, și mai cu seamă în liturghie, cuvântul biblic capătă în timp de secole o patină și o aură de sacralitate, primește puternice conotații de ordin cultic, care îl fac nesubstituibil. Încercările de a realiza traduceri tehnice, *ad litteram*, aduse la zi sub raport pur lingvistic, pot să substituie în mod necugetat un cuvânt cu sinonimul său și, chiar dacă sinonimul este perfect, rezultatul unei traduceri *mot a mot* poate fi catastrofal; se prăbușește sistemul conotativ

al contextului și sacralul devine vernacular, iar solemnitatea se transformă în trivialitate. Așa se întâmplă, de exemplu, atunci când, din incultură sau comoditate, sunt traduse unele filme cu tematică religioasă: se fac traduceri *ad litteram*, corecte în sine, dar care ignoră expresiile biblice deja consacrate din vechime. Să ne imaginăm numai că expresiile din subtitrarea peliculei de film ar fi reluate în uzul liturgic: ce ar ieși atunci?

Firește că limba unui popor este un proces viu, care se află în evoluție istorică. Dar limba Bibliei pentru un popor se face o singură dată, după care, cu o anumită periodicitate, traducerea dintâi trebuie revizuită, cu precauții și respect față de textul inițial, pentru a fi pusă în acord cu evoluția istorică a limbii. Numai că nu poate fi vorba de o nouă traducere ci, mai corect spus, de o revizuire, de o diortosire. Așa s-au petrecut lucrurile și cu *Biblia de la Blaj* de la 1795 sau cu *Biblia Șaguna* de la Sibiu de la 1858: ambele au fost practic revizuirii periodice și diortosiri ale *Bibliei de la București* de la 1688. Același statut îl au și cele patru ediții sinodale ale Bibliei românești din secolul XX (din 1914, 1936, 1968 și 2000). Au existat și încercări extreme, fie de traducere strict tehnică **literală**, fie de traducere excesiv **literară**, care să valorifice textul biblic într-un context mai larg cultural. Avem în vedere cele două rateuri celebre din secolul XX: Biblia tradusă de D. Cornilescu la 1921 și respectiv Biblia tradusă de Gala Galaction la 1938. Nici una dintre aceste două traduceri nu a fost acceptată de către Sf. Sinod, ca Biblie oficială, de uz liturgic. Au fost acceptate în schimb, ca Ediții sinodale, traduceri care au urmat linia inaugurată de *Biblia de la București* de la 1688. Traducerea tehnică a lui D. Cornilescu a prins mai mult în mediile rupte de evoluția culturii române, anume în mediile românești protestante din străinătate, iar traducerea excesiv literară și românizată a lui Gala Galaction a ajuns să fie apreciată mai mult de către oamenii de cultură și de către literați, decât de către teologi.

Așadar, în evaluarea traducerii Bibliei, Șaguna vine cu o perspectivă modernă asupra raportului între sincronie și diacronie. Diacronic, există limite istorice inevitabile ale oricărei traduceri, dar care se manifestă ca atare, limite care devin vizibile pentru noi ca limite abia după scurgerea unei perioade semnificative de timp. Traducătorii cei dintâi erau și ei „niște nemernici de-abia ai unui veac”, adică cu merite și cu lipse de merite inerente veacului, care au tradus așa cum au tradus, fiindcă: „pe vremurile lor au fost bine și desăvârșit așa” [12]. Într-o secțiune istorică de ordin sincron, orice traducere este autosuficientă epocii în care a fost efectuată. Limitele traducerii nu se manifestă în sine, ci apar ca atare pentru noi, pe măsura ce ne îndepărtăm în timp de momentul de referință. O dată cu scurgerea timpului, în speță peste un secol și jumătate de la traducerea de la 1688, limba vorbită evoluează, în timp ce limba traducerii este fixată în text și ca atare imobilă. Atunci se manifestă cu claritate nevoia sincronizării, adică a aducerii competenței textului vechi la nivelul performării lingvistice a prezentului. În cazul Bibliei, acest lucru nu se realizează prin efectuarea unei traduceri cu totul noi, pentru că este stabilit axiomatic că limba Bibliei pentru un popor se poate face doar o singură dată, ci prin înnoirea punctuală, acolo unde este cazul, a lexicului vechii traduceri de referință [13].

Mitropolitul Andrei Șaguna are, consecvent cu principiile enunțate, și o viziune proprie, organicistă asupra evoluției limbii: „Iară limba noastră e pom viu, care în toată primăvara se schimbă: ramurile bătrâne și fără suc se uscă și cad, mlădițe tinere ies și cresc; funza veștejește și se scutură, dar alta nouă curând îl împodobește. Toate ale lui se fac și se prefac, numai trupina [tulpina] rămâne totdeauna aceeași” [14]. Este ușor să recunoaștem aici, în tulpină, traducerea Bibliei care istoricește vorbind o singură dată se poate face, iar în frunzele care se schimbă cu o periodicitate determinată cosmic - necesara actualizare periodică a unor elemente periferice de ordin lexical. Ceea ce însăși ediția Șaguna a Bibliei în limba română face la rândul său.

Concluzii

De la perioada în care a trăit Mitropolitul Andrei Șaguna (1809 - 1873), s-a scurs deja o perioadă considerabilă de timp, în acest an se împlinesc iată două secole de la nașterea sa și un secol și jumătate de la traducerea Bibliei – ediția care îi poartă numele.

Cu toate acestea, teoria lui Andrei Șaguna cu privire la traducerea Bibliei poate fi considerată ca fiind de interes și azi, deoarece axioma potrivit căreia limba Bibliei pentru un popor o singură dată se poate face a fost într-un sens confirmată de evoluția ulterioară a evenimentelor în speță. De la Șaguna încoace, de un secol și jumătate, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat ca Sinodale un număr de patru ediții ale Bibliei, cele de la 1914, 1936 (Nicodim Munteanu), 1968 și 2001 (Bartolomeu Anania), ediții care înseamnă de fapt diortosiri, îndreptări succesive ale unei traduceri de referință, a *Bibliei de la București* de la 1688, și a respins două încercări care vizau schimbări radicale în text, care ambiționau să se constituie în traduceri propriu-zis noi, de autor: *Biblia* lui D. Cornilescu (1921) și *Biblia* lui Gala Galaction (1938).

Bibliografie

1. Bota, I., *Maramureșul – leagănul primelor scrieri în limba română*, în vol. *Maramureș*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 1966, p. 38-46.
2. Jinga, C., *Traduceri ale Bibliei în limba română*, www.quickbible.net, site consultat la data de 26.12.2008.
3. Jinga, C., *Traduceri ale Bibliei în limba română*, www.quickbible.net
4. Păcuraru, M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. B.O.R., București, 1994, p.70 sq.
5. Păcuraru, M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. BOR, București, 1994, p.135.
6. *** *Biblia de la Blaj 1795*, Ediție jubiliară, Roma, 2000.
7. Pavel, E., *Un monument de limbă literară*, în rev. „Observator cultural”, nr.70/2001.
8. Chindriș, I., *Secolele Bibliei lui Samuil Micu*, în rev. „Observator cultural” nr. 70/2001.
9. *** *Mitropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, Ed. Consist. Episcopal, 1909.
10. Iuga, N., *Profesorul și sirena*, Ed. Proema, Baia Mare, 2001, p. 81-83.
11. Șaguna, A., în: *Biblia*, Sibiu, 1856-1858, p. VI.
12. Șaguna, A., în: *Biblia*, Sibiu, 1856-1858, p. VII.
13. Iuga, N., *Profesorul și sirena*, Ed. Proema, Baia Mare, 2001, p. 84.
14. Șaguna, A., în: *Biblia*, Sibiu, 1856-1858, p. VIII.

**TRADUCEREA: POSIBILITĂȚI ȘI LIMITE
PROBLEMATICA TRANSFERULUI CULTURAL ÎN TRADUCERILE
LITERARE DIN LIMBA JAPONEZĂ**

**TRANSLATION: POSSIBILITIES AND LIMITATIONS. THE
PROBLEMATIC OF LITERARY TRANSLATIONS FROM JAPANESE**

Rodica Frențiu

Departamentul de Studii asiatice / Facultatea de Litere

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

rfrentiu@hotmail.com

Abstract

The study Translation: possibilities and limits. The problematics of cultural transference in literary translations from Japanese deals with the analysis of the phenomenon of translation from the perspective of cultural transference, with exemplifications from Romanian translations of the Japanese writer Yasunari Kawabata.

As a way of access towards cultural transference, alterity and various imaginaries, translation becomes one of the essential coordinates of the present, a real necessity in contemporary world. Translation, interpretation and hermeneutics, in the process of transference from author to addressee, mediated by the translator, requires from the translator great sensibility and a necessary look from inside towards the cultural dimension offered by the respective text. A great deal of attention is also required regarding the issue of cultural identity raised by literary translations.

Translation is equally a linguistic and cultural operation, especially because a text cannot be reduced to its linguistic expression, but represents the product of an entire cultural context, whose texture is made legible by the translator, in a creative gesture. Sense is not given, but has to be constructed, created, respecting the genius of every language, the culture of every people.

Cuvinte cheie: *traducere, transfer cultural, sens*

Key words: *translation, cultural transference, sense*

Există o etică a traducătorului, cu datoriile și cu virtuțile ei; acestea nu sunt chiar eroice, dar ele aduc un mare folos comunității.

Traducătorul trebuie să abordeze munca sa asupra textelor cu probitate, fără să escamoteze greutățile și să-și ascundă eșecurile; cu modestie, împăcându-se cu gândul că traducerea literară este o muncă de aproximație [...]; cu mândrie, convins fiind că va putea contribui prin munca sa delicată la ridicarea intelectuală și la desfătarea sufletească a mii și mii de oameni, dar și la apropierea morală a popoarelor; va fi mândru de asemenea de colaborarea sa la îmbogățirea literaturilor și, prin aceasta, la pregătirea condițiilor în care se va putea naște o literatură universală; cu încredere în puterile lui și în resursele celor două limbi pe care le mânuiește, fără să se lase tulburat de verdictele pronunțate de unii lingviști, nici de sirenele absurdului cu armonioasele lor tânguiri despre angoasa inefabilului, singurătatea conștiinței individuale lipsite de comunicare cu ceilalți, și eșecul final inevitabil al limbilor.

Henri Jacquier, Babel, mit viu

I. Considerații preliminare

De ce? Când? Cum? etc. are nevoie societatea de traduceri? Și în ce măsură adevărata explicație dată acestui fenomen influențează procesul traducerii, percepția sau receptarea traducerii?

Timpul contemporan a cărui marcă principală pare să fi devenit viteza, în dorința și nevoia omenirii de a împărtăși, la bătaia cronometrului, ultimele știri, evenimente politice, economice sau culturale, spațiul actual cu distanțele geografice micșorate până la crearea impresiei de dispariție a granițelor pentru care prețul plătit de istorie a fost, de cele mai multe ori, semnat cu sânge, invită parcă, mai mult ca niciodată, la o meditație asupra actului traducerii. Cale de accesare înspre diferența culturală, înspre alteritate și imaginarul divers, traducerea devine una dintre coordonatele esențiale ale prezentului, o *necesitate* a contemporaneității.

Deopotrivă știință și artă, traducerea presupune disciplină și rigoare pe fundalul unei inspirații de ordin artistic, într-o căutare, alegere și descoperire, de adevărată caznă și trudă, a cuvântului potrivit pentru limba din și în care se traduce. Traducătorul devine așteptatul meșteșugar cu spirit logic și analitic, ale cărui intuiție și simț al limbii materne (în care traduce) și străine (din care traduce) vor da mărturie pentru sine, dar, mai ales, pentru celălalt, autor și cititor, de interpretarea textului oferit spre lectură. Orice încercare de a înțelege interpretând sensul unui text particular cere din partea traducătorului o sensibilitate extremă și o obligatorie privire din interior a *dimensiunii culturale* oferite de textul respectiv, identitatea culturală ridicată de traducerile literare atrăgând în mod special atenția. Ne îndepărtăm, inevitabil, de original, dar ne întoarcem la el după fiecare cuvânt.

II. Procesul traducerii. Problematika transferului cultural

Traducerea, ca act de interpretare a semnelor verbale dintr-o limbă prin intermediul semnelor verbale dintr-o altă limbă, este, după unii semioticieni (cf. Steiner 1983: 503) un caz special al procesului de comunicare și receptare. Traducerea, interpretare și hermeneutică, în procesul de transfer de la un autor la destinatar, mediat de către traducător, implică nu numai studierea unui conținut, ci și acceptarea propriilor sale limite.

În decembrie 1968, cu ocazia decernării premiului Nobel pentru literatură, Yasunari Kawabata (1899-1972) rostea la Stockholm un discurs intitulat *Utsukushii Nihon no Watashi* (*Japonia, frumosul și eu însuși*), iar, douăzeci și șase de ani mai târziu, cel de-al doilea laureat provenit din arhipelagul nipon, Kenzaburō Ōe (1935-), susținea, în anul 1994, o prelegere ce purta titlul *Aimaina Nihon no Watashi* (*Japonia, ambiguitatea și eu însuși*).

Preluând modelul oferit de discursul propus de Yasunari Kawabata și operând în titlu înlocuirea lexemului *frumosul* cu *ambiguitatea*, Kenzaburō Ōe se recunoaștea nu numai un discipol al maestrului, dar și, concomitent, vocea unei alte generații. El aducea în prim-plan, în felul acesta, conceptul de *ambiguitate*, recunoscând că-i fusese sugerat, de altfel, de însuși titlul prelegerii lui Yasunari Kawabata, pe care Kenzaburō Ōe îl aprecia ca fiind „în același timp foarte frumos și foarte *ambiguu* (s.n.)” (Ōe 2002: 4). Particula (postpoziția) *no* din titlul original *Utsukushii Nihon no Watashi* al prelegerii lui Yasunari Kawabata poate crea multiple interpretări și înțelegeri, făcând extrem de dificilă încercarea de traducere a acestuia. Pe de o parte, particula *no* ar putea fi înțeleasă ca având rolul (obișnuit, de altfel, în limba japoneză) de a sugera posesia, iar atunci, din perspectiva acestei interpretări, traducerea adecvată în limba română ar fi *Eu care aparțin unei Japonii frumoase* sau *Frumoasa mea Japonie*. O altă posibilă înțelegere a particulei *no* ar fi, apoi, aceea de liant între „frumoasa Japonie” și „eu însuși”, iar tălmăcirea ei în limba română ar deveni juxtapunere: *Japonia, frumosul și eu însuși*.

Majoritatea traducătorilor cred că e suficient să aibă grijă de vocabularul și gramatica ce le presupune textul respectiv, după care textul va avea grijă de el însuși. În căutarea sensului global al textului, însă, nu doar semnificația de bază a cuvintelor și relațiile dintre propoziții, fraze și enunțuri trebuie avute în vedere ca fiind de maximă importanță, ci și problematica ridicată de

contextul cultural. I se cere, așadar, traducătorului, într-un mod inevitabil, să-și facă mai întâi o imagine cât mai exactă a felului de a gândi și simți al culturilor și civilizațiilor care corespund limbilor între care el „mijlocește schimburi” (Jacquier 1991: 134), fără înțelegerea acelor elemente ultime, ireductibile, atomi de semnificație pe care metoda „câmpurilor semantice” le izolează în lexicul unei limbi, fără conștientizarea singularității fiecărei culturi și civilizații ce impregnează limbile, individualizându-le, actul traducerii neputând cunoaște izbândă în încercarea lui.

Traducerea este, în egală măsură, o operație lingvistică și culturală, întrucât un text nu se reduce numai la expresia lui lingvistică, ci este produsul unui întreg context cultural, a cărui textură este făcută lizibilă de către traducător, printr-un gest creator. Sensul nu este un dat, el trebuie construit, creat, respectând geniul fiecărei limbi, al culturii fiecărui popor.

Titlul discursului *Japonia, frumosul și eu însumi (Utsukushii Nihon no Watashi)* al lui Yasunari Kawabata acoperă, în fapt, o prelegere despre un fel unic de misticism, regăsibil nu numai în Japonia, ci și în toată filosofia orientală fundamentată pe doctrina oferită de budismul Zen. Deși scriitor aparținând secolului al XX-lea, Yasunari Kawabata recunoștea „curajos”, cu ocazia decernării premiului Nobel, identificarea operei sale cu litera și spiritul poemelor medievale scrise de către călugării Zen. Aceste poeme văd cuvintele, arăta Kawabata, în neputința lor de a exprima adevărul, asemănătoare scoicilor închise și numai abandonul de sine al cititorului și intrarea lui de bună voie în aceste cochilii ar putea face posibilă adevărata lor înțelegere. Propria-i operă, recunoștea în finalul discursului său Yasunari Kawabata, fusese descrisă de către critica de specialitate ca o încercare de apropiere de *neant*, dar acestei interpretări, atrage atenția autorul japonez, nu trebuie să-i fie dată accepțiunea *nihilismului* occidental, întrucât fundamentul spiritual al creației sale este total diferit. Dogen, exemplifica Kawabata în continuare, își intitulase poemul în care celebra cele patru anotimpuri *Realitate originală* și, cu toate că slăvea frumusețile naturii, era, în fapt, adânc cufundat în Zen (v. Kawabata 1970: 8). Prelegerea lui Yasunari Kawabata de la decernarea premiului Nobel devenea, în cele din urmă, o confesiune, mărturie directă despre viața pe care a trăit-o și literatura pe care a creat-o.

Întrucât fiecare limbă modelează, în felul ei particular, viziunea și concepția despre lume a unui popor, traducătorul, prin gestul său temerar, care face trecerea de la un sistem lingvistic la altul, încearcă o operație ce pare, dacă nu imposibilă, cel puțin lipsită de garanție (cf. Jacquier 1991: 134). Coeziunea textuală nefiind suficientă pentru crearea sensului global al textului avut în vedere, face loc problematicii coerenței lumii posibile propuse de textul respectiv, o lume posibilă în care se manifestă, printre altele, și constrângeri date de felul în care limbile respective concep spațiul și timpul.

În opera lui Yasunari Kawabata, de o modestie și o silențiozitate profund orientale, precumpănește un lirism misterios, ce-și are rădăcinile în *haiku*, poemul japonez din șaptesprezece silabe, aceeași școală a *haiku*-ului care-a format ochiul prozatorului și l-a învățat pe maestru înalta știință a concentrării imaginii în detaliu, în fragment. Între oameni și lucruri există, trebuie să existe o coordonare, o sincronizare a trăirilor, o modelare reciprocă, numită de estetica japoneză *mono no aware* (lit. „mișcarea inimii înspre lucruri”). Ceea ce ne înconjoară poate naște în noi o emoție, o tulburare, trezindu-ne, uneori, conștiința trecerii ireversibile prin lume a tot, fie el lucru sau sentiment. Rămâne doar resemnarea în fața Absolutului, care, potrivit credinței *shinto*, își urmează etern lucrarea (cf. Ikegami 1998: 1904). Pe universul întreg pune stăpânire o anumită tristețe a lucrurilor, un sentiment de melancolie, o sugestie de solitudine resemnată și arta este chemată să o dezvăluie vag și să o dezlege parțial. În seninătatea simplă în fața lucrurilor, a vieții și a morții stă, poate, sugestia subtilă pe care o transmite și romanul lui Yasunari Kawabata *Vuietul muntelui (Yama no oto, 1954)* omului contemporan:

„Nu era încă zece august, dar găzele de toamnă începuseră să cânte. Se auzea de asemenea cum picăturile de rouă cădeau de pe o frunză pe alta. Deodată, vuietul muntelui ajunsese până la urechile lui Shingo. Nu se simțea nicio adiere de vânt. Luna, aproape plină, era luminoasă, noaptea puțin umedă, iar conturul arborilor care desenau în aer mici munți era vaporos, însă nemișcat în

văzduhul încremenit. Frunzele de ferigă din josul verandei stăteau neclintite. În unele nopți, în fundul văii Kamakura se distingea murmurul valurilor; Shingo se întrebă dacă nu aude cumva marea, dar nu, era vuietul muntelui. Un vuiet al muntelui îndepărtat, însă un zgomot de o forță adâncă, un muget pornit din măruntaiele pământului. Cum lui Shingo i se păru că zgomotul nu răsună decât în tâmplile lui și că s-ar putea să fie un vâjâit al urechilor, își scutură de câteva ori capul. Zgomotul încetă deodată. În aceeași clipă, Shingo fu cuprins de o mare spaimă. Tremura ca și cum i s-ar fi vestit ceasul morții...” (Yasunari Kawabata, *Vuietul muntelui*, p.8)

Firesc, tălmăcirea operei lui Kawabata în limba română trădează, uneori, originalul. Nu vom menționa decât o pierdere, cu neputință de ocolit, pe care o implică, spre exemplu, traducerea acestui fragment în limba română, legată de folosirea, respectiv de alternarea timpurilor trecut și prezent în textul original și absența acestui fenomen în varianta românească. Non-trecutul, prezent, dar și viitor în limba japoneză, este folosit în fragmentul original pentru prezentarea scenei, a cadrului natural, atemporal, etern (*naite iru; kikoeru; akarui, boyakete iru; inai; aru; nite iru*), în care Shingo, personajul principal se gândește, poate, pentru prima oară, la moarte, în timp ce toate tresăririle, spaimetele, gândurile lui, ca ființă istorică, legate de presentimentul morții, sunt exprimate numai la un timp trecut: *utagatta; datta; atta; futte mita; yanda; oshowareta; shita; omowareta; kikoete ita*. Strategia discursivă a schimbării registrului temporal, a trecerii de la prezent la trecut, constantă în textul original și posibilă datorită caracteristicilor discursului narativ japonez, cu nenumărate implicații în lectura semantică a textului, a putut fi respectată doar parțial la tălmăcirea lui în limba română, unde s-au folosit doar diferite variante ale trecutului românesc. Deși timpul verbal al imperfectului, întrebuițat în traducere drept corespondent al prezentului din limba japoneză (*se auzea, se simțea, stăteau*), are valoarea stilistică, într-un text narativ în limba română, de ‚prezent continuu’, el rămâne, undeva, totuși, marcat temporal ‚trecut’, implicație pe care nu o are deloc forma verbală folosită în original.

Traducerea este o formă complexă de comunicare lingvistică, ce „reproduce în limba receptoare mesajul limbii sursă prin echivalentul cel mai apropiat și mai natural, întâi ca sens, apoi ca stil.” (Nida, apud Pop 1997: 5). Încercând corespondențe semantice și stilistice, traducerea devine echivalentul unui text original scris într-o limbă străină, încercare deloc ușoară, ce presupune multe dificultăți, care cere timp și care apasă cu o mare responsabilitate pe umerii temerarului (cf. Murakami, Shibata 2000: 4).

Sarcina traducătorului este de două ori delicată. Nu numai că el trebuie să aleagă cuvântul potrivit pe care să-l pună în sintaxa mișcătoare a limbii țintă, ci, înainte de toate, i se cere să descopere și să retrăiască universul, lumea propusă de textul din limba sursă pe care urmează să-l recompună apoi în limba maternă. Altfel spus, traducătorul trebuie să fie, în același timp, un bun cititor și scriitor, capabil de a simți ritmul textului, atât în limba sursă, cât și în limba țintă, Haruki Murakami, ca traducător, mărturisind-o fără echivoc în *Honyaku yawa (Conversații de seară asupra traducerii)*, referindu-se la încercarea de a traduce din limba engleză în japoneză: „Întrucât felul în care se simte ritmul (s.n.) limbii engleze este, de la bază, total diferit de cel al limbii japoneze, dacă reproduc, pur și simplu, frazele textului din limba sursă, sunt multe situații care nu mă mulțumesc deloc.” (Murakami, Shibata 2000: 22) Traducătorului i se recomandă, așadar, să realizeze ritmuri armonioase, respectând, în același timp, echilibrul și armonia ansamblului, fără să adauge nimic, fără să suprimă nimic și fără să facă, în măsura posibilului, nici o modificare ce ar putea altera sensul. Poate tehnica „decojirii cepei” folosită de oamenii de știință pentru explicarea diverselor fenomene legate de fizica cuantică ar putea explica și procesul traducerii (v. Snell-Hornby 1997: 39) ce oferă, înainte de toate, informații generale despre relevanța și evidența textului ce urmează a fi tradus, apoi explicații detaliate, pentru cei interesați de textul în cauză și, în final, date tehnice care să confirme informațiile inițiale. Una dintre marile dificultăți ale traducerii constă, de fapt, în a ști în ce măsură trebuie sacrificată corectitudinea în fața facilității și justetea riguroasă unei mecanici a stilului.

Spre exemplu, categoria subiectului, marcat lexical sau gramatical în limba română și, de cele mai multe ori, suprimat în limba japoneză, poate crea mari probleme la traducere, producând, apoi, inevitabil, abateri de la o interpretare a textului conformă cu originalul. Fraza de început a unui alt roman celebru al lui Yasunari Kawabata, *Țara zăpezilor* (*Yukiguni*, 1937/48) tradusă în limba română: *Din tunelul lung de hotar trenul intră în țara zăpezilor*. (Yasunari Kawabata, *Țara zăpezilor*, p. 13), încearcă să talmăcească fraza japoneză *Kunizakai no nagai tonneru o nukeru to yukiguni de atta.*, care s-ar traduce literal ‚trezând printr-un lung tunel de la graniță, era țara zăpezilor.’ Transpunerea în limba română, introducând subiectul gramatical ‚trenul’, explicitează ceea ce trecea prin tunel, fapt inexistent în fraza reprodusă în limba japoneză, creând o impresie de perspectivă asupra scenei diferită față de original.

Primul enunț al romanului japonez propune o schimbare rapidă de cadre, de imagini, trenul fiind doar instrumentul, de aceea nementionat, care înlesnește trecerea de la un spațiu întunecos și strâmt la unul vast și luminos, al țării zăpezilor. Traducerea, focalizând pe „tren” interpretat ca subiect gramatical, modifică textul prin introducerea unei perspective obiective (cf. Ikegami 2007: 203-204): importantă este nu atât schimbarea locurilor, cât a statutului unei întregi scene. Naratorul și eroul, în această traducere românească, par clar separați: naratorul este observatorul eroului aflat în trenul ce-l scoate pe acesta din urmă într-o țară acoperită de zăpadă. În fraza japoneză, ce dă întâietate perspectivei subiective, naratorul pare să călătorească în același tren cu eroul romanului, experimentând aceleași evenimente sau trăiri cu el. „Inexplicitatea” tipică limbii japoneze care nu specifică un subiect, face ca această frază să se poată citi ca un fel de monolog intern al eroului aflat în tren (v. Ikegami 1989: 267). Mai mult, cititorul însuși poate avea iluzia că se află în același compartiment, împărtășind cu eroul cărții această trecere inițiată de la întuneric la lumină, de la un spațiu închis la unul deschis. Lipsa unui subiect clar marcat îl poate face pe cititor să se proiecteze ușor în atmosfera creată de rândurile citite, putând deveni el însuși personajul romanului. Se ajunge, astfel, la identificarea naratorului cu personajul și cititorul, maniera impersonală în care a debutat romanul cufundându-i pe toți în text, iar povestea care începe nu mai poate fi atribuită acum nimănui, în mod particular.

Concluzii

Mijloc de navigare pe oceanul limbilor, în lumea hibridă de azi, actul traducerii face loc ideii că nimeni nu este superior nimănui, că omul ar trebui să evite înstăpânirea unei limbi ca semn al unei epoci coloniale și totalitare.

În lumea informației instantanee și a comunicației electronice, în această „brave new world” (Snell-Hornby 1997: 35), munca de traducător a devenit o necesitate: *Transfere necesse est.* Lumea lui *între* (*in between*), respectiv *între* limbi, *între* profesii și discipline stabilite, *între* culturi, face ca traducerea să nu mai fie drumul înspre un unic țăr, dinspre o țară străină și îndepărtată înspre o alta, ci un proces dinamic, ce implică adaptări din mers și o constantă reorientare înspre clienți sau parteneri din culturi ce par să se apropie unele de altele, în anii ce vin, din ce în mai mult.

Cu încredere și speranță, traducătorul rămâne deschis înspre noi încercări propuse de capodoperele geniului uman, încercând să treacă peste descumpănirea pe care ar putea-o încerca oricine înaintea unei inscripții într-o limbă necunoscută, găsită într-un pustiu fără nume...

Bibliografie

- Ikegami, Yoshihiko, 1989, *Discourse Analysis in Japan. Introduction*, în *An Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, Editor Teun A. van Dijk, Mouton de Gruyter.
- Idem, 1998, *Sign Conception in Japan*, în *Semiotics. A Handbook on the Sign-Theoretic Foundations of Nature and Culture*, Edited by Roland Posner, Klaus Robering, Thomas A. Sebeok, Volume 2, Walter de Gruyter, Berlin, New-York.

- Idem, 2007, *Gengogaku wa honyaku no yakunitatsu ka*, în *Ronza*, Asahishinbunsha, Tokyo, nr. 9, September, p. 200-205.
- Jacquier, Henri, 1991, *Babel, mit viu*, Ediție îngrijită, prefață, antologie, note și comentarii de Mircea Muthu, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Kawabata, Yasunari, 1988, *Yuki guni*, Tokyo, Bungeishunjū.
- Idem, 2006, *Yama no oto*, Tokyo, Shinchosha.
- Idem, 1995, *Țara zăpezilor. Kyoto sau Tinerii îndrăgostiți din străvechiul oraș imperial*, traducere de Stanca Cionca, București, Editura „Grai și suflet – Editura națională”.
- Idem, 2000, *Vuietul muntelui*, traducere de Pericle Martinescu, București, Editura Humanitas.
- Kawabata, Yasunari, 1970, *Discurs*, în „Tribuna”, nr. 36, p. 8 și nr. 37, p. 8 (traducere de Liviu Petrina).
- Lascu-Pop, Rodica, 1997, *Introducere în istoria și deontologia traducerii*, Cluj-Napoca, Editura Mesagerul.
- Murakami, Haruki & Shibata, Motoyuki, 2000, *Honyaku yawa*, Tokyo, Kadokawa.
- Ōe, Kenzaburō, 2002, *Aimaina Nihon no Watashi*, Tokyo, Iwanamishinsho.
- Simu, Octavian, 1994, *Dicționar de literatură japoneză*, București, Editura Albatros.
- Snell-Hornby, Mary, 1997, *Lingua Franca and Cultural Identity – Translation in the Global Village*, în Klaudy, Kinga, Kohn, Janos (eds.), *Transfere necesse est*, Proceedings of the 2nd International Conference on Current Trends in Studies of Translation and Interpreting , 5-7 September, 1996, Budapest, Hungary, Scholastica.
- Steiner, George, 1983, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*, traducere de Valentin Negoiță și Ștefan Avădanei, Prefață de Ștefan Avădanei, București, Editura Univers.

ASPECTE PRIVIND TRADUCERILE LITERARE DIN LIMBA JAPONEZĂ

SOME ASPECTS REGARDING LITERARY TRANSLATIONS FROM JAPANESE

Andreea SION

Facultatea de Litere și Limbi Străine

Universitatea Hyperion, București

Email: andreeasion@yahoo.com

Abstract

This paper briefly features some of the current problems encountered when translating literary works from Japanese into Romanian. The translator stands as a mediator between the original work and the readers in the target language, and is required to be as “faithful” as possible to both. Faithfulness in translation includes several components, as discussed in the first part of the paper. Due to the great dissimilarities between the two languages and cultures involved, in order to achieve faithfulness, the translator must find equivalents, clarify concepts to compensate for the inevitable cultural asymmetries and, at times, bring innovations. Moreover, while endeavoring to accurately convey the meanings of the original work, the translator must also seek to preserve the naturalness of the target language in the translation.

Cuvinte cheie: *traducere, fidelitate, componentă culturală*

Key words: *translation, faithfulness, cultural component*

Introducere

Actul traducerii este în esență un act de comunicare, însă unul indirect, prin care se urmărește redarea, mai presus de barierele lingvistice și culturale, a unui act de comunicare inițial¹⁹. Receptorul din limba țintă are acces la conținutul original numai prin intermediul traducătorului și interpretării pe care acesta o dă conținutului din limba sursă. Deoarece produsul final, traducerea, devine obiectul unor lecturi multiple și uneori stă la baza cercetării științifice sau a unui nou proces de creație, responsabilitatea traducătorului este mare. Înainte de orice, acestuia i se cere să respecte intenția discursivă a autorului și să-i transpună creația cât mai „fidel” în limba țintă, însă cum se definește această fidelitate? În plus, în cazul unor limbi și culturi care se deosebesc prin numeroase aspecte, în ce măsură poate fi traducerea o redare „fidelă” a originalului? Ce strategii trebuie să aplice traducătorul pentru a putea depăși cu succes distanța lingvistică și culturală, precum și pentru a-i oferi receptorului un conținut cât mai apropiat de original?

În lucrarea de față vom încerca să răspundem acestor întrebări în cazul particular al traducerilor literare din limba japoneză, sprijinindu-ne atât pe observațiile făcute de alți autori în literatura de specialitate, cât și pe analiza directă a unor lucrări literare japoneze traduse în limba română.

Considerații generale

Traducătorul este un intermediar în actul de comunicare, situat între autorul conținutului în limba sursă și receptorul final, utilizator al limbii țintă. Modelul tipic al comunicării presupune un

¹⁹ Hatim & Mason (1999), p. 1.

producător, un mesaj și un receptor. În cazul traducerilor, acest model devine mai complex, luând forma [producător – mesaj₁ – traducător (= interpretare₁) – mesaj₂ – receptor final (= interpretare₂)]. Traducătorul este așadar receptor al mesajului inițial și în același timp producător al noului mesaj, cel tradus, iar actul său de comunicare este dublu-condiționat, pe de o parte de actul de comunicare inițial și, pe de alta, de relația dintre cele două limbi și culturi, sursă și țintă.

Metaforic vorbind, traducătorul este un artist fără scenă („an artist without a stage”)²⁰, care aduce la lumină gândurile și imaginile altcuiva, într-o limbă diferită. În mod paradoxal, este cu atât mai prețuit, cu cât prezența sa este mai puțin simțită în produsul final²¹ – cu alte cuvinte, cu cât reușește să rămână mai fidel autorului și conținutului original.

Acest aspect aduce în mod necesar în discuție problema „fidelității”. Multă vreme s-a considerat că redarea (traducerea) unui conținut într-o altă limbă este un act imposibil, traducătorul fiind bănuț de „trădare” (ne este binecunoscută sintagma „traduttore, traditore”). Acest lucru se datorează însă unei abordări incomplete, în care se urmărea doar transpunerea unui conținut, cuvânt cu cuvânt, într-un sistem lingvistic diferit. Noua abordare introdusă de Bassnet și Lefevere²², în care se acordă o mare importanță și componentei culturale, nu doar sistemelor lingvistice în sine, reprezintă un pas decisiv spre rezolvarea problemei fidelității, iar studiile efectuate în domeniul traductologiei în ultimele decenii arată clar că orice act de comunicare efectuat într-o limbă poate fi redat cu succes și în alta, traducerea nefiind deci imposibilă. În abordarea modernă, cheia obținerii unei traduceri de calitate este găsirea *echivalențelor*, în grad cât mai ridicat, între conceptele vehiculate în cele două limbi, și nu a unei *identități perfecte*. Echivalențele în limba țintă sunt menite să producă asupra receptorilor traducerii un efect *cât mai apropiat* de cel produs de textul original asupra receptorilor săi (și identificat corect de traducător).

Prin integrarea componentei culturale în actul traducerii, acesta capătă valori noi, devenind, în esență, un proces de mediere între două culturi și impunând o cerință în plus traducătorului: pentru a-și putea îndeplini sarcina cu succes, traducătorul trebuie să dea dovadă nu doar de competență lingvistică în limba sursă și limba țintă, ci și de competență socio-culturală. În mod inevitabil, traducătorul se confruntă frecvent cu fenomene pragmatice (probleme ce țin de limba în uz într-un context socio-cultural specific), pe care le poate reda corect numai printr-o interpretare bazată pe o bună cunoaștere a celor două culturi implicate.

Redarea corectă a sensurilor și conotațiilor din textul original se face cu ușurință atunci când cele două sisteme lingvistice implicate și contextele lor socio-culturale sunt înrudite sau cel puțin similare. În schimb, cu cât acestea sunt mai îndepărtate, cu atât mai mare este efortul necesar umplerii „golului” dintre cele două sisteme și creării unei punți de comunicare. Traducerea este astfel și un act de „modelare” a conținutului, de turnare a lui într-un tipar ușor accesibil receptorului. Pentru aceasta, traducătorul are la dispoziție mai multe strategii, printre care adaptarea conținutului, compensarea sau explicitarea informației ș.a.m.d.

Din perspectiva occidentală, limba japoneză face și ea parte dintre limbile „îndepărtate”, cu un context cultural-istoric aparte. Cu toate acestea, distanța lingvistică și culturală nu reprezintă un obstacol de netrecut. Literatura japoneză poate fi tradusă *fidel*, după cum ne asigură specialiștii, însă nu *literal*²³, provocarea cea mai mare pentru traducător fiind, și aici, crearea echivalențelor în limba țintă.

Nu în ultimul rând, un aspect important – și numai aparent contradictoriu – al actului traducerii este găsirea unui echilibru între fidelitatea în redarea conținutului și păstrarea specificului limbilor sursă și țintă. Dacă toate traducerile într-o limbă ar suna la fel, textele originale și-ar pierde

²⁰ Wechsler (1998), p. 7.

²¹ *Ibidem* p. 8.

²² În lucrarea *Translation, History and Culture*, Pinter Publishers, London / New York, 1990.

²³ Vezi Edward Seidensticker (1989) pentru o discuție detaliată despre imposibilitatea traducerii literale din limba japoneză.

identitatea. De aceea, în mod ideal, după cum afirmă Bassnet și Lefevere²⁴, receptorul ar trebui să poată „ghici”, în spatele traducerii dintr-o anumită limbă, specificul acelei limbi – fără ca acest lucru să fie în detrimentul calității textului în limba țintă.

Particularitățile limbii japoneze

Înainte de a discuta unele aspecte concrete legate de dificultățile de traducere în cazul operelor literare japoneze, ne vom opri, pe scurt, asupra câtorva caracteristici ale limbii japoneze relevante în contextul traducerilor.

Limba japoneză este o limbă sintetică, aglutinantă, în care o unitate lexicală poate primi un număr mare de afixe indicând trăsături semantice și funcționale.

Japoneza are o morfologie relativ simplă. În cazul substantivelor, categoriile de gen și număr nu sunt marcate explicit, iar funcțiile sintactice sunt exprimate prin particule cazuale, postpoziții alipite substantivului. Verbele au o formă unică pentru toate persoanele, iar numărul de timpuri verbale este redus.

Pe de altă parte, sintaxa limbii japoneze prezintă unele particularități care i-au adus reputația de „limbă dificilă”, cel puțin din perspectiva vorbitorilor de limbi occidentale. Topica propoziției este în mare măsură liberă, pornind de la ordinea de bază SOV (subiect-obiect-verb), singura condiție strictă fiind plasarea verbului pe ultima poziție. La nivelul propoziției, determinantul precede elementul determinat, iar la nivelul frazei, propozițiile subordonate preced propoziția principală. Subordonatele intercalate – fie în propoziția principală, fie în alte subordonate – sunt un fenomen frecvent. Din acest motiv, distanța dintre temă²⁵ – introdusă la începutul enunțului – și verbul final poate fi considerabilă, iar interpretarea frazei, dificilă.

Pe lângă aceste trăsături caracteristice, se mai poate menționa și o anumită ambiguitate specifică limbii japoneze, pe care reputatul traducător Edward Seidensticker o numește calitatea „imaterială”, „șovăitoare”, a limbajului²⁶. La crearea acestei ambiguități contribuie, printre altele, posibilitatea elidării subiectului și a altor elemente din enunț, precum și complexul sistem de marcare a probabilității. Principiul fundamental este următorul: în limba japoneză, un vorbitor este „sigur” doar de propriile-i senzații și intenții, iar orice altă informație pe care o împărtășește cu interlocutorul „se pare” că este așa, fie din alte surse, fie ca urmare a unui raționament. Limba dispune de o varietate de mijloace sistematizate și nuanțate pentru marcarea exactă a diverselor grade de probabilitate pe care vorbitorul dorește să le comunice.

O trăsătură aparte la nivelul lexical o constituie numărul foarte mare de expresii onomatopice, utilizate în mod frecvent nu numai pentru redarea sunetelor din natură, ci și pentru descrierea fenomenelor, acțiunilor sau stărilor psihice. Toate redau sensuri specifice și pot constitui o adevărată provocare pentru traducător.

Nu în ultimul rând, limba japoneză reflectă contextul specific cultural-istoric în care a fost folosită de-a lungul timpului și are un limbaj de politețe extrem de complex, chiar și în limba modernă. Sistemul onorific include lexic și structuri lingvistice bine definite, corespunzând multiplelor grade de politețe, la care se adaugă un număr mare de pronume personale și apelative de politețe. Toate aceste minuțioase deosebiri de poziție socială dintre participanții la discurs sunt dificil de redat în limbile cu sisteme de marcare a politeții mai puțin dezvoltate, cum este cazul limbilor occidentale.

²⁴ Bassnet & Lefevere (1998), p. 8.

²⁵ Limba japoneză face parte dintre așa numitele limbi cu temă proeminentă („topic-prominent languages”), limbi în care structura enunțului este temă-comentariu, unde tema este elementul central despre care se vorbește în enunț, iar comentariul, informația adusă despre temă.

²⁶ „An insubstantial, tentative quality [of] the language”, Edward Seidensticker, *op. cit.*, p. 145.

Probleme specifice legate de traducerile literare din limba japoneză

Cu titlu de ilustrare – o listare exhaustivă fiind, desigur, imposibilă – ne vom opri în continuare asupra câtorva probleme specifice cu care se confruntă traducătorul de literatură japoneză. Aspectele sunt variate și se întâlnesc în toate planurile lingvistice.

Date fiind particularitățile morfo-sintactice ale limbii japoneze discutate mai sus (în principal, succesiunea propozițiilor în frază, fenomenul de intercalare, distanța dintre temă și verbul/verbele cu care se află în relație), redarea în limba română necesită un proces de *descompunere* a frazelor, urmat de *recompunerea* elementelor de conținut în ordinea naturală din limba română. Recompunerea poate implica și o *adaptare* a cantității de informație per enunț. De multe ori, enunțurile japoneze complexe, cu multe propoziții subordonate, pot deveni greu de urmărit când sunt transpuse în limba română și necesită o împărțire în unități mai mici și mai ușor de procesat de către receptor. Pe de altă parte, la unii autori japonezi (de exemplu, Haruki Murakami) se remarcă o preferință pentru enunțurile scurte, aproape eliptice, juxtapuse. Redarea acestora ca atare în limba română conferă un ritm sacadat, uneori supărător, și de aceea o soluție stilistică este combinarea enunțurilor și crearea de unități mai lungi.

La nivelul semantico-lexical, printre „provocările” curente ale textelor literare japoneze se numără redarea limbajului poetic/metaforic, a expresiilor onomatopice și a sensurilor și conceptelor specifice limbii și culturii japoneze.

În primul caz, cel al limbajului metaforic, se impune găsirea unor echivalente capabile de a crea asupra receptorului de limbă română același efect pe care textul original le-a creat asupra receptorului japonez (și pe care traducătorul le-a identificat și el corect). Pentru a da doar un exemplu, Haruki Murakami este un expert al metaforelor despre „timp” și „tăcere”. La Murakami²⁷, timpul se scurge fie „ca o adiere de vânt” (p. 12) sau „netulburat, ca o apă limpede” (p.99), fie rigid, „ca un șurub al unei mașinării imense” (p. 66), sau „în sens invers, ca un film dat înapoi” (p. 269). Iar tăcerea „[învăluie] totul, ca o gelatină” (p. 280), se strecoară „în toate cotloanele, uleioasă și ușor diferită de la o cameră la alta” (p. 310), este resimțită „ca niște înțepături în piele” (p. 254), sau se descompune în „particule de tăcere” (p. 223) și plutește prin aer.

Un alt caz particular îl constituie expresiile onomatopice, în special cele utilizate adverbial pentru a descrie, în mod sugestiv și concis, fenomene sau acțiuni. De cele mai multe ori, acestea nu pot fi exprimate la fel de eficient în limba română, unde traducătorul este nevoit să parafrazeze sau să găsească sintagme cu sens apropiat. Pentru ilustrare, ne vom opri asupra câtorva exemple din traducerea în limba română a romanului *Scandalul (Sukyandaru)* de Shūsaku Endō. „*Shinjuku ya Roppongi wo urouro shite iru [josei]*”, unde *urouro suru*²⁸ are sensul de „a umbla din loc în loc / a se învârti fără o țintă precisă”, se poate traduce, în contextul specific în care apare, prin „[femei] care-și făceau veacul în cartierele Shinjuku și Roppongi”. O altă expresie, *shimijimi kanjiru*²⁹ (*shimijimi* însemnând „profund, în adâncul inimii”), folosită în original cu nuanță pozitivă, este tradusă prin sintagma „a gusta din plin”. Expresia *nitto warau*³⁰ (cu sensul de bază de „a râde ușor, pe tăcute”) este redată prin „a zâmbi”, iar *kusutto warau*³¹ (*kusutto* sugerând ideea de „a face zgomot pe nas”) devine, prin interpretarea contextului în care apare sintagma, „a râde zeflemitor”.

O altă problemă la nivelul semantico-lexical des întâlnită în cazul traducerilor literare o constituie redarea termenilor specifici universului cultural japonez. Cititorul român este deja familiarizat cu noțiuni ca *ikebana*, *kimono*, *geisha*³², însă multe altele, în special cele specifice unor perioade istorice îndepărtate, îi sunt necunoscute. Tendința generală este de a include în traducere termenul japonez, în dorința de păstrare a „exotismului” textului original. Însă traducătorul trebuie

²⁷ Haruki Murakami – *În căutarea oii fantastice*.

²⁸ Sintagmă compusă din *urouro* (onomatopee) + verbul *suru* („a face”).

²⁹ Sintagmă compusă din *shimijimi* (onomatopee) + verbul *kanjiru* („a simți”).

³⁰ Sintagmă compusă din *nitto* (onomatopee) + verbul *warau* („a râde”).

³¹ Sintagmă compusă din *kusutto* (onomatopee) + verbul *warau* („a râde”).

³² De altfel prezente și în marile dicționare ale limbii române, uneori cu grafia adaptată, ex. „gheișă”, „chimono”, „șinto”.

să umple golul semantic, iar pentru aceasta are două variante: explicitarea în text sau explicitarea în nota de subsol. Vom lua ca exemple două lucrări literare dense în termeni specifici, *Maestrul de ceai* (*Honkakubō Ibun*) de Yasushi Inoue și *Maestrul de go* (*Meijin*) de Yasunari Kawabata. Notele explicative de subsol sunt numeroase în ambele traduceri. Pe lângă acestea, în cazul primei lucrări, apar frecvent și explicitări în text (ex. „camera de ceai *chashitsu*” (p. 10), „alcovul *tokonoma*” (*ibid.*), „bolul de ceai *chawan*” (*ibid.*). Pentru cunoscătorul de japoneză, sintagmele sunt redundante – *chashitsu* însemnând exact „cameră de ceai”, *tokonoma*, „alcov”, iar *chawan*, „bol de ceai” – însă în același timp sunt un rău necesar, făcând textul mai accesibil pentru marele public. Traducerea celei de-a doua lucrări preferă notele de subsol, însă pe lângă acestea adoptă o altă strategie, probabil în încercarea de „naturalizare” a termenilor, pentru a-i crea cititorului impresia de familiar: este vorba de alipirea articolului hotărât românesc unor cuvinte japoneze, cu sau fără cratimă (ex. „*ryokan*-ul Urokoya din Atami” (p. 21) – cu nota de subsol: „[*Ryokan*:] Han în stil tradițional japonez”, sau „*meijinul*” – de la termenul japonez *meijin*, „maestru de go de prim rang”). Această strategie a articulării este utilizată destul de frecvent și în alte traduceri, însă folosirea excesivă poate crea un efect contrar, negativ.

O situație interesantă se produce atunci când autorul creează forme noi în limba sursă, iar traducătorul, nedispunând de mijloace preexistente în limba țintă, trebuie la rândul său să inventeze forme noi. Este cazul redării termenului *yamikuro* din romanul *La capătul lumii și în țara aspră a minunilor* (*Sekai no owari to hādo-boirudo wandārando*) de Haruki Murakami. În roman, *yamikuro* sunt niște creaturi fantastice care sălășluiesc în subteranele orașului Tokyo, iar denumirea, inventată de Murakami, pornește de la cuvintele *yami* („întuneric”) și *kuro* („negru”). Traducerea din limba română oferă un echivalent excelent, „întunegri”³³. În aceeași categorie a inovațiilor lexicale intră și „simbulatorii” și „computatorii”³⁴ din același roman de Haruki Murakami, sau mostra de limbaj adolescentin prezentată de o elevă de școală generală, în romanul lui Shūsaku Endō, *Scandalul* (de exemplu, „a se ciocoli”³⁵).

La nivelul pragmatic, o problemă specială o constituie redarea cu acuratețe a statutului social al personajelor și a relațiilor interpersonale. După cum am menționat, limba japoneză dispune de un sistem onorific foarte complex și bine definit, care reflectă precis diferențele de statut social dintre participanții la discurs. Prin cele câteva pronume de politețe (și opoziția lor cu pronumele personal *tu*), limba română nu reușește să transmită toate nuanțele construite în limba japoneză, și aici se creează din nou un „gol” semantic, pe care traducătorul este nevoit să-l compenseze. Această compensare se poate realiza prin manipularea lexicului, de exemplu prin alegerea registrului îngrijit și a unui vocabular elevat pentru a sugera respectul/politețea, sau prin adoptarea registrului familiar, neîngrijit, pentru a sugera apropierea sau lipsa de respect/politețe. Acest procedeu este folosit în traducerea romanului *Scandalul* de Shūsaku Endō, unde raporturile dintre personaje (un reputat scriitor, angajații de diferite ranguri ai editurii cu care acesta colaborează, prietenii săi, soția, un ziarist incisiv, dame de companie etc.), ca și mijloacele lingvistice utilizate la exprimarea acestor raporturi, sunt foarte variate.

În text apar numeroase pronumele personale, având fiecare conotații și valori pragmatice ușor diferite: pentru persoana I singular, întâlnim *watakushi* (masculin/feminin, stil politico/protecolar), *watashi* (masculin/feminin, stil neutru), *boku* (masculin, stil familiar), *ore* (masculin, stil foarte familiar), *atashi* (feminin, stil foarte familiar). Persoana a II-a singular este exprimată prin pronumele *anata* (neutru sau politico), *kimi* (familiar, folosit cu persoane de statut inferior sau mai tinere), *anta* (foarte familiar) sau *omae* (foarte familiar), formele onorifice verbale

³³ Cf. termenul „INKling” propus de traducerea în limba engleză a romanului, unde simțim că ceva s-a pierdut din sensul inițial. „Ink” („cerneală”) ne duce cu gândul la „negru”, iar sufixul „-ling” sugerează imaginea unei creaturi mici, însă nu este o echivalență cu totul reușită.

³⁴ În original, *kigō-shi* („simbol” + „expert”) și, respectiv, *keisan-shi* („a calcula” + „expert”).

³⁵ În original, *chokobaru* (*choko[rēto]* („ciocolată”) + terminație de verb la infinitiv), cu sensul, explicat chiar în roman, de „a trece pe șest pe la o cofetărie la întoarcerea de la școală”.

care însoțesc pronumele variind și ele. De multe ori, același personaj alternează pronumele de persoana I în funcție de raportul cu interlocutorul (de exemplu, Suguro, protagonistul romanului, folosește, în diverse situații, *watashi*, *ore* sau *boku*).

Termenii de adresare sunt și ei numeroși. În cazul aceluiași personaj, Suguro, întâlnim nu mai puțin de șapte formule de adresare diferite, determinate tot de raportul cu interlocutorii: *Sensei* (termen cu sensul de bază de „profesor”, „maestru”, folosit în mod curent în adresarea respectuoasă sau în referirea la profesori, medici, politicieni, artiști etc.), *Suguro-san* (nume + sufixul de politețe *san*, „domnul Suguro”), *Suguro* (nume de familie, fără mărci de politețe), *ojisan* (colocvial, „nene”), precum și pronumele *anata*³⁶, *kimi*, *omae*.

Varietatea de mijloace lingvistice de exprimare a politeții nu se limitează doar la pronume, la termenii de adresare și la formele verbale specifice. În cazul multor cuvinte, există variante lexicale „elevate”, neutre sau „umile” pentru exprimarea acelorași concepte, în situații discursive diferite. În romanul lui Endō apar patru termeni diferiți pentru noțiunea de „soție”: *tsuma* (termen neutru, folosit în principal de narator), *okusama*³⁷ (foarte politicos), *okusan*³⁸ (politic), *kanai* (umil), *nyōbō* (relativ umil și ușor învechit). În limba română, traducătorul are la dispoziție termenii „soție” și „nevastă”, însă o parte din conotații se pierd în traducere. În mod similar, noțiunea de „oaspete”, sau „client” este exprimată, în contexte diferite, prin cuvântul *kyaku* (termenul neutru) și prin variante lexicale „elevate”, unde cuvântul de bază primește afixe onorifice: *okyaku* (*kyaku* + prefixul *o*, cu sensul de „onorat, stimat”), *okyakusan* (+ prefixul *o* și sufixul onorific *san*) sau *okyakusama* (+ prefixul *o* și sufixul onorific *sama*). Teoretic, variantele onorifice de mai sus ar putea fi redate în limba română prin sintagme ca „distinsul oaspete” sau „onorabilul client”. Aceste expresii sunt însă de multe ori resimțite ca forțate în limba română, din cauza lipsei unui sistem onorific asemănător și sunt evitate, cu riscul pierderii echivalenței semantice, pentru a putea păstra naturalețea textului în limba română.

Concluzii

Deosebirile importante dintre limba japoneză și limba română precum și dintre contextele culturale în care se integrează conferă traducerilor literare un grad sporit de dificultate. Pentru a putea crea o traducere fidelă, de calitate, traducătorul – intermediarul între autor și cititor – caută echivalente, clarifică și explicitează pentru a compensa asimetriile culturale inevitabile și, acolo unde este cazul, aduce inovații lingvistice. În același timp, traducătorul este uneori nevoit să „negocieze”, remodelând textul și sacrificând nuanțe existente în original, pentru a nu pierde calitatea și naturalețea limbii române din traducere – textul care ajunge la cititori.

Bibliografie

- Bassnet, Susan; Lefevere, André – *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*, Multilingual Matters, Philadelphia, 1998.
- Danley, Robert Lyons – „Can Japanese Literature be Translated?”, în Adriana Boscaro et al. (editori), *Rethinking Japan vol. I – Literature, Visual Arts and Linguistics*, Routledge, London, 1991, 63-68.
- Hatim, Basil; Mason, Ian – *The Translator as Communicator*, Routledge, London, 1999.
- Malmkjær, Kirsten – *Linguistics and the Language of Translation*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2005.
- Munday, Jeremy – *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, Routledge,

³⁶ *Anata* este folosit în roman atât ca pronume personal („dumneavoastră”), cât și ca apelativ afectiv (similar cu „dragule” din limba română, folosit frecvent de soții către soți).

³⁷ Literal, „doamna din interiorul casei”, cuvânt compus din *oku* („interior, fund”) + *sama* (sufix onorific), folosit în referirea la soția cuiva cu statut mai înalt decât vorbitorul.

³⁸ *Oku* („interior, fund”) + *san* (sufix onorific, dar mai puțin politicos decât sufixul *sama*, vezi *supra*)

London/New York, 2001.

Nida, Eugene A.; Taber, Charles R. – *The Theory and Practice of Translation*, E. J. Brill, Leiden, 1982.

Seidensticker, Edward – „On trying to translate Japanese”, în John Biguenet, Rainer Schulte (editori), *The Craft of Translation*, University of Chicago Press, Chicago, 1989, 142-153.

Tansman, Alan – „Japanese Studies: The Intangible Act of Translation”, în David L. Szanton (editor), *The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines*, University of California International and Area Studies Digital Collection (UCIAS), vol. 3, 2003, <http://repositories.cdlib.org/uciaspubs/editedvolumes/3/5/>, data accesării: 8.12.2008.

Wechsler, Robert – *Performing Without a Stage: The Art of Literary Translation*, Catbird Press, North Haven, 1998.

Traduceri literare citate

Endō, Shūsaku – *Scandalul*, traducere din limba japoneză și note de Andreea Sion, Editura Polirom, Iași (în curs de apariție).

Inoue, Yasushi – *Maestrul de ceai*, traducere din limba japoneză, note și glosar de Anca Focșeneanu, Editura Humanitas, București, 2007.

Kawabata, Yasunari – *Maestrul de go*, traducere din limba japoneză, prefață, note și glosar de Flavius Florea, Editura Humanitas, București, 2007.

Murakami, Haruki – *Hard-boiled Wonderland and the End of the World*, traducere în limba engleză de Alfred Birnbaum, Vintage International, New York, 1993.

Murakami, Haruki – *În căutarea oii fantastice*, traducere din limba japoneză și note de Andreea Sion, Editura Polirom, Iași, 2003.

Murakami, Haruki – *La capătul lumii și în țara aspră a minunilor*, traducere din limba japoneză și note de Angela Hondru, Editura Polirom, Iași, 2005.

**TRADUCERILE DIN OPERA LUI VICTOR HUGO
CA VEHICUL AL MODERNIZĂRII LIMBII ROMÂNE LITERARE
ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA**

**THE TRANSLATIONS FROM VICTOR HUGO'S WRITINGS
AS A VEHICLE OF THE MODERNIZATION OF THE ROMANIAN
LITERARY LANGUAGE IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY**

Elena PETREA

Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară

„Ion Ionescu de la Brad” Iași, ela_petrea@yahoo.fr

Abstract

*Our paper aims to present some particular aspects concerning the contributions of the Romanian translations from Victor Hugo's writings in the first half of the 19th century, for the evolution of the Romanian literary language towards modernity. By attentively reading Constantin Negruzzi's translations from Hugo's **Ballades** and by using referential dictionaries, we have identified and analyzed the neologisms introduced by the Romanian translator, of which the greater part has been preserved in the Romanian vocabulary. These aspects represent an incontestable proof of the important role played by translators and translated texts in the stage of substantiation of Romanian literary language on modern bases.*

Cuvinte cheie: *Limba romana literara, împrumuturi neologice, traduceri, Victor Hugo, Constantin Negruzzi.*

Key words: *Romanian literary language, neological loan, translations, Victor Hugo, Constantin Negruzzi.*

În contextul primei jumătăți a secolului al XIX-lea românesc, alături de alte acțiuni precum susținerea învățământului românesc, deschiderea de teatre și înființarea de societăți, textele traduse în limba română din operele de valoare ale literaturii universale au contribuit la ridicarea nivelului cultural. Aflate într-o etapă a căutărilor și a ezitărilor, limba și literatura română aveau nevoie de modele valoroase, pe care oamenii culti, responsabili de formarea gustului public, le-au găsit în literaturile occidentale.

Îndrumători ai culturii românești din cele trei provincii, Gh. Asachi, I. Heliade Rădulescu și G. Barițiu au inițiat „o adevărată *politică* a traducerilor”, pe „criterii educative”, având drept scop „accelerarea procesului de integrare a națiunii române în sfera de idei, aspirații și interese ale civilizației moderne”[1]. Oferind modele tinerilor creatori, cărturarii români au intuit funcția traducerilor în îmbogățirea, perfecționarea și cizelarea limbii române. I.H.Rădulescu sublinia în *Prefața Gramaticii* sale din 1828 necesitatea traducerilor: acestea „înfrumusețează și nobilesc limba; prin ele intră în limbă toate fraturile și mijloacele de vorbire cele mai frumoase a deosebiților autori vestiți și îmbrățișându-le le face ale sale”[2]. Într-una dintre scrisorile adresate lui C.Negruzzi, același Heliade-Rădulescu sublinia necesitatea orientării spre limba naturală și contribuția traducerilor la modernizarea posibilităților de expresie:

„...Fără să stric limba cea legiuită odată de moșii noștri, ci numai după drumul și metoda lor să îndeplinesc lipsurile ce ei n-au avut vreme a le deplini-adică întru aceea ce se atinge de limba științelor, a literaturii cei nouă și a ideilor ce lumea a dobândit de atunci încoace – mi-am pus înainte

a traduce ceva din autorii cei mai vestiți noi, mi-am ales după a mea aplecare pe de Lamartine și Byron; am vrut să văz pe cât se mlădie limba și pe cât este destoinică să exprime acele idei atât de frumoase, pline de patimă, înalte și posomorâte. Limba am aflat-o destoinică, căci ea mi-a fost dascălul și ea singură m-a povățuit cum trebuie să o măi; și cine o va asculta, cine nu va ieși din regulile prescrise ale naturii ei va ajunge în scurt vreme departe, căci, nerătăcit niciodată, merge de-a dreptul fără a se abate. Destoinicia ei am văzut-o, am văzut-o mai destoinică decât pe cea franțoească, căci este croită de la începutul ei să fie limba dacă nu a cugetării și a simțimentului, încai a cuvântului și a înțelegerii”[3].

Ideile lui Heliade Rădulescu și-au găsit ecou și în Transilvania. În articolul său intitulat *Traducere* și publicat în *Foaie literară*, anul I (1838), nr.1 din 1 ianuarie, G. Barițiu afirma: „Întru adevăr, meritul traducătorilor buni este mare, îmbogățirea limbii prin traduceri de treabă și descoperirea vistierilor din literatura altor popoare, aceste sunt meriturile lor”[4].

Siliți să transpună într-o limbă rigidă și săracă, traducătorii își mărturisesc adeseori ezitățile și simt nevoia să justifice împrumutul neologic: „Cu toată voința mea de a fi simplu în termeni noi - afirmă, în 1844, I.D.Negulici - am fost silit de a primi ideile cu ziceri din limba maica limbei noastre, precum și numirile tehnice și de ...objete”[5]. „Sarcina de a scrie [=a traduce] în o limbă încă neprelucrată la literatură și nedepinsă a tractarisi obiecturi mai înalte - scria Gh.Asachi - este mult mai simțitoare decât să pare, pentru aceea unii din cetitori vor întâmpina oarecare cuvinte și idei noă, dar aceasta nu urmează din plăcerea de a introduce în limba noastră cuvinte străine [...], ce din nevoia de a tâlcui [...] ideile și zicerile tehnice aflate în original”[6]. G.Barițiu arăta că „traducția este unul dintre cele mai puternice mijloace de a ne îmbogăți limba și de a o face mult mai mlădioasă”[7]. Mai târziu, într-un articol publicat în *Curierul românesc* în 1848, I.Heliade-Rădulescu insista asupra finalității pozitive pentru limba literară a versiunilor românești ale operelor străine: „Cu tradiția scrierilor arătate în precedenta însemnare, limba noastră, trecând prin toate dominiurile cunoștințelor umane [...] va legiui vorbe, frase și expresii, se va lăți și întinde în toate laturile orizontului științei, și făcându-se capabilă a esprima orice cugetare, va deveni limba viitorului României”[8].

După cum se arată Ștefan Munteanu și Vasile D.Țâra, „transpunerea ideilor din operele literare, dar și din scrierile filozofice, științifice etc. străine, obligau pe traducător să găsească termenii echivalenți și expresiile corespunzătoare din limba română” și, astfel, „materialul limbii române era supus unei prelucrări, de pe urma căreia posibilitățile de expresie trebuiau să fie în câștig, să se multiplice și să se mlădieze”[9]. Traducătorii erau siliți să introducă termeni noi, preluați din originalul străin, atunci când limba română nu îi avea. Concomitent cu procesul de „românizare” a noțiunilor împrumutate, materialul însuși al limbii române era supus prelucrării, pentru a-și schimba „fizionomia”. Cu toate că „traducerile constituiau o întreprindere de interes general”, dat fiind numărul mare al celor care au participat, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, la transpunerea operelor străine în română[10], ne aflăm într-o fază „neprofesională” a muncii. C.Negruzzi nota lipsa de pricepere a contemporanilor, în marea lor majoritate traducători ocazionali: „Alta este a scri papagalicește, călăuzit de un dicționar și alta a arăta în limba sa, cineva, chiar ideea și simțul autorului străin”[11].

Dorința de a cultiva limba română, de a familiariza cititorii români cu un anumit gen, dar și de a deschide drumuri, oferind modele, explică inițiativa lui Constantin Negruzzi de a traduce *Baladele* lui Victor Hugo (*Odes et Ballades*, 1826); traduceri au apărut mai întâi în revistele *Albina românească*, *Curierul românesc* și *Foaie pentru minte, inimă și literatură* între 1839 și 1841, apoi au fost reunite în volum (la Cantora Foaiei Sătești, Iași, 1845; Tipografia Bermann-Pileski, 1863). Activitatea intensă de traduceri inițiată de I.Heliade-Rădulescu, prin *Colecția de autori clasici* și prin proiectul de *Biblioteca universală*, a făcut ca, în scurt timp, Victor Hugo să fie, alături de Lamartine, autorul cel mai tradus în secolul al XIX-lea.

Deși inegale și fără a se ridica la înălțimea originalului[12], traduceriile lui Negruzzi reprezintă un reper fundamental pentru oricine intenționează să analizeze limba română literară din

prima jumătate a secolului al XIX-lea. Propunându-ne să analizăm limba traducerilor negruziene sub aspectul primelor atestări de termeni neologici, am considerat că putem astfel evidenția elemente fundamentale despre aportul scriitorilor-traducători în procesul modernizării limbii române literare, prin îmbogățirea vocabularului cu termeni noi, împrumutați din alte limbi. De asemenea, ne-am bazat pe cercetările noastre anterioare, în cadrul cărora am identificat un număr de 400 de neologisme de origine latino-romanică a căror primă atestare se află în opera lui C. Negruzzi[13].

Din punctul de vedere al primei atestări în traducerea *Baladelor*, am identificat, conform *Dicționarului limbii române (DLR)* și *Micului dicționar academic (MDA)*, următoarele neologisme:

ardoare (1.înflăcărare stârnită de o pasiune; 2.(Pex) zel): „Cu lacrimi și cu ardoare/Să port am făgăduit” B6, p.261 (var.A, B[14]: „Cu adâncă suspinare”; vers.fr. «J’ai promis, dans mon noir chagrin» ; *chagrin* = „tristete”, „amărăciune”, „supărare”, „necaz”, „durere”; încărcătura negativă este accentuată de epitetul *noir*, „negru”, aici „sumbru, adânc”); înlocuirea operată de Negruzzi este atât de structură (epitet+subst ⇒ subst+subst coordonate) cât și semantică, prin introducerea unui anumit dinamism. Înregistrăm apoi acest neologism la Hasdeu, cu sensul 2 („Geșă și ....Sfântu[II] Ștefan...[erau] renumiți prin ardoarea cu care ademeneau în Panonia numeroase cărduri de sași”, *Istoria critică a românilor...*, 1875) și la Eminescu, folosit cu sensul 1, ca și la Negruzzi („O sărută [...] cu ardoare.”, *Nuvele*, /f.a./);

baiaderă: „Vino de privește danțul tinerilor baiadere” B15, p.300 (vers.fr. «Viens; nous verrons danser les jeunes bayadères») (Odobescu operează o lărgire de sens – „dansatoare de teatru”);

balenă: „Călare pe balene cu-a mele lungi picioare” B5, p.259 (vers.fr. «Ou, joyeux, devant moi chassant quelque baleine»);

dromader, fugos: „Să vezi cum s-adună seara fugoasele dromadere/Lângă puțul din pustii” B15, p.300 («Le soir, lorsque les dromadaires/Près du puits du désert s’arrêtent fatigués»); termenul *fugos* (E: fr. *fougueux*, -euse: «cheval fougueux; jeunesse fougueuse», derivat de la subst. *fougue*= «ardeur impétueuse, élan, enthousiasme») nu se găsește însă, așa cum ne-am așteptat, în originalul francez. Participiul trecut cu valoare adjectivală «fatigués» („obosite”) este transpus, în mod surprinzător, prin termenul „fugoase”, ceea ce afectează sensul determinantului, prin antinomia care se stabilește între cele două cuvinte. Ipoteza unei confuzii semantice este puțin probabilă; opțiunea traducătorului s-ar putea explica prin constrângerile de metrică și prin noutatea frapantă a noțiunii alese. Deși termen rar, adj. *fugos* este citat de *Dicționarul limbii române* și la I.L.Caragiale în vol. *Schițe ușoare* (1896), p.83, tot prin referire la un animal: „coapsa fugosului Pegas”;

fantomă: „La un loc cu năluci albe și fantomuri sperioși” B2, p.250 (vers.fr. «Parmi les spectres blancs et les fantômes noirs»); să notăm anularea în traducere a opoziției *blancs-noirs* din original, probabil din necesități de rimă; „Unde se plimbă falnicul/Fantom al lui Fingal” B4, p.256 (vers.fr. «S’asseoir l’ombre de Fingal»); „Monstruri care numai iadul a visat a lor fantomuri” B14, p.293 (vers.fr.«Des monstres dont l’enfer rêve seul les fantômes»); „Un alt fantom atunce pare/Că merge-n urma ei măhnit” B13, p.290 (vers.fr.«Un autre fantôme le suit»); neologismul apare apoi la Gr.Alexandrescu: „Un mormânt se desvelește. O fantomă-ncoronată din el iese...”, *Meditații, elegii...*(1863);

faun: „Un faun bătrân râdea în peștera pustie” B11, p.274 (vers.fr. «Un vieux faune en riait dans sa grotte sauvage»);

gentilom: „Și suntem nobil/Bun gentilom” B11, p.274 (vers.fr. «Nous qui, né de bons gentilhommes»);

intona: „Satana cu sumeție/Întonează o psalmodie” B14, p.295 (vers.fr. «Satan parodie/Quelque psalmodie»); Negruzzi a înlocuit verbul „cântă” din versiunile A și B cu neologismul „intonează”, modificând sensul din original, dar nu a recurs la verbul „a parodia” (acesta este atestat pentru prima dată la I.Golescu, *Condica limbii rumânești*, cca 1832);

sabat: „Teme-te să nu vezi câmpul unde sabatul s-adună” B10, p.273 (vers.fr. «Crains d’aborder la plaine où le sabbat s’assemble»);

vidam: „Bată-l vina! Ce-i pricina/Că vidamul de CONFLANS...” B12, p.282 (vers.fr. «Le vidame de Conflans/Suit sa dame...»).

Observăm că majoritatea termenilor de mai sus denumesc realități specifice lumii fantastice a *Baladelor* hugoliene.

O parte dintre neologismele identificate în versiunea românească a *Baladelor* au indicată prima atestare în alte scrieri aparținând lui C.Negruzzi (mai exact, conform MDA, în *Scrierile lui Constantin Negruzzi*, vol. I, *Păcatele tinerețelor*, București, Librăria Socec&Comp., 1872-1873). Acestea sunt: *atmosferă*, *amant*, *azur*, *amorezat*, *balcon*, *hidos*, *contesă*, *barieră*, *catacomburi*.

Pentru alte neologisme, considerăm că trebuie revizuită data primei atestări indicată în MDA și atribuită traducerii negruziene a *Baladelor* lui Victor Hugo.

a acorda (MDA: At: B.P.Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, 1873-1875): „Ea atunci lira îmi acordează/Și îmi rezice c-un glas ușor” B1, p.247; în primele două versiuni apărea verbul încordează; în vers.fr. avem: «C'est elle dont le luth d'ivoire/Me redit, sur un mâle accord». Versiunea propusă de Negruzzi modifică sensul originalului prin schimbarea subiectului acțiunii «me redit» („îmi spune iar”; să notăm și calcul „rezice”, opțiune mai puțin fericită, câtă vreme primele două versiuni conțineau forma „îmi povestește”) - nu mai este instrumentul, personificat în original, ci zâna - și introducerea unei prime acțiuni, coordonată copulativ cu a doua.

bengali (MDA: At: DA): „...glasul...mai dulce-i pare/Decât a lui bengali” B15, p.299 (vers.fr. «La voix qu'elle préfère au chant du bengali»). Traducerea românească este destul de ambiguă, sensul subst. *bengali* fiind greu descifrabil și din cauza echivalării lui «chant» („cântec”) prin „glasul”.

burgrav (MDA: At: DA): Vânătoarea burgrafului, B11, p.274 (vers.fr. «La chasse du burgrave»)

cabală (MDA: At: I.Ghica, *Scrisori către V.Aleksandri*, 1887): „Unde-s scrise cu văpaie drăcești semne de cabală” B14, p.293 (vers.fr. «Où brillent flamboyants les mots cabalistiques»). Adjectivul „drăcești”, inexistent în textul sursă, este o intervenție a traducătorului menită să dea o anumită orientare interpretării cititorului.

falen (corect: *falenă*) (MDA: At: DA ms): „Ochii cei plini de lumină/Falenui zburător” B9, p.271 (vers.fr. «L'œil du nocturne phalène»). Neologismul este introdus de Negruzzi în ultima variantă, celelalte conținând hiperonimul „fluture”.

gal (MDA: At: DA, 1913-): „Vitezi sunt normandezii, iar galii ageri foarte” B7, p.264 (vers.fr. «Les Normands sont adroits ; les Gallois sont ardents»). Să notăm forma „normanuzzi” pentru „normanzi”, aceasta din urmă fiind atestată în chiar anul traducerii *Baladelor*, 1839, la I.A.Vaillant, în *Vocabular purtăreț*...

gnom (MDA: At: DA ms): „Iată gnomurile hâde răsuflând de moarte boare” B2, p.250 (vers.fr. «Dans leur gouffre sans fond les Gnomes vont descendre»); „Acel rubin din fruntea a regelui de gnomuri” B3, p.253 (vers.fr. «Quel rubis étincelle au front des rois des Gnomes»); „Vampiri, stafii și balauri, strigoi, larve, negri gnomuri” B14, p.293 (vers.fr. «Les larves, les dragons, les vampires, les gnomes»).

grotă: (MDA: At: I.Negruzzi, 1893-1897): „Grote de scoice am pe sub maluri” B15, p.299 (vers.fr. «J'ai des grottes de coquillages»). Neologismul este introdus în versiunea din 1863, în primele două apărând termenul „peșteri”.

halebardă (MDA: DA ms): „Junghi și săbii ascuțite./Alebărzi mult oțelite” B7, p.265 (vers.fr. «Dagues, hallebardes, épées»). Negruzzi introduce determinanți calificativi, amplificând astfel enumerarea nominală din original.

infernal: (MDA: At: *Uricariul*..., 1848): „Și voi muieri infernale...” B14, p.294 (vers.fr. «femmes infernales»).

madona (MDA: At: Raoul de Pontbriant, *Dicționar româno-frances*, 1862): „Și tot ce popa/Madonei lui/Îi juruiește” B11, p.276 (vers.fr. «Tout ce qu'un prêtre à sa madonne/Donne»).

ondină (MDA: At: Eminescu, *Opere IV*): „Cu undinul se unește salamandra arzătoare” B2, p.250 (vers.fr. «Au frais Ondin s’unit l’ardente salamandre»); „Veniși să-mi vezi undinele...” B4, p.255 (vers.fr. «Viens-tu pas voir mes Ondines...»).

oratoriu (MDA: At: Negulici, 1848): „...ai avea/Oratoriul tău în casă” B9, p.271 (vers.fr. «...ton splendide oratoire»). Termenul este folosit de Negruzzi cu sensul, astăzi învechit, de „capelă”, „paraclis”.

silvan (MDA: Heliade, *Don Chiscot de la Mancha*, 1840): „Hidoși bătrâni silvani” B4, p.257 (vers.fr. «vieux Sylvains pétulants»; «pétulant» = „vioi”, „neastâmpărat”). Adjectivul „hidoși” folosit de Negruzzi (At: MDA: Negruzzi, *Scrieri I*) înlocuiește pe „greșoși” din primele două versiuni, opțiunea traducătorului mergând în sensul explicării noului termen, prin acumulare, în defavoarea fidelității de sens.

templier (MDA: At: CADE, 1926-1931): „Văd armele strălucite/Vestiților templieri” B6, p.262 (var.fr. «Admirez l’armure persane/Des Templiers, craints de l’enfer»)

turnir (MDA: At: Bălcescu, 1878): „...să strălucească îndoit aceste torneruri (tournois)” B12, p.279 (vers.fr. «...ce qui fît éclater ces tournois doublement»). Nesiguranța traducătorului se remarcă atât în forma neologismului, cât și prin păstrarea, între paranteze, a termenului în limba franceză.

urnă (MDA: At: Negulici, *Vocabular român...*, 1848): „Oh! Vreun mort a să mă-nchidă în a sa urnă pustie” B2, p.250 (vers.fr. «Un mort, parmi ses os, m’enfermait dans son urne»). În versiunile A, B, apărea grafia „gurnă”.

vampir: (MDA: At: Negulici, 1848): „Vampiri, stafii și balauri, strigoi, larve, negri gnomuri” B14, p.293 (vers.fr. «Les larves, les dragons, les vampires, les gnomes»). Prima variantă a acestui vers conține doar un singur neologism: „Stahii slute și balauri, strigoi răi și negre gnomuri”, resimțit ca necesar datorită specializării sale semantice.

Comparând variantele traducerilor *Baladelor* tipărite succesiv, am notat înlocuirea de către traducător a termenilor vechi sau populari cu un neologism, care circula deja în limbă sau a cărui primă atestare o găsim în scrierile negruzziene. Procedul de înlocuire a unui termen vechi cu altul nou poate fi întâlnit la mulți scriitori din secolul al XIX-lea[15]. Studiul variantelor, puse la dispoziție de edițiile critice, este edificator pentru cunoașterea procesului trudnic prin care rezultatul final – opera – și-a dobândit desăvârșirea. Această observație, făcută de G.I.Tohăneanu în legătură cu actul creator[16], este valabilă și pentru textul tradus, a cărui recreare cu resursele limbii țintă se datorează traducătorului. În cazul de față, selecțiile lexicale operate de Negruzzi în diferitele versiuni publicate, opțiunea sa pentru un anumit termen dintr-o serie sinonimică deja constituită sau pentru introducerea altuia nou, precum și oportunitatea acestei alegeri și importanța sa în evoluția limbii literare, toate aceste aspecte sunt edificatoare pentru modul în care scriitorul moldovean a înțeles să se raporteze la limba română.

(B2, p.249) *văzduh* → *atmosferă*: „a văzduhului ființă”- „un atom al atmosferei”

(B4, p.257) *greșoși* → *hidoși*: „Greșoși bătrâni silvani”- „Hidoși bătrâni silvani”

(B6, p.261) *suspınare* → *ardoare*: „Cu adâncă suspınare”- „Cu lacrimi și cu ardoare”

(B8, p.267) *strașnic* → *fatal*: „Era ceasul acel strășnic” – „Era oara cea fatală”

(B9, p.271) *fluture* → *falen*: „Ochii cei plini de lumină/Fluturelui zburător”- „Ochii cei plini de lumină/Falenului zburător”

(B9, p.271) *gingașă* → *delicată*: „Cu a ta gingașă mână”- „Cu o delicată mână”

(B12, p.282) *domn* → *vidam*: „Îmblă domnul de Conflan” – „vidamul de Conflans”

(B12, p.280) *cu slăvire* → *cu mărire* → *colosal*: „Mănăstire/Cu slăvire/Notră-Dam”[A] - „Monastire/Cu mărire/Notră-Dam”[B] - „Catedrală/Colosală./Notre-Dame”

(B15, p.299) *peșteră* → *groată*: „Peșteri de scoice am pe sub maluri”- „Grote de scoice...”

(B15, p.301) *aburită* → *vaporoasă*: „Colo schimbând în aer a sa formă aburită/Albiul nor se duce...” - „Colo schimbând în aer forma cea vaporoasă/Albiul nor se duce...”

(B15, p.302) *fioros* → *misterios*: „Fantasticele noastre horuri prea fioroase” - „Fantasticele noastre hore prea fioroase” - „Fantasticele noastre hore misterioase”

Întrebarea firească este: *de ce a introdus Negruzzi aceste neologisme și în ce măsură opțiunea sa a fost justă?*

În unele situații, traducătorul folosește în versiunea revăzută un termen pe care limba română literară nu l-a păstrat sau, dacă l-a păstrat, astăzi acesta apare în dicționare cu mențiunea „învechit”: este cazul lui „falen”, folosit în loc de „fluture”, cf.fr. « phalène »= (entom.) numele mai multor specii de fluturi dăunători. Alteori, termenul neologic este specializat: „vidam” pentru „domn”.

De cele mai multe ori, sferile semantice ale celor doi termeni se intersectează. În cazul epitetului *colosal* (MDA: At: *Uricariul...*, 1848): (vers.fr. «Notre-Dame!/Que c'est beau!»), comparând versiunea finală cu primele două, observăm o suită de transferuri care stau mărturie pentru talentul traducătorului: exclamația din textul sursă este echivalată prin determinanți cel puțin la fel de expresivi, culminând cu adjectivul neologic, superlativ în sens concret, dar și ca intensitate a trăirii, în timp ce substantivul „mănăstire”, introdus din dorința de a explica, este înlocuit în mod adecvat prin „catedrală” (atestat în jurul anului 1834).

Deși au în comun semele /cavitate naturală/, /loc ascuns/, termenii „peșteră” și „grotă” nu cunosc aceeași frecvență a întrebuirii, neologismul fiind marcat ca „livresc” de dicționarele limbii române.

Epitetul neologic *fatal* (MDA: At: Eminescu) este folosit de traducător ca echivalent al fr. «C'était l'instant *funèbre*». Negruzzi ezită să introducă termenul „funebru” (At: Odobescu, *Scrieri*, 1887), folosește mai întâi structura „ceasul acel strașnic” - cu adjectivul de origine slavă, pe care îl resimte apoi ca învechit. Opțiunea lui Negruzzi respectă conotația dramatică a termenului din textul sursă.

Atunci când a înlocuit sintagma „a văzduhului ființă” prin „un atom al atmosferei”, traducătorul a intenționat folosirea figurată a termenului „atom” pentru a sugera micimea omului. Cei doi termeni sinonimi - „văzduh” și „atmosfera” - au în comun semele /sferă de gaze/, /spațiu larg/, dar neologismul cunoaște o specializare /plus tehnic/ și una /mediu social/, cât și folosirea sa în unele expresii figurate.

Traducătorul introduce neologismul *misterios* (MDA: At: Negulici, 1848) după ce primele două variante conțineau adj. „prea fioroase”, echivalent stângaci, imperfect, pentru fr. «nos chœurs fantastiques»; în același timp, subst. *choeur*, având sensul învechit de „grup de dansatori”, este echivalat printr-un termen propriu culturii țintă.

Concluzii

Din analiza limbii traducerilor negruzziene, reiese clar preocuparea traducătorului de a folosi un vocabular bogat și cât mai sugestiv, adecvat tipului de text la care s-a oprit. Negruzzi întrebunțează, cel mai adesea, cu spirit just, termenii noi, conștient de faptul că aceștia trebuie introduși în limba română o dată cu obiectele și noțiunile pe care le denumesc. În ciuda faptului că se declara împotriva folosirii neologismelor dacă există deja un corespondent în limbă, Negruzzi nu a respectat întotdeauna afirmațiile sale teoretice și a recurs la neologism chiar și atunci când limba română îi punea la dispoziție un termen din fondul vechi sau popular la fel de/mai expresiv. Asemeni altor artiști romantici implicați activ în problemele veacului, Negruzzi nu s-a mulțumit să ia atitudine și să teoretizeze, ci a transformat scrierile sale în căi sigure de pătrundere și răspândire a neologismelor.

Modernizarea limbii române coincide cu pătrunderea în limba scrisă a numeroase cuvinte din limbile occidentale, în special din franceză, cuvinte care au eliminat repede o mare parte din fondul mai vechi neogrecesc și turcesc, precum și multe regionalisme. Cu o nouă fizionomie, „vocabularul literar a devenit un factor de unificare lingvistică, ilustrând totodată vitalitatea limbii române, căci, fără a-și schimba specificul, ea a înglobat și a adaptat în scurt timp mii de termeni noi, pentru a exprima diverse aspecte ale vieții moderne”[17]. Vocabularul neologic a generat concurența

termenilor, ca formă și sens, dezvoltarea sinonimiei lexicale fiind un capitol interesant, sub raport cultural și lingvistic, al dezvoltării și modernizării limbii române. Un rol important în această „lucrare” a limbii a revenit traducerilor, iar studierea transpușerilor în limba română a baladelor lui Victor Hugo, în versiunea de pionierat datorată lui C.Negruzzi, a furnizat elemente importante pentru determinarea gradului de participare a acestor traduceri la îmbogățirea și mlădierea limbii, la constituirea unei limbi române moderne și expresive.

Bibliografie

- Cornea, P., *Oamenii începutului de drum*, Editura Cartea Românească, București, 1974
- Cornea, P., *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, București, 1966
- Hangiu, I., *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, vol. I-II, Editura pentru Literatură, București, 1968
- Gheție, I. și Seche, M., *Discuții despre limba română literară între anii 1830-1860*, în *Studii de istoria limbii române literare*, vol. I-II, Editura pentru Literatură, București, 1969
- Munteanu, Ș. și Țăra, Vasile D., *Istoria limbii române literare (privire generală)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983
- Majeru, L., *Victor Hugo și romantismul românesc (generația pașoptistă)*, Teză de doctorat, Universitatea din Cluj, 1997
- *** *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol I-II, Editura pentru Literatură, București, 1969
- Tohăneanu, G.I., *Dincolo de cuvânt*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976
- Negruzzi, C., *Opere*, vol. I-III, Ediție critică de L.Leonte, Editura Minerva, București, 1974-1986
- Hugo, V., *Œuvres complètes, Poésie I*, Robert Laffont, Paris, 2002
- Jordan, I., *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Institutul de Arte grafice Alexandru A.Țerek, Iași, 1943

- [1] P.Cornea, *Oamenii începutului de drum*, Editura Cartea Românească, București, 1974, cap. „Cerere” și „ofertă” în determinarea profilului traducerilor de la jumătatea veacului trecut, p.157.
- [2] Apud P. Cornea, *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p.69.
- [3] [I.Heliade Rădulescu către C.Negruzzi], în *Muzeul național*, an I (1836), nr.37 din 18 noiembrie, apud I.Hangiu, *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, Editura pentru Literatură, București, 1968, vol.I, p.41.
- [4] *Ibidem*, vol. I, p.64.
- [5] Apud I. Gheție, M.Seche, *Discuții despre limba română literară între anii 1830-1860*, în *Studii de istoria limbii române literare*, Editura pentru Literatură, București, 1969, vol.I p.280.
- [6] *Ibidem*, p. 281.
- [7] *Ibidem*, p. 281.
- [8] Apud I.Hangiu, *op.cit.*, p.VIII.
- [9] Ș. Munteanu, V. D. Țăra, *Istoria limbii române literare (privire generală)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p.180.
- [10] Paul Cornea, *art.cit.*, vol.cit., p.52.
- [11] C.Negruzzi, *Asupra lui Saul*, în *Gazeta teatrului*, nr.12/1836, p.92, apud Liliana Majeru, *Victor Hugo și romantismul românesc (generația pașoptistă)*, Teză de doctorat, Universitatea din Cluj, 1997, p.111.
- [12] v. C.D.Papastate, *Costache Negruzzi traducător al „Baladelor” lui Victor Hugo*, în *Limba și Literatură*, XXI (1969), p. 105-122; Sorina Bercescu, *Première version roumaine des Ballades de Victor Hugo*, în Angela Ion (coord.), *Victor Hugo*, Universitatea București, 1985; Muguraș

Constantinescu, *Dumas et Hugo traduits par Negruzzi ou la traduction entre pionnierat et caducité*, în Anca Sîrbu et Liliana Foșalău (coord.), *Dimensions du discours littéraire au XIXe siècle: Hugo, Dumas, Zola*, Iași, Editions Universitaires « Al.I.Cuza » Iași, 2004;

[13] Elena Petrea, *Constantin Negruzzi, neologizant*, în vol. *Identitatea culturală românească în contextul integrării europene*, Editura Alfa, Iași, 2006, pp.277-290.

[14] L.Leonte notează astfel edițiile: *Albina românească*, 1839 [A]; *Balade de Victor Hugo*. Traduse de C.Negruzzi, Iași, La Cantora Foaiei sătești, 1845 [B]; Victor Hugo, *Balade*. Traduse de Const.Negruzzi, Iassi, Tipografia Bermann-Pileski, 1863[C].

[15] v. și Boris Cazacu, *Probleme ale studierii lexicului*, în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, Editura pentru Literatură, București, vol. I, p.75 și urm.

[16] G.I.Tohăneanu, *Sinonimia dincolo de cuvânt*, în *Dincolo de cuvânt*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p.13

[17] Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Institutul de Arte grafice Alexandru A.Țerek, Iași, 1943, p.24.

GLOBALIZAREA ȘI ARTELE VIZUALE**GLOBALIZATION AND VISUAL ARTS³⁹**

Adrian NEGRU,
Teacher Training Faculty, Belgrade

Abstract

The paper considers the effects of globalization on visual arts. It offers proofs on international trade of culture objects, which is the grounds for investigation of ideas on “media imperialism” and estimation of statements on the influence of “the West” on “the rest of the world”. The paper considers the movements of the works of popular and fine arts from industrialized nations towards developing countries, among the countries which are in the process of development and from the developing countries to the West, as well as the theories on the relations between global and local.

Cuvinte cheie: *globalizare, arta, cultura, arta populara*

Key words: *globalization, arts, culture, fine arts, popular arts.*

O globalizaciji se raspravlja kao o delu produkcije kulture, jer se glavna rasprava odnosi na to da li globalna kultura postaje homogena, preciznije, amerikanizovana, zbog delovanja multinacionalnih industrija kulture. Međutim, važan vid ove rasprave bavi se načinom na koji ljudi u lokalnim kontekstima koriste i tumače globalizovane kulturne proizvode i forme. U tom smislu, ova rasprava nagoveštava ideje o konzumiranju kulture koje su prisutne na globalnom planu.

Globalizacija označava sve veću međusobnu povezanost naroda i sveta, rastuću svetsku trgovinu, širenje proizvoda kulture i razmenu ideja iz oblasti kulture, veze među narodima sveta uspostavljene međunarodnim putovanjima i sredstvima komunikacije (telegrafa, telefona, faksa i interneta), i uspon transnacionalnih organizacija (kao što su Ujedinjene nacije ili Svetska trgovinska organizacija) i multinacionalnih korporacija. Mnogi naučnici ukazali su na duboke istorijske korene procesa globalizacije. Na primer, trgovina je bila važna u antičko doba, a ideje u oblasti kulture razmenjivane su širenjem carstava i religija, kao i trgovinom. Različite dijaspore, dobrovoljne ili ne, raznosile su i narode i njihove ideje širom sveta.

Shodno tome, proces globalizacije nije nov, iako se globalna razmena uvećala do neslućenih razmera. Opšte je poznat stav da postoji pet vrsta globalne komunikacije: medijska razmena (protok priča, slika i informacija putem medija), etnorazmena (protok ljudi, uključujući turiste, imigrante i izbeglice), protok finansija (promet novca i kapitala), i tehnorazmena (razmena tehnologije, mašina, i praktičnih znanja). Svaki od njih stvara sopstvenu geografiju, a odnosi među njima su duboko disjunktivni i nepredvidljivi, pošto je svaka od ovih oblasti podvrgnuta sopstvenim ograničenjima i podsticajima, dok istovremeno svaka deluje kao ograničenje i parametar za podstrek u drugima.

Pored proučavanja procesa globalizacije, mnogi autori su razmatrali postojanje globalne kulture - zajedničkih shvatanja koja nadilaze nacionalne granice. Ovi pristupi razvili su se u različitim pravcima, na primer, Makluanov pojam globalnog sela, Valerstajnov teorije o sistemu sveta i Ajerovu raspravu o kulturnoj montaži, o kojoj svedoče postojanja videa u zabačenim svetskim područjima i zapadnjačkih disko-klubova na ostrvima izgubljenim u Atlantskom okeanu.

---

³⁹ The paper is written within the project Globalization and Meta Theoretical Conceptions of Pedagogic Methodology, No. 14049, supported by the Ministry for Science of the Republic of Serbia.

Većina teoretičara se slaže u tome da, uprkos određenoj razmeni ideja i ideologija, ne postoji istinska *globalna kultura* koja predstavlja jedan ujednačen i precizno određen pogled na svet. Štaviše, kada se ljudi više usmeravaju ka globalnom, istovremeno se više usredsređuju na lokalno, jer se nacionalne države dele na osnovu rasnih, etničkih, religijskih i regionalnih pitanja, i ljudi se okupljaju prema sklonostima. Ljudi tumače globalne proizvode unutar lokalnog konteksta, koji se očigledno razlikuje od mesta do mesta, i tako mogu da stvore novu, lokalnu verziju globalne kulture, proces koji pojedini naučnici imenuju rečju *glokalizacija*.

Popularna umetnost, kakvu stvara industrija kulture, dostupna je širom sveta. Proizvodi koji se najviše razmenjuju su televizijski programi, filmovi, muzika i likovna umetnost. Amerika je najveći izvoznik proizvoda iz oblasti ova četiri medija. Holivudski filmovi se distribuiraju širom celog sveta. To se naročito odnosi na akcione filmove. Mnogi ljudi, bez obzira na poreklo, mogu da uspostave odnos sa junacima koji pokušavaju da pobegnu iz zgrade u plamenu, broda koji tone ili od zlih progonitelja. Nasilje i uzbuđljive vizuelne efekte dobro razumeju različite kulture. Komedije i filmovi o odnosima među ljudima ne prolaze tako dobro u svim društvima podjednako, tako da je njihova međunarodna distribucija manjih razmera. Gidens smatra da je prevlast Holivuda rano započela: dvadesetih godina Holivud je distribuirao četiri petine svih prikazanih filmova na svetu. Njegov uticaj traje i danas, o čemu svedoče ove statistike: „U Britaniji, na primer, američki filmovi čine 40 odsto svih filmova koji se prikazuju u bioskopima svake godine... U Južnoj Americi je taj odnos često iznad 50 odsto u korist američkih filmova, a sličan odnos postoji i u mnogim delovima Azije, Afrike i Srednjeg istoka. Na Tajlandu, gotovo 90 odsto svih filmova koji se prikazuju su američki." Prema Vajldmanu i Siveku devedesetih godi-na SAD su distribuirale filmove u 79 zemalja, od kojih 56 na Ameriku računaju kao na svoj osnovni izvor filmova. U poređenju sa tim, Velika Britanija je svoje filmove izvezla u 69 zemalja, od koji se samo jedna oslanjala na Britaniju kao na svoj najvažniji izvor filmova; Indija je izvezla filmove u 42 zemlje, od kojih šest gledaju uglavnom indijske filmove, a Japan je svoje filmove izvezao u 46 zemalja, a nijedna Japan ne smatra svojim glavnim izvorom filmova. Pored izvoza novih filmova, filmska industrija izvozi i video-kasete već prikazanih filmova, što takođe može da donese znatan profit.

Teškoća sa kojom se suočavaju narodi koji žele da prave sopstvene igrane filmove je ta što su filmovi skupi i za pravljenje i za distribuciju. Held i saradnici izveštavaju da:

veliki broj naroda i na Zapadu i izvan njega raspolaže kapacitetima za snimanje igranih filmova. Međutim, očigledno je da samo malo država zaista i proizvede veliki broj filmova. Na primer, osamdesetih godina samo su SAD, Japan, Južna Koreja, Hongkong i Indija proizveli više od 150 filmova godišnje, i samo je još 20 ili otprilike toliko država, uglavnom zapadnih, snimilo više od 50 filmova godišnje. Drugi glavni isporučioци filmova su SSSR, Francuska, Italija, Spanija, Nemačka i Velika Britanija. I pored toga što imaju mogućnosti, većina nacija, zapravo, snimi manje od dvade-set filmova godišnje.

Mnoge države finansijski pomažu svoje filmske industrije. Ali, SAD to nisu nikada radile. U nekoj većoj meri to nije radila ni Velika Britanija od sedamdesetih godina. Posledica je da se procenat novih stranih filmova koji se izbace na tržište u Velikoj Britaniji svake godine uvećava, od 70. odsto u šezdesetim godinama do skoro 90. odsto u novije vreme. Ruska filmska produkcija je « opadanju posle raspada Sovjetskog Saveza i okončanja državnih subvencija. Kolonijalne i regionalne veze su značajne za izvoz filmova. Francuska, recimo, distribuirala filmove frankofonskim narodima na Karibima i u Severnoj Africi. Indija je glavni snabdevač za Jugoistočnu Aziju, Persijski zaliv i afričke zemlje.

Međunarodna TV difuzija ne zavisi samo od snabdevenosti televizijskim programima, već i od dostupnosti kapaciteta za emitovanje i televizijskih prijemnika u zemljama uvoznicama. SAD su jedinstvene među narodima po tome što uvoze izuzetno malo televizijskih emisija iz inostranstva, a onih nekoliko koje uvoze potiču iz Velike Britanije. Uspeh američke televizije na domaćem tržištu odgovara snazi njenog tržišta za izvoz. SAD izvoze televizijske

programe u gotovo sve zemlje na svetu, i na velika tržišta Latinske Amerike i Zapadne Evrope, i na manja tržišta u razvoju u Aziji, Africi i na Srednjem istoku (izuzev arapskih država). Velika Britanija ima jako tržište za izvoz televizijskih programa, ali, kao što Gidens ukazuje, britansko tržište za izvoz uglavnom čine Sjedinjene Američke Države, tako da, iako su zarade od britanskog i američkog izvoza jednake, američki izvoz ima mnogo veći uticaj u svetu. Francuska i Nemačka takođe imaju svoja izvozna tržišta (uglavnom su to zemlje francuskog i nemačkog govornog područja), a izvoz iz Brazila, Meksika, Hong Konga, Spanije i Australije je sve veći. Na primer, meksička sapunska serija *I bogati plaču (Tambien Los Ricos Lloran)* postala je globalni fenomen; prikazivana je širom Latinske Amerike i Pacifika, uključujući i Kinu.

Kao i u slučaju filma, tako je i jedan od ograničavajućih faktora u lokalnoj produkciji televizijskog programa njena skupoća. Televizijskim programom treba ispuniti svaki dan, a uzvozni programi su često jeftiniji od pravljenja lokalnog programa. Televizija Zimbabvea (ZTV), na primer:

može da priušti produkciju oko dvanaest sati domaćeg dramskog programa godišnje, iako je produkcija jeftina, jer glumci obavljaju i druge poslove i sami sebi obezbeđuju kostime. Dramske serije poput Ziva Kaiokaba (Upoznaj svoje korene) su veoma popularne kod većine crne publike, ali oglašivači znaju da će imati više koristi od novca koji daju za uvezeni program, koji se obraća uticajnijoj beloj ili srednjo-klasnoj crnoj publici. A ZTV zna da može da nabavi, recimo, jednu epizodu serije Poroci Majamija, po specijalnoj ceni od petsto dolara za zemlje „trećeg sveta” - što je delić već minimalnog bužeta za jednu epizodu Ziva Kaiokaba.

Postoje jaka regionalna tržišta za televiziju, naročito zbog broja sati koje treba ispuniti. Na primer, Meksiko je značajan izvoznik televizijskog programa na španskom za Latinsku Ameriku i Španiju. A nedavno je brazilski televizijski program uspešno izvezen u Portugal možda poželeo da ispita koliko je turista koji zapravo iskuse čak i ovaj potonji doživljaj gledanja, ali to je suviše, jer njihovo gledanje dobro dočarava popularna izreka „bio sam tamo, radio to”.

Literatura o globalizaciji je raznolika i često se oslanja na pretpostavke od kojih polaze zastupnici oblikovnog pristupa. U tom smislu se globalizacija, naročito popular-nih umetnosti, doživljava kao da zagovara homogenizaciju umetnosti na najnižim nivoima umetničke vrednosti. Proizvodi industrije kulture doživljavaju se kao nešto što potiskuje vredniju domaću umetnost. Na ove brige se može odgovoriti ukazivanjem na to kako se popularna umetnost oblikuje unutar lokalnih okolnosti. I pored toga, koncentracija velikog broja različitih medijskih koncerna u rukama nekoliko velikih multinacionalnih kompanija koje se, većinom, nalaze u razvijenim zemljama, ostaje problem. Umetničke i estetske forme ne miruju, već moraju da se otvore ka novim uticajima. Mešanje sa nečim drugim utiče na ishod u estetskom pogledu, o čemu govori produkcionni pristup u načelu. Međutim, posmatrači se ne slažu oko toga šta sačinjava autentičnu naspram „izvedene” umetnosti, a krajnji učinci pripajanja formi popularne umetnosti (i visoko kvalitetnih i „iskvarenih”, dela nižeg kvaliteta) od strane lokalne umetnosti (koja i sama može da obuhvata i stvaralačku umetnost i prizemnu umetnost) predmet su velike rasprave.

Teorija globalizacije nadahnjuje se i interpretativnim pristupom i stanovištem potrošnje - usredsređuje se na recepciju globalnih proizvoda i na mnoštvo načina na koje pojedinci po sopstvenom nahođenju spajaju predmete kulture na jedinstvene načine. Ona se oslanja na postmodernu razmišljanje, jer razmišlja o usitnjavanju sveta i o simulakrumu i prizoru. Drugo istraživanje je više pozitivistički usmereno, pokušavajući da proceni globalni protok umetničkih dela. Ono je pokazalo da su središte - periferija modeli širenja (od razvijenih ka zemljama trećeg sveta) previše jednostavni. Ali, veliki metodološki problemi se skrivaju u njihovim merenjima podataka. Različite zemlje prikupljaju podatke o protoku kulture na različite načine i radi različitih ciljeva, a podaci iz industrija kulture mogu da budu nedovoljni - i da budu prikupljeni u poslovne, a ne istraživačke svrhe.

Na lepe umetnosti utiče globalizacija, ali se dinamika uvećavanja međunarodnih veza odvija drugačije nego u slučaju popularnih umetnosti. Turizam menja usmerenje takvih turističkih

atrakcija kao što su pozorišta i muzeji, što navodi mnoge da krive turiste, bar delom, za sve veću komercijalizaciju ovih institucija. Više ljudi vidi više umetnosti nego ikada pre, jer dela putuju do njihovih lokalnih mesta, a turisti putuju u inostranstvo, ali visoke cene usmeravaju protok one najbolje umetnosti ka bogatim zemlja-ma i pojedincima. Od toga korist ima finansijska elita, baš kao što od međunarodne razmene popularne umetnosti izgleda da korist imaju kapitalisti. Visoke cene sputavaju muzeje da nabavljaju najbolja (tj. najskuplja) dela koja se pojavljuju na tržištu, a takođe podstiču međunarodnu trgovinu krivotvorenim delima, falsifikatima i ukradenim predmetima. I dok međunarodna razmena dela lepih i popularnih umetnosti dovodi do dubljeg i celovitijeg poznavanja različitih umetnosti iz celog sveta, očigledno je da globalizacija ima potencijal za stvaranje štetnih posledica.

References:

- Ball, Michael S. and Gregory W. H. Smith (1992). *Analizing Visual Data*, Qualitative Research Methods Series, 24. London: Sage.
- Bandura, Albert, Dorteia Ross, and Sheila A. Ross (1963). „Imitation of Film-Mediated Aggressive Models," *Journnl of Abnormal and Social Psychology*, 66 (1). Banks, Marcus (2001). *Visual Methods in Social Rescarch*. London: Sage.
- Barthes, Roland (1969 [1977]). „The Death of the Author," u *Image Music Text*. London: Fontana Press.
- Bator, Paul M. (1982). „An Essay on the International Trade in Art," *Stanford Law Reviev*, 34 (2).
- Baudrillard, Jean (1970 [1998]). *The Consumer Society: Myths and Structurcs*. London: Sage.
- Baumann, Shyon (2001). „Intellectualization and Art World Development: Film in the United States," *American Sociological Review*, 66..
- Baumol, William. and William G. Bowen (1966). *Performing Arts: The Economic Dilemma*. New York: Twentieth Century
- Baxandall, Michael (1985). *Patterns of Intention: On the Historical Explanation of Pictures*. New Haven: Yale University Press.
- Bayton, Mavis (1998). *Frock Rock: Women Performing, Popular Music*. Oxford: Oxford University Press.
- Becker, Howard S. (1982). *Art Words*. Berkeley: University of California Press.
- Becker, Howard S. (1976). „Art Worlds and Social Types," *American Behavioral Scientist*, 19 (6).
- Becker, Hovvard S. (1974). „Art as Collective Action," *American Sociological Review*, 39 (6).
- Becker, Howard S. (1974). „Photography and Sociology," *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, 1 (1).
- Becker, Howard S. (1970). *Sociological Work: Method and Substance*. Chicago: Aldine.
- Becker, Howard S. (1951). „The Professional Dance Musician and his Audience," *American Journal of Sociology*, 57: Belting,
- Benjamin, Walter (1968). „Art in the Age of Mechanical Reproduction," u Hannah Arendt (ed.), *Illuminations*. New York:
- Bennett, Andy (2001). *Cultures of Popular Music*. Buckingham: Open University Press.
- Bennett, Andy (2000). *Popular Music and Youth Culture: Music, identity and Place*. London: Macmillan.
- Bennett, Andrew (1997). „'Going Down the Pub!': The Pub Rock Scene as a Resource for the Consumption of Popular Music," *Popular Music*, 16 (1).
- Bennett, David H. (1980). „Malangi: The Man Who Was Forgot- *Beyond: The Political Carcer of a Popular Hero*. London:

LUMEA ȘI IMAGINEA ÎN PORTRETUL SAREI DIN OPERA LUI JOHN FOWLES „LOGODNICA LOCOTENENTULUI FRANCEZ”

WORD AND IMAGE IN SARAH’S PORTRAIT FROM “THE FRENCH LIEUTENANT’S WOMAN” BY JOHN FOWLES

Marinela NICOARĂ
Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal”

Abstract

This article focuses on Fowles’s use of implied ekphrasis in constructing Sarah’s portrait and her relation to nature. Two scenes from the novel are analysed as alluding to Rossetti’s “Proserpine”, Burne-Jones’s “The Sleeping Beauty,” and to The Pre-Raphaelite gaze. The associations of Ernestina’s and Sarah’s portraits with visual works of art are interpreted as building on the tradition of men’s view of women as objects of art and implicitly, of desire. The analysis reveals Fowles’s ambivalence over the visual art of The Pre-Raphaelites, and the way he challenges the oppositions culture/nature and man/woman within the contest between the verbal and the visual.

Cuvinte cheie: *ekphrasis, vizual, natură, Pre-Rafaeliți, opoziție, verbal.*

Key words: *ekphrasis, visual, nature, Pre-Raphaelites, opposition, verbal.*

***

The numerous critical interpretations of Fowles’s protagonist of his famous novel “The French Lieutenant’s Woman” seem to prove that the questions the narrator asks himself-“Who is Sarah? Out of what shadows does she come?”- are meant not to be answered. One recurrent interest for critics has been Sarah’s potential for feminist interpretation. Deborah Byrd, for instance, discusses Sarah as “a positive role model” who “develops a feminine consciousness.” [1], while for Foster it might be fruitful “to understand Sarah herself as a text to be read.” [2] Aubrey writes that being an embodiment of mystery she is almost impossible to be understood in terms of labels. “To label Sarah is to confine her, just as to write a conventional novel is confining in a way that the narrator will not accept.” [3]

When Fowles published “The French Lieutenant’s Woman” in 1969, the feminists had already begun to consider the liberation of woman from nature. But Fowles builds on Sarah’s relation to nature and he describes the Undercliff as a perfect place for “self-liberation.” Sarah’s relation to nature may be inscribed in the traditional way in which women are viewed as being linked more to nature than to culture. However, the distortions and limitations of this cultural tradition involved in the novel could be interpreted as Fowles’s way of undermining it.

Entering the Undercliff and meeting Sarah there, Charles gradually moves away from the Victorian society. Out into the wild, Charles experiences a reality that makes the stable and rational order he believes he knows become questionable. After Charles’s first visit to the Undercliff when he discovers both nature and Sarah, the narrator comments that “the whole Victorian Age was lost.”[4] His growth to self-liberation is necessarily linked to nature and Sarah. Ross considers that this particular image of Sarah, which she sees as influenced by the narrator’s late 1960s perspective on women and nature, “has power and appeal.”[5] She claims that “Sarah is indeed Charles’s means to salvation, his link to the nonhuman world, the door to which he merely needs to be.”[6] She understands it not through the traditional role of the mediator for man to connect him to the natural

world from which he is exiled by his own link with culture, but through the wiser lesson of “the parity of existence” which is explained by Fowles as the priority of ecology over classification. [7]

In Sarah’s escapes in the Undercliff, Fowles shows her connection to the natural world through descriptive elements which make her appear fitting the place, being part of it. She has “a genius” to discover secluded wild places, and an uncanny talent for finding fossils in the area for Charles. In his first visit to the Undercliff he comes across Sarah lying asleep in the grass. She has chosen “the strangest position, a broad, sloping ledge of grass some five feet beneath the level of the plateau. But it was not a place many would have chosen because “its outer edge gave onto a sheer drop of some thirty or forty feet into an ugly tangle of brambles. A little beyond them the real cliff plunged down to the beach.”[8] Charles hesitates, he is about to withdraw but his curiosity draws him forward again.

Fowles describes the scene as a painting. Not only does he use painterly language but also changes the perspective by making Charles moving round to see the face of the sleeping woman better. Sarah is described as lying “in the complete abandonment of the sleep”, with her right arm bent in a childlike way, her coat fallen open over an indigo dress with a small white collar.”[9] The image becomes even more painterly with the “scattered handful of anemones” lying on the grass around her. The way she lies in the grass is sensed by Charles as “intensely tender, yet sexual,” reminding him of another girl in Paris sleeping one dawn in a bedroom. Examining her face, he discovers the girl in the grass is Sarah and everything about her physiognomy induces naturalness, matching the wild landscape: her hair has become loose half covering her cheek. It has red tints, a rich warmth, and without the indispensable gloss of feminine hair oil. Charles realizes that in her sleep her face is gentle and it has a “ghost of a smile.” “[T]ranced by this unexpected encounter” he is overcome by “an equally strange feeling-not sexual, but fraternal, perhaps paternal, a certainty of the innocence of this creature”[10]. Her image seems to be frozen in time as in a visual piece of art.

Sarah’s physical appearance as natural and matching the nature around is re-created when Charles meets her to hear the story of her lieutenant, Vargueness. She appears suddenly at the end of a dark tunnel of ivy through which he must pass to reach her. Later Charles notices again her loose, dark, sun-glistened hair and her light and sure walking. The place Sarah chooses for their conversation amazes Charles. It is a little dell, surrounded by thickets of brambles and dogwood “a kind of minute green amphitheatre “ where “someone had once heaved a great flat-topped block of flint against the tree’s stem making a rustic throne that commanded a magnificent view of the tree-tops below the sea beyond them”. The charm of the place is emphasized by the vivid colors of the flowers: “prime roses and violets, and the white stars of wild strawberry.”[11]

Her description in harmony with the surrounded natural landscapes alludes to the Pre-Raphaelite paintings in which women very often appear against a background of luxurious vegetation. Their influence is also obvious in Sarah’s physiognomy which was inspired by the paintings for which Elizabeth Siddal and Jane Morris were models. While in other ekphrastic descriptions Fowles both builds and undermines the representation of visual art, in these descriptions he seems to emphasize the pictorial aspects of the scenes alluding through his painterly language to this type of representation. He uses such a strategy to set the particular aspect of Sarah’s appearance in contrast to the fashion of the Victorian Age, as a new type of femininity in the Pre-Raphaelite paintings.

Discussing the opposition between Sarah and Ernestina, Ross observes the writer’s way to take Sarah’s part along with the wild nature. Her ability to find and spend time in wild places in the Undercliff, her seriousness, her physiognomy distinguish Sarah from Ernestina with her fashionable clothing, her frailty and pallor, her headaches, her triviality. [12] She claims that their opposition in relation to nature reflect the patriarchal tradition of linking women with nature and devaluing them. While Ernestina appears as the hothouse plant, Sarah- as Charles flippantly puts it in a conversation with Dr. Grogan- is “a specimen of local flora.” [13]

I consider the opposition between Sarah and Ernestina gets more strength through the way Fowles associates them with representations of visual arts. Ernestina's "small-chinned, oval delicate as a violet" face, with gray eyes which she casts down "as if she might faint" and her tilts at the corner of her eyelids and lips" "as the fragrance of the February violets" may be still seen, Fowles writes, "in the drawings of the great illustrators of the time in Phiz's work, in John Leech's." [14] Sarah's strong dark eyebrows, the "suppressed intensity of her eyes" matching the "suppressed sensuality of her mouth," her well modeled and completely feminine face" found inspiration in the Pre-Raphaelite paintings.

That Fowles was inspired by the 19th century painting is obvious not only in the physiognomy of Sarah but also in her attitudes and the natural scenes. She is always described in association with vivid and colourful, sensuous natural scenes and each time something new about her is revealed, as if inviting to search for "the shadows" from which she comes. Rossetti's "Proserpine" can be related with the scene in which Charles passes through the tunnel of ivy at the end of which he sees Sarah. In Rossetti's painting there is a branch of ivy close to Proserpine's head and part of the background is luminous, in contrast with her dark hair. In Fowles's scene Sarah is described at the end of the ivy tunnel with her dark figure and a luminous clearing behind. But in Fowles's description the two elements from Rossetti's painting are recreated in a more intensified way and the presence of a butterfly close to her figure adds energy to the scene. A feeling of magic is induced through the contrast between the dark figure and the luminous clearing. On his first visit to the Undercliff when Charles finds Sarah sleeping in the grass Fowles's "painting" of the scene alludes to Burne-Jones's "Sleeping Beauty." The young woman in Burne-Jones's painting has the right arm bent and her head is turned to the right as Sarah's in Fowles's description. The flowers in the painting have their correlative in the scattered handful of anemones lying in the grass.

Fowles's associations of Ernestina and Sarah with visual works of art could be interpreted along the tradition of the men's view of women as objects of art and, implicitly, of desire. A certain degree of voyeurism is obvious in Charles's way of examining Sarah while she lies asleep in the grass. Charles insists in his examination, moving around to see better, making comparisons. He stares down "tranced" by the view, and overcome by an ambiguous feeling. He comes even closer, "directly over her face." [15] This strategy has a double aim: it both helps the writer focus on some key details and include Charles's gaze into his "verbal painting," thus, alluding to the Pre-Raphaelite gaze. According to Sawhney the Pre-Raphaelites were "immensely fond of using asymmetrical gazes when depicting interactions between men and women, making them more complex than a first glance would suggest." [16] Fowles catches such a gaze with Charles who is looking at Sarah from the distance, then from a certain angle, and especially directly at her face, closer and closer. Being asleep Sarah has her eyes shut. Among the gazes Sawhney identifies in the Pre-Raphaelite paintings he observes that "men and women are looking in different directions, most often the man *gazing directly at a woman* who coyly has *her eyes turned down* or cast off in the distance." (my emphasis) [17]

Fowles uses the verbal and the visual in constructing Sarah's relation to nature as a contest in the field of the verbal, which reveals an ambivalence towards visual art. Since the contest between the verbal and the visual, as Heffernan claims, is powerfully gendered, "the expression of a duel between male and female gazes, the voice of male speech striving to control a female image, that is both alluring and threatening, of male narrative striving to overcome the fixating impact of beauty poised in space." [18], the ekphrastic strategy Fowles uses builds on the antagonisms culture/nature, man/woman, re-creating their patriarchal significance.

Conclusion

In Fowles's use of Rossetti's paintings as the origin of his verbal portrait of Sarah, we may recognize a typical attitude of many of the Victorian novelists. Discussing the 19th century literary artists' fascination with the visual arts Byerly writes that by alluding to works of art the novelists

established an imaginative space where the fictional world and the real world came together. [19] The way the Pre-Raphaelite art captivated and inspired literary artists was recreated in Fowles's reconfiguration of Rossetti's paintings into narrative images of intense emotions and significance. In this case, the subverting function of this intertextuality is suspended.

Bibliography

- [1]. Byrd, Deborah. "The Evolution and Emancipation of Sarah Woodruff: *The French Lieutenant's Woman* as a Feminist Novel". *International Journal of Women Studies* 7, no.4, September, 1984, p.306-321.
- [2]. Foster, Thomas C. *Understanding John Fowles*. South Carolina: South Carolina University Press, 1994, p.84
- [3]. Aubrey, James R. *John Fowles*. New York: Greenwood Press, 1991, p.107
- [4]. Fowles, John. *The French Lieutenant's Woman*. New York, Signet, 1970, p.63
- [5], [6], [7]. Ross, Susanne. "Water out of a Woodland Spring: Sarah Woodruff and Nature in *The French Lieutenant's Woman*" in Aubrey, James R.ed *John Fowles and Nature:Fourteen Perspectives on Landscapes*.Madison NJ:Fairleigh Dickinson University Press, 1999,p.186,189,240
- [8], [9], [10], [11] Fowles, John. *The French Lieutenant's Woman*. New York, Signet, 1970, p.70-71,166
- [12], [13] Ross, Susanne. "Water out of a Woodland Spring: Sarah Woodruff and Nature in *The French Lieutenant's Woman*" in Aubrey, James R.ed *John Fowles and Nature:Fourteen Perspectives on Landscapes*. Madison NJ:Fairleigh Dickinson University Press, 1999, p.187
- [14], [15] Fowles, John. *The French Lieutenant's Woman*. New York, Signet, 1970, p 25, 71
- [16], [17]. Sawhney, Paramir. "The Pre-Raphaelite Body" English/History of Art 151. www.victorianweb.org/painting/prb.sawhney.html
- [18]. Heffernan, J.A.W. *Museum of Words : The Poetics of Ekphrasis from Homer to Ashbury*. Chicago and London: the University of Chicago Press,1993, p.1
- [19]. Byerly, Alison. *The Arts of the Nineteenth Century Literature*. Cambridge: CUP, 1997, p.121

HAIKU ȘI LIMBA JAPONEZĂ

HAIKU AND THE JAPANESE LANGUAGE

Yoshihiko IKEGAMI

University of Tokyo, Showa Women's University

Abstract

Haiku, acknowledged to be the shortest literary form in the world, is closely related to certain specific characters of the Japanese language. The implications of this thesis is illustrated by referring to translations of haiku pieces.

Cuvinte cheie: *haiku, Japoneza, traducere*

Keywords: *haiku, Japanese, translation*

A word refers to a thing or referent - this is one of the standard formulae used in the discussion of meaning in Western writings on semantics. I remember I was at first bothered with the use of the phrase refer to (translated as *sasu* in Japanese) here. Why not express or represent (or *arawasu*, as we would say in Japanese) rather than refer to (*sasu*)?

It seems to me that my perplexity derived from the different ways in which language (or *kotoba* in Japanese) is traditionally conceived in the respective cultures. When a word is said to “refer to” something (as in English), the word is contrasted with the object to which it is applied. In terms of Japanese, the contrast here is between “*kotoba*” (word or language) and “*mono*” (thing). When a word is said to “(~wo) *arawasu*” (as in Japanese), the word is contrasted with the thought to be embodied as a word. The contrast here is between “*kotoba*” (“word” or “language”) and “*kokoro*” (“heart” or “mind”).

The two traditions with different conceptions of “*kotoba*” (or “language” or “word”) go together in so far as they agree in the recognition that “*kotoba*” does not completely serve the purposes it is intended for. In the tradition which contrasts “*kotoba*” with “*mono*”, “*kotoba*” is known not to be precise enough to refer in one-to-one correspondence to every relevant aspect of “*mono*”. In the traditions which contrasts “*kotoba*” with “*kokoro*”, “*kotoba*” is known not to be rich enough to embody all the relevant aspects of “*kokoro*”. At this point, however, the two begin to diverge. In the first tradition, “*kotoba*” is elaborated (or even a new “language” is artificially created) so that an ever better fit can be obtained between “*kotoba*” and “*mono*” (- a search for a “perfect language”, epitomized in the logical positivist attempt). In the second tradition, by contrast, the emphasis is shifted from “*kotoba*” to “*kokoro*” : if “*kokoro*” is right, then “*kotoba*” follows suit and should be right, too. Thus the whole orientation becomes more ethical than logical. The two traditions then lead to different conceptions of the linguistic text. In the first, it is expected that the text will be self-sufficient in its signifying function thus maximally autonomous vis-à-vis its context. In the second, it is taken for granted that the text represents at best a poor reproduction of “*kokoro*” (in this case, nearly equivalent the thought which the text-producer intends to encode) and that the hearer/reader should actively engage him or herself in interpretive activity so that he or she may go beyond the literal meaning of the given text toward what the text-producer really means.

It will not be difficult to imagine in what way the conflict between the two different traditions becomes manifest when a haiku piece in Japanese is translated in a language like English. Let's compare two English translations of the well-known piece by Basho, “*Furuike-ya / kawazu tobikomu / mizu no oto*”. On the one hand, one finds a translation which reads. “In to the calm old

lake / A frog with flying leap goes which goes plop! / The peaceful hush to break". One immediately notices that so much is explicitly encoded here that is only implied (and therefore, not linguistically encoded) in the original, the original does not say that the old pond is "calm"; it does not say anything about "the flying leap", the sound "plop", and the broken silence which ensues. All these aspects are only implied in the original - to be imaginatively constructed by the readers. The translation is semantically quite straightforward; the image it evokes is a very clear one. But the reader who knows the original will certainly miss the potential ambiguity functioning as source of poetic effect in the original and may blame the translation for committing the sin of the heresy of paraphrase. All this is the consequence of the translation being prepared in line with the conception of language compatible with the target language (i.e. English).

What happens if the translation is prepared in a way that agrees with the conception of language (i.e. Japanese)? An example of such a translation will be the following:

"An old pond / A frog jumps in / The sound of water". The reader who does not know the original will find the translation piece rather fragmentary, lacking the degree of cohesion customarily expected of a text.

A puzzled response like "So what?" can very well be expected to ensue here.

Hovering between the two contrasting conceptions of language, any translations of haiku is subjected to the state of "double-bind". Isn't there any way out? Of course, there is, consider the situation one is involved in when one is presented with poetic language (or for that matter, child language). In any culture, anyone engaged in interpreting a piece of poetic language (or child language) knows full well that he or she must go beyond the mere sum of the strictly literal meanings of the words he or she actually reads or hears and looks for what is really meant (i.e. "kokoro") by the encoder. But notice that Japanese is a sort of language which to a great degree expects such active response of the reader or the hearer already at the level of daily language.

It will readily be understood that the essence of haiku lies in the artistic sublimation of the same linguistic function characterizing the Japanese language in its daily use. It is an artistic genre whose function presupposes the maximal engagement or participation on the part of the reader. A fair recognition of this point will certainly help to eliminate the undue, superficial misunderstanding-understanding about haiku, on the one hand, and will suggest the right way to proceed when the speaker of a language other than Japanese tries to explore the possibility of haiku-like linguistic creativity in his or her own language.

**ASPECTE PRIVIND PROBLEMA INTERPRETĂRII ȘI TRADUCERII
ȘTAMPILELOR MILITARE
(STUDIU DE CAZ: BOLOGA – RESCULUM, DACIA POROLISSENSIS)**

**ASPECTS REGARDING THE PROBLEM OF INTERPRETATION AND
TRANSLATION OF MILITARY STAMPS
(CASE STUDY: BOLOGA – RESCULUM, DACIA POROLISSENSIS)**

Ioan Marius GREC

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

marius_grec@yahoo.com

Abstract:

*It seems that in the Antiquity the name of this Roman camp and of the nearby civil settlement was Resculum. However, this localization generated several disputes, pros and cons opinions that were not resolved even today. The military troops attested here by the stamped tegular material are: **cohors I Ulpia Brittonum milliaria, cohors II Hispanorum Scutata Cyrenaica equitata, and cohors I Aelia Gaesatorum milliaria.***

*Having as a reference point the definitions **TYPE-VARIANTS (THE TYPE** is made up of a certain number of letters and the way of abbreviating the name of the military unit. The type is considered as the ideal form, representing – basically – the abbreviation used to designate the name of a certain military unit. **THE VARIANTS** are considered the modifications occurred into the dimension, character, order and the shape of letters, the number of reversed letters); to all these we added the variety of the encadrement, considering the stamps as a whole: letters + encadrement. Practically, when are we talking about concrete stamps, we are referring about variants of stamps; in this context is particularly important the translation, the correct decoding of the shortened text.*

Cuvinte cheie: *Dacia Porolissensis, ștampile militare, tipuri, variante, modalitate de citire, castru, cohortă.*

Key words: *Dacia Porolissensis, military stamps, types, variants, way of reading, Roman camp, cohort.*

Problema granițelor provinciei Dacia a stat mereu în atenția istoricilor români, fiind studiată în paralel cu mișcările de trupe constatate la nivelul Imperiului Roman și al Daciei întregi. Problematika granițelor Daciei Porolissensis, **vârful de lance** al apărării Daciei, a fost însă o chestiune care doar în ultimii ani a început să fie mai bine cunoscută, o dată cu avansarea cercetărilor arheologice asupra celor mai importante garnizoane militare din provincie.¹

Se poate imagina o linie a apărării Daciei Porolissensis începând cu Bologa (pe Crișul Repede), continuând cu o serie de castre aflate la poalele munților Meseș: Buciumi, Românași, Romita, Porolissum (complexul fortificat de aici era completat cu o linie înaintată de turnuri de pază pe întreg sectorul de vest al graniței provinciale). De la Tihău, apărarea se realiza pe Someș cu castrele de la Cășeu, Ilișua, Orheiul Bistriței, până la Brâncovenești (pe Mureș) (care aparține, după unele opinii, Daciei Superior). În interior se aflau câteva castre importante: Gilău, Gherla, Sutoru (Zutor). Ne oprim, în acest *studiu de caz* la situația de la: **Bologa (Resculum - comuna Poieni, județul Cluj).**

În antichitate numele castrului și al așezării civile din apropiere se pare că a fost Resculum. Această localizare a trezit însă numeroase dispute, păreri pro și contra, care nici astăzi nu au dus la o convergență în opinii.² Săpăturile arheologice au distins trei faze mari de construcție ale castrului:

- a. Castru mic cu incintă din val de pământ;³
- b. Castru mare cu incintă din val de pământ;⁴
- c. Castru cu incintă din zid de piatră.⁵

Unitățile militare care sunt atestate prin material tegular ștampilat, sunt:

- cohors I Ulpia Brittonum milliaria;
- cohors II Hispanorum Scutata Cyrenaica equitata;
- cohors I Aelia Gaesatorum milliaria.

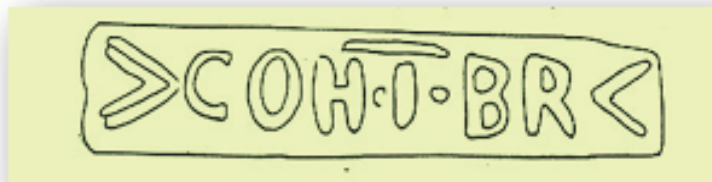
*Cohors I Ulpia Brittonum milliaria*⁶

Unitatea a staționat inițial în Pannonia, după care participă la războaiele cu dacii. Pentru perioada 106 - 117 este atestată la Bologa, unde ridică castrul mic de pământ (faza a). Ștampilele unității (Fig. 1) au fost descoperite în condiții care asigură datarea în intervalul mai sus menționat. Avem de-a face cu o singură variantă, cu literele în relief (2 cm), încadrate într-un chenar simplu, dreptunghiular, adâncit (14,2 cm x 5,2 cm). Textul: COH(ors) I BRITTON(um).

FIG. 1. (după, N. Gudea, în SCIVA, 28, 1, 1977, p. 129)

O dată cu formarea provinciei Dacia Porolissensis, în condițiile în care la Bologa este adusă *cohors II Hispanorum Scutata Cyrenaica equitata*, unitatea de brittoni este mutată la Porolissum, unde este atestată și prin ștampile militare, dar de un alt tip.⁷ (Fig. 2)

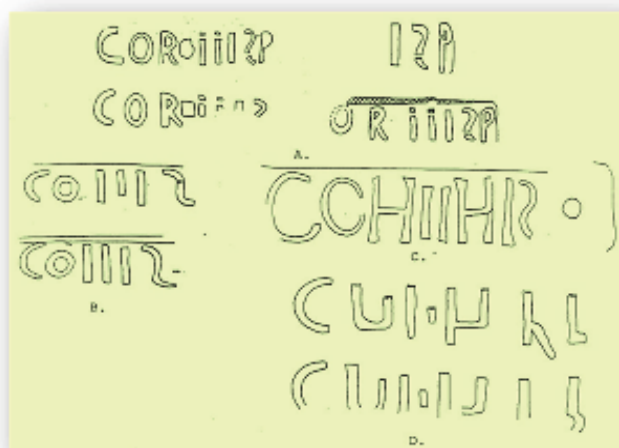

FIG.2. (după, N. Gudea, Pomet, p. 100)

După formarea noii provincii, o a doua unitate adusă la Bologa va fi *cohors I Aelia Gaesatorum milliaria*. Amândouă unitățile militare sunt atestate aici printr-un bogat material arheologic,⁸ iar în cadrul acestuia, un loc important este deținut de materialul tegular ștampilat (cărămizi, țigle...)⁹

Cea mai mare parte a ștampilelor celor două unități militare, sunt realizate cu litere adâncite, în cartuș simplu sau litere libere (fără cartuș). Rareori, în cazul cohorței II Hispanorum, întâlnim și litere în relief. Ștampilele tegulare ale celor două unități militare nu apar în nici un alt castru din Dacia.¹⁰ Această situație ne face să fim siguri că fazele b și c ale castrului au fost construite, întreținute și refăcute de cele două unități militare menționate, care și-au avut aici sediul central până la părăsirea provinciei Dacia.

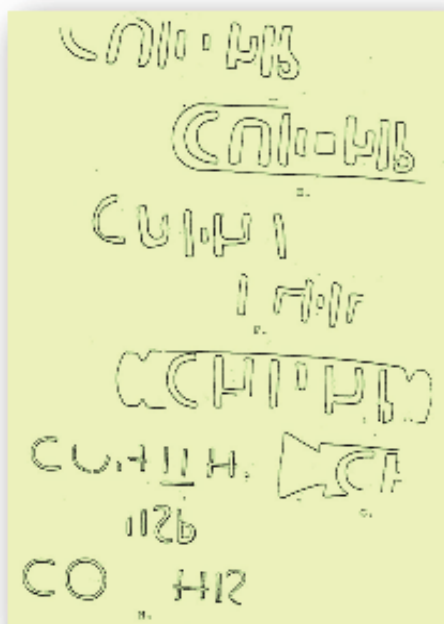

FIG. 3. (după, N. Gudea, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 428-431, tipurile A-D)

Ștampilele *cohortei II Hispanorum* de la Bologa, au fost catalogate în opt tipuri (notate de la A – H) și în mai multe variante (notate cu cifre arabe):¹¹

A. CO(ho)R(s) II (H)ISP(anorum), cu variante; B. CO(hors) II (H)IS(panorum), cu variante; C. COH(ors) II HIS(panorum), cu variante; D. C(o)H(ors) II HI(s)P(anorum), cu variante;

FIG. 4. (după, N. Gudea, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 428-431, tipurile E-H)

E. C(o)H(ors) II HI(s)P(anorum), cu variante; F. C(o)H(ors) II HI(spanorum), cu variante; G. C(o)H(ors) II H(is)P(anorum), cu variante; H. COH(ors) II HISP(anorum), cu variante (Fig. 3 - 4.).

Având ca punct de referință definițiile **TIP-VARIANTE** (**TIPUL** este format dintr-un anumit număr de litere și mod de abreviere a numelui unității militare. Tipul îl considerăm a fi forma ideală, reprezentând în esență prescurtarea folosită pentru a desemna numele unității militare respective. **VARIANTELE** le-am considerat modificările survenite în dimensiunile literelor, caracterul lor, ordinea lor, forma lor, numărul literelor inversate; la toate acestea am mai adăugat și varietatea ancadramentului, considerând ștampilele un tot unitar: litere+ ancadrament. Practic, atunci când discutăm de ștampile concrete, ne referim în fapt la variante de ștampile – aceasta este

accepțiunea utilizată pe tot parcursul volumului) enunțate, avem de făcut următoarea observație: tipurile D și E sunt identice, fiind de fapt variantele unui singur tip.

Într-una din lucrările consacrate castrului de la Bologna, ștampilele unității de hispani sunt împărțite în opt tipuri, cu mai multe variante (în funcție de tip); se reia în fapt vechea împărțire pe tipuri și variante, dar cu o citire oarecum schimbată:¹²

- A. COR II SP, cu trei variante;
- B. COR II IS, cu o variantă;
- C. CO II IS, cu o variantă;
- D. COH II HIS, cu o variantă;
- E. COH II HISP, cu mai multe variante;
- F. CU II HIS, cu mai multe variante;
- G. CH II HIS, cu mai multe variante;
- H. CH II HS, cu mai multe variante (Fig. 5, A - H).

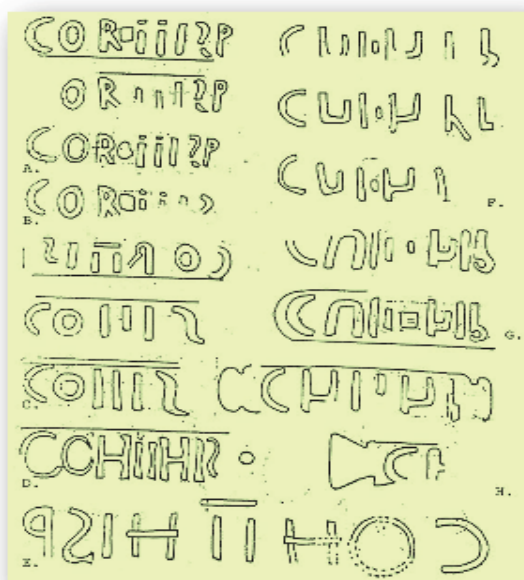
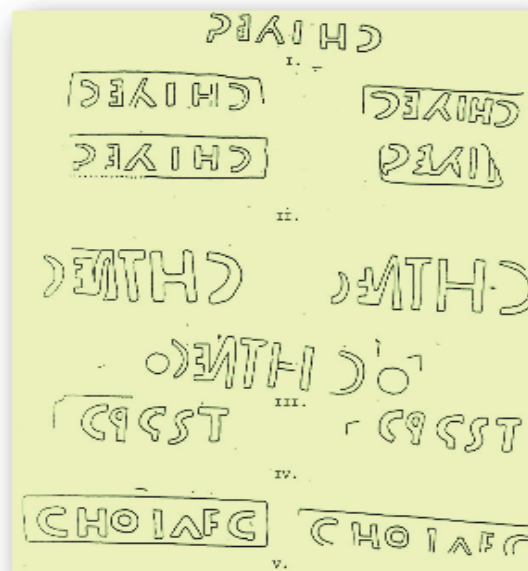

FIG. 5. (după, N. Gudea, *Bologna*, p. 83, A-H)

Și în această modalitate de citire a ștampilelor (cu care noi nu suntem de acord, optând pentru prima variantă - pentru clarificare este bine să se studieze cu atenție desenele) observăm că tipurile F și G alcătuiesc în realitate variante ale aceluiași tip.

În cazul celei de-a doua unități de la Bologna, *cohors I Aelia Gaesatorum*, ștampilele militare au fost catalogate în cinci tipuri, numerotate de la I – V, variantele fiind notate prin cifre arabe:¹³

- I. C(o)H(ors) I AE(lia) G(aesatorum);
- II. C(o)H(ors) I AE(lia) G(aesatorum);
- III. C(o)H(ors) I AE(lia) G(aesatorum);
- IV. C(ohors) P(rima) G(ae)S(a)T(orum);
- V. C(o) HO(rs) I AE(lia) G(aesatorum) (Fig. 6, I – V).

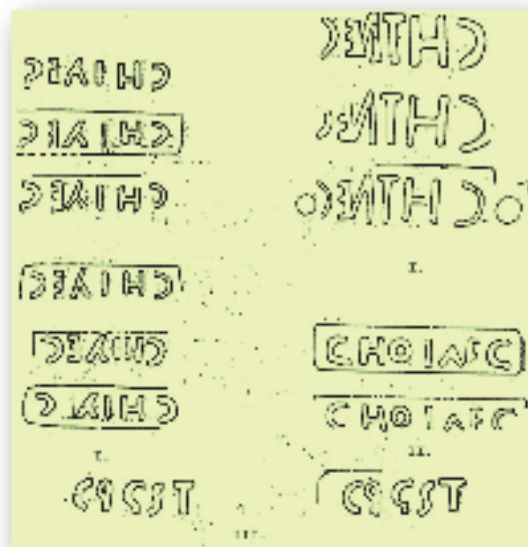

FIG. 6. (după, N. Gudea, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 432-435, I-V.)

Facem observația - ca și în cazul precedentei unități militare - că tipurile I, II și III sunt în fapt variante ale aceluiași tip; în cazul tipului IV este interesant de remarcat că numărul de ordine al unității este redat printr-o literă P(rima). Astfel, pentru această unitate militară, putem constata existența a trei (3) tipuri de ștampile și nu cinci (5), cum s-a publicat inițial.

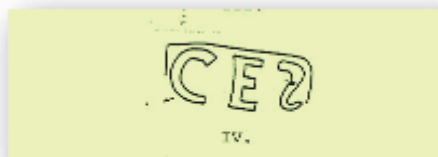
Ultima încercare de realizare a unei tipologii pentru ștampilele unității mai sus menționate¹⁴ stabilește patru tipuri, cu mai multe variante:

- I. CH I AEG, cu mai multe variante, fie cu text liber, fie cu text în cartuș;
- II. CHO I AEG, cu patru variante cu text liber sau în cartuș;
- III. C P GST, cu variante cu text liber sau în cartuș dreptunghiular ; (Fig. 7, I-II-III)

FIG. 7. (după, N. Gudea, *Bologa*, p. 84 – I, II, III.)

IV. C E S, G(a)ES(ati), variante cu text liber sau în cartuș dreptunghiular (Fig. 8, IV).

FIG. 8. (după, N. Gudea, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 430 – IV.)

În ceea ce privește tipul IV, introdus în tipologie, menționăm că există opinii care exprimă părerea că ar putea fi vorba de o ștampilă civilă. Părerea noastră este însă următoarea: unitatea creată de Hadrian, printr-o recrutare masivă de mercenari din provincia Raetia, a fost adusă în Dacia Porolissensis - se pare - în intervalul 125\126 – 133; denumirea unității conservă numele tribului de unde s-a făcut recrutarea inițială (“gaesati” – trib germanic). Cohorta este inclusă în rândul auxiliilor de proveniență celtică (mai degrabă celto-germană).¹⁵ Există indicii care duc la presupunerea că auxiliile de proveniență celtică (sau celto-germană), staționate în Dacia Porolissensis, își completeau efectivele, pe la mijlocul secolului al II-lea și prin recrutări din patria lor de obârșie (chiar dacă se admite - în general - că populația din *vici militari* constituie baza pentru completarea efectivelor din castru).¹⁶

Acesta este motivul care ne face să credem că tipul IV din tipologia anterioară merită o atenție deosebită. Nu considerăm că este vorba de o ștampilă civilă, este vorba de un tip născut în lumea militară, care poate fi pus în legătură cu momentul recrutării de noi mercenari, aduși din provincia Raetia; sunt evocate locurile natale, tribul de unde provin recruții unității. În acest fel, credem că tipul de ștampilă în discuție ne poate oferi și date de ordin cronologic. Instrumentul folosit pentru ștampilare (“signacula”), a fost executat în pozitiv și o dată cu imprimarea ștampilei în pasta moale, litera S apare răsturnată. De altfel, lucrătorii din officinele militare în care se confecționa materialul tegular, realizau frecvent aparatele de ștampilat în pozitiv și nu în negativ, cum ar fi fost firesc; era mai ușor și totodată mai comod.

Concluzie:

Calitatea îndoielnică a multora dintre litere și cifre, așa cum apar ele pe ștampile, ne conduc la ideea că nu toți militarii din ateliere erau foarte buni cunoscători de carte. În cazul ștampilelor celor două unități militare care au staționat la Bologa, *cohors II Hispanorum* și *cohors I Aelia Gaesatorum*, se poate constata foarte clar că marea majoritate a ștampilelor sunt dextrograde, matricea fiind executată în pozitiv.

Cu excepția ștampilelor CES (tipul IV), celelalte tipuri de ștampile nu oferă posibilități de datare, cel puțin la nivelul cercetărilor de până acum.

Traducerea și interpretarea ștampilelor tegulare, este o problemă deseori dificil de rezolvat, din mai multe motive; între acestea cea mai importantă fiind prescurtarea la care s-a recurs într-o anumită zonă geografică, motivele reale fiind astăzi greu de determinat. Am prezentat aici un exemplu din Dacia Porolissensis, Bologa (Resculun).

Bibliografie:

1. Pentru apărarea Daciei Porolissensis, a se vedea câteva dintre lucrările fundamentale: M. Macrea, în *Dacia NS*, XI, 1967, p. 121-141; *Idem*, *Viața în Dacia Romană*, București, 1969, p. 176-250; C. C. Petolescu, *Scurtă istorie a Daciei Romane*, București, 1995, p. 54-138; M. Bărbulescu, *Din istoria militară a Daciei romane. Legiunea V Macedonica și castrul de la Potaissa*, Cluj-Napoca, 1987; N. Gudea, *Porolissum – studio monographic*, în *Acta MP*, XIII, 1989; *Idem*, *Porolissum – un complex daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman. Vama romană – monografie arheologică*, Cluj-Napoca, 1996; M. Grec, *O istorie a Daciei Porolissensis*, Arad, 2000.

2. Pe scurt, această dispută la N. Gudea, în *Castrul roman de la Bologa-Resculum (Bologa)*, Zalău, 1997, p. 8-9.
3. *Ibidem*, p. 17-21.
4. *Ibidem*, p. 21-30.
5. *Ibidem*, p. 31-43.
6. *Idem*, în *SCIVA*, 28, 1, 1977, p. 129-130; *Idem*, *Bologa*, p. 18-21, 81, fig. 13.
7. A se vedea situația de la Porolissum, în M. Grec, *O istorie a Daciei Porolissensis*, Arad, 2000, p. 75-88.
8. K. Cichorius, în *RE*, IV, 1900, col. 286; M. Macrea, în *ACMIT*, IV, 1932-1938, p. 123-125, 197-233; C. Daicoviciu, D. Protase, în *Acta MN*, I, 1964, p. 169; N. Gudea, în *Apulum*, X, 1972, p. 121-150; *Idem*, în *Bologa*, p. 20-21.
9. *CIL III*, 8075; M. Macrea, în *ACMIT*, p. 224-226; N. Gudea, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 419-435; *Idem*, în *SCIVA*, 27, 1, 1976, p. 518-519; *Ibidem*, 28, 1, 1977, p. 129-130; *Idem*, *Bologa*, p. 83-84; *Idem*, *Der Dakische Limes*, în *Jahrbuch Des Romisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz*, 44, Jahrgang, 1997 (*Limes*), p. 39.
10. N. Gudea, *Limes*, p. 39.
11. *Idem*, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 419-420, 428-431.
12. *Idem*, *Bologa*, p. 25.
13. *Idem*, în *Acta MN*, IX, 1972, p. 420-421, 432-435.
14. *Idem*, *Bologa*, p. 26.
15. A. Husar, în M. Bărbulescu (coordonator), *Civilizația romană în Dacia*, Cluj-Napoca, 1997, p. 60.
16. *Ibidem*, p. 61.

PROVOCAREA TRADUCERII UNEI IDENTITĂȚI: EXEMPLUL LITERATURII DIN QUEBEC

LE DÉFI DE TRADUIRE UNE IDENTITÉ : L'EXEMPLE DE LA LITTÉRATURE QUÉBÉCOISE

THE CHALLENGE OF TRANSLATING AN IDENTITY: THE QUEBECOIS LITERATURE

Liliana VOICULESCU
Universitatea din Pitești
lilgoilan@yahoo.com

Abstract

Before beginning to translate a literary work, the translator has to understand the exact meaning of the text and the intention of the enunciator and he/she has to share with the author the entire communication situation in order to take this role in the translation operation where he must rephrase the message for the addressees belonging to a different linguistic community than that including the first addressee. Our article aims at emphasizing the difficulty to pass in the target text the identity connotations suggested by certain words in the source text. We have chosen as example the quebecois literature and one of its major themes: the affirmation of identity.

Key words: *identity, intercultural, translation, transcoding, Québécois*

Mots-clés: *identité, interculturel, traduction, transcodage, Québécois*

« - Sunteți Canadian ?

- Nu, nu sunt Canadian ! Sunt QUEBECHEZ ! ! !

Pentru că eram sătul să repet mereu același lucru, am șuiert printre dinți, destul de tare pentru a fi auzit: “Quebechez, tabernacul!” » [1]

Voilà une traduction - presque littérale - d'un fragment qui fait partie du roman *Les Yeux bleus de Mistassini*, paru en 2002 aux Éditions Leméac/Actes Sud, roman qui appartient à l'écrivain québécois Jacques Poulin [2]. Le texte original est le suivant :

« - Vous êtes Canadien ?

- Pas Canadien ! QUÉBÉCOIS ! ! !

Comme j'en avais plein le dos de répéter la même chose, je murmurai entre mes dents, mais assez fort pour être entendu : “Québécois, tabarnak!” » [3]

Quel est le message que cette traduction renvoie au lecteur roumain ? Est-ce qu'elle réussit à transmettre la forte connotation identitaire voulue par l'auteur québécois ? Ou il sera peut-être plus sage de nous demander si elle est suffisamment compréhensible pour le public roumain ?

Même si elle est faite par le choix des équivalents directs, étant parfaitement possible et correcte du point de vue strictement linguistique, du point de vue discursif elle peut paraître inadéquate. Les mots les plus surprenants dans ces quelques lignes sont sans doute « quebechez » et « tabernacul » [4]. Le premier est un mot très peu utilisé et presque inconnu dans la langue roumaine. Seuls quelques spécialistes en études canadiennes qui ont approfondi minutieusement le contexte identitaire du Canada sont habitués à ce mot et comprennent exactement son sens. Quant au deuxième terme - *tabernacul* -, il est familier surtout à ceux qui connaissent bien le domaine religieux. Ces personnes pourraient, à juste titre d'ailleurs, être choquées et confuses de cet emploi

comme interjection, sans réussir à pénétrer d'un premier coup la connotation négative qui lui est rattachée.

Or, le texte d'arrivée dans son ensemble sera jugé par rapport au texte de départ. Les mêmes principes de cohérence doivent y présider et les principes d'organisation textuelle (thème, articulation logique, redondance stylistique) seront articulés sur l'arrière-plan cognitif de référence pour le récepteur dans la langue cible. La correspondance d'écriture, la correspondance d'expressivité et la correspondance de code témoignent de l'aspect translinguistique et transtextuel, ou autrement dit, de la traduisibilité. Le texte est, par conséquent, porteur des traces de l'univers de connaissances, d'attitudes et de motivations, réelles ou imaginées, des deux protagonistes ainsi que des conditions spécifiques de réalisation des processus de production/compréhension [5]. Comprendre en langue source le sens exact et le *vouloir dire* de l'émetteur et faire comprendre en langue cible constituent donc les compétences essentiels du traducteur. Il n'a pas seulement l'obligation de rendre intelligible le message du texte, il doit aussi rendre compréhensibles les problèmes qui y sont abordés. Cette capacité de comprendre un discours et d'en donner l'équivalent intelligible relève de la langue, de la parole, du référent, du texte, du contexte et du traducteur. La traduction doit faire ses lecteurs s'identifier à l'époque et à l'environnement culturel du texte de départ, en rendant ces derniers accessibles pour le lecteur de la langue et de la culture d'arrivée [6].

Le processus de transcodage que toute traduction suppose comporte deux étapes [7]:

1) la compréhension exacte, par recours au contexte linguistique et situationnel, des mots et surtout des syntagmes et des phrases qui ont une valeur sémantique et/ou une tonalité particulières dans la langue source ou langue de départ = *décodage*;

2) l'utilisation des procédés techniques les plus adéquats, afin d'assurer le transfert dans le texte d'arrivée de toutes les valeurs sémantiques et stylistiques du texte de départ, tout en respectant l'esprit de la langue cible ou langue d'arrivée = *encodage*.

La traduction suppose l'approche du texte par étapes, par le biais du sens d'ensemble, ce qui impose son interprétation, et, implicitement, sa déverbalisation - opération qui permet le passage à la réexpression / reconstruction du texte dans une autre langue, la seule opération qui permet effectivement de passer au-delà des signes linguistiques pour en saisir le sens cognitif et affectif [8].

Le traducteur a donc le double statut d'énonciataire et d'énonciateur, car, au cours des deux étapes de la traduction, il change d'interlocuteur. Dans un premier temps, son interlocuteur est la source énonciative, l'énonciateur premier, l'auteur du texte, qui est remplacé ensuite par le destinataire du message qu'il reconstruira dans un autre texte par l'opération de traduction. Le traducteur, en tant que récepteur, n'est pas le destinataire type qui a la liberté d'une lecture strictement personnelle, adaptée exclusivement à son univers d'attente. Il doit être un observateur objectif, il doit comprendre le texte de la perspective de l'énonciateur et partager avec lui l'ensemble de la situation de communication afin d'assumer ce même rôle dans l'opération de traduction où il doit reformuler le message pour les destinataires appartenant à une communauté linguistique autre que celle à laquelle appartenait le premier destinataire.

Le message transmis par Jacques Poulin dans notre texte est l'affirmation de l'identité québécoise qui se différencie nettement de l'identité canadienne et, nous verrons en ce qui suit, qui se différencie aussi de l'identité canadienne-française attribuée aux francophones du Canada. La question de l'identité est au cœur même de la société québécoise d'aujourd'hui. Le sentiment national, né de la survivance et de la conservation de l'héritage, s'est avivé par la présence de *l'autre* - l'Anglo-Saxon - pour se transformer dans une représentation d'une nation comme entité objective, basée surtout sur une conception culturelle.

Cette société dont la genèse repose, comme le soutenait Fernand Dumont [9], sur une longue résistance aux menaces extérieures, s'est condamnée par cela même à la marginalité. Des traits durables de mentalité, telles une difficulté à affronter les autres cultures, un penchant à leur faire des emprunts avec un enthousiasme naïf ou à s'en méfier, en ont résulté. Trouvant dans la langue française une puissante et peut-être, la seule référence collective, et surtout l'outil et le symbole

d'une culture créatrice, cette société est parvenue peu à peu à une mémoire et à des projets qui lui conféraient l'identité tellement recherchée.

Cette identité s'est dessinée d'abord comme une identité canadienne-française dans laquelle se reconnaissaient les francophones du Canada et les Canadiens français de la diaspora. Mais le contexte institutionnel différent a contribué à l'assimilation d'une large fraction de la population francophone à la majorité de langue anglaise. Ainsi c'est au Québec seulement que le fait français s'est affirmé avec le plus de dynamisme, créant ainsi un clivage prononcé entre Québécois francophones, vivant en français dans un coin de pays à visage de plus en plus français, et Canadiens français bilingues hors Québec, vivant de moins en moins dans des communautés isolées mais plutôt dans un environnement dominé par l'anglais. Ainsi on parle de moins en moins d'une identité canadienne-française relativement homogène et de plus en plus des identités régionales francophones: Québécois, Acadiens, Franco-Ontariens, etc.

Toutefois, les Québécois refusent nettement de définir leur identité comme une identité ethnique parmi d'autres au Canada. Leur identité en tant que Québécois est pour eux une identité nationale, identité qui s'appuie sur la langue française qui est d'ailleurs fortement promue dans les institutions, dans l'économie et dans les moyens de communications, jusqu'à en faire la seule langue officielle.

L'identité québécoise se différencie de l'identité canadienne-française. Celle-ci - l'identité canadienne-française - s'appuie sur des liens de descendance, de filiation ou de consanguinité. Elle ne se restreint pas à un territoire, car elle prend place dans tout le Canada. Cette identité canadienne-française est de moins en moins reconnue par le Canada anglais comme une identité nationale. L'idée que le Canada est un pays issu de deux peuples fondateurs, l'un d'origine française et l'autre d'origine britannique, est presque abandonnée au Canada anglais. Une conception nouvelle du Canada s'est peu à peu imposée, le définissant comme une société multiethnique et multiculturelle.

L'identité québécoise privilégie plutôt l'appartenance à une société restreinte aux frontières du Québec. Elle assimile au noyau de souche francophone les nouveaux arrivants d'origine ethnique diverse. Pour les Québécois, la langue est plutôt le moyen qui permet l'intégration des personnes de diverses origines à un même ensemble. En tant que langue officielle, le français marque alors l'appartenance à une société civile donnée et entend être le point de rassemblement des individus vivant dans cette dernière. Le français joue ici un rôle analogue à l'anglais dans le creuset américain: la langue n'est pas seulement un moyen de marquer l'appartenance à un groupe ethnique précis; elle est aussi le moyen de marquer l'appartenance à une société globale [10].

Ainsi l'identité canadienne-française qui s'est définie le plus souvent comme minoritaire, se différencie nettement l'identité québécoise moderne par le fait que celle-ci se définit comme majoritaire et parce qu'elle prétend intégrer les nouveaux arrivants en imprégnant sa marque sur l'économie, la culture et les communications.

Mais ce « nous » qui s'affirme en français ne peut pas se détacher de son histoire. La société québécoise, ayant été conquise et colonisée, appartient quand même au Canada. Elle doit faire face à une double appartenance: la dépendance du Canadien français, d'un côté, et l'indépendance du Québécois, de l'autre côté.

Isolés dans une Amérique où on parle une langue différente de la leur, destinés à y définir activement leur participation, les Québécois sont aussi des nord-américains qui parlent français. L'affirmation de l'identité canadienne devient ainsi un autre enjeu, car pour eux, il est essentiel de faire reconnaître leur différence par rapport aux Américains, dans le sens des habitants des États-Unis. La distinction nette entre l'Amérique, entendue comme identité et littérature américaine, et les États-Unis est aussi importante que la distinction nette entre le Québec et la France. Car, comme disait l'Auteur, l'un des personnages du roman *Les Grandes Marées* [11], surnommé d'après sa profession, les Français commettent couramment l'erreur de considérer les Québécois comme des Français d'Amérique. Quant à eux, les Québécois ne se perçoivent pas comme des Français et ils considèrent qu'ils ont rompu depuis longtemps les liens organiques avec la France. Ils se voient

plutôt comme des francophones d'Amérique du Nord ou des Nord-Américains d'expression française, comme une nation originale, une entité spécifique et distincte de la francophonie internationale.

Une variable importante de l'identité, dans le cas du Québec, a été la religion. Jusqu'à la Révolution tranquille des années '60, l'Église catholique a joui d'une influence considérable dans la société québécoise et la paroisse territoriale était le pôle de référence privilégié du microsocial. Ensuite elle s'est affaiblie comme pôle d'identification, l'effondrement de l'hégémonie sociale de l'Église amenant une indifférence envers celle-ci. Le délaissement de l'identification à la paroisse s'est réalisé de pair avec le ralliement à un nouveau référent territorial : le Québec. Pour les générations scolarisées après 1960 dans des écoles régionales et non plus paroissiales, c'est le territoire physique du Québec qui est devenu leur référent principal [12].

Véritables témoignages de l'héritage religieux du Québec, les sacres (synonyme du mot « juron » au Québec) sont pour la plupart tirés de termes ayant trait à la religion catholique. Ils constituent un exutoire vis-à-vis du contrôle exercé jadis dans toutes les sphères de la société québécoise par l'élite ecclésiastique de l'époque et font partie intégrante du vocabulaire joual québécois. « Tabarnak », qui provient de tabernacle, aussi écrit « tabarnac », est l'un des sacres les plus communs et il est utilisé comme interjection pour surligner la colère, la frustration et la stupéfaction. Ce sont exactement les sentiments que le personnage de Poulin exprime par « Québécois, tabarnak! ». De plus, ce québécisme est mis juste à côté du mot « Québécois », pour éliminer toute équivoque quant à l'affirmation identitaire.

Conclusions

La traduction, soit-elle orientée vers le texte-source (ou de départ) ou vers le texte (ou le public) cible (ou d'arrivée), doit rester fidèle au sens ou au vouloir dire de l'auteur et produire l'effet visé par l'original. Est-ce que « Quebechez, tabernacul! » rend l'effet voulu par l'écrivain québécois ? La réponse négative à cette question est la preuve indubitable des pertes [13] qui interviennent dans tout processus de traduction. C'est l'une des situations qui soulignent une fois de plus le fait que la traduction est un phénomène interculturel qui ne dépend pas exclusivement du contexte linguistique, mais aussi de la compétence extralinguistique et de l'information encyclopédique du lecteur.

Obligé de tenir compte du contenu mis à la disposition par la définition d'un mot dans le dictionnaire et de l'information générale, le traducteur doit choisir l'acception ou le sens le plus probable, normal et relevant dans le contexte spécifique à chaque œuvre. Il emploiera la variante qui correspond le mieux à la perception globale ou de détail qu'il a du message, en essayant de récupérer les pertes par des notes en bas de page ou par des préfaces qui expliquent les enjeux interculturels aux lecteurs qui sont moins familiarisés avec le contexte en question.

La traduction ne signifie pas dire la même chose, mais dire *presque* la même chose [14] et, lors de ce processus, le traducteur soumet sa propre langue à des expériences nouvelles, l'enrichit, l'assouplit et y fait entrer des choses, des pensées ou des façons de penser nouvelles pour le lecteur cible qui veut ainsi découvrir et comprendre des univers culturels étrangers.

Notes et références bibliographiques

1. La traduction de ce fragment nous appartient.
2. Jacques Poulin, né en 1937, est un classique de la littérature québécoise. Ses onze romans racontent les gens, les époques et les paysages de la culture nord-américaine. Ils jettent un regard sur la société québécoise centrée autour du Vieux Québec et du fleuve Saint Laurent, mettent en question les normes sociales et abordent les grandes questions du siècle : la quête de l'identité, la révolution féministe et l'égalité entre les sexes, la révolution nationaliste, les revendications amérindiennes, la déshumanisation du travail par la robotisation, l'éthique médicale. Son œuvre fait aussi le point sur les faits et les problèmes sociaux de la société actuelle : le métissage de la société,

l'effet nocif des toxicomanies, l'alcoolisme, la rupture de la famille, les orphelins, les sans-abri, le chômage, les maladies incurables, la violence domestique, les fugues des adolescents, l'insécurité et les agressions dans les rues, la prostitution, l'abus des adultes sur les enfants et sur les adolescents, le suicide, etc.

3. Poulin, J., *Les Yeux bleus de Mistassini*, Éditions Leméac/Actes Sud, 2002, p. 131.

4. Le Dictionnaire explicatif de la langue roumaine, (Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic 1996) donne l'explication suivante pour le mot « tabernacul »: **1.** Cort portatif, susținut de coloane din lemn aurit, care servea ca sanctuar la vechii evrei. **2.** Dulăpior sau cutie de argint (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul sau alte obiecte de cult.

5. Viehweger, D., « Savoir illocutoire et interprétation des textes », in *Le discours. Représentations et Interprétations*, Presses Universitaires de Nancy, 1993, p. 42.

6. Eco, U., *A spune cam același lucru. Experiențe de traducere*, Polirom, Iași, 2008, p. 172.

7. Pârvan, G., *Traductions dirigées*, Editura Pygmalion, Pitești, 1997, p. 7.

8. Lederer, M., *La traduction aujourd'hui*, Hachette, Paris, 1994, p. 116.

9. *Genèse de la société québécoise* Boréal, Montréal, 1996, p. 332.

10. Langlois S., Baillargeon J.-P., Caldwell G., Fréchet G., Gauthier M., Simard J.-P., *La société québécoise en tendances 1960-1990*, Institut québécois de recherche sur la culture, 1990.

11. Poulin, J., *Les Grandes Marées*, Babel, 1995, p. 57-58.

12. Langlois S., Baillargeon J.-P., Caldwell G., Fréchet G., Gauthier M., Simard J.-P., *op. cit.*, p. 81-82.

13. Eco, U., *op. cit.*, p. 94.

14. *Ibid.*, p. 10.

PRIMA TRADUCERE A BIBLIEI ÎNTR-O LIMBĂ BARBARĂ – TRADUCEREA GOTICĂ A LUI ULFILAS

THE FIRST TRANSLATION OF THE BIBLE IN A BARBAR LANGUAGE – THE GOTHIC TRANSLATION OF ULFILAS

Traian ALDEA

Institut Teologic Adventist Cernica

Email: pastortraianaldea@yahoo.com

Abstract

The Goths are one of the first migration peoples who penetrated on the Roman Imperial. On year 310 AD was born Ulfilas, from the peoples who was taken as slaves from Capadocchia. He was send on Constantinopol until his childhood and educated as a Cristian man. After his ordained as bishop on 341 by Eusebius of Nicomedia he returned in Dacia between his goths. He converted many of them, sufered religios persecution and need to move on other part. Until to the end of his life he was happy to see all the goths converted to Cristian faith. For them he translated all the Bible in gothish language in the middle of the IV century. Parts of his translation are remained in a copy, Codex Argenteus, who was writen in 520 for the goth king Theodoric the Great. This Codes are now in the library of University of Uppsala in Sweden.

Cuvinte cheie: Biblia, traducere, misionar, creștinism, arianism, got, codex.

Key words: The Bible, translation, misioner, christianism, arianism, goth, codex.

Goții sunt unul dintre primele popoare barbare care vor ataca Imperiul Roman. Ei se stabilesc în nordul Mării Negre, în stepele Ucrainei de astăzi, pe cursurile Nistrului, Bugului și Prutului. De aici atacă Imperiul în repetate rânduri, pe mare și pe uscat în anii 263-278. Din aceste incursiuni se retrăgeau în zonele lor cu pradă de război și mulți sclavi. Printre acești sclavi, luați în jurul anului 264 din Capadocchia, au fost și bunicii (strămoșii) lui Ulfila.

La începutul sec. IV gotii nu mai sunt așa de activi în incursiunile lor, dar spre sfârșitul secolului, îngroziți și împinși de huni, se fortifică pe linia dintre Prut și Siret, unde construiesc un mare șanț de apărare, iar apoi se retrag la poalele Carpaților, în zona Buzăului și în toată Câmpia Română.

Goții intră în sfera de activitate a misionarilor creștini, care reușesc să-i creștineze, dar în ramura ariană, eretică, a creștinismului primar. În centrul acestor activități religioase se va găsi Ulfila, preot, episcop și traducător, personaj de o mare valoare și activitate cultural-religioasă din secolul IV.

Ulfilas, în transcriere latină și Wulfila (micul lup) în transcriere gotică, este nepotul unor greci din Capadocchia care au fost luați sclavi în anul 264 și au locuit într-o colonie greacă de pe teritoriul got. Ulfila s-a născut în jurul datei de 310 și a trăit până în 383 fiind martor ocular la una din cele mai crâncene dispute teologice din antichitate – arianismul. Unii susțin că era pe jumătate got iar în tinerețe a fost trimis la Constantinopol. Aici și-a însușit o vastă cultură, mai ales religioasă. A fost hirotonit ca episcop de către Eusebiu al Nicomediei în anul 341 și trimis ca misionar înapoi printre goți. Surse clasice spun că Ulfilas vorbea trei limbi: greacă, latină și gotică.

Ulfila s-a întors în Dacia, unde a lucrat timp de 40 de ani printre goți. Datorită convertirilor în masă la creștinism, el și turma sa au fost persecutați, (350) probabil de către Atanaric și obține permisiunea împăratului Constantius II să se așeze cu goții convertiți la creștinismul arian în

Moesia, lângă Nicopole, în Bulgaria de nord. Va continua activitatea misionară printre goții de la nord de Dunăre, deoarece în 370 are loc o nouă persecuție și un nou val de goți-creștini primesc permisiunea să vină în imperiu. La scurt timp și șeful got Athanaric se va converti, ceea ce înseamnă că toți goții au primit creștinismul.

Ulfilas a creat Biserica națională gotică, înzestrând-o cu Biblia, cu liturghia și cu conceptele ariane, care a creat o ruptură cu Imperiul Roman. Datorită vastei sale activități, Philostargius îl numește „apostol al goților, traducător al Bibliei și inventator de alfabet. A tradus toate cărțile Scripturii, cu excepția Cărilor Împăraților, pe care le-a omis, deoarece ele prezintă în principal descrierea campaniilor militare, iar goții, care erau porniți pe război, era mult mai important să fie temperați de aceste pasiuni războinice”.

Ulfila a fost nevoit să inventeze un nou alfabet, bazat pe cel grec, care să înlocuiască un vechi alfabet got, numit alfabetul runic. Biblia lui Ulfila este cea mai veche și singura lucrare scrisă și păstrată în limba gotică. Ea s-a pierdut în cea mai mare parte, găsindu-se doar câteva capitole din V.T. dar din N.T. a rămas o copie a ei, realizată în anul 520 și cunoscută sub numele de Codex Argenteus.

Nu cunoaștem decât foarte puține lucruri despre efectele Bibliei lui Ulfila. Ceea ce este demn de remarcat este faptul că la granițele Împereiului Roman, pe teritoriul Daciei, într-o zonă foarte agitată de invaziile barbare, are loc o lucrare de o deosebită valoare și importanță, traducerea Bibliei. Astfel de lucrări sunt foarte grele, cer mult timp, o muncă imensă și cunoștințe foarte mari în ambele limbi. În perioada respectivă, marii teologi creștini erau preocupați de problemele cristologice, disputa ariană despre natura lui Isus Hristos fiind primordială. Marii teologi ai secolului: Ioan gură de Aur, Atanasie cel Mare din Alexandria, capetele capadociene; Vasile cel Mare, Grigore de Nazian și Grigore cel Mare își irosesc toate forțele în dispute și concilii.

Ulfila are forța și resursele necesare să folosească cei mai buni ani ai vieții sale pentru a traduce Biblia în limba goților. Lucrul acesta ne spune mult despre viziunea și crezul său. El era un misionar convins, știind că cea mai bună cale pentru iluminarea și creștinarea unui popor este Biblia însăși. El devine un pionier, trăind la granița dintre civilizații, a fost liber de prejudecăți și face prima traducere într-o limbă barbară, socotită necultă, nedemnă pentru traducerea Bibliei. Trebuie ca Ulfila să fi fost animat de profunde sentimente de dragoste pentru Dumnezeu și pentru goți ca să întreprindă o astfel de lucrare, ținând cont că nu exista nici un dicționar grec-got și nici alte cărți pe care să le consulte. Patriarhul Dositei al Ierusalimului, scria în predoslovenia sa: „Și de vreme ce Ulfilas, episcopul goților, iaste lăudat că pre vremea lui Valendian au talmăcit unile părți ale Sfintei Scripturi spre limba lor, ca să întărească oamenii neamului său den pâinea cea vie a învățaturii duhului...”

Ulfila a fost și un bun diplomat, crescut în jurul marelui Eusebiu al Nicomediei, duhovnicul împăratului, a învățat că trebuie să țină cont de voința suveranului și trebuie să se asigure de protecția acestuia. Astfel el rămâne un prieten al romanilor, chiar dacă se întoarce printre goți și reușește să obțină un permis de colonizare în interiorul granițelor romane de la sud de Dunăre. Se poate vedea că apartenența la creștinism rezolva multe probleme politice.

Codex Argenteus este unul dintre cele mai frumoase și mai valoroase codexuri de Biblei. Este scris pe cel mai fin pergament, realizat din pieile vițelilor nou născuți sau stârpiți. După ce au fost bine tăbăcite, au fost vopsite în purpuriu cu pigmenți vegetali. Scrierea este realizată cu cerneală argintie, în cea mai mare parte și aurie pe ici pe colo. La subsolul paginii sunt patru coloane care indică ce evanghelie este în derulare, după modelul cărților lui Eusebiu. Literele sunt unciale, deosebit de frumoase și precise, dând impresia că sunt litere de tipar. Se pare că au fost doi scribi care au scris cele patru evanghelii care s-au păstrat din acest codex. A fost fotografiat în 1928 iar după acele filme acum se poate vedea pe internet forma digitală a acestui codex [1-8].

Codex Argenteus a fost descoperit în sec. XVI în librăria mănăstirii benedictine din Werden-Essen și a devenit proprietatea împăratului habsburgic Rudolf II. În ultimul an al Războiului de 30 de ani, în iulie 1648, în timpul ocupației suedeze a orașului Praga, codexul a fost luat ca pradă de război

și dus în Suedia. După o scurtă peripeție prin Olanda, va ajunge la biblioteca universității din Uppsala, unde este și în prezent. Codexul avea 336 de pagini la origine, dar acum are doar 187 de pagini. A fost scris la Ravena sau la Brescia, în anul 520 pentru regele got Teodoric cel Mare.

Concluzii

Activitatea misionară din primele secole de după Hristos nu s-a restrâns doar la granițele Imperiului Roman, ea trecând peste acestea și la popoarele barbare și migratoare. Pentru aceasta au fost bărbați care au tradus Biblia în limbile respective, realizând astfel o mare lucrare culturală. Ulfilas este primul misionar creștin care traduce Biblia în limba unui popor barbar și migrator, goții, iar acest fapt se realizează pe teritoriul țării noastre. Vastele sale cunoștințe lingvistice, abilitatea diplomatică au fost susținute de dragostea lui Hristos de a duce Evanghelia la toate popoarele (Matei 24,14). Ulfilas va rămâne un model încurajator pentru mulți alți misionari și traducători, care vor continua această lucrare în secolele următoare cu alte limbi și alte popoare. Pe drept, Ulfilas merită titlul de onoare, pe care anticii i l-au atribuit: „apostolul goților”. Ne bucură faptul că pe teritoriul țării noastre, în vremuri atât de tulburi și frământate, s-a putut realiza o lucrare atât de măreață și frumoasă.

Bibliografie:

1. Catholic Encyclopedia, *Ulfilas*
2. Encyclopedia Britanică, *Ulfilas – bishop of the Goths*
3. Encyclopedia Wikipedia. Org. Wiki. Ulfilas
4. Dositheu, *Predoslovenie la Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București – 1988. p. XXXI
5. Jacques de Goff, *Civilizația occidentului medieval*, Editura Științifică, București 1970, p. 61
6. Philostargius, *Hist. Eccl. II. 5*
7. Schaff Philip, “Ulphilas”, *Religious Encyclopedia or Dictionary of Biblical, Historical, Doctrinal and Practical Theology*, Toronto 1894, 3 rd.edn. Vol. 4, p. 2416
8. Xenopol, *Istoria română în Dacia Traiană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1985 vol. I. p. 250

INTERPRETARIAT ÎNTRE PRACTICĂ ȘI PROFESIE**INTERPRETING BETWEEN PRACTICE AND PROFESSION****Marinela COJOCARIU****Facultatea de Științe Umaniste Politice și Administrative****Universitatea de Vest “Vasile Goldiș” din Arad****E-mail marinelacojocariu@yahoo.com****Abstract**

Against the background of the twentieth century professionalization of interpreting, with a particular regard to the increasing academization of training, the paper reviews several stages in the evolution of interpreting studies. Completing the theoretical cornerstones of inquiry it outlines the fundamental issues in methodology focusing on the deductive-vs.-inductive and quantitative-vs.-qualitative distinctions.

Cuvinte cheie: *interpretariat, pregătire, aptitudini, standarde, condiții de lucru***Keywords:** *interpreting, training, skills, standards, working conditions*

The aim of this paper is to provide students and practitioners of interpreting with an accessible overview of interpreting studies as an academic field of study. In writing this paper I relied on my experience as a teacher of translation theory and practice and on my professional background as an interpreter in international conference and media settings.

The field of interpreting studies, which began to form a disciplinary identity of its own in 1990s, has been strongly shaped by conceptual and methodological approaches from other, more established disciplines. Analyzing its main ideas and theoretical frameworks presupposes an awareness of the disciplinary perspectives from which the phenomenon of interpreting has been seen and studied.

History of interpreting, despite the fact that it has never been a priority, has received increasing attention ever since the early 1960s. It all started when FIT (Federation Internationale des Traducteurs) envisaged a project to enhance the profession by revealing the contribution of translators to the history of humanity. Any attempt to present a historiography of interpreting is encumbered by some fundamental problems. Chief among them are the ‘evanescence’ of the activity, which does not leave any tangible trace, and its often low social esteem. For the most part, interpreting was a ‘common’ activity, in several respects, which did not merit special attention. The first book to be mentioned was written by Edmond Cary (1956) entitled *La traduction dans le monde moderne* in which he offered much information of historical interest in his chapter on what he called ‘official’ translation and interpreting, including military, diplomatic, administrative and judicial settings. Among the many articles and essays on the topic of interpreting and its history I would like to highlight the one written by Egyptologist Alfred Herman whose references on Ancient Egypt, Greece and Rome had a great influence on further studies in the field.

But the most detailed and extensive study on the history of interpreting to date was undertaken in the late 1990s by Jesus Baigorri Jalon, a UN staff interpreter. Based on personal files and administrative records in the Archives of the League of Nations, Baigorri Jalon (2000) gives a detailed description of interpreting and interpreters at the Paris Peace Conference in 1919. Working with original documents found in these archives, he also reconstructs the origins of simultaneous interpreting and provides a step-by-step account of the way the idea for a ‘telephonic translation

system' was first implemented in the mid-1920s. Baigorri Jalon's history also covers the time between the wars and 'the interpreters of the dictators' and leads up to the Nuremberg Trials, when simultaneous interpreting is generally said to have come of age. That crucial event is also the topic of an in-depth study by Francesca Gaiba (1998) who used both judicial records and interviews with interpreters to give a comprehensive description of the trials with the focus on interpreting arrangements and their effect on the proceedings.

Professional interpreting is situated in a particular social context, which places certain constraints on the activity. It is the dialectic between institutional requirements and expectations on one hand, and interpreters' performance standards on the other that gives rise to the level of professionalism prevailing in a given institutional setting. The emergence of interpreting as a recognized profession is closely associated with international conferencing in the first half of the twentieth century. The first paper on the subject described the work of interpreters at multilateral conferences on the basis of observations and personal interviews. Herbert's (1952) Handbook consolidated the professions' profile and AIIC (International Association of Conference Interpreters), founded in Paris in 1953, embarked on a successful drive to establish uniform standards for interpreting at international conferences, first in Western Europe and then throughout the world. The AIIC Code of Professional Ethics established standards of practice that became a widely accepted yardstick for consecutive and simultaneous interpreting in what remained loosely defined as conference-like settings. And it was these generic standards rather than the requirements of particular institutional settings that came to define the profession, and work in such diverse settings as international tribunals, private talks between heads of state, or television broadcasts.

The uniform approach to conference interpreting standards may explain why the role of institutional constraints in international settings has received very little systematic attention. Among the few exceptions is an effort by Carlo Marzocchi (1998) to highlight the specific of interpreting in the European Parliament. Work on use expectations also points out to setting-related constraints particularly for interpreting in the media. But media interpreting, while typically involving international input, is essentially set within the institutional context of a specific socio-cultural community and is therefore community-based as well as international.

The most explicitly constrained community setting in which interpreters have played a significant role for centuries is the courtroom. Legal provisions establishing standards of practice for court interpreting in Spain's colonial empire were enacted as early as the sixteenth century, and there is a long, if problematic, tradition of interpreter use in English courts. The constraints placed on interpreters in the legal system are often at odds with the standards promoted by the interpreting profession. Efforts have been made only recently, especially at Europe level, to bridge the gap between unrealistic institutional demands for 'verbatim translation' by 'invisible' interpreters on the one hand and a widespread lack of specific training and commonly accepted performance standards for judicial interpreting on the other. However, given the diversity of institutional settings in the legal domain (from police interrogation and asylum hearings to guardianship and domestic violence proceedings), the unique features of national legal translations, and the great variety of languages involved, the goal of uniform professional standards comparable to those prevailing for international settings is not likely to be achieved so easily.

More or less constrained by legal provisions, institutional requirements, educational opportunities, and mutual agreement, an 'occupation' takes shape as a 'profession' as the values and principles underlying expected and accepted behavior are codified and reaffirmed collectively by its practitioners. While most professional codes also specify performance levels, for example in terms of 'fidelity', 'accuracy' and 'completeness', their main concern is with practitioners' ethical conduct as members of the interpreting profession.

Written standards of conduct for interpreters can be traced back at least to the fourteen laws enacted by the Spanish Crown between 1529 and 1630 to regulate the behavior of interpreters in contacts between colonial officials and the native population. In contrast to such rules imposed by

higher authority, international conference interpreters forging their profession acted autonomously when they adopted the AIIC Code of Professional Ethics in early 1957. At the core of this professional conduct and practice is a “Code of Honor” which consists of five articles, chief among them the principle of professional secrecy. The remainder contains detailed provisions concerning “Working Conditions”, and these interrelate with the more specific “Professional Standards” formulated by AIIC to regulate the exercise of the profession.

For a practice or occupation to be acknowledged as a profession, it must be perceived to rest on a complex body of knowledge and skills, mastery of which can only be acquired by specialized training. Competence in interpreting can thus be defined as the relation between task demands (performance standards) and qualifications, and an understanding of the latter is crucial in general and interpreter training in particular.

Interpreters and psychologist have long pointed to a number of psychological prerequisites for those who would exercise the profession of interpreter. Based on interviews with twenty conference interpreters, whose performance he observed, Sanz (1931) listed a dozen qualities, including cognitive abilities (e.g. intelligence, intuition, memory) as well as moral and effective qualities (e.g. tact, discretion, alertness, poise). The list of personal prerequisites given by van Hoof (1952) for court, military, and liaison as well as conference interpreters includes physical qualities such as stamina and strong nerves, intellectual qualities, in particular language proficiency and wide general knowledge, and mental qualities such as memory skills, judgment, concentration and divided attention.

Several attempts to profile interpreter personalities with the help of standard psychological instruments have yielded little conclusive evidence. In a more recent line of investigation, psychological tests have been applied to discriminate between typical translator and interpreter personalities. Thus it was noticed that the dominant orientation for translators was towards ‘process’ and ‘people’, the typical interpreter was found to be ‘people-oriented’ and ‘action-oriented’, that is focusing on social interaction and ‘getting things done’.

The crucial starting point for the development of interpreting proficiency is bilingual skills which, according to the theory of translation imply a rudimentary ability to translate. It has been suggested that expertise in simultaneous interpreting is not a function of discrete processing abilities (such as working memory capacity) but a task-specific skills (selective processing, efficient output monitoring and allocation of working memory resources) which are acquired through extensive time-on-task training and, in particular, real-life experience. Beyond cognitive processing and task performance as such, expertise in interpreting also includes assignment-related insurrectional skills (e.g. in briefings and negotiations of working conditions) and strategies for knowledge acquisition, with or without the use of technological tools.

Technological advances since the early twentieth century have fueled the emergence of new forms of interpreting and extended the range of applications of interpreters’ skills. Since 1990, the confluence of telecommunications and digital data processing systems has had a major impact on professional practice, particularly in multilingual conference settings.

Spoken language interpreting in multilingual conference settings was revolutionized by the application of electro-acoustic transmission systems to carry speech streams simultaneously and over a distance, but essentially ‘on site’, to the respective recipients. Whereas the electric circuitry involved in SI was still a novelty worth detailed description in the early 1960, it drew little further attention in subsequent decades. And yet, soon after the establishment of international standards governing signal quality in SI equipment, the first experiments with sound and picture teleconference interpreting, carried only by UN bodies in the late 1970s, heralded the fundamental challenge of remote conference interpreting that was to confront the profession two decades later. Thus problems with signal quality in videoconferencing via terrestrial (rather than satellite) links have lead to renewed interest in transmissions quality and the evolution of technological standards. Aside from technical reasons, conference interpreters have mainly cited psychological grounds for

opposing ‘tele-interpreting’ or ‘distance interpreting’ – that is ‘off site’ videoconference interpreting, without direct view of the speaker or the audience. In surveys of conference interpreters to elicit response to remote interpreting arrangements, problems like eye strain, fatigue, nervous tension and a sense of alienation, associated with a lack of motivation, are among the most common findings.

Ever since the 1920s, conference interpreters working in the consecutive mode have made do with such ‘tools’ as a notepad and a pen. A variant of the simultaneous mode involving the conversion of source-language speech into target language writing on a overhead projector was described by Paneth (1990), who suggested that projection from a PC might enhance the potential of this techniques. While such “projected interpretation” has received little attention, it bears a relation to both the technique of ‘live subtitling’ and the ideas of employing interpreters for the on-line rendition of messages in multilingual Internet chats.

A radical innovation involves the use of digital recording technology to replace note-taking for consecutive interpreting. In what has been called “consecutive simultaneous” mode, interpreters use portable PC equipment to record the source speech on digital tape and then, replaying it into a headset, render it in the simultaneous mode. Similarly, digital memory has been employed for short-term processing support in the simultaneous interpreting booth. A repeat function included in some SI consoles allows the interpreter to replay the previous seconds of the source speech from a buffer memory and then catch up with the speaker’s real-time delivery. More than digital speech processing, though, PC-based word processing, particularly of terminological and textual data, has been changing the working environment and techniques of simultaneous conference interpreters in their booths.

Interpreters are essentially involved in interaction and are therefore subject to a variety of constraints arising from the communicative situation and the environment in which they perform their work. Interpreters’ working conditions, which are increasingly shaped by technology and involve a number of stressors, have given rise to concerns about occupational health. In the broader sense of ‘employment conditions’, investigations of professional practice focus on such industrial issues as level of compensation, treatment by employers, and amount of work- both in the sense of workload and underemployment. In conference interpreting, such issues have been addressed rather effectively by AIIC, which was after all conceived as a hybrid between professional body and a trade union.

In a more specific sense, interpreters’ working conditions in a given assignment are shaped by the physical environment, including time and place; by task-related factors such as preparation, cognitive workload, and various input variables, and by inter-personal factors such as relations with team members, client feedback. Many of these have been the subject of further investigation, particularly among international conference interpreters. Jane Altman (1990) surveyed both Brussels-based staff interpreters and freelance AIIC members on factors which have an impact on performance quality, including the quality of sound transmission, availability of documents, density and delivery of the source speech, and visual access to the proceedings. The AIIC Workload Study, which addressed physical as well as physiological and psychological parameters in the professional practice of conference interpreting, was fundamentally concerned with sources of occupational stress and their impact on professional performance. As part of their more complex investigation the authors of the Workload Study surveyed some 600 AIIC members, whose responses indicated high levels of work-related fatigue, exhaustion and mental stress, and pointed to difficult source texts and speaker delivery, poor both conditions and insufficient preparation as the most important stressor. The perception by interpreters that theirs is a highly stressful occupation was matched by objective measures such as blood pressure and heart rate. However, the feeling expressed by some of them that work-related stress causes a drop in performance quality, was not substantiated by an assessment of interpretation samples for meaning correspondence, linguistic correctness, and delivery.

The most “primitive” conception of interpreting, and of translation in general, is that of a process in which words in one language are converted into words in another language. The underlying assumption captured in the phrase *verbum exprime e verbo* is that words contain meanings and serve as the elementary building block of a language. Thus a speech made up of words in one language will be reassembled by the interpreter using target-language words with corresponding meanings, and the ease or difficulty of the task would essentially depend on the nature of the verbal material. It is this conception which formed the basis of the dichotomy between translation and interpreting. It distinguished between the (written) “translation” of scholarly and artistic works on the one hand, and oral as well as written translational activity in the world of commerce (“interpreting”) on the other. The theory held that the language used in transacting business was so straightforward as to make interpreting “a merely mechanical task that can be performed by anyone with a modest proficiency in both languages, and where, so long as obvious errors are avoided, there is little difference between better and worse renditions.” (Schleiermacher 1997:227)

The idea of interpreting as a language-switching operation performed more or less naturally by any bilingual was held by Julius Wirl, a professor of English at the Vienna School of Business who was one of the first linguists to theorize about the practice of interpreting. Basing his explanation on the phenomenon of automaticity and inter-idiomatic relations, Wirl claimed that in the truly bilingual and thus perfect linguistic mediator, the two languages were inter-convertible at all times, thus enabling the interpreter to perform the task as an automatic reflex rather than an act of volition.

At a time when experimental psychologists were only beginning to explore the intricacies of cognitive processes, pioneers of conference interpreting describing their task started to place it in its communicative context. They stressed the interpreter’s function of enabling mutual understanding in the service of international communication. The interpreter’s task within a particular communicative situation was characterized as combining the activities of a listener and a speaker. Understanding (‘making sense of’) what had been expressed in a source language, and expressing the ideas grasped i.e. the ‘message’ appeared as the main pillar of the interpreter’s work. In the words of Seleskovitch and Herbert “to interpret one must first understand” and “each part of each idea should be expressed in the way it would normally be expressed by a good public speaker”. They also viewed translation as an analytical code-switching operation while they considered interpreting as a spontaneous and synthetic grasping and conveying of sense. The apparent antagonism expressed in phrases like ‘interpreting is not translating every word’, is still very much in evidence in the professional world.

In a broader translation-theoretical context, the sense-making vs. transcoding distinction, for which Seleskovitch also offered the simile of representing an object by a painting (= an interpretation) vs a photograph (=translation), also echoes the old-age dichotomy of literal vs free translation, and the preference for a meaning-based approach. Thus the idea of interpreting as ‘making sense’ does not capture an aspect unique to the interpreter’s task; rather its innovative force lies in the prominent role attributed to knowledge. Surely, the role of knowledge in making sense of an utterance is no less important in the target audience than in the interpreter. What is more, while the interpreter shares, to a sufficient extent at least, the socio-cultural background of the speaker whose message he or she needs to understand, the target audience does not. If the interpreter’s mission is to enable understanding, he or she must adapt the message to the audience’s prior knowledge, or cultural frames of reference, so as to ensure that it makes sense.

From the earliest writings on interpreting, imparting the requisite knowledge and skills to the next generation of professionals has stood out as an overriding concern. For most of the twentieth century, nearly all training programs and institutions were geared to spoken-language interpreting in multilingual international settings. With the clear goal of developing professional skills in consecutive and simultaneous interpreting, first-generation teachers of interpreting,

themselves accomplished professionals, established a lasting tradition of training by apprenticeship; that is, transfer of know-how and professional knowledge from master to student, mainly by exercises modeled on real-life tasks.

Most interpreter training courses established since 1940s have featured roughly similar curricular components: basic concepts of language and communication, language enhancement (e.g. specialized terminology), 'area studies' (i.e. socio-cultural background knowledge), skills training in consecutive and simultaneous interpreting, and professional ethics. In addition to a focus on international institutions and their terminology, conference interpreting training has also involved specialized subjects like law, economics, science and technology, either explicitly or indirectly through the choice of source texts.

The selection of suitable candidates for training has been a prime concern to interpreter educators across the different professional domains. In line with the widely accepted competence profile of professional interpreters, knowledge (of languages and of the world), cognitive skills (relating to analysis, attention and memory) and personality traits (including stress tolerance and intellectual curiosity) are expected of candidates for interpreter training to varying degrees, depending on the level and duration of a given training program. For conference interpreting, the basic principle is that language acquisition must precede training in interpreting, which makes the would-be interpreter's degree of bilingual or multilingual competence a fundamental criterion for admission. Although given less explicit attention, cultural knowledge and competence are generally considered equally indispensable and indeed viewed as closely interrelated with high-level language proficiency. Subject to legal provisions governing access to higher education in particular countries, a variety of procedures have been adopted by different institutions to test candidates for the knowledge, skills and personal qualities considered necessary to successfully acquire professional competence in interpreting.

For conference interpreting, traditional methods include holistic communicative tasks such as bilingual or multilingual interviews, impromptu speech production, and oral summary rendition in another language. Notwithstanding their validity for ascertaining a candidate's general knowledge and communicative language use, such aptitude tests have been criticized for their strong subjective component and, hence, lack of reliability. On the other hand, the use of translational tasks such as written translation, sight translation and written summary in another language, have been challenged for lack of validity as well as poor reliability.

In line with the overall teaching and learning goal of developing task-specific expert skills, interpreter training falls into three main subdivisions: consecutive interpreting with note-taking; simultaneous interpreting for international conferences; and dialogue interpreting in the community. While there is no clear cut distinction between short consecutive (as used in dialogue interpreting) and the 'classic' form of consecutive implying the rendition of at least five to ten minutes of uninterrupted discourse, consecutive interpreting skills are usually taken to be synonymous with the latter and thus closely linked to note-taking skills. All teaching approaches to this topic usually stress the need for preliminary exercises to enhance 'active listening', message analysis, and recall, including such techniques as 'clozing', 'chunking' and visualization.

Another area of emphasis has been public speaking skills for the production phase of consecutive interpreting. The most practical suggestions include sight translation and the use of videotapes for feedback on student performance. In an effort to test the effectiveness of public speaking exercises an experimental study has been carried out. Focusing on frequent faults of presentation, the study found clear evidence that specific training in public speaking (including breathing, voice control, and eye contact) raised students' awareness of their delivery and enhanced their presentation in consecutive interpreting.

In the complex skill of simultaneous interpreting preliminary exercises represent much more than training. It is imperative to introduce students to the crucial task demand of simultaneity, perceived as the skill of listening and speaking at the same time, by way of 'dual-task' exercises.

These involve a listening task in combination with a second, different task, such as simultaneously counting backwards or reading aloud. A specific exercise in simultaneous verbal processing is shadowing, which is the immediate repetition of auditory input in the same language with either minimal delay ('phoneme shadowing') or at greater latencies ('phrase shadowing'). This type of exercise has both fervent advocates and staunch opponents. Much less controversial than shadowing have been preliminary exercises with a focus on content processing, such as simultaneous paraphrasing, shadowing tasks combined with close exercises, or simultaneous interpreting of well-known fairy tales.

Beyond the first stage of training designed to familiarize students with the techniques of SI, didactic proposals have emphasized the need to focus on the process rather than the product: to teach strategies, particularly for coping with lexical and structural difficulties and to create a training environment that is as close to real-life conditions as possible. The teaching of sight translations a specific form of interpreting in the simultaneous mode has received little attention despite the fact that, as in the case of a speaker reading a text that the interpreter has available in the booth, involves a high degree of complexity.

The skills required for dialogue interpreting ('liaison interpreting', bilateral interpreting') which may be practiced in the short consecutive or simultaneous modes have more to do with the dynamics of interpersonal interaction than with 'content processing' as such. The teaching methods developed for consecutive and simultaneous interpreting apply only to a limited extent. Areas of shared ground include note-taking, whispered simultaneous interpreting, and intercultural communication. A more specific, and unique, didactic focus has been the management of interactive discourse, with particular regard to turn-taking and role performance. On the theoretical foundation provided by discourse analysis and descriptions, role plays and simulations of interpreting scenarios have emerged as the key method for developing interpreting and discourse management skills which are sensitive to the purpose of the interaction and the constraints of a particular communicative context.

In addition to 'primary' interpreter training, educational effort which go beyond the focus on would-be interpreters' professional skills have emerged as important complementary pathways toward the goal of professionalization and improved professional standards. These include continuing education for practicing interpreters, training for teachers of interpreting, user education and training in research skills.

Concluzii

Looking back over the development of research on interpreting since the mid-twentieth century, one easily appreciates that the field has expanded in various ways and developed a more broadly shared sense of identity. As in many other fields, the use of a common language for academic communication and exchange, together with world-wide electronic access via the Internet, has opened up new channels for networking and cooperation. This communicative linkage has been essential to turning quantitative progress – more centers, theses, domains, approaches, countries – into qualitative changes in the field's structure and interrelations.

Bibliography

1. Bowen, M. (1995) "Interpreters and the Making of History," in Delisle and Wordsworth.
2. Carry, E. (1956) *La Traduction dans le monde moderne*, Geneva: Georg.
3. Gaiba, F. (198) *The Origins of Simultaneous Interpretation: The Nuremberg Trial*, Ottawa: University of Ottawa Press.
4. Herbert, J. (1952) *The Interpreter's Handbook: How to Become a Conference Interpreter*, Geneva: Georg.

- 5.Sanz, J. (1931) “Le travail et les aptitudes des interpretes parlemeintaires,” *Analys d’Orientacio Professional*
- 6.Schleiermacher, F. (1997) “On the Different Methods of Translating.” In D. Robinson (ed) *Western Translation Theory*, Manchester: St Jerome Publishing
- 7.van Hoof, H. (1962) *Theorie et pratique de l’interpretation*, Munich: Max Hueber

JENNIFER JOHNSON ȘI VOCILE TĂCUTE ALE ROMANULUI**JENNIFER JOHNSTON AND THE SILENT VOICES OF THE NOVEL
(A THEORETICAL APPROACH)****Sanda BERCE****Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca****sandaberce@yahoo.com**

“It seems to me that frequently, the better Irish writers, who wrote about the earlier decades, use them not really to evoke those earlier periods, but actually as an angular way of masking present concerns.”

Declan Kiberd

Abstract

The question that the present paper inquires is whether exploration of the ‘autobiographical’ and of public and private-archive gives Jennifer Johnston argument for character-construction or not and to what extent the tension between tradition and modernity is reflected in it. We relied on the theoretical demonstration, on the writer’s interviews and public declarations as well as on approaches to the recent developments of the Irish novel.

Cuvinte cheie: *autobiografic, construcția personajului, tradiție, modernitate, romanul Irlandez***Keywords:** *autobiographical, character-construction, tradition, modernity, Irish novel*

In spite of the evolution of literature from schematic, stereotype characters to more or less psychological characters (“person-like” versions), there are arguments against conceiving the literary *character as person*. They are outlined and defined by contemporary analysts with regard to the ‘relativity’ of notions such as person, personality, individual and subject as, according to the findings of sociology, they depend on the socio-cultural representations and on the dominant ideologies of every historical age (Hamon: 1983, Glaudes and Reuter: 1998). Another argument comes from the sphere of anthropology: the classic psychological, individualized model of character does not apply to all narratives (such as myth, fairy tales, archaic Indo-European epics). Psychoanalysis also brings its share of contribution to the deconstruction of the unity of the character and of its autonomy as a unique individual. Through its reference to the cleaved subject that is torn between (self-) recognition and non-recognition (i.e. alienation from oneself), through the postulating of any narrative as a *narrative of a phantasm*, as a figuration framed as a story of the fulfilling of an unconscious desire. According to Philippe Hamon “psychoanalysis erases the boundary between the person of the author and characters”(Hamon: 1983, 17). Viewed as ‘semantic effects connected with a textual construction’, characters become *self-projections of the author’s subject* and their status as individual entities is rendered illusory.

Claims that reject the concept of character as person are to be found in the fields of structuralism and post-structuralism. The internal coherence of the narrative is privileged to the detriment of the extrinsic considerations the “outside of the text” (“*hors-texte*”, in Derrida’s terminology) and to the detriment of the identification processes of the reading and writing subjects

(Pierre Glaudes, Yves Reuter: 1998, 29). Against these conditions, to structuralist and poststructuralist criticism, the text seems to have come about itself, without being produced by an “author” and structural analyses reject *biographical readings* of the text, of the *writer’s* personal affinities and of *real event* in his life. They proclaim the “death of the author”(Roland Barthes), the death of the personal, cultural-historical identity of the writer as being projected upon what the text ‘communicates’ in itself. All these alterations exerted by structuralism and post-structuralism brought to the reading of narratives a new terminology (which is also equivalent to a new approach to literature: “text” (instead of “work”/”*oeuvre*”), “communication” (instead of “communion”), “information” (for “style”), “structural analyses” (that replace “biographic analyses”), “structure” (it supplants the concept of the “genesis” of a work and of its integration in the literary-historical context of the epoch). In the meantime, all these new terms inflect the concept of “character” which is no longer seen as the mimetic substitute or “recreation” of a person, but as a linguistic sign.

From a narratological viewpoint, the “person-effect” also proves its inconsistency in that characters are not seen as being anthropomorphic or not, but in terms of their capacity for organizing the text, at the level of the narrative (“diegeses”/story), of narration (narrative discourse) and of stylistic textualization. This refers to the character’s label or what Ph. Hamon calls *etiquette* (Fr.). It covers the name of characters (the first name, the surname, the nickname), their portraits, description and designations, as well as the internal evaluations made by the narrator on some characters. It means that the “label” of characters (*etiquette*) comprises all the linguistic signs and markers that constitute the “person effect” and the unifying support for the actions that define characters and their transformation along the course of events. Research into such a controversial issue is of utmost importance to a literature haunted by the question of the self and national identity like the Irish literature.

The novels written by Dublin-born and now Northern Ireland resident Jennifer Johnston over her long literary career, starting from the earlier novels (*How Many Miles to Babylon?* (1974), *Shadows on our Skin* (1977), to her writing from the nineties (*The Invisible Worm* (1992), *The Illusionist* (1995) up to the present (*This is Not a Novel* (2002), *Grace and Truth* (2005), share many common features, recurrent motives and similar situations in which *characters* find themselves. It could be said that Johnston’s fictional universe is quite homogenous, that certain attributes of her characters migrate from one fictional entity to another, that they cross the boundaries from one book to another. Thus, the overall impression the reader gets is that the fictional worlds constructed by Johnston cohabit in a larger fictional universe and that they intersect at several points, by means of niches through which the reader can travel within the close circuit of her work. It seems that her novels are linked one with the other through what Felicity Rosslyn terms as “the recurrence of a small cast of characters [...]: many heiresses, Anglo-Irish landowners, unhappy soldiers, unreliable Provos and middle-aged women who write and paint” (Rosslyn: 2003, 239).

In Johnston’s novels women and other marginalized types, or ‘silent voices’ literally acquire a first-rank voice through the fact that they are cast as narrators of their own story and the novels populated with such characters can be seen as representative of the new trends in contemporary Irish literature and of the redefinition of the protagonists of Irish fiction. The characters seen as ‘narrators of their own story’ relate, in a way or another, personal, individual stories to the past story of their community. It is ‘the hurt memory’, to use Paul Ricoeur’s terms that needs to be recast into re-visitations as ‘forms of obliteration’ of the scars of violence. Instead of talking openly about the past, Johnston’s characters follow a reverse route: they talk about the recent history, the recent events and, by doing it, they obliquely internalize the ‘past’ into their own experience. Thus, they impersonate the country’s much deferred progress towards modernization through the ‘legalizing’ of many acts (otherwise) forbidden by de Valera’s 1937 constitution meant “to shape the Republic according to catholic values, which privileged the rural bourgeoisie over their urban counterparts and hardly favoured women at all, other than as wives and home-makers”(Peach: 2004, 15). This is

Linden Peach's claim, that the contemporary Irish literature- both in Ireland and in Northern Ireland- is confronted with the emergence of the 'voices' of groups hitherto silenced and that several women writers- among whom Jennifer Johnston- are nowadays empowered. As opposed to the past, Irish literature also now tackles overtly new issues that were at best implied if not totally repressed. Among these are child abuse (also thematized in John McGahern's novels and in Johnston's novels *The Invisible Worm* and *Grace and Truth*), domestic violence, the giving birth of children out of wedlock- which points to the taboo- for Catholics- topic of sex outside marriage and last but not least the topic of 'sexual deviation' that traverses the space of generations of such a novel as *This is Not a Novel*. The interweaving of public and of private worlds, the crisis of memory whenever there is a surplus of the past in the present grow as insistent themes, triggered by the changes and the dynamics of change in the contemporary Ireland. As a matter of consequence in her public declarations and interviews Jennifer Johnston more often than one can expect from a silenced voice set her opinion against prejudices and sectarianism, which she (somehow) sees as an Achilles' heel:

"I feel terribly strongly about the fact that we are all being put into little boxes. The people don't talk to each other, you see them living in a society like there is in a small town here, the people who live on this side of the river don't talk to the people who live on the other side of the river, the people in big houses, don't talk with the people in little houses, and this goes throughout everybody's lives, and children are taught in a way not to have anything to do with people who live over there, for some reason or other [...]" (Johnston: 1996,11).

The two main and distinctive periods of her writing ascertain for Johnston's quiet but coherent quest for 'remembering the things past' that had kept the Irish apart from the Irish. The novels written after the year 2000, the themes of isolation and generation gap, of the private and public worlds destroyed by violence are changed and reflected in the distribution of her characters: the woman's viewpoint grows stronger, departing from the isolation of the private world of innocence into communication and openness and the male character (very seldom absent or obscure in Johnston's novel) grows confronted with minimalist position, in one way or another re-'placed' in a new position by the strength of the female's - previously silenced- voice. In the same interview we took the liberty to quote from earlier, Jennifer Johnston explained the change:

"I was very aware from the age of about fourteen on the opportunities that were for men that there weren't for women, and that you had all the time to be sort of returning your thoughts and ideas to fit into this role in the world that you were going to have to play [...]. I think when I started to write, when I was teaching myself to write, I didn't have the courage in a way to approach writing as a woman, and so I came at it *obliquely* through writing *through the eyes of a man*, and this was, I think, lack of courage. Because you can't jump in at the deep of a swimming pool unless you can swim and I *had to teach myself* to swim before I really started to write about the things I wanted to write about"(Johnston: 1996, 8)[our italics].

Some characters have indeed a direct autobiographic lineage and some others are re-constructed imaginatively from 'her land of recollections' associated with 'timelag' or 'in-between-space'. Adjusting them to the area of Irish literature, Linden Peach stated that the hegemonic, monologic, national discourse that de Valera constitution of 1937 tried to impose was in fact undermined by the secret opposition of the marginalized voices. Thus, Bakhtin's concept of heteroglossia or "many tongues" that is meant to capture the specificity of the novelistic discourse can be said to define a nation "internally marked by cultural difference, the heterogenous histories of contending peoples, antagonistic authorities, and tense cultural locations" (Peach: 2004, 23). Peach also evaluates the disruptive impact that these emergent voices on both the time and spatial continuum. According to him, the subversive voices enter the *in-between space* or *timelag* before they find their new identities. Out of mere logic, the resulting temporal and spatial shifts are the disruption of "the past and present continuum" and the disturbance of the centre-margins relations. The former shift is the result of an unresolved, unassimilated historical and personal traumatic event

in the past. In fact, the whole of Irish history can be understood, as Cleary (quoted by Peach) states, as a “struggling for independence” that is “the definitive zone of memory” for today’s Irish society. Thus, Linden Peach reads Jennifer Johnston’s disguised approach in *How Many Miles to Babylon?* (1974) of the contemporary “troubles” through the period of the First World War as an attempt at re-visioning, repossessing the past while exorcising the trauma by means of a traumatic event that the self has already been reconciled to. Peach relied on the convergence of the psychoanalytic and historicist theoretical discourses and what he achieved- as also happens in Jennifer Johnston’s novels- is a fusion of the “history of the nation, dispossessed communities and estranged individuals” (Cleary apud Peach: 2004, 25).

Convergent with Linden Peach’s claim of the conflation of individual and collective (national) destinies, of the private and the public spheres is Liam Harte and Michael Parker’s assertion about the use of allegory in contemporary Irish novels. What the two critics perceive as allegorical is the way characters’ trajectories and fate stand for the larger experience of the Irish nation, and is an embodiment of the typical attitudes of the people of Eire:

“It is quite common, therefore, to find traces of *allegory embedded* in the fabric of recent Irish fiction. The private individual experience often becomes an *illuminative metaphor* of the public and national destiny; texts *frame* the history which itself has framed them”(Harte, Parker: 2000, 2) [our italics].

On the other hand, what ‘lingers’ in the present creating the disruption of the past-present continuum is a sense of uncertainty engendered by the fact (Linden Peach identified) that the past has not been recuperated as “a comforting narrative” (Peach: 2004). It is “the comforting narrative” that also concerns the issue of where to inscribe the ‘modern’ in the interrupted past and present continuum and how to relegate ‘tradition’ in the process of modernization and emancipation in every sense that Linden Peach identifies as yet another trait of contemporary Irish literature.

It is in the third type of ‘recollection’, enumerated by Paul Ricoeur- the “act of recognizing” – that skepticism identified by Peach with contemporary Irish literature is erased by the ethical value of the narrative. This is, of course, a delicate matter associated with memory and with images we store in our mind, imprints, traces that can suffer some alteration as the mind undergoes changes day after day, but, according to theorists, it is also one of the major functions of fiction to make the reader aware of the inner life of other human beings by portraying “*the operation of the other minds in their otherness*” (Pavel: 2000, 524) [my italics]. Therefore, the characters in Jennifer Johnston’s novels are not represented as mere physical objects- *fictive constructs* of human beings pursuing or rejecting rules, norms and values, represented indirectly through examples of human action, but the moving of the previously silenced voices to the fore of public consciousness. Or, as Linden Peach certified- with the acknowledging of the traditional social marginalized groups (women among others) in the public domain, Johnston’s characters become the significant ‘other’, the nation’s sense of itself and they illustrate their role in the refiguring of both individual and national identity. The importance of such a character-configuration is immense, as it tends to efface the geographical and political partition of the two Irelands (Northern Ireland- Eire) and it applies their identity transformations to the Irish nation inhabiting both states:

“[...] recent fictional narratives engage in the determined subversion of actual and metaphorical borders. The *transgression of boundaries*, both literal and figurative, appears as a *familiar trope* in contemporary Irish fiction, as novelists attempt to re-imagine ‘Ireland’ as a *syncretic space*, thereby interrogating established narratives of identity and difference” (Harte, Parker: 2000, 4)[my italics].

The figurative ‘transgression of boundaries’ is accomplished by the minute construction of the so-called ‘narrative identity’ which allows the mirroring and (also) identification of its ethical value into the aesthetic perspective of the literature text, the novel respectively.

In the remarkable *Time and Narrative* (1984), Paul Ricoeur radically reinterpreted the Aristotelian concept of ‘mimesis’ and conceptualized the circle of narrative and temporality through

a 'threefold mimesis' (Ricoeur, 1984: 31-94). The relationship between the three mimetic modes is the mediation between time and narrative. The circle of the three mimeses is conceived as an 'endless spiral' which is developed into a 'hermeneutic circle of narrative and time' (Ricoeur, 1984:74-6). The concept of 'narrative identity', introduced in the third volume of "Time and Narrative" is viewed as an element of mediation between the character and its various narrative representations. Early at this point it is anticipated that narrative identity is by no means 'a stable and seamless identity', it rather 'continues to make and unmake itself', illustration 'the circle of the three mimeses' and standing out as the 'poetic resolution of the hermeneutic circle' (Ricoeur, 1988: 284).

In his more recent *Oneself as Another* (1992), Ricoeur reconstructs his theory of narrative in order to illustrate the contribution narrative brings to the constitution of the self. He attempts to solve the paradoxes of personal identity that arose in the wake of such philosophers as Locke and Hume by giving the concept a privileged position in the clash between the two main uses of identity: identity as sameness ('idem-identity') and identity as selfhood ('ipse-identity'). The former is defined as very similar to 'numerical identity' so that identity in this sense stands for 'oneness', whereas the latter is similar to 'qualitative identity', which functions as 'extreme resemblance' or interchangeability on grounds of similarity (Ricoeur, 1992: 116). The major difference between the two becomes apparent with respect to character:

"[The] polarity of these two models with respect to persons results from the fact that the permanence of character expresses the almost complete mutual overlapping of the problematic of idem and ipse, while faithfulness to oneself in keeping one's word marks the extreme gap between the permanence of the self and that of the same and so attests fully to the irreducibility of the two problems one to the other" (Ricoeur, 1992: 118)

Character, then, is 'the set of distinctive marks which permit the identification of a human individual as being the same' and designates a set of dispositions by which a person is recognized (Ricoeur, 1992: 120). Indeed, if we accept Ricoeur's distinction (between idem- and ipse-identity) as illustrated in his famous and fundamental questions "What am I?" and "Who am I?, then it is legitimate to claim that character, conceived as the "what" of the "who" conflates the distinction between the two versions of identity. It is one major idea that we retained for this introduction which, if searching for no justification, exposes clearly and openly what the author of the book aimed at. We had in mind the 'opening up of space for ethical justification', as Ricoeur would say, a response to the other person's faithfulness:

"The ethical justification, considered as such, develops its own temporal implications, namely a modality of permanence in time capable of standing as the polar opposite to the permanence of character. It is here, precisely, that selfhood and sameness cease to coincide. And it is here, consequently, that the notion of permanence in time is dissipated" (Ricoeur, 1992: 124).

'Narrative identity' and 'ethical justification' are effects and not causes. The former, situated in 'the interval of sense', generates a dynamic effect, which, in turn functions as reconciliation between identity and diversity. Earlier, in his *Time and Narrative*, Ricoeur claimed that without the support of narration the problem of personal identity 'would in fact be condemned to an antinomy without solution' (Ricoeur, 1988: 246). Later (1992), he transferred to the character the operation of emplotment coming up with the conclusion that "characters (...) are in them selves plots" (Ricoeur, 1992: 143). In other words, the character preserves throughout the story a narrative identity that is reciprocally related to the story line itself. The term used by the French philosopher and literary theorist to define this kind of preservation is 'discordant concordance' that refers to the inherent duality of the character's identity that is emplotted. With its 'duality', character is one element of the specific dialectical and dynamic nature of narrative identity which, on basis of a broad range of 'imaginary variations', assumes Ricoeur, may mediate between the two essential facets of identity (sameness and selfhood):

“The mediating function performed by the narrative identity of the character between the poles of sameness and selfhood is attested to, primarily by the imaginary variations to which the narrative submits this identity, In the truth, the narrative does not merely tolerate those variations, it engenders them, seeks them out. In this sense, literature proves to consist in a vast laboratory of thought experiments [and the] benefit of these thought experiments lies in the fact that they make the difference between the two meanings of permanence in time evident” (Ricoeur, 1992: 148)(my italics).

The theory about the ethical implications of narrative explored by Paul Ricoeur did not appear in a vacuum. The validity of his theory’s implications is verified by way of cross-examination with another similar perspective, formulated by Hayden White in *The Content of the Form*. This time, the subject of analysis is ‘historical discourse’ as a distinct way of representing reality. White assumed that narrative always seeks to reach beyond itself and grasp what cannot be expressed directly by its own conceptual tools so that ‘to endow events with a significance they do not possess’ (White, 1987: 14). The point is that, narrative cannot be defined only as a simple representational form, as a ‘process of translating knowing into telling’, it is rather ‘ a manner of speaking about events, whether real or imaginary’ (White, 1987: 2):

“Fictional storytelling as well [just as historical narrative], is intimately related to, if not a function of, the impulse to moralize reality, that is, to identify it with the social system that is the source of any morality that we can imagine” (White 1987: 25).

On the other hand, taking responsibility for the story of the other and approaching tradition in a process of incessant reinterpretation seems to be part of a contemporary critical revision based on the models of ‘exchange of memories’ and ‘of forgiveness’, viewed as ‘specific forms of the revision of the past’ is a re-telling and changing of the past ‘not as a record of all that has happened, but in terms of its meanings for us today’ (Ricoeur, 1996: 7, 8-9).

What, in fact, these authors claim is that the ethical implications of literature are extremely important at present and that they ascertain for the validity of ethical criticism. With another view, different from the common knowledge and perspective on the contemporary phenomenon of fiction writing and, ethically speaking, the proliferation of specific forms of the revision of the past with the intent ‘to find significant meaning for us today’ and such developments in narrative, today, also occur as the putting into question of the ego – in an egocentric, selfish world- the questioning of the ‘knowing-subject’ and of putting into question self-consciousness. Imposition of ‘egology’ on ‘ontology’ claimed by criticism (under the evident influence of Levinas and his ethical theory) is an implicit criticism of the whole tradition of Western philosophy, which- in its non-recognition of the radical difference between the Same and the Other - ‘encompassed every Other in the Same’(Levinas 1993: 93). The majority of Levinas’s critics agree that the seminal *Otherwise Than Being or Beyond Essence* stands out first and foremost in its unique attempt to escape the language of ontology. We retained from his philosophical construction of this text the idea that of the ‘face-to-face relationship’ demanding responsibility to further illustrate the importance of reception of contemporary texts for the ethical practice, revealed by interaction with another (writer, author, character, ‘other’ culture). Thus, the fact that the other person might also experience a similar interaction with ‘another’, third person representing ‘the other’ suggests a similarity visible after experiencing the revelation of an original asymmetry, which defines the unique experience of every encounter. In this sense, doing justice to a writer and to his literature text as conceived according to the philosophy of Levinas is, paradoxically “the limit of responsibility” or “the politics of ethical difference”, so essential to the ethical relation, in which “the political space is an open, plural, opaque network of ethical relations which are non-totalizable” (Critchley, 1999: 225). It is the double discourse in which the Self does not remain invariable in the midst of change, but its functions are very much consistent with Ricoeur’s “narrative identity”. Always adapting itself to each unique experience required by the encounter with the Other.

At another level, and from an anthropological perspective, Donnan and Wilson acknowledge that as a result of modernity's apparent fragmentation of culture there has been a radical reconsideration of the concept of culture that is centered not so much on its content any more, but rather on the 'determination of its boundaries':

"Culture ties the people and institutions of the international borderlands to people and institutions within their own states and those very far away. It is in this sense that we speak of *cultural landscapes*, which transcend political borders. Such landscapes are defined by the social interactions which construct borders" (Donnan-Wilson, 1999: 9).

Therefore, culture becomes the interface of identity and provide people with a 'cognitive map of the world'.

The postmodern, argued Thomas Docherty, prefers the event of knowing to the fact of knowledge and illustrates 'the shift from text to event' (Docherty, 1994: 25). As a consequence there is a tendency in contemporary literature to exalt the event, that is, to tell the story of the particular occurrence rather than trying to investigate the essence of the event or the outside world:

"No longer do we know with any certainty the point towards which history is supposedly progressing. In the wake of this, humanity becomes enslaved not to the enchantments of myths, but rather to the necessities of narrative, for humanity has embarked upon a secular movement whose teleology is uncertain, whose plot is not inherently predetermined by values or by an ethical end" (Docherty, 1994: 10).

Docherty concluded that there is a demand for 'a just relating to alterity' and that 'we must behave justly towards the face of the other; but we cannot do that according to a predetermined system of justice, a predetermined political theory' (Docherty, 1994: 26). Thus, postmodernism, which has an obvious effect on contemporary literature, is to be understood its relation to an "ethics of alterity", which is opposed to the reduction of the other into the same (i.e. sameness and otherness)). The 'ethics of alterity' calls 'a politics of ethical difference' in which the space is an open, plural opaque network of ethical relations.

The ungraspable ethical relationship between the Same and the Other is best illustrated by the *process of reading and interpretation*, of the critical reception of literature and by the vast, practically inexhaustible range of 'imaginary variations' literary fiction offers. In some ways literary fiction has a benefic effect on everyday, inter-subjective relations. In his book *Against Ethical Criticism* (1997), Richard Posner claims that 'the moral content of the work of art, including work of literature, has little to do with the value of a work (...) or with the pleasure to be derived from that work (Posner, 1998: 394). He clearly defends the aesthetic tradition in literature, which holds that literature does not have a significant ethical consequence. His arguments rest upon the idea that 'literature does not make us better citizens' and that 'the morally offensive views of literature even when the author appears to share them should not influence anyone' (Posner 1997: 2). Beyond this apparent contradiction, he argues for a separation of the moral from the aesthetic which, in his view, is not a rejection of the former simply because 'the aesthetic outlook is a moral outlook, one that stresses the values of openness, detachment (...), curiosity, tolerance, the cultivation of the self (...), in short the values of liberal individualism.' (Posner, 1997: 2). He in fact seeks a broader definition of moral categories that would eventually encompass the literary taste of a non-egalitarian like him. His attempt may meet Ricoeur's understanding of mimesis in the more complex definition ('the synthesis of the heterogeneous', 'the hermeneutic circle of narrative and time'). Therefore, he objected to the very notion of 'application of fiction to life' associated to a naïve concept of mimesis (Ricoeur, 1992: 161).

Indeed, the essence of the ethical controversy debate lies in a more complex interpretation of mimesis. Thomas Pavel's research in fictionality, "Fiction and Imitation" (2000) shows that the age-old question of mimesis is back "with three positions being defended: the full rejection of the mimetic character of fiction, the recognition of the partial role imitation plays in fiction, and the firm assertion that human imagination and therefore fiction are essentially mimetic" (Pavel, 2000:

521). According to Pavel, we use literature “as a means for reflecting human condition [and] seek in it the opportunity for raising questions, pondering hypotheses, and debating issues relevant for the kind of beings we are” (Pavel, 2000: 522). Relying heavily on Jean-Marie Schaffer’s *Pourquoi Fiction?* (1999), Pavel defines the two main uses of mimesis that can be traced back to Plato and Aristotle. Thus, imitation can be viewed as either ‘a form of empathic immersion in an alternative reality’ or “a strategy for deliberate and instinctive learning of new types of behaviour” (Pavel, 2000: 526). Moreover, mimesis is attributed with a third, more abstract meaning, that of ‘representation with the help of a cognitive model’ (Pavel, 2000: 527):

“We need and can afford fiction because we are neither well-defined beings nor fully dependent on actual stimuli. From early childhood on, we mix reflections on the surrounding world with mental wanderings that have no immediate empirical basis, our brain being eager to act even when outside stimulation is lacking. We therefore supplement ‘homological modeling’, that is, the creation of cognitive models based on the surrounding reality, with ‘fictional modeling’, which is less dependent upon actual stimuli. When these private activities become public, fiction as a cultural genre is born” (Pavel, 2000: 527)

Fiction, in fact, makes the reader aware of the inner life of other human beings, so one of its major functions is ‘to portray the *operation of other minds* in their very otherness’ (my italics) (Pavel, 2000: 524). However, the characters in fiction are not represented as mere physical objects, but rather as human beings pursuing or rejecting rules, norms and values. Thus, Pavel argues that unlike observable facts, these norms and values can only be represented ‘indirectly through examples of human action’, but these examples do not necessarily represent the norm, the value, or the attitude it is meant to typify’ (Pavel, 2000: 530). It means that there is no determined relation between fictional values or its interpretation and actual behaviour. Instead, what becomes relevant is the debate initiated by the various possible interpretations, and fiction is defined both as maintaining ‘close links to the observable, actual world’ and is involving ‘distance and difference’ in that ‘it calls our attention to the non-factual, to the invisible, and to the exemplary’ (my italics) (Pavel, 2000: 539).

It is such a definition of fiction that does justice to the shifting “narrative identity” proposed by Ricoeur and to the fundamental ethics of Levinas. These elements of the invisible and of the (non)-exemplary are discussed in Jennifer Johnston’s novels, of earlier as well as of recent time, with regard to authorship, to reminding and to remembering of the past, with narrative-knowledge circulating in the plot of her novels as incarnated in different objects (letters, diaries, autobiographies, family documents and books that the characters read and entities, as ‘silent’ characters that carry the burden of their secret. The Irish writer’s characters emerge out of a liminal space, postulated by Linden Peach as ‘timelag’, in which present and past interfere, only for the ‘present’ to be disrupted by the permanent reconfiguring of the past through acts of memory (voluntary or involuntary) and of (self) narration, endowed with ethical value. Seemingly figuring of herself and of her way of writing, Jennifer Johnston’s characters set out to express a truth of which they are not fully aware until accomplishing the narration of the self. For, in the writing process, Johnston’s character is projected against this ‘radical modernity’ of ours, and against the process of simultaneous transformation of subjectivity and global social organization. “I can sit for days and weeks”, she said in an interview,” and not really write anything at all, and I think this is the novel slowly assembling itself subconsciously in my head, and then it comes out very slowly, but I am *very seldom absolutely conscious* until I get back to look at it a second time, and it has a pattern, has worked out” (Johnston: 1996, 8)[our italics].

References:

- Critchley, S. (1999) *The Ethics of Deconstruction*, Edinburgh University Press, Edinburgh
 Docherty, Th. (1994) *Postmodernism: A Reader*, Routledge, London and New York

- Donnan, H. and Wilson, Th. (1999) *Borders, Frontiers of Identity, Nation and State*, Oxford University press, Oxford
- Glaudes, Pierre and Reuter, Yves (1998) *Le personnage*, Presses Universitaire de France, Paris
- Gonzales, Roza (1996) *Ireland in Writing. Interviews with Writers*, Rodophi, Amsterdam-Atlanta
- Hamon, Philippe (1983) *Le personnel du roman, Le systeme de personages dans Rougon-Macquart d'Emile Zola*, Librairie Droz S.A., Geneve
- Harte, Liam, Parker Michael (eds.) (2000) *Contemporary Irish Fiction: Themes, Tropes, Theories*, Macmillan Press Ltd., London
- Hurtley, Jaqueline [et.al.](1998) *Ireland in Writing. Interviews with Writers and Academics*, Rodophi, Amsterdam-Atlanta
- Levinas, E. (1988) "The Paradox of Morality" in Raoul Mortley (ed.)(1991) *French Philosophers in Conversation*, Routledge, London and New York
- Pavel, Th. (2000) "Fiction and Imitation" in *Poetics Today*, Fall, pp.521-541
- Posner, R. (1997) "Against Ethical Criticism" in *Philosophy and Literature* (1998) 22.2, Chicago Press, Chicago
- Ricoeur, P. (1984) *Time and Narrative*, vol. 1-4, Chicago University press, Chicago and London
- Ricoeur, P. (1992) *Oneself and Another*, The University of Chicago press, Chicago and London
- Ricoeur, P. (1996) "Reflections on a New Ethos for Europe" in Robert Kearney (ed.)(1999), *The Hermeneutics of Action*, Sage. London
- Ricoeur, P. (2002) *Istorie, memorie, uitare*, Editura Amarcord, Timisoara
- White, H. ((1984) *The Content of Form: Narrative Discourse and Historical Representation*, The University of Chicago Press, Chicago and London
- Roslyn, F. (2003) "The Importance of Being Irish: Jennifer Johnston" in *The Cambridge Quaterly*, Volume 32, No.3, Cambridge University Press, September 2003, pp. 239-249

CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE ȘI CONRAD ÎN TRADUCERI ȘI ÎN VIZIUNE COMPARATISTĂ

CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE AND CONRAD IN VIEW OF TRANSLATIONS AND OF A COMPARATIVE APPROACH

Codruța Mirela STĂNIȘOARĂ
Universitatea din Craiova
Facultatea de Litere Dr. Tr. Severin
Email: Ancasst@Gmail.Com

Abstract

Our approach aims at revealing a possible comparison between two European Romantic spirits, the English George Gordon Byron and the Romanian Dimitrie Bolintineanu from the perspective of the translator who observes and analyses a transfer of ideas and spirituality from the former to the latter poet. Some of the main characteristics of the Byronic hero, a world traveller and a rebel against the social order are embodied by Conrad, the prototype of the Romanian Romantic hero who, like his predecessor and model chooses travelling as a means of acquiring knowledge. Their emotions and reflections about the world around them, their bitter doubts and melancholies are the main constituents of their similar Romantic profiles. These ideas are inferred by the work of many readings and translations with their specific particularities.

Cuvinte cheie: *Eroi romantici, idei romantice, studiu comparatist, englez și roman, traduceri, Byron, Bolintineanu.*

Key Words: *Romantic heroes, ideas, comparative approach, English and Romanian, translations, Byron, Bolintineanu.*

George Gordon Byron (1782-1824) și Dimitrie Bolintineanu, poet român (1819-1872) aparțin unui larg climat romantic european. Creațiile lor ocupă diferite niveluri exegetice, spații extinse, interesând atât prin ineditul eu-lui creator, cât și prin aria largă de motive specifice societăților europene: sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a celui următor, operele lor fiind preponderent romantice!

În arie europeană, nu putem vorbi însă de un singur topos spiritual, izolat, fără derulări și întrepătrunderi de motive, întrucât condițiile social-politice, similare sau doar nuanțate, cu alte fațete, au generat o ideologie literară (în Anglia, Franța, Italia și Germania, în țările din centrul și din răsăritul Europei).

Reflecții, revolte și forme de titanism romantic care pot fi privite ca reacții legitime împotriva structurilor despotice (semifeudale și burgheze). Cu alte cuvinte, în resorturile ei adânci, arta este un reflex demonic al acestor realități vitrege, vizând existența și demnitatea umană.

„Clasic”, „realist” și predominant romantic, Byron se impune în peisajul literar european îndeosebi prin poeme și tragedii istorice. „English Bards and Scottish Reviewers”, poem, 1869, „Hints from Horace” (1811), „The Curse of Minerva” (1811), „Childe Harold's Pilgrimage”, poem în patru cânturi – 1809-1818, „Oriental Tales”, cuprinzând „Ghiaurul”, „Corsarul” și „Asediul Corintului” – poeme; „The Prisoner of Chilon” (1816), „Manfred” (1817), „Beppo” (1817). Unele devin „monologuri dramatice”, tragedii istorice: „Manfred” (1817), „Sardanapal” (1821) și „Cain”

(1821) – creații cu tipologii tematice, spirite nonconformiste, trimițând la ipostaze prometeice, „Don Juan” (1818-1823) poem elaborat în Italia, cu reflecții politice, filosofice, religioase și etice.

Un traducător și un creator pot observa un mod unic de transfer ideatic, de byronism, în câteva poeme aparținând scriitorilor din centru și răsăritul Europei (vezi poemele lui Bolintineanu, Eminescu și Pușkin). Ne interesează Byron cu „Childe Harold’s Pilgrimage” („Pelerinajul infanțelului Harold”) și „Conrad” de D. Bolintineanu, delimitări și similitudini în aspirații și moduri de prezentare.

Eroul byronian este un tânăr aristocrat, pelerin, dezolat de tot ceea ce intră în sfera falsei civilizații moderne. Călătorește în Portugalia, Spania, Insulele Mării Ionice, Albania, Grecia și Italia; evocă lupta de la Waterloo, monumentele și personalitățile Italiei (Veneția – Dogii, Petrarca, Tasso, Aristo), detestă in justiția umană, este un solitar și un melancolic. Eroul se contopește cu năzuințele popoarelor oprimate, detestă structurile tiranice. O revoltă de spectator contemplativ „în genunchi”; un demon romantic fără apostazii, un spirit izolat, neînțeles în medii sociale.

Conceput simetric, în patru cânturi, poemul lui Byron aduce pe scena istoriei eroi răzvrățiți, individualiști și anarhici. Modul de cunoaștere îl reprezintă călătoriile. Tonul protestatar, în viziune romantică „pregătește însă climatul unor noi revoluții”.

Melancoliile demonului byronian trimit la stilul omului superior, al demonului romantic. Procesul cunoașterii se realizează, în cazul infanțelului Harold doar prin călătorii. Traducătorii și exegeții, referindu-se la acest poem, nu ezită să-l considere un „jurnal de călătorie” în care epicul și liricul se întrepătrund. Accentul cade însă pe observația evident critică: evocând lupta de la Waterloo, poetul intuiește formele tiranice ale învingătorului. În Italia, topos cu vechi culturi clasice, stăruie tirania dominației austriece etc.

Melancoliile eroului rătăcitor și contemplativ, căruia îi repugnă in justiția și formulele tiranice, în poemul lui Byron, trimite la un concept cheie: conceptul eliberării popoarelor („Dragostea de libertate”). Călătoriile, contemplările, introspecțiile și melancoliile sunt deci componente de bază în definirea eroului. Reflecțiile lui configurează o filosofie a cunoașterii și a indignării propriului eu. Dureri și speranțe, credința în eliminarea structurilor și normelor negative. Timpul invocat de erou pentru înlăturarea lor rămâne un fel de „ultra-răzbunător”. O ipostază benefică a unui complex istoric ce-și găsea sorgintea încă din antichitatea latină (Răzbunător al meu, oricare vei fi tu, rasai din propria-mi cenușă – Vergiliu, *Eneida*). Romantismul deceniilor care-l succed pe Childe Harold avea să impună tonul unor revoluții în câteva țări europene.

În centrul și răsăritul Europei, motivele literare și ideile lui Byron, la fel ca în Occident, pătrund vizibil în deceniile treizeci și șapte ale secolului al XIX-lea. În România (Țara Românească) pot fi întâlnite ecouri byroniene la poezii: C. A. Rosetti (titlul volumului „Ceasurile de mulțămire” trimite la „Ceasuri de lene” ale lui Byron); poemul „Logodnicia morții” al lui Al. Sileanu trimite tot la Byron. Un ecou vizibil la Eminescu, marele poet național: „Și ca Byron, treaz de vântul cel sălbatic al durerii” în „Epigonii” (1870).

O înrăurire vizibilă, persistentă din poemele lui Byron – din „Childe Harold” și „Don Juan” – poate fi întâlnită la poetul român, Dimitrie Bolintineanu (1819-1872). Cu studii în țară și la Paris, autorul mai multor volume de versuri și jurnale de călătorie, scrise în plin climat romantic valorifică mediile și ideile byroniene. În 1852 publică volumul de versuri „Florile Bosforului”. Succed volumele „Cântece și plângeri”, „Legende istorice”, „Basme”, „Macedonele” etc., jurnale de călătorii „Călătorii în Palestina și Egipt” (1856), „Călătorii la românii din Macedonia și muntele Athos” (1863), „Călătorii în Asia Mică” (1866) etc.

Unghiul cunoașterii lui Dimitrie Bolintineanu din poemul „epico-liric” „Conrad” (1867) își află sorgintea tot în desealele „călătorii” romantice ca în poemul lui Byron.

Evidența acestor înrăuriri nu poate fi neglijată de traducătorii și exegeții de profil. Itinerariile lui Conrad, eroul poemului cu același nume, au loc în zone cu civilizații crepusculare, pauperizări și înrobiri de popoare. Scepticismul este adânc, Conrad, observă G. Sorescu, deplânge înrobirea popoarelor și sprijină ideea sacră de totală eliberare a lor. Demonii celor doi eroi – Childe Harold

și Conrad – impuls interior al unui demon în accepția socratică și romantică, se întâlnesc. Indiferent de „măști”, ele exprimă, în esență, același ideal. Și Byron și Bolintineanu se află pe aceleași coordonate ideatice.

Religiile și doctrinele n-au putut înlătura însă „răul” existent în lume: „Nimic decât în formă, vai! / Răul n-a schimbat / Religiuni, doctrine, schimbând neîncetat; / Și însăși cugetarea, născând în libertate / Fatala moștenire, tot n-a putut abate!” (Conrad)

Scepticismul celor doi eroi este adânc și el, în anumite cazuri, va genera apostaziile (vezi poemul „Înger și demon” (1873) de M. Eminescu).

Dincolo de simetrii și structuri metrice și prozodice în cele două poeme, există și nuanțări. Eroul lui Bolintineanu evoluează dintr-un topos marcat de duble tiranii: tirania unor imperii și tirania interioară a unor regimuri despotice. Conrad, față de eroul lui Byron, este însă un „proscris”, un exilat, după eșuarea unei revoluții (revoluția din 1848) din Țările Românești:

„Conrad e al său nume, că este exilat,

El pentru libertate poporu-a ridicat.

Proscris din a sa țară, el fără țel se duce

Oriunde îi surăde un țel senin și dulce.” („Conrad”)

Stările emoționale, călătoriile și reflecțiile celor doi eroi (Childe Harold – Conrad), scepticismul amar și melancoliile adânci sunt componente de bază care susțin configurările lor ideatice.

Concluzii

De-a lungul anilor, prețuirea operei lui Byron este unanimă (vezi Matthew Arnold, A. C. Swinburne, Hippolyte Taine, Goethe ș.a.). Traducătorii poeziei lui Byron în limba română îi vor intui vocația în dimensiunile ei creatoare (Ștefan Avădanei, Aurel Covaci, Al. Pascu, Petre Solomon, Virgil Teodorescu ș.a.).

Conceptul traductologiei are la bază elementele comparative și, în arie largă, comparatiste. Exegeza noastră, bazată pe conceptele în cauză vizează mesajul celor două poeme, rezultat din traduceri și lecturi, cu particularitățile lor specifice.

Traducerile din creațiile poetice abordate în acest caz, ne oferă dovada fidelității față de texte și vocația intuirii eu-lui creator.

Bibliografie:

1. Byron, *Opere alese*. Prefață semnată de Dan Grigorescu, București, Editura Minerva, 1983
2. Călin, Vera, *Byron*, București, Editura Tineretului, 1961
3. De Sanctis, *Istoria literaturii italiene*, ELU, București, 1965
4. Gautier, Teophile, *Istoria romantismului*, volumul II, București, 1968
5. Sorescu, George, *Scriitorii români*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc”, 1991
6. Sorescu, George, *Structuri erotice în poezia română (1745-1870)*, 1982

TRADUCEREA INFINITIVULUI

TRADUIRE L'INFINITIF

Oana Aurelia GENCĂRĂU
University of Oradea, Romania
E-mail: oanagen@yahoo.fr

Abstract

Translating the Infinitive. From the linguistic point of view the translation can emphasize the differences concerning the grammatical structures and the typology of the languages. We propose to analyze some concrete situations of the translation of French infinitive into Rumanian and to see how the translation highlights the constraints that the system of the language imposes to the translator, in which situations the translator had the choice and in which situations he had only one possibility.

Key words: *infinitive, translation, linguistic aspects, Romanian, French*

Mots-clé: *infinitif, traduction, aspects linguistiques, roumain, français*

Dans la tradition occidentale la traduction a été associée, de façon presque absolue, à un processus de communication, à un moyen de transfert des connaissances d'une langue à une autre. En effet notre savoir nous parvient en proportion de jusqu'à 90% par des traductions. Platon, Aristote, Spinoza, Freud, Bakhtine ou Chomsky sont seulement quelques exemples donnés par Raphaël Confiant dans un article intitulé *Traduire en milieu diglossique*. Henri Meschonnic renforce de son autorité cette perspective : « ...tout l'Occident culturel est fondé sur la traduction de ses textes fondateurs (au sens où massivement on ne les lit qu'en traduction, autant Platon et Aristote que la Bible et le nouveau Testament) » [Henri Meschonnic : 2008 : 61].

Pourtant la traduction a été longtemps considérée comme un acte médiocre, secondaire à l'acte de la création, bien qu'elle ne soit pas « une simple technique que l'on peut apprendre grâce à des recettes valables en tous temps et en tous lieux, mais bien un champ d'investigation qui fait s'entrecroiser la plupart des disciplines » [Raphaël Confiant : *Traduire en milieu diglossique*]: la philosophie, car on s'interroge toujours sur la question du même et de l'autre ; la psychologie car on se demande quels sont les mécanismes psycholinguistiques qui interviennent et conduisent le traducteur bilingue à choisir une solution ou une autre; l'histoire, car chaque époque a ses goûts, son point de vue et sa propre perception en matière de traductions ; la linguistique car son domaine est la matière de la langue proprement dite. « La base même d'une traduction consiste en une étude linguistique contrastive des systèmes entre lesquels a lieu le transfert du texte d'une langue dans une autre » [Michael Herslund : 2003].

Le problème le plus ardu, que se posent depuis toujours, de façon presque obsessive, traducteurs et traductologues, est dans quelle mesure le texte traduit est identique à son original, dans quelle mesure traduire c'est retracer, avec d'autres éléments, une image symétrique, comme dans un miroir, d'un texte original.

Du point de vue strictement linguistique les différences concernant les structures grammaticales sont manifestes car la typologie des langues est contrastive, la traduction ayant parfois justement le rôle de mettre en évidence ces différences, soit comme exercice dans le processus de l'apprentissage des langues, soit comme procédé technique dans le but d'étudier et/ou de comparer deux ou plusieurs systèmes linguistiques.

Lorsque le problème se pose dans la perspective plus étroite de la signification et du message contenus dans le texte traduit, les choses deviennent plus délicates. La question est si la traduction peut transformer le texte source, si elle a le pouvoir de produire « un nouveau discours par le biais de la manipulation langagière », et dans quelle mesure « d'insensibles glissements peuvent tirer le sens ancien à une signification nouvelle » [Mathilde Baron, *Du pouvoir traduire au pouvoir de traduire*]. Michael Herslund considère que la transformation commence au niveau lexical, et, en passant par le système morphosyntaxique, se répercute sur le niveau de l'organisation et de la cohésion du texte, sa conclusion étant qu'il faut « préconiser *a priori* que les équivalents de traduction n'ont jamais le même sens ».

« Les différences entre les systèmes lexicaux ont leur origine dans les procédés de lexicalisation que chaque langue adopte. Par lexicalisation, on peut entendre, les combinaisons de composants sémantiques que les langues individuelles choisissent de coder dans leurs lexèmes simples (les racines). Si l'on peut supposer qu'à un certain niveau d'abstraction toutes les langues du monde se servent d'un certain nombre d'unités de sens, sèmes ou composants sémiques – toutes les langues *peuvent* exprimer les mêmes choses – chaque langue ou plutôt chaque type de langue a recours à des choix – des arrangements et des combinaisons – parmi cet ensemble qui définissent justement les classes de mots (parties du discours) de cette langue ou de ce type. » [Michael Herslund, *Aspects linguistiques de la traduction*, p. 8].

Dans une étude intitulée *Sur la vitalité de l'infinitif roman* Marek Gawelko décrit le comportement de l'infinitif dans huit langues indo-européennes modernes qui se répartissent dans des groupes typologiques différents: cinq langues romanes les plus connues à savoir l'espagnol, le français, l'italien, le portugais et le roumain, deux langues germaniques à savoir l'allemand et l'anglais, et le polonais de la famille slave. Pour l'analyse contrastive et typologique de l'infinitif dans ces langues l'auteur se sert de la traduction, son corpus étant formé de neuf ouvrages, entiers ou fragments, dont l'original est traduit en sept ou huit langues.

Il constate que, excepté le roumain où cette forme est extrêmement faible, l'infinitif jouit d'une très grande vitalité dans les langues romanes. Viennent ensuite l'anglais et l'allemand, et puis le polonais. Dans le groupe des langues romanes l'infinitif portugais s'avère le plus fort ; il est le plus fréquent mais aussi le plus riche et le plus verbal.

De cette étude il résulte que l'infinitif roumain est plus faible même que l'infinitif polonais. Si l'infinitif polonais n'a jamais été très puissant, la faiblesse de l'infinitif roumain est attribuée à l'influence des langues balkaniques :

« Le roumain a hérité un infinitif latin, relativement bien développé. Sa fréquence d'emploi extrêmement basse est due à une influence de langues balkaniques: l'infinitif est remplacé, plus particulièrement dans sa fonction de complément du verbe, par le subjonctif. De plus la proposition infinitive du type *Je vois un enfant jouer* a disparu. Par contre, le sujet au nominatif et l'infinitif complément du nom et de l'adjectif persistent. » [Marek GAWELKO, « Sur la vitalité de l'infinitif roman », p.148]

La conclusion de Gawelko est que le comportement de l'infinitif est influencé par le caractère analytique ou synthétique des langues. La nature analytique d'une langue semble avantager la fréquence de l'infinitif ce qui expliquerait sa force dans les langues romanes et sa faiblesse dans les langues slaves. Mais cette tendance ne suffit pas à expliquer le comportement de l'infinitif en français, en roumain et en anglais, ces langues pouvant « recevoir une explication individuelle » [Gawelko : 2005 : 148].

Sans prétendre épuiser cette problématique nous nous proposons de faire une petite analyse ciblée sur des situations concrètes de la traduction de l'infinitif du français vers le roumain. Pour cela nous avons choisi un fragment (le premier chapitre, *Le grand chemin*) du roman de Marguerite Yourcenar, *L'œuvre au noir*, et de sa version roumaine, *Piatra filozofală*. Nous avons utilisé la version française parue en 1968, aux éditions Gallimard, Paris, et la version roumaine parue en 1971, aux éditions Univers, Bucaresti, dans la traduction de Sanda Oprescu.

Nous avons extrait du texte français les syntagmes et les phrases contenant un infinitif, et nous leur avons associé les séquences correspondantes du texte roumain :

1. François de Valois *continuait à guigner* le Milanais...

François de Valois *tot mai rîvnea* la ținuturile Milanului

2....on tenait de bonne source *qu'il travaillait à rassembler* une armée toute neuve, *chargée d'aller ramasser* à Pavie ses éperons perdus.

...se știa din surse sigure *că-și echipa* și *strîngea* o nouă oaste *menită să-i adune* din Pavia prietenii pierduți.

3. Un sergent boiteux, *qui se vantait d'avoir servi* en Italie, lui avait un soir mimé ses hauts faits et décrit les filles et les sacs d'or sur lesquels *il lui avait arrivé de faire* main basse dans le pillage des villes.

Un sergent șchiop, care *se lăuda că slujise* în Italia, îi povestise într-o seară glorioasele-i fapte de arme și-i zugeră vise femeile și sacii cu aur pe care *se întîmplase să pună mîna* în timp ce jefuiau orașele.

4....*il finit par jouer* sa décision à pile ou face ; l'Empereur perdit.

...*pînă la urmă a dat cu banul* ; Impăratul a pierdut.

5. Un peu par entrailles paternelles, *beaucoup par gloriole*, et *pour se prouver* qu'il avait le bras long, *il se promet d'écrire* en temps voulu à son agent lyonnais, Maître Muzot, *de recommander* ce fils ingouvernable à l'amiral Chabot de Brion...

Puținel din dragoste părintească, *dar mai cu seamă spre a face pe grozavul* și *spre a-și dovedi* sie-însuși că e om de vază, *și-a propus să-i scrie* reprezentantului său din Lyon, Maître Muzot, *ca să-l recomande* pe acest fiu năbădăios amiralului Chabot de Biron...

6. Henri-Maximilien *avait beau secouer* de ses pieds la poussière du comptoir familial, on n'est pas pour rien le fils d'un homme qui *fait hausser* ou *baisser* le cours des denrées et prête aux princes.

Degeaba își tot scutura Henri-Maximilien praful tejghelei părintești de pe ghetete, nu-i puțin lucru să fii feciorul unui om care *urcă* sau *coboară* cursul mărfurilor și dă bani cu împrumut prinților.

7. ...*il persuada* l'intendant *de lui laisser échanger* son cheval qui boitait déjà, contre la plus belle bête de l'écurie du banquier.

...*l-a convins* pe logofăt *să-l lase să-și schimbe* mîrtoaga, care începuse să șchioapete, cu cel mai frumos cal din grajdul bancherului.

8. ...cet équipage trop riche *l'empêchait de goûter* tout son soûl aux joies de la grand-route.

...asemenea echipaj prea bogat îl *împiedica să guste* după pofta inimii plăcerile unei călătorii de lungă durată.

9. *Pour faire durer* son pécule ...il mangeait avec les rouliers...

Ca să-și crute agoniseala ... mînca ...cot la cot cu căruțașii...

10. Henri-Maximilien *ennuyé de n'avoir à qui parler*, pressa le pas.

Henri-Maximilien, *plictisit că n-are cu cine vorbi* grăbi pasul.

11. - Vous *voulez rire*, dit le clerc. *On commence toujours par être* le famulus de quelqu'un.

- *Îți arde de glumă*, zise învățăcelul. *Tot omul e, la început*, famulus-ul cuiva.

12. - *Plutôt porter l'arquebuse*, dit Henri-Maximilien.

- *Mai bine cu mîna pe flintă*, zise Henri-Maximilien.

13. - Votre père *est assez riche pour vous acheter* la meilleure compagnie de lansquenets du César Charles, dit-il...

- Tatăl tău *e destul de bogat ca să-ți cumpere* cea mai bună companie de pedestrași ai Impăratului Carol, răspunse el...

14. - Les lansquenets que *pourrait m'acheter* mon père me charment autant que vous les prébendes de vos abbés, répliqua Henri-Maximilien.

- Pedestrașii pe care mi i-ar putea **cumpăra** tata mă încântă la fel de mult ca pe tine veniturile preoțesti, spuse Henri-Maximilien.

15. Le futur capitaine *s'arrêta* **pour acheter** à un paysan une poignée de cerises. Ils *s'assirent* au bord d'un talus **pour manger**.

Viitorul căpitan *se opri* **să cumpere** un pumn de cireșe de la un țăran. Se așezară pe marginea unui șant **să le mănânce**.

16. *J'aime mieux épeler* un texte qui bouge...*Quel habit plus commode* **pour faire** route inaperçue ?...

Mai bine silabisesc niste slove care se mișcă...*Ce veșmînt ar fi mai potrivit* **ca să nu te bage** nimeni în seamă ?...

17. - Fort bien, [...] Mais *pourquoi* **se rendre** à Compostelle ?

- Foarte frumos, [...] Dar **de ce te duci** la Compostela ?

18. - ...*Qu'ai-je à faire* de ces fainéants et de ces veaux ?

- ...**Ce am eu** cu trîntorii și cu dobitocii aceia ?

19. L'abbé de Saint-Bavon à son tour *l'a disposé* par lettre **à me faire part** de ce qu'il sait. Mais *je dois* **me hâter**, car il est vieux.

Starețul de la Saint-Bavon, la rîndul său, *l-a convaincs* printr-o scrisoare **să-mi împătăsească** și mie ce știe. Dar *trebuie* **să mă grăbesc**, căci e bătrîn.

20. - ...et vous *fera écumer* sa soupe de cuivre épicée au souffre. Grand merci ! *J'entends conquérir* à moins de frais de meilleures pitances. Zénon *se leva* **sans répondre**.

- ...și-o *să te pună* **să scoți spuma** de pe ciorba lui de aramă dreasă cu sulf. Foarte mulțumesc. *Înțeleg* **să-mi agonisesc** un tain mai bun și mai puțin piperat. Zenon *se sculă* **fără să-i răspundă**.

21. ...Il tombera de tout cela *une miette de gloire* **à me mettre sous la dent**.

...Din toate astea o *să-mi pice* și mie măcar o *fărîmiță de glorie* **ca să-mi astîmpăr foamea**.

22. - En *êtes-vous* encore **à attacher** de l'importance au vent qui sort des bouches ?

- *Tot mai* **ții seamă** de gura lumii ?

23. ...*Vais-je* **passer** ma vie à auner du drap dans une boutique de la rue Laines ? Il *s'agit* **d'être** homme.

...**Să-mi petrec** viața măsurînd postav într-o dugheană de pe strada Lînarilor ? *Vreau* **să fiu** bărbat.

24. - J'ai vingt ans, calcula Zénon. **A tout mettre au mieux**, j'ai devant moi cinquante ans d'étude. [...] *Il s'agit* pour moi **d'être** plus qu'un homme.

- Am douăzeci de ani, socoti Zenon. **In cel mai bun caz** mai am înaintea mea cincizeci de ani de învățătură [...] Eu unul *vreau* **să fiu** mai mult decît un bărbat.

25. Qui serait assez insensé *pour mourir sans avoir fait* au moins le tour de sa prison ?

Cine-ar putea să fie atît de smintit *încît* **să moară fără să fi dat** măcar un ocol temniței sale ?

26. *Plaise* à Celui qui Est peut-être **de dilater** le cœur humain à la mesure de toute la vie.

Facă Cel ce poate Este, ca inima omenească **să se dilate** pe măsura vietii întregi.

27. Henri-Maximilien **sans répondre** sifflotait vaguement une chanson d'aventurier.

Henri-Maximilien, **fără să-i răspundă**, fluiera vag un cîntec de aventurier.

Du point de vue strictement numérique le texte français contient quarante-six occurrences de l'infinifitif ; le texte roumain en contient quatre dont trois représentent l'image presque parfaitement symétrique d'un syntagme français : *pour se prouver/ spre a-și dovedi, ennuyé de n'avoir à qui parler/ plictisit că n-are cu cine vorbi, les lansquenets que pourrait m'acheter mon père/ pedestrașii pe care mi i-ar putea cumpăra tata*. Le quatrième infinitif du texte roumain, repérable dans la séquence *mai cu seamă spre a face pe grozavul*, provient d'un syntagme nominal français, *beaucoup par gloriole*.

Les phrases *n-are cu cine vorbi* et *ar putea cumpăra* représentent deux structures infinitives du roumain, très fortes et très bien conservées: *avoir + relatif + infinitif* et le verbe *pouvoir + infinitif*, pratiquement le seul verbe modal pouvant être suivi d'un infinitif en roumain. Il faut d'ailleurs remarquer que les deux séquences auraient également accepté le « *conjunctiv* » : *n-are cu cine să vorbească* et *pedestrașii pe care ar putea să mi-i cumpere tata*. L'option du traducteur pour l'infinitif pourrait s'expliquer justement par la force et la haute fréquence de ces structures en roumain.

Dans quatorze situations la version roumaine propose des formes de l'indicatif. Dans la plupart de ces situations, onze, l'infinitif français fait partie d'une expression ou d'une structure périphrastique. Dans ce cas il devient porteur de l'information sémantique, l'information grammaticale étant véhiculée par le verbe semi-auxiliaire avec lequel il se combine dans l'expression périphrastique. Dans la version roumaine l'information grammaticale véhiculée par le semi-auxiliaire est transférée au verbe principal et le semi-auxiliaire est éliminé : *François de Valois continuait à guigner/...tot mai râvnea* ; *on tenait de bonne source qu'il travaillait à rassembler une armée/știa...că-și strîngea o oaste* ; *Henri-Maximilien avait beau secouer/degeaba își tot scutura* ; *...un homme qui fait hausser ou baisser le cours des denrées /...unui om care urcă sau coboară cursul mărfurilor* ; *Vous voulez rire/ Iti arde de glumă* ; *On commence toujours par être /Tot omul e, la început* ; *...il finit par jouer sa décision à pile ou face/...pînă la urmă a dat cu banul*.

Dans trois autres situations on a préféré l'indicatif pour rendre un infinitif passé complément du verbe, un infinitif négatif complément de l'adjectif, et un infinitif interrogatif : *qui se vantait d'avoir servi en Italie / care se lauda că slujise în Italia* ; *ennuyé de n'avoir à qui parler/ plictisit că n-are cu cine vorbi* ; *Mais pourquoi se rendre à Compostelle ?/ Dar de ce te duci la Compostela ?*

Il y a aussi deux cas où le traducteur roumain a opté pour des formules nominales, le verbe étant complètement éliminé : *à tout mettre au mieux, j'ai devant moi / în cel mai bun caz mai am ...* ; *plutôt porter l'arquebuse/ mai bine cu mîna pe flintă*.

Parmi les quarante-six infinitifs du texte français, vingt-cinq ont été traduits en roumain par le « *conjunctiv* ». C'est une statistique qui dénote le développement de cette forme au détriment de l'infinitif. A regarder de plus près on peut constater que dans dix-sept des situations l'infinitif aurait également été possible. Il aurait été possible aussi dans au moins quatre cas où l'on a choisi l'indicatif : *il finit par jouer sa décision à pile ou face : pînă la urmă a dat cu banul / sfârși prin a da cu banul* ; *ennuyé de n'avoir à qui parler : plictisit că n-are cu cine vorbi/ plictisit de a nu avea cu cine vorbi* ; *menită să-i adune prietenii pierduți / menită a-i aduna prietenii pierduți* ; *Pour faire durer son pécule : ca să-și cruțe agoniseala / spre a-și cruta agoniseala* ; *assez riche pour vous acheter : destul de bogat ca să-ți cumpere / destul de bogat pentru a-ți cumpăra* ; *une miette de gloire à me mettre sous la dent : măcar o fărîmiță de glorie ca să-mi astîmpăr foamea/ măcar o fărîmiță de glorie spre a-mi astîmpăra foamea* ; *pour mourir sans avoir fait au moins le tour de sa prison ? : încît să moară fără să fi dat măcar un ocol temniței sale ?/ încît să moară fără a fi dat măcar un ocol temniței sale ?* ; *sans répondre sifflotait : fără să-i răspundă, fluiera / fără a-i răspunde, fluiera*.

La traduction met en évidence les contraintes que le système de la langue impose, et les libertés de choix qu'il favorise. Dans notre cas la traduction montre comment s'est manifesté le choix du traducteur, dans quelles situations il a eu le choix et dans quelles situations il n'a eu qu'une seule possibilité.

Le choix d'une variante ou d'une autre tient aussi de la variété diachronique de langue que la traduction cherche à reproduire. Dans bien des situations, pour produire un discours archaïsant, l'infinitif et même l'infinitif passé auraient peut-être été non seulement un choix possible mais un choix obligatoire.

Bibliografie

Baron, M., *Du pouvoir traduire au pouvoir de traduire* [[http:// cle. ens-lsh. Fr / 88261201 /0/fiche pagelibre](http://cle.ens-lsh.fr/88261201/0/fichepagelibre)] page consultée le 26.02.2009

Confiant, R., *Traduire en milieu diglossique*, [[http:// www. univ-ag. Fr / grec-f /arec-f /rconfiant /index. html](http://www.univ-ag.fr/grec-f/arec-f/rconfiant/index.html)] page consultée le 26.02.2009

Dahl, Ö., editor, *Tense and Aspect in the Languages of Europe*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York, 2000.

Gawęłko, M., « Sur la vitalité de l'infinitif roman », *Alfa*, São Paulo, vol. 49, n. 2. p.133-151, 2005.

Herslund, M., « Présentation », in *Aspects linguistiques de la traduction* Presses Universitaires de Bordeaux, Pessac, 2003. p.7-10.

Herslund, M., éditeur, *Aspects linguistiques de la traduction* Presses Universitaires de Bordeaux, Pessac, 2003.

Meschonnic, H., « Traduire au XXIe siècle », in *Quaderns : revista de traducció*, 15, 2008, 55-62.

Robinson, D., *What Is Translation? Centrifugal Theories, Critical Interventions*, Kent State University Press, Kent, Ohio, and London, England, 1997.

VASILE GOLDIȘ, PERSONALITY OF THE NATIONAL AND EUROPEAN CULTURE**VASILE GOLDIȘ, PERSONALITATE A CULTURII NAȚIONALE ȘI EUROPENE****Eugen GAGEA****Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației****University of the West “Vasile Goldiș” from Arad****Abstract:**

The article is centred around the personality of Vasile Goldiș who had an outstanding contribution to the realisation of the Romanian National Unitary State. But Vasile Goldiș was also an excellent scholar. Cultural preoccupations guided him throughout his entire life as he militated for the rights of the Romanian people but also for the cultural and artistic life from Transylvania.

Cuvinte cheie: *om de știință, Vasile Goldiș, tendințe de denaționalizare, literatură Europeană, recunoaștere culturală*

Key words: *scholar, Vasile Goldiș, cultural awareness, denationalisation tendencies, European literature*

The personality of Vasile Goldiș (1862-1934) attracted the attention of many researchers, who highlighted his outstanding contribution to the realisation of the Romanian National Unitary State through the Great Union from the first December 1918 in Alba Iulia. But Vasile Goldiș was also an excellent scholar. After he completed his studies at universities from Vienna and Budapest (a time when he activated within the literary societies “Romania Jună” and “Petru Maior”), he was a teacher of the Pedagogical Institute (Preparandia) from Caransebeș (1886-1889), then a teacher of the High school “Andrei Saguna” from Brașov (1889-1901), period when he edited several books of history and Latin Language for his students.

In 1901 he leaves Brașov coming to live in Arad where he activated as secretary of the Bishop’s Council (1901-1918) and as a teacher of the Superior School for girls.

He militated for the rights of the Romanian people as a member of the Hungarian Parliament (1906-1910) where he had several interventions supporting the right to existence of the Romanian Confessional schools. In 1911 he became manager of the Newspaper “Românul”(The Romanian), from Arad and of the typographic institute “Concordia” which aimed at cultivating the national feeling through its publishings..

Cultural preoccupations guided him throughout his entire life and after the Union which took place in 1918, he was elected president of the Transylvanian Association for Culture and Literature of the Romanian People from Arad.

In his quality of Headmaster of the cultural association from Arad, Goldiș considered that this society has as its main goal “the protection of Romanian language. In close relationship with the national and social ideals which animated him we also find Goldiș’s ideas regarding literature and his love for the arts, this being a fundamental coordinate of the spiritual equilibrium of the personality of Vasile Goldiș.

Within the article entitled “Arta”(The Art), published in the review “Tribuna poporului”(1902), Vasile Goldiș, after making the assertion that art is one of the essential characteristics that differentiates man from other beings, underlines its importance within the life of

a nation. It is art that determines a nation to acquire particular traits in order to be able to assert itself within the universal circuit of the values. Expressing the belief that all peoples love arts he makes the proud determination that, in spite of the unfavourable historical and political context which didn't allow for the possibility to manifest itself within this area, love for the arts was and still is an important component of the Romanian people .

The political substratum of these highlightings is not at all difficult to guess. Thus Valise Goldiș shares the conviction that Romanian art has a European and universal character. In his opinion any sustainable work of art doesn't belong only to the people amidst which was created but to the whole mankind. It thus holds a universal character which is the case of the works of art and of the masterpieces of the Romanian literature.

The author is concerned with the problems of the Romanian literature- seen from a broader, theoretical spectrum as we can see from an article published within the review "Luceafarul" under the title Our Literature. The idea animating the article which is still a contemporary idea and which has proven right by the subsequent evolution of the Romanian literature refers to the conviction that the literature of a nation is the result of its development and of its evolution and that it should reflect the aspirations and hopes of the people and places where it was born. For the Romanian writers from Transylvania- as the author shows it- this means the reflection of their life, of their aspirations towards liberty, independence and union, towards morality and civilisation.

Goldiș was the promoter of a realistic type of art which should reflect with accuracy aspects from the social and national life and he militated for such an art urging writers to write about the life and aspirations of the people. We also find in the aforementioned article other important ideas such as the belief that an authentic literary creation must combine the national and the universal features and the conviction otherwise established on the remarkable values that our literature produced that Romanians are capable of creating great literary talents. Slavici and George Cosbuc are two of the the examples cited by Goldiș.

Upon discussing the situation of the Romanian literature from Transylvania, Vasile Goldiș also talks about the unfavourable socio-economical environment which lead to the fact that talented people in order to express themselves under these circumstances had to take refuge on the other side of the Carpathians.

The sociological perspective of the concerned article is also important as it analyses this state of things. The development of the literature is closely linked to the condition of the receiving factor, the public.

In Transylvania, as the author mentions, due to reactionary politics of the Austro-Hungarian officials, the Romanian people lived in ignorance. As a result, because of the small number of schools, cultural societies, newspapers and of the lack of cultural and political activities in Romanian language, the interest for literature was low which lead to its under development.

Thus results the connection or the bond of the writer and of its work with his people and his life. The writer must arouse interest with the masses, contributing efficiently to their cultural awareness, process which in turns is going to have a favourable response in the subsequent development of the field. Between writer and reader there is a mathematical proportion.

Trough his way of seeing literature in close connection with the reading public, Vasile Goldiș was a forerunner of today's literary sociology.

Upon commenting the opinions expressed in his article, some of nowadays literary historians affirmed that they are encouraging Romnian writers from Transylvania to limit themselves to a local production of regional interest which lacks national and universal perspective.

On the contrary, the author of the article is against those writers whom by " universality" understood the search for subjects and exotic attitudes in order to copy foreign examples, trying to be less Romanians as a result of the conviction that otherwise they won't able to gain worldwide recognition.

Finally, at the end of the article, Vasile Goldiș a man with a practical vision suggests a series of concrete methods through which the propagation of good literature throughout Romanian villages could be possible. One of them would be to set up detachable libraries, thus contributing to the growth of the taste for reading of the peasants.

Within the vision of Vasile Goldiș, Romanian art and literature (especially literature from Transylvania) must constitute themselves into an efficient fighting tool against denationalisation tendencies. Aware of the educational value of national literature, of the place it must held within the curriculum of the schools from Transylvania, Goldiș considers that Romanian language and literature can be used as a means of educating the family, the main role being here held by the women.

Copncluzii

The national value of art and literature is seen on another level. Trough prestigious artistic realisations, Romanian people will be able to impose itself to the attention of civilised Europe.

Vasile Goldiș saw Romanian art and literature as an organic whole, beyond political and temporal frontiers. Hence we see the interest that he puts on the cultural and artistic life from 1918 as well as the efforts that he makes into the direction of promoting in Transylvania the works of the classics of our literature.

Bibliography

1. Gagea, E. – Vasile Goldiș (1862-1934) Historical Monography, Vasile Goldiș Publishing House, University Press, Arad, 2008, pages 7-9
2. Goldiș, V. – International Language in “Foaia Diecezală, 20 March-April 1888, Nr 16, page 3
3. *** Românul (The Romanian), 6 April 1921, page 1; 9 April 1921 nr 33, page 1-3, Arad
4. Goldiș, V- Our Literature, in “Lucefarul”, Budapest, January, 1904, nr 1, page 4
5. Șora, Gh.- Elements of literary criticism to Vasile Goldiș, in “Orizont”, Timisoara, nr. 16, September, 1971, page 94

REDAREA ÎN TRADUCERE A VALORII ELEMENTELOR DE DEIXIS SOCIAL

THE VALUE OF SOCIAL DEIXIS MARKERS IN TRANSLATION.

Claudia PISOSCHI
Universitatea din Craiova
Facultatea de Litere

Abstract:

The paper aims at analysing the pragmatic values of personal pronouns in a literary text, from the perspective of politeness strategies. Together with all referential expressions and combined with means of expressing modality, personal pronouns bring their contribution to marking positive or negative face strategies. As any linguistic structure, personal pronouns can acquire various pragmatic connotations, depending both on social conventions and register used and on the historical and cultural background.

Cuvinte cheie: *relational deixis, deictic center, politeness strategy, positive/negative face*

Key words: *deixis relațional, centru deictic, strategie de politețe, față pozitivă/negativă.*

Scopul analizei de față este discutarea modului cum funcționează strategiile de politețe enunțate de Levinson și Brown [1] în cadrul unui text dialogic aparținând romanului “Mândrie și prejudecată” de Jane Austen, roman englezesc binecunoscut și reprezentativ, pentru nu numai pentru literatura începutului de secol XIX, ci și pentru evoluția ulterioară a romanului. Ne-am concentrat asupra perspectivei oferite de deixisul relațional, metodă capabilă să explice modul în care fiecare interlocutor (dar și naratorul, mai mult sau mai puțin perceptibil), având rol de centru deictic, privește ceilalți participanți. ‘Ancorarea’ socială a personajelor are un caracter relativ [2], iar elementele lingvistice, cum ar fi numele și formulele de adresare, mijloacele de focalizare, expresiile care codifică punctul de vedere sunt marcatori ai acestei ‘ancorări’ sociale.

Ne-am oprit la un fragment din capitolul al III-lea, care cuprinde o discuție revelatoare pentru conturarea identității personajelor și a raporturilor dintre ele. Textul original l-am preluat din ediția apărută la editura „Prietenii cărții” din București în 1995, iar varianta în limba română este cea apărută în 1969, la Editura pentru Literatură Universală, traducerea aparținând doamnei Ana Almăgeanu. Cadrul situațional al fragmentului este cel al unui bal. El reprezintă nu doar setting-ul, ci și contextul social local. Reuniune socială tipică pentru societatea vremii, balul este ocazia ideală de manifestare a strategiilor de politețe, și oferă punctul de plecare pentru evoluția ulterioară a configurației discursive de tip narativ.

J. Courtés [3], pentru a demonstra existența unor izotopii paralele generatoare de texte, dar și de interpretări, a luat ca exemplu cuvântul *bal*, mai bine zis, sensul lui; Courtés face de fapt o analiză componentială a sensului cuvântului: “Să luăm sememul *bal*. Această unitate figurativă comportă mai multe seme nucleare (...): «*temporalitate*» – balul este o reuniune care nu durează decât un timp (...); «*spațialitate*» – balul este un loc anume; «*gestualitate*» – acolo se dansează; «*socialitate*» – balul este o reuniune de persoane; «*sexualitate*» – în măsura în care balul implică raportul bărbat-femeie. Un discurs dat poate exploata ansamblul acestor elemente sau să rețină doar un element dintre celelalte.”

Toate aceste seme sunt exploatate în fragmentul analizat de noi, dar din perspectiva diverselor personaje, a căror psihologie ne este revelată prin intermediul autoarei-naratoare, ceea ce

variază fiind gradul lor de relevanță. Caracterul temporar și cel spațial al balului par să devină niște trăsături negative, deoarece împiedică manifestarea atributelor de bază din punct de vedere social: socialitatea și, mai ales, sexualitatea. Balul este ocazia perfectă pentru a-ți găsi viitorul partener de viață, iar mijlocul de a o face este dansul. Iată de ce, la începutul capitoului, unul dintre personaje afirmă *“to be fond of dancing was a certain step towards falling in love.”* (“a iubi dansul însemna un prim pas către a te îndrăgosti.”) Recunoaștem în replica personajului (care nu intenționează să transmită un mesaj ilocuționar indirect) ironia autoarei-naratoare; în accepțiunea generală, se stabilește o relație cauzală între acțiunea de a dansa (și, implicit, disponibilitatea de a o face) și starea de îndrăgostire.

Introducerea făcută de autoarea –naratoare, înainte de a reda dialogul direct, are scopul de a fixa cadrul situațional, și mai mult decât atât, stabilește rolurile participanților la dialog, fie ei activi sau pasivi:

Elizabeth Bennet fusese obligată să piardă două dansuri, din cauză că erau prea puțini domni; și, în acel timp, domnul Darcy se aflase destul de aproape pentru ca ea să audă, întâmplător, o conversație dintre el și domnul Bingley care venise de la dans, pentru o clipă, spre a insista pe lângă prietenul său să danseze și el.[4]

Elizabeth Bennet had been obliged, by the scarcity of gentlemen, to sit down for two dances; and during part of that time, Mr. Darcy had been standing near enough for her to overhear a conversation between him and Mr. Bingley, who came from the dance for a few minutes, to press his friend to join it. [5]

Personajele masculine, Bingley și Darcy, sunt interlocutorii, participanții activi la dialog; Elizabeth este un ascultător pasiv, un *overhearer*; deși, teoretic, ar avea posibilitatea de a interacționa verbal cu cei doi protagoniști, regulile de comportament social o împiedică să facă acest lucru; pentru a da impresia de obiectivitate și echidistanță, și autoarea-naratoare se va plasa pe aceeași poziție pasivă de martor, la fel ca și cititorii, expuși la schimbul verbal dintre protagoniști. Oricât de obiectivă ar vrea să pară autoarea-naratoare, în paragraful de mai sus ea se dovedește distantă cu personajele masculine (expresiile referențiale folosite sunt formale *Mr. Darcy, Mr. Bingley*, „domnul Darcy”, „domnul Bingley”); în același timp, se simte nuanța ironică exprimată de autoare, în legătură cu respectul și deferența manifestate automat față de bărbați la nivelul întregii societăți. Ironia ar fi fost și mai pregnant redată în traducere dacă pronumele personal din engleză *him* ar fi fost redat printr-un pronume de politețe în românește: „*Mr. Darcy, had been standing near enough for her to overhear a conversation between him_i and Mr. Bingley, who came from the dance for a few minutes, to press his friend_i to join it.*” În românește, variantele de traducere ar fi „*domnul Darcy_i se aflase destul de aproape pentru ca ea să audă, întâmplător, o conversație dintre el_i /dumnealui_i și domnul Bingley care venise de la dans, pentru o clipă, spre a insista pe lângă prietenul său să danseze și el_i.*” Pentru a se evita repetiția supărătoare a pronumelui, ultima parte a enunțului putea fi reformulată: „*domnul Darcy_i se aflase destul de aproape pentru ca ea să audă, întâmplător, o conversație dintre dumnealui și domnul Bingley care venise de la dans, pentru o clipă, spre a insista ca pretenul său să i se alăture la dans.*” Ironia autoarei se manifestă și în modul cum face referire la personajul principal feminin, în opoziție cu referința făcută anterior la personajele masculine: nu mai este vorba de *domnișoara Elizabeth Bennet*, ci, simplu, de *Elizabeth Bennet*; în opinia noastră, autoarea are multiple intenții: ea reflectă propria afecțiune manifestată față de personaj ca prototip, viziunea îngustă a bărbaților asupra felului de a aprecia calitățile unei femei, și nu în ultimul rând, unicitatea personajului feminin, definit, prin propria personalitate, prin gesturi și fapte, dincolo de convenții sociale. Din această perspectivă, reluarea referinței prin pronumele personal de persoana a III-a singular, în românește (în engleză neexistând altă posibilitate) este deosebit de adecvată, nu numai din rațiuni de concizie, ci și stilistice.

Dialogul dintre cele două personaje masculine, Bingley și Darcy, îi plasează pe cei doi protagoniști pe poziții opuse nu numai în privința opiniei despre dans, ci, implicit, în privința

posibilității găsirii unui partener de viață. Bingley se realizează tendinței generale de a defini balul prin trăsătura /+socialitate/, care include relațiile bărbat-femeie, deci trăsătura /+sexualitate/. Celelalte două seme, /+spațialitate/ și /+temporalitate/, definatorii pentru sensul cuvântului *bal*, au o valoare subsumată scopului reprezentat de primele două. Pentru Darcy, lucrurile stau exact invers. Personajul nu împrumută ironia autoarei față de rolul social atribuit balului, devenit astfel un punct de referință în viața comunității, ci, plasează pe primul plan trăsătura [+spațialitate], în relație cu care semele [+socialitate] și [+sexualitate] devin complet irelevante. Spațiul devine o coordonată socială, care trebuie să implice prestigiul egal al participanților și recunoașterea reciprocă a unui statut înalt, chiar dincolo de sfera comunității locale.

La nivelul întregii intervenții, Bingley aplică mai întâi în subtext o strategie de intensificare a interesului față de Darcy, pentru a-i câștiga acordul. Aceasta este o strategie de politețe pozitivă care implică existența unui teritoriu comun (*common ground*). În cadrul asertării cunoștințelor comune (tema dansului la bal), Bingley aplică ceea ce Levinson numește „manipularea presupuzițiilor” interlocutorului, *presupposition manipulation*. Mijloacele sunt familiaritatea adresării (cu apelativul reprezentat de numele de familie, utilizat însă cu aceleași funcții și semnificație interacțională ca prenumele) și *implicite* împărtășire a acelorași păreri în legătură cu tema în discuție: „*Come, Darcy,*” said he, „*I must have you dance.[...] You had much better dance.*” (în trad. „*Haide, Darcy, îi spuse, te rog vino. [...] Ai face mult mai bine să dansezi*”. Structura lingvistică aleasă în traducerea românească conține un imperativ propriu-zis, „vino”, precedat de o interjecție predicativă „haide”, și ea cu valoare imperativă, cele două forme de exprimare a autorității fiind atenuate de un adverb care are tocmai rolul de a „îndulci” mesajul ilocutionar transmis: *please* „te rog”. El reprezintă ceea ce literatura de specialitate numește minimizator, *softener*. Subiectivitatea locutorului este clar exprimată, el fiind sursa mesajului. Strategia este una directă, manifestată explicit (*bold on record*). În varianta originală, modalul deontic *must*, capătă valoare obiectivă, exprimând necesitatea logică din punct de vedere social; locutorul este doar un agent, un mesager, transmitătorul mesajului de a acționa conform imperativelor sociale; sursa reală o reprezintă de fapt societatea în ansamblu, cea care stabilește convențiile comportamentale.

Interesul lui Bingley, care poate părea exagerat, este reiterat și amplificat în enunțul final al replicii, printr-o expresie modală sinonimă cu *must* ca valoare, *had much better*. Necesitatea obiectivă nu e exprimată imperativ, ci ca un sfat, protejând „fața” (*face*) interlocutorului (Darcy), dar și al locutorului (Bingley). Minimalizarea actelor impuse interlocutorului, realizată în acest caz, e o strategie de politețe negativă subsumată maximei „Nu constrânge interlocutorul”, „Don’t coerce the hearer.” Între cele două enunțuri similare ca valoare, se intercalează unul intermediar, tot de tip direct, explicit (*bold on record*): „*I hate to see you standing about by yourself in this stupid manner.*” (în trad. „*Nu pot să sufăr să te văd stând deoparte, singur, în felul acesta stupid*”).

Bingley nu atenuază efectul de amenințare a propriei imagini sociale (*face threatening act-FTA*), dimpotrivă, folosește verbul *hate* „urăsc”; în același timp, nu atenuază nici efectul asupra lui Darcy: locuțiunea adverbială *in this stupid manner*, „în felul acesta stupid” ilustrează strategia de politețe negativă care afirmă că un act de vorbire în defavoarea propriei imagini este o regulă generală. Din această perspectivă, enunțul iterativ din finalul intervenției, la care ne-am referit anterior, „*Nu pot să sufăr să te văd stând deoparte, singur, în felul acesta stupid*”, capătă și valoare de scuză indirectă; recunoașterea forțării de facto a interlocutorului să acționeze într-o anumită direcție transmite mesajul că dorința locutorului este tocmai de a nu face acest lucru (se aplică maxima de politețe negativă „comunică dorința locutorului de a nu se impune asupra interlocutorului”, „communicate the speaker’s want to not impinge on the hearer.”

Toate strategiile menționate anterior n-ar fi avut efectul scontat fără relația stabilită între cele două personaje, relație reflectată și prin modul de adresare: cei doi bărbați se adresează unul altuia folosind numele de familie; implicit, numele de botez este considerat ca fiind apanajul femeilor: „*Come, Darcy[...]*” „*Haide, Darcy [...]*”

Folosirea numelui de botez este probabil considerată ca un semn de slăbiciune, și de aceea restricționată practic la relațiile de prietenie dintre femei. Relația dintre personajele masculine participante la dialog este una de prietenie, dar definită ca o camaraderie similară cu cea stabilită în cadrul armatei, și nu implicând trăsătura [+intimitate]. În plus, folosirea numelui de familie se corelează cu folosirea imperativelor din enunț. Aceste considerații sunt bazate pe analiza frecvenței unor tipuri de adresare în cadrul textului, text ce reflectă stilul de comunicare al epocii, în concordanță cu uzanțele sociale, cu specificul cultural și istoric.

Replica lui Darcy este structurată pe aceleași coordonate ca cea a lui Bingley. Strategiile de politețe sunt exprimate lingvistic prin elemente gramaticale și lexicale de marcare a modalității. Verbul auxiliar *shall*, care intră în componența formei de viitor, are aici valoare modală de tip dinamic; la forma negativă, el redă refuzul obstinat, sens accentuat de combinarea cu un cuantificator epistemic puternic- *certainly* ,cu siguranță’: „*I certainly shall not.*” „*Nici nu mă gândesc.*” Traducătorul nu a considerat necesar să marcheze explicit printr-un pronume subiect valoarea emfatică implicită a pronumelui personal de persoana *I*; contrastul implicit Darcy-Bingley este suficient și chiar pregnant relevat prin mijloacele conjugate de exprimare a modalității. O altă modalitate de traducere care permite accentuarea valorii modale ar fi „refuz categoric să fac așa ceva”; colocația din română ,refuz categoric’ corespunde semantic combinației *certainly shall* din engleză. Limbă pro-drop, româna nu exprimă de regulă pronumele subiect; exprimarea subiectului ar presupune, în cazul de mai sus, exprimarea obligatorie a unei completeive directe având propriul complement direct cu valoare de pro formă (adică reluând un fragment anterior de discurs): „Eu refuz categoric să fac așa ceva.” Pro forma poate fi dislocată (mutată în poziție inițială) și topicalizată (accentuată): „Așa ceva eu refuz să fac. /Așa ceva eu nu am de gând să fac sub nici o formă.” Menționarea subiectului exprimat prin pronume implică accentuarea lui și implicit opoziția referentului în raport cu ceilalți.

Politețea necesită ,echilibrarea’ imaginii locutorului, astfel încât urmează o strategie de politețe pozitivă: se aserțază cunoștințele comune, explicația mutând centrul conversației asupra interlocutorului (Bingley), Darcy presupunând cunoașterea aspectelor respective de către prietenul lui, Bingley: „*You know how I detest it, unless I am particularly acquainted with my partner.*” (în trad. „*Știi cât detest acest lucru, afară doar de cazul când îmi cunosc foarte bine partenera.*” În subtext, replica poate avea valoarea ilocuționară indirectă de reproș. Revenind la utilizarea pronumelor în cadrul strategiilor interacționale, opoziția implicită dintre cele două personaje se menține, în traducere putând fi folosit un pronume personal subiect explicit (*overt*), care, conform uzanțelor limbii române, să fie postpus față de verbul predicat: „*Știi cât detest eu acest lucru...*”. Strategia de susținere a cunoștințelor comune continuă cu explicațiile pe care Darcy le dă pentru a obține acordul lui Bingley. Deducțiile pragmatice sunt dublate de exprimări explicite:

„*afară doar de cazul când îmi cunosc foarte bine partenera*” → p₁ „aici nu există o potențială parteneră” (presupoziție pragmatică)

„*Într-o adunare ca aceasta mi-ar fi insuportabil.*” / „*At such an assembly as this, it would be insupportable*” dublează presupoziția p₁

„*Surorile tale sunt angajate*” / „*Your sisters are engaged*” → p₂ „erau singurele pe care le cunoșteam”

→ p₁ „aici nu există o potențială parteneră”

Continuarea enunțului început dublează explicit presupoziția p₁: „*and there is not another woman in the room, whom it would not be a punishment to me to stand up with.*” „și în tot salonul nu există o altă femeie cu care să pot dansa, fără să însemne o pedeapsă pentru mine.”

Enunțul „*Într-o adunare ca aceasta mi-ar fi insuportabil*” „*At such an assembly as this, it would be insupportable*” este menit să confere obiectivitate atitudinii lui Darcy. Oricine, cu discernământ și conștiință de sine, ar fi avut aceeași părere ca el. Dacă în textul original obiectivarea se realizează lexical printr-o expresie impersonală și menționarea subiectului-locutor este total

evitată, în traducere implicarea subiectivității locutorului se menține prin folosirea pronumelui personal în dativ *mi-*. Conotația semantică este ușor diferită față de textul original, dar credem noi, mai apropiată de intenția critică, chiar dacă mascată, a autoarei-naratoare. Excluderea oricărei subiectivități la nivel lexical ar fi însemnat folosirea în română a unui pronume nehotărât cu valoare generică: „*Într-o adunare ca aceasta ar fi insuportabil pentru oricine.*”

Exprimarea directă și explicită (*bold on record*) a lui Darcy are efecte negative asupra imaginii lui Bingley, calificându-i, implicit, intervenția ca inadecvată. Lingvistic, apare o redundanța semantică realizată prin cuvinte aparținând aceluiași câmp semantic: *detest* ‚detest’, *insupportable* ‚insuportabil’, *punishment* ‚pedeapsă’.

În replică, Bingley încearcă o strategie bazată în continuare pe asertarea cunoștințelor comune; evită dezacordul, folosind exprimări vagi (*hedging expressions*), mai precis, un modal mai puțin intens, *would*; totodată, apare locuțiunea cu valoare incidentă (*parenthetical expression*) „*for a kingdom*” (în trad. „*pentru nimic în lume*”), ca marcator al temei interpersonale, cu rol de intensificare a conținutului propozițional (și implicit a modalului), scopul final fiind persuadarea interlocutorului. În textul original, verbul modal *would* este, în opinia noastră, mai puternic decât varianta din traducere; el exprimă un refuz clar, în vreme ce modalul folosit în traducere la condițional-optativ, combină valorile dinamice de incapacitate și refuz (*negative volition*): „*I would not be so fastidious as you are,*” *cried Bingley, „for a kingdom!”* „*N-aș putea fi atât de mofturos ca tine, exclamă Bingley, pentru nimic în lume!*” Opoziția dintre cele două personaje este marcată și la nivel pronominal, mai ales în engleză, unde folosirea pronumelui subiect era oricum obligatorie. În română, considerăm oportună exprimarea subiectului pronominal, care intră în corelație cu adjectivul posesiv *my* (*honour*) din enunțul următor, și amândouă în opoziție cu pronumele *you*. *You* are ca referent imediat pe Darcy, (din perspectiva locutorului Bingley), dar și referință generică (toți cei cu trăsături similare lui Darcy, din perspectiva autoarei-naratoare, prin prisma căreia cititorul percepe, de fapt, dialogul).

Sintagma „*Upon my honour*” („*pe cuvântul meu*”), ca structură cu rol interpersonal, poate fi considerată un exemplu de ilustrare a maximei de politețe „afirmă cunoștințele comune” „*claim common ground*”, mai precis, de ilustrare a strategiei folosește marcatori ai identității de grup „*use in-group identity markers*”; identitatea de grup la care face referință Bingley, este cea a gentlemanilor, pe care cuvântul dat, onoarea- practic, faptul că acționau întotdeauna așa cum cereau uzanțele în materie de comportament-, îi defineau ca identitate socială. Sigur că, în timp, expresia și-a pierdut conținutul propozițional, și chiar în intervenția lui Bingley, valoarea interacțională ar putea rămâne singurul atribut al expresiei: ea accentuează conținutul propozițional al enunțului și marchează un act de vorbire cu efect negativ pentru imaginea lui Bingley, care își manifestă nestăpânita revoltă față de atitudinea prietenului său. Expresia devine un marcator al raporturilor interpersonale; ca strategie de politețe este un exemplu de exprimare a solidarității de grup prin folosirea a ceea ce Levinson numea ‚limbaj de grup’, *in-group language*. Am putea adăuga că, dincolo de apartenența comună a interlocutorilor la o categorie socială, cea a gentlemanilor, expresia „*Upon my honour*” îl definește pe Bingley ca profil psihologic; el demonstrează o oarecare lipsă de maturitate, este prea impetuos în exprimarea emoțiilor pentru a observa că folosește o expresie prea ‚serioasă’ pentru situația dată. Bingley continuă intervenția încadrându-se în maxima de politețe pozitivă „transmite că interlocutorii sunt cooperanți”, „convey that S and H are cooperators”; implicit, Bingley îi propune lui Darcy să danseze cu una din fetele de la bal; strategia lui este să nu-l contrazică direct pe Darcy, ci să îi facă o ofertă indirectă, încercând să-l convingă de faptul că, în cazul fetelor, trăsătura [+drăgălășenie] poate compensa trăsătura [- cunoaștere]: „*Upon my honour, I never met with so many pleasant girls in my life, as I have this evening; and there are several of them you see uncommonly pretty.*” (în trad. „*Pe cuvântul meu, n-am întâlnit în viața mea atâtea fete drăguțe ca în seara asta; și câteva dintre ele, vezi, sunt neobișnuit de frumoase*”). Subiectivitatea lui Bingley, mult mai emotiv decât prietenul său, este redundant marcată lingvistic în engleză, fără însă a se simți vreun efect supărător: adjectivul posesiv de persoana I apare de două

ori, la fel ca și pronumele subiect de persoana I: *my honour, I never met, my life, as I have this evening*. În traducerea românească, adjectivele posesive sunt suficiente pentru a marca, chiar și emfatic, caracterul subiectiv și implicarea emoțională: *pe cuvântul meu, în viața mea*; folosirea pronumelor subiect ar fi fost supărătoare în economia frazei.

Ca strategie de asertare a cunoștințelor comune, Bingley pune accent pe o calitate presupus apreciată de Darcy la femei, aceea de a avea un comportament desăvârșit în societate: de aceea el folosește adjectivul *pleasant* 'plăcut', cu valori semantice foarte largi, căruia traducătorul i-a asociat în românește corespondentul *drăguțe*, semele comune celor două cuvinte fiind, în acest context, /+care face o impresie plăcută/, /+care creează bună dispoziție/; fetele făceau impresie prin faptul că erau o companie deconectantă, de fapt, trăsătura întregului cadru situațional fiind /+entertaining/, dar, în primul rând, erau apreciate pentru calitățile fizice, care compensau, cel puțin în viziunea lui Bingley, eventualele defecte: „*several of them you see uncommonly pretty*” (în trad. „*câteva dintre ele, vezi, sunt neobișnuit de frumoase*”).

Structura *you see* nu este separată prin virgule de propoziția principală pentru a putea funcționa ca o expresie parentetică (*parenthetical clause*) cu rol modal de marcarea a evidențialității [6]; ca urmare, poate fi interpretată, nu ca în traducerea la care ne raportăm -, „*câteva dintre ele, vezi, sunt neobișnuit de frumoase*”-, ci ca o propoziție atributivă, care reprezintă o strategie de politețe negativă, menită să comunice intenția locutorului de a nu-și impune voința: pronumele personal *you* exprimă o impersonalizare, are valoare generică, oricare din bărbații prezenți ar fi avut o părere similară cu cea a lui Bingley: „*there are several of them you see uncommonly pretty.*”

În replică, Darcy operează pentru o schimbare a centrului deictic al persoanei, *personal-center switch*, folosind același pronume personal de persoana a II-a singular cu valoare emfatică; el exprimă o exagerare care înseamnă, în fapt, refuzul ofertei (*overstatement*): „*You are dancing with the only handsome girl in the room,*” said Mr. Darcy, looking at the eldest Miss Bennet.” (în trad. „*Tu dansezi cu singura fată frumoasă din această încăpere, spuse domnul Darcy, privind-o pe cea mai mare dintre domnișoarele Bennet.*”)

În replică, Bingley își exprimă acordul, această strategie de politețe pozitivă fiind concretizată lingvistic printr-o propoziție exclamativă și o interjecție care să intensifice impresia: „*Oh! She is the most beautiful creature I ever beheld!*” (în trad. „*Oh! Este făptura cea mai frumoasă pe care am văzut-o vreodată!*”). Se continuă cu reluarea ofertei, în cadrul negocierii temei, conform strategiei de susținere a cunoștințelor comune prin care se presupune că locutorul e conștient de dorințele și atitudinile interlocutorului „*știu care sunt pretențiile tale de la o parteneră de dans*”; ca urmare, Bingley continuă aparent în dezacord cu presupuziția anterioară, făcându-i lui Darcy o propunere pe care o crede acceptabilă: „*But there is one of her sisters sitting down just behind you, who is very pretty, and I dare say, very agreeable.*” (“*Este însă acolo, chiar în spatele tău, una dintre surorile ei care-i foarte drăguță și, cred, foarte plăcută.*”)

În acest punct al conversației, prevalează înțelegerea punctului de vedere al lui Darcy, atragerea atenției asupra lui Elizabeth ilustrând perfect maxima de politețe „*îndeplinește o anumită dorință a interlocutorului*” „*fulfil H's want for some X.*” Strategia generală pentru a realiza acest scop este, în opinia lui Levinson, acordarea unor 'daruri', a unor recompense interlocutorului, fie că este vorba de bunuri concrete, fie de cooperare, înțelegere, simpatie etc. Bingley se manifestă cooperant pe tot parcursul dialogului, simpatia lui pentru prietenul său Darcy este evidentă. Bingley insistă pe elementele de deixis spațial, tot din rațiuni de politețe; pentru a nu-și contrazice direct prietenul, pune atitudinea lui pe seama unui motiv obiectiv – neobservarea cu suficientă atenție a participanților la bal: „*there [...] just behind you*” (“*colo, chiar în spatele tău*”) Oferta implicită, e marcată în traducere de un modalizator epistemic slab, *cred*; textul original conține și el un modal (*I dare say*) care să reducă nuanța de politețe negativă reprezentată de conținutul propozițional al replicii, mai ales că apare un dezacord cu replica anterioară, dezacord marcat de conjuncția adversativă *but* 'dar'. Expresia englezească *I dare say* are un caracter subiectiv mai accentuat decât varianta din traducere, *cred*, și, în plus, oferă posibilitatea de a exprima voința locutorului sub

aparența modestiei menite să câștige aprobarea interlocutorului. Considerăm că varianta folosită de traducător reduce prea mult nuanța modală a expresiei englezești. Menționarea pronumelui subiect în română, asociată cu o intonație care să accentueze deopotrivă modalizatorul *cred* și subiectul postpus, ar fi reflectat mai bine intențiile autoarei: (*„Este însă colo, chiar în spatele tău, una dintre surorile ei care-i foarte drăguță și, cred eu, foarte plăcută.”*) Propoziția incidentă *cred eu* poate fi plasată la sfârșitul enunțului, poziția ei mediană în enunț nefiind una tipică: (*„Este însă colo, chiar în spatele tău, una dintre surorile ei care-i foarte drăguță și, foarte plăcută, cred eu.”*)

Finalul replicii reprezintă un nou stadiu în negocierea temei; oferta lui Bingley este reluată explicit, strategia aleasă fiind una directă: (*„Do let me ask my partner to introduce you.”*) (în trad. *„Te rog dă-mi voie să-i cer partenerii mele să i te prezinte”*).

Imperativul accentuat *do let* permite interpretarea și traducerea verbului auxiliar *let* ca verb principal, exprimând valoarea deontică de permisiune; imperativul este o manifestare a ceea ce Levinson numea „impersonalizarea locutorului și a interlocutorului”, „impersonalization of S and H”, ca strategie de politețe negativă. Traducerea combină imperativul cu minimizatorul *te rog*; având în vedere relațiile de intimitate dintre Bingley și Darcy, scopul lui Bingley este să minimizeze efectul a ceea ce-i impune interlocutorului, acordându-i, în același timp, deferența cuvenită. Din nou, maxima aplicată aici este „nu forța interlocutorul” „don’t coerce the hearer”. Dorința sinceră a lui Bingley de a se implica și de a schimba atitudinea prietenului său e redată prin marcatori pronominali ai subiectivității, pronumele personal în acuzativ și adjectivul posesiv: *„let me ask my partner”* *„te rog dă-mi voie să-i cer partenerii mele[...]*”.

Intervenția lui Darcy e structurată pe mai multe niveluri: el începe cu un dezacord implicit, redat prin strategii de politețe negativă care să nu-l ofenseze direct pe Bingley; lingvistic, enunțul conține o interogație; Darcy se preface că nu știe despre ce domnișoară este vorba; maxima aplicată este „nu presupune, pleacă de la premisa că...” „don’t presume, assume”: *„Which do you mean?”* *„Despre care vorbești?”*

Urmează un pseudo-acord, *„e acceptabilă”* *„she is tolerable”*; epitetul are un caracter voit obiectiv, se referă implicit la opinia oricărui alt bărbat în afară de el, pentru că urmează o strategie de exprimare directă, explicită: *„not handsome enough to tempt me”* (în trad. *E acceptabilă, dar nu destul de frumoasă ca să mă tenteze pe mine*). Darcy face prin această intervenție un act de vorbire care-l defavorizează, se disociază explicit de grupul celorlalți bărbați prezenți la bal, inclusiv de Bingley, abordând o atitudine de superioritate. Pronumele personal în acuzativ *me* ‚pe mine’, cu valoare emfatică, subliniază și în textul original și în traducere delimitarea personajului, ca identitate socială și psihologică, de ceilalți participanți la bal. Identitatea socială este accentuată mai pregnant, dat fiind că lui Darcy i se pare că exprimă părerea tuturor bărbaților de același nivel cu el: femeia poate compensa lipsa aceluiași statut social cu al bărbatului prin niște calități fizice ieșite din comun, calități pe care el nu le regăsește, cel puțin deocamdată, la Elizabeth. Referențial, Darcy se face exponentul unei categorii care, după părerea lui, ar trebui să includă toți gentlemen-ii adevărați; toți ar trebui să gândească la fel ca el în privința alegerii partenerelor. Implicit, îl include și pe Bingley în această categorie, odată ce îl consideră singurul îndreptățit să fie laudativ în legătură cu partenera lui. Folosirea pronumelui personal emfatic *you* ‚tu’, subliniază unicitatea și subiectivitatea poziției lui Bingley; părerea lui Bingley, împărtășită și de Darcy în legătură cu Jane, devine o generalizare exagerată, chiar dacă privește doar o parte din tinerele de la bal: *„You are dancing with the only handsome girl in the room,” said Mr. Darcy, looking at the eldest Miss Bennet.*” (în trad. *„Tu dansezi cu singura fată frumoasă din această încăpere.[...]”*)

Următorul enunț al replicii, *„and I am in no humour at present to give consequence to young ladies who are slighted by other men.”* (în trad. *„și, în momentul de față, nu am poftă să dau atenție tinerelor domnișoare neglijate de alți bărbați.”*), reflectă o strategie indirectă, realizată prin ironie și ambiguitate. Ironia se manifestă prin faptul că Darcy dovedește că a observat foarte bine participanții la bal, numărul lor, și motivul pentru care unele domnișoare nu aveau la un moment dat parteneri de dans. Ambiguitatea constă în sensul termenului *neglijate*; acest termen, ales în

traducere, poate avea sau nu trăsătura /+intenționalitate/; ironia și ambiguitatea conduc spre o generalizare exagerată: dacă o domnișoară nu are un partener de dans, acest lucru se datorează automat defectelor ei. Replica este elocventă pentru conturarea identității psihologice a lui Darcy: el se disociază singur de categoria gentlemanilor, pe care o definea anterior în subtext, sub raportul exigențelor față de sexul opus; consideră că are suficiente atuuri, conferite de rangul social, pentru a sfida regulile de comportament social care se impun într-o situație ca cea de față. Starea lui de spirit devine supremul criteriu care dictează tipul de comportament. În ciuda superiorității de gândire afișate, Darcy se dovedește îngrădit de prejudecăți, deși se consideră deasupra lor.

Ultimul enunț al replicii, „*You had better return to your partner and enjoy her smiles, for you are wasting your time with me.*” „*Ai face mai bine să te întorci la partenera ta, să te bucuri de zâmbetele ei, deoarece cu mine îți pierzi timpul.*”, este un exemplu de act de vorbire cu efect negativ pentru imagine, atât pentru locutor, cât și pentru interlocutor. Considerăm că se manifestă în paralel două strategii, parte din două maxime diferite. Maxima de politețe pozitivă, ce implică manifestarea cunoștințelor comune (*claim common ground*), e exprimată mai mult implicit; prima parte a intervenției, („*You had better return to your partner and enjoy her smiles,*”) „*Ai face mai bine să te întorci la partenera ta, să te bucuri de zâmbetele ei*” presupune capacitatea lui Bingley de a trece peste atitudinea prietenului său; cuvintele lui Darcy presupun cunoașterea valorilor și a felului de a fi al lui Bingley. Pentru Darcy, enunțul are efect negativ, pentru că îi impune lui Bingley încheierea convorbirii, și a negocierii temei. Totuși, el minimizează efectul coercitiv al mesajului său, folosind o expresie modală, *had better*, ‚ai face mai bine’, cu nuanță de obiectivare; ultima parte a enunțului este un exemplu clar de politețe directă explicită și dublează valoarea ilocutionară a primei părți: *for you are wasting your time with me*” „*deoarece cu mine îți pierzi timpul.*” Refuzul ofertei e direct și chiar lipsit de deferență. Pentru interlocutorul Bingley enunțul este un exemplu de efect negativ asupra imaginii, deoarece implică faptul că standardele lui Bingley sunt mai prejos decât cele ale lui Darcy, și, deci, nu poate aprecia situația la justa valoare și nici nu poate fi imparțial în judecarea caracterelor (ale femeilor prezente sau al lui Darcy); prin firea lui, Bingley are tendința de a se lăsa impresionat ușor și de găsi scuze pentru oricine. Din această perspectivă, intervenția lui Darcy poate căpăta o nuanță ironică față de Bingley, dar și un ton pesimist în legătură cu propria persoană și, implicit, cu ceilalți.

La nivel narativ, întreaga intervenție are o valoare ironică din perspectiva autoarei-naratoare care, în subtext, critică indirect atitudinea lui Darcy devenit exponentul unei întregi categorii. Referința pronumelui *me* devine generică pentru autoarea-naratoare, și implicit, pentru cititori. Prin extensie, și pronumele *you* capătă aceeași valoare de generalizare; ironia lui Darcy se datorează tocmai convingerii lui că majoritatea bărbaților au tendința de a se lăsa „înșelați” de aparența tinerelor domnișoare, făcând concesii nepermise de la principiile lor. Dat fiind că în limba română, limbă pro-drop, nu este necesară exprimarea pronumelor subiecte, dacă nu au valoare emfatică, nici în acest caz traducătorul nu a considerat oportun să facă acest lucru; totuși, în engleză, pronumele personal de persoana a II-a este dublat de adjectivul posesiv corespunzător, de două ori în cursul aceleiași replici; pe de o parte, acest lucru nu putea fi evitat, luând în considerare sintaxa engleză, pe de altă parte, nu se poate nega o anumită valoare emfatică la nivelul întregii replici: „*You had better return to your partner and enjoy her smiles,*”) / „*Ai face mai bine să te întorci la partenera ta*”; „*you are wasting your time*” / „*deoarece cu mine îți pierzi timpul*”. În traducere, s-ar fi putut introduce la începutul replicii un pronume subiect explicit, fără a risca exagerarea poziției de putere pe care o adoptă de fapt Darcy față de Bingley: „*Tu ai face mai bine să te întorci la partenera ta deoarece cu mine îți pierzi timpul*”.

Concluzii

Studierea contrastivă a valorilor pragmatice ale pronumelor personale nu se poate face în afara strategiilor generale de politețe aplicate în cadrul unui schimb verbal și în strânsă conexiune,

în primul rând, cu valorile tuturor expresiilor referențiale, dar și cu modalizatorii și expresiile parentetice.

Considerațiile rezultate în urma analizei textului sunt bazate pe conținutul semantic al structurilor lingvistice, dar și pe conotațiile dobândite de acestea în concordanță cu uzanțele sociale și registrul abordat, cu specificul contextului istoric și cultural.

Bibliografie:

1. Levinson, S. C., Brown, P., *Politeness: Some Universals in Language Usage*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987.
2. Stockwell, P., *Cognitive Poetics*, London, Routledge, 2002, p. 44.
3. Courtés, J., *Sémiotique narrative et discursive*, Editura Hachette, Paris, 1993, p. 89.
4. Austen, J., *Mândrie și prejudecată*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, pp. 25-26.
5. Austen, J., *Pride and Prejudice*, vol.I, Editura Prietenii Cărții, București, 1995, pp. 15-16.
6. Palmer, F., *Mood and Modality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, pp.35-52.

TRADUCEREA, SAU DESPRE ÎNTÂLNIREA ARTEI CU ȘTIINȚA...**TRANSLATION, OR THE ENCOUNTER BETWEEN ART AND SCIENCE****Speranța Sofia MILANCOVICI****Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative,
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad****E-mail: m_speranta@yahoo.com****Abstract**

From the moment that the issue of the translation becomes the subject of an analytic approach, one of the aspects who must be cleared up ab initio is that of the direction who is assigned to it.

One of the main directions where the translation's theory evolved is that of its legitimation as a branch of the linguistics, with a view to the fact that this is, doubtless, a bilingual case. Leipzig's school considers the translation as a branch of the linguistics. George Mounin's work, an attempt to legitimate the linguistic statute of the traductology, is based on this idea.

As for the translation as poetics, some specialists are extremelly radical: the literally translation is not a linguistic activity, but a literary one. In order to translate poetry one must be a poet, in order to translate theater one must be playwright... The supporters of the translation as linguistics, respectively as poetics, accuse themselves for falling in the bias of one or the other orientation. As always, excesses doesn't express the truth. Undeniable is that, in order to translate, one must mastering the languages involved. At the same time, the translation contains non- or extralinguistic aspects, who depend on the socio-cultural context of the source and target languages. After all, me might say that the translation is an art. An art based on science.

Cuvinte cheie: *a traduce, polisemantism, artă, știință***Key words:** *to translate, polysemantism, art, science**A. Considerații orientative*

În momentul în care problema traducerii face obiectul unui demers analitic, unul dintre aspectele care trebuie elucidate ab initio este acela al sensului care îi este atribuit termenului în cauză.

De obicei, datorită polisemantismului său, prin termenul „traducere” se înțelege fie operația în sine, fie produsul rezultat în urma acestei operații, fie conceptul abstract care cuprinde atât procesul, cât și produsul. Cu alte cuvinte, este vorba, pe de o parte, de un proces, pe de altă parte, de un fapt împlinit și încheiat.

În primul caz, accentul cade pe implicațiile și mecanismele complexe ale procesului de traducere, cu focalizarea mijloacelor și strategiilor intrate în joc, pe când în cel de al doilea caz accentul și atenția sunt atrase mai degrabă de rezultatele concrete ale demersului. Ba mai mult, pentru unii, traducerea, presupunând și analiza materialului de tradus, și a procesului ca atare, este sinonimă cu traductologia, de unde și unele confuzii sau incertitudini.

Din alt punct de vedere, nu poate fi ignorat faptul că traducerea a suportat, în timp, diverse ierarhizări și clasări, vizând chiar substanța sa. Roman Jakobson[1], în lucrarea *Essais de linguistique générale*, propune următoarea clasificare: **traducerea intralinguală** sau **reformularea**, **traducerea interlinguală** sau traducerea propriu-zisă și **traducerea intersemiotică** sau **transmutarea** (interpretarea semnelor lingvistice cu ajutorul sistemelor de semne non-lingvistice).

Prima dintre acestea, așa numita traducere internă sau intralinguală, funcționează atât în cadrul structurii diacronice (verticale) a unei limbi, cât și în cazul celei sincronice (sau orizontale). Invariabil, limbile care, prin forța împrejurărilor olitico-administrative, s-au extins fizic pe un teritoriu apreciabil, au născut dialecte, subdialecte și graiuri care sunt, pe alocuri, atât de diferite, încât ar putea fi considerate idiomuri distincte. Pentru a exemplifica, nu e lipsit de relevanță cazul francezei vorbite în Normandia ori diversele dialecte italiene. Chiar limba română se confruntă cu o problemă în acest sens, care a iscat adevărate dispute lingvistice, treze și astăzi: e vorba despre dialectele (sau limbile?) aromân, istroromân și meglenoromân.

Pe de altă parte, este bine cunoscut faptul că diversele clase sociale folosesc, prin natura statutului lor, un limbaj diferit. George Steiner [2] uzează de un exemplu concludent: cel al Mongoliei secolului al optsprezecelea, unde limba bisericii era tibetana, cea a guvernului era manciuriana, negustorii vorbeau chineza, limba literară era mongola clasică iar oamenii de rând foloseau dialectul Kalka! Chiar dacă, în zilele noastre, astfel de cazuri nu reprezintă un procent semnificativ, (deși incomprehensibilitatea reciprocă a unor graiuri ale chinezei este bine cunoscută!) situația se aplică, în mod cotidian, dacă ar fi puse în discuție deosebirile care marchează limbajele diverselor structuri sociale. Acestea nu afectează doar lexicul, ci ating chiar structura fonetică și morfo-sintactică.

În sens propriu al termenului, „a traduce” provine din latinul „traduco, traducere, traduxi, traductum”, care însemna „a conduce, a trece dincolo; a face să treacă, a ridica în rang, [...] a îndeplini.” [3] Astfel analizat, procesul traducerii se relevă ca element esențial al arcului comunicării, așa cum este acesta ilustrat în schema standard a relației emițător-receptor. Transpusă în termenii traductologiei, aceasta ar deveni relația dintre limba-sursă și limba-țintă, ambele scheme presupunând însă un proces de codificare-decodificare-recodificare. În termenii lui Steiner, se poate concluziona: „...în interiorul unei limbi sau între mai multe limbi, comunicarea umană este egală cu traducerea. Un studiu al traducerii este un studiu al limbii.” [4] Că traducerea, fie ea interlinguală, este structurată, ca mecanism, pe modelul comunicării și funcționează, în esență, aidoma acesteia, susține și Leon Levițchi, în *Îndrumar pentru traducătorii din limba engleză în limba română*: „A traduce înseamnă a parafraza, a reda cu alte cuvinte dintr-o limbă sursă într-o limbă țintă, posibilitatea unei asemenea activități fiind subînțeleasă din posibilitatea parafrazării într-o aceeași limbă.” [5]

La urma urmei, problema traducerii poate fi formulată în termenii unei experiențe umane fundamentale, presupunând procesul complex de raportare la „celălalt”, de conștientizare a existenței alterității și a eludării sieși-suficienței pentru a da curs pornirii umane ontologic determinate: comunicarea.

În ceea ce privește traducerea interlinguală, sau, altfel spus, ceea ce înțelegem, în mod obișnuit, prin traducere, diversele „școli” purtătoare de stindard al traductologiei au încercat legitimarea unei teorii a procesului de echivalare a unui enunț din limba sursă în limba țintă, privit fie ca lingvistică, fie ca poetică. S-a născut astfel lingvistica traducerii, poetica traducerii, chiar și filosofia traducerii sau o semiotică a acesteia. Fiecare dintre aceste orientări, cu partea sa de legitimitate, a contribuit la circumscrierea domeniului și a caracterului incontestabil interdisciplinar al traductologiei, știință al cărei obiect nu este, după cum pertinent remarca Elena Ghiță[6], traducerea, ci traductibilitatea, sau, altfel spus, disponibilitatea unui text aparținând limbii-sursă de a fi transpus, fără pierdere sau denaturare, într-o altă limbă. „Idealul de a obține o echivalență totală este o himeră” [7], ne atrage însă atenția Roger Bell, în temeinic documentata sa lucrare vizând traducerea. Limbile sunt structural deosebite, iar sinonimie perfectă arareori există chiar și în interiorul aceleiași limbi. Pierderea este o realitate aproape palpabilă în actul traducerii. Aceasta poate fi mai ușor evitată în cazul traducerii tehnice, științifice, însă în cazul traducerii literare, în acest context își face loc conceptul de compensare. Aceasta poate avea loc conform regulilor subiectivității traducătorului, prin trucaje, camuflaj...

a. Ca atare, mai întotdeauna „se pierde” sau „se câștigă” ceva în procesul traducerii, teoreticienii sau practicienii în domeniu clasificând chiar aceste alunecări identificabile în cazul unei analize comparative a textului-bază și a textului rezultat. Lucrările recente vorbesc despre *calc*, *împrumut*, *parafrază*, *reorganizare gramaticală* sau *transpoziție*, *modulare*, *echivalență*, *adaptare* sau *explicitare*.

O întrebare persistă: ce traducem, în final, litera sau spiritul textului? Limba este o natură duală, transpusă în însăși această dilemă a traducătorului: pe de o parte, știm de la Saussure că limba e un sistem, având ca unitate bazală semnul lingvistic, o entitate bilaterală, formată din semnificat (concept) și semnificant (imagine sonoră). Așadar, avem de a face cu un cod ale cărui elemente combinate transmit un sens. Dacă, în limbajul obișnuit, sensul se definește, parțial, în afara semnificantului, în limbajul expresiv semnificantul devine producător de sens. Din această cauză, având în vedere faptul că jocul de cuvinte (paronomaza) guvernează arta poetică, poezia este, prin definiție, „intraductibilă”, consideră Roman Jakobson[8].

Pe de altă parte, limba e un sistem de comunicare care ueză de acest cod pentru a își îndeplini menirea. Altfel spus, e vorba despre opțiunea între formă și sens. Oricare dintre variante ar constitui alegerea traducătorului, acesta va fi „penalizat”, fie pentru urâtenia unei traduceri „loiale”, fie pentru lipsa de acuratețe a unei traduceri „frumoase”. [9]

De aici derivă și adesea discutata problemă a „fidelității” traducătorului, precum și lipsa de loialitate care i-a fost acestuia atribuită. Dar să pornim cu începutul: la urma urmei, activitatea care trezește astăzi atâtea pasiuni analitice se originează în mitologic: povestea sacră ne relatează că, în îndepărtată vreme, pe tot pământul era o singură limbă și un singur grai al tuturor oamenilor. Însă nesăbuița și setea de faimă și putere a trezit mânia lui Dumnezeu care s-a pogorât și a amestecat limbile tuturor, pentru a nu se mai înțelege unul cu altul, iar mai apoi i-a împrăștiat pe toată fața pământului. [10] Ca urmare, oamenii au rămas cu nostalgia unității primare, dar și cu conștiința separării, a diferenței față de celălalt, a alterității. Specialiștii au remarcat tendința etnocentrică a fiecărei culturi, autosuficiența sau reticența în fața alteia. Avem de a face cu un paradox: pe de o parte, „sacralizarea” limbii și culturii materne, pe de altă parte, dorința instinctivă de comunicare. Și tocmai acest paradox îl înglobează traducerea: simultan, aceasta transcrie o unitate și o ruptură...

Soluția acestei probleme existențiale a fost identificată în însuși actul traducerii. Condiția talmăciitorului era privită ca un adevărat har divin, potrivit literei Bibliei: „Cel ce vorbește într-o limbă străină nu vorbește oamenilor, ci lui Dumnezeu”. [11]

De la această condiție de „ales” a traducătorului s-a ajuns la butada „traduttore traditore”, care pune sub semnul întrebării încrederea în traducere, în persoana traducătorului și, la urma urmei, în puterea și sensul aprioric al cuvântului, cu care acesta a fost înzestrat de Dumnezeu: „Lumina a numit-o Dumnezeu ziuă, iar întunericul l-a numit noapte...Tăria a numit-o Dumnezeu cer... Uscatul l-a numit Dumnezeu pământ...” [12]

Iată câteva mostre de reticență a producătorilor de literatură față de transpunerea în altă limbă a operelor literare: „Traducerile sunt ca femeile: când sunt frumoase, nu sunt fidele și când sunt fidele nu sunt frumoase” (C. Bertrand), „A traduce dintr-o limbă în alta echivalează cu a contempla dosul unei tapiserii flamande” (Cervantes), „Traducerile măresc defectele unei opere și-i strică frumusețea” (Voltaire), „O traducere în versuri mi se pare un lucru absurd, imposibil” (V. Hugo), „În profunzime, fiecare civilizație este impenetrabilă pentru celelalte” (Malraux). [13] În replică, traducătorii atenționează că, dincolo de aspectele diferențiate care țin de fiecare structură socio-culturală în parte, modul în care funcționează spiritul este unul singur și universal.

Adevărul este însă acela că, trebuie să recunoaștem, chiar adagiul celebru „*traduttore traditore*” își pierde, prin traducere, valoarea paronomastică...

B. Instanțele traducerii, sau despre „trădare” și „fidelitate”

O întrebare persistă: până la urmă, cui ar trebui să îi fie fidel traducătorul? Instanțele care contribuie la schema procesului de traducere sunt, conform teoriilor clasice, autorul textului original, apoi textul original însuși, cu orizontul social, istoric și cultural în care s-a născut,

traducătorul ca intermediar care decodifică mesaje transmise într-o limbă pentru a le recodifica în altă limbă, traducerea, din nou cu propriul orizont, diferit de cel al textului sursă și publicul receptor. Ce poate trăda și cui îi poate rămâne devotat cel care tâlmăcește un text? Trădarea limbii originalului este printre primele citate. În ciuda oricărei înrudiri structurale, remarcă Ștefan Augustin Doinaș, sistemele expresive a două limbi nu sunt niciodată perfect simetrice. Ca atare, sensul plin al unei limbi nu e niciodată traductibil în alta. [14] Pierdut în traducere, așa este omul care nu conștientizează faptul că, oricâte limbi ar vehicula, nu poate trăi decât într-una singură. O mărturie grațioasă în acest sens e cartea, extraordinar de profundă, a Evei Hoffman, *O viață într-o altă limbă*. De câte ori profunzimea sufletului revendică ieșirea la lumină, de câte ori gândul se scoboară în tainicele unghere ale străfundului ființei, gândim, visăm, trăim în unica limbă pliată pe portretul personalității noastre, în limba care ne-a născut. Dezamăgirea radicală l-a împins pe Cioran să nu vorbească românește ani de zile. Și totuși, într-un moment de sentimentalism, mărturisea: „Nu sunt decât două orașe pe lume: Paris și Sibiu.” [15] Mesajul este clar: trăind în orașul lumină, o viață într-o altă limbă, asemeni Evei Hofmann, cel mai mult îi lipsește matricea spiritului său.

Apoi, mai poate fi pusă în discuție trădarea semnelor în profitul semnificației sau invers. Un exemplu curent este acela al traducerii în proză a poemelor lui Poe, de către Mallarmé și Baudelaire. „Tâlmăcirile în proză ale lui Baudelaire și Mallarmé făcute poemelor lui Poe nu sunt traduceri în adevăratul înțeles al cuvântului; ele invită la original, sugerează cititorului francez ceea ce *ar putea să fie* poemele lui Poe, dar nu le re-crează în spațiul cultural al limbii franceze”. [16] Din aceeași categorie a „trădării” face parte și traducerea unor sonete ale lui Shakespeare care „nu încap”, datorită endecasilabului englez, într-o altă limbă mai săracă în cuvinte monosilabice.

Nu în ultimul rând, se poate vorbi despre trădarea spiritului epocii sau al scriitorului însuși, care se disimulează în anumiți termeni-cheie, adevărate embleme heraldice ale operei sale.

În repertoriul instanțelor implicate în procesul traducerii, mai apare însă și un alt element: inițiatorul. Acesta este cel care formulează, practic, comanda traducerii, un terț care atribuie traducătorului o misiune, văzând în acesta o persoană competentă, capabilă să ducă la bun sfârșit o sarcină de acest tip. Noțiunea de inițiator aduce pe tapet o altă problemă, mult mai profundă decât lasă a se bănuși o primă impresie: cea a raportului dintre traducere și traducător, altfel spus, traducerea ca sarcină sau traducerea ca asumare. În primul caz, traducătorul va căuta să rezolve, cu maximum de profesionalism de care este capabil, problema care i s-a dat în grijă. În cel de al doilea caz, avem de a face cu o traducere confruntată cu propria interioritate a traducătorului, o traducere reflexivă. În general, aceasta din urmă se înscrie în ceea ce Ioan Kohn considera a fi afinitate electivă: „Marile traduceri – evenimente memorabile pentru orice literatură care are conștiința menirii sale – sunt întotdeauna rodul unor întâlniri fascinante, prin timp și spațiu, dintre creatori congeniali și, ca formă specifică a empatiei, rezultatul capacității de a trăi în interiorul unei alte personalități poetice, a arderii laolaltă, pentru a renaște... ca Pasărea Phoenix, din substanța altei limbi.” [17] Cu alte cuvinte, traducerea nu presupune doar transfer, ci, așa cum subliniază George Steiner, pune în discuție însăși „natura divină și dilematică a vieții omului în limbă.” [18] Nu e vorba doar despre concretizarea unei dorințe de a mijloci înțelegerea unor sensuri, ci e o reamintire a limbajului pur care precedă mitica dezbinare lingvistică de după Babel. Altfel spus, traducerea nu mai ține de voia, ci de nevoia omului de a-și reevalua mereu relația cu limba mamă, prin incursiuni în alte structuri lingvistice.

Concluzii

În spațiul fictiv a două limbi, condiția ca actul traducerii literare să se materializeze este împământenirea. Termenul, utilizat de Livius Ciocârlie, transcrie ideea integrării operei în literatura care o găzduiește. Este, altfel spus, ceea ce Roman Jakobson numește transpunere creatoare, o traducere care acordă egală atenție semnificatului, dar și semnificantului (forme), materialității cuvântului, în spiritul ideii mallarméene potrivit căreia sonetele se fac cu cuvinte, nu cu idei...

Astfel, traducerea devine o altă operă, cu propria autonomie și originalitate. În același spirit analizează problema traducerii și Gelu Ionescu, discutând aspectele conexe acesteia din perspectiva importanței apropierei sau chiar integrării unui patrimoniu universal. [19]

Aspectele negative posibil de identificat în cazul transmigației verbale, pentru a folosi o sintagmă a lui Nabokov, pot fi grupate în mai multe categorii, fiecare dintre acestea marcând un anumit grad de ignoranță sau lipsă a conștiinței responsabilității lingvistice. Între acestea, cele mai grave sunt acelea care se concretizează în contextul traducerii literare, iar aceasta pentru că receptorul este condamnat astfel la o înțelegere trunchiată a operei [20].

În ceea ce privește traducerea ca poetică, unii specialiști sunt extrem de tranșanți: traducerea literară nu este o operațiune lingvistică, este una literară. Pentru a traduce poezie trebuie să fii poet, pentru a traduce teatru, trebuie să fii dramaturg... Susținătorii traducerii ca lingvistică, respectiv ca poetică, se acuză reciproc de a fi căzut în patima uneia sau a alteia dintre orientări. Ca întotdeauna, excesele nu exprimă adevărul. Un fapt imposibil de negat e acela că, pentru a traduce, trebuie să cunoști limbile în cauză. În același timp, traducerea comportă aspecte non sau extralingvistice, care țin de contextul socio-cultural al limbii sursă și al celei țintă. La urma urmei, se poate spune, traducerea este o artă. O artă bazată pe știință.

Bibliografie:

1. Jakobson, R., *Essais de linguistique générale*, Paris, Editions de Minuit, 1963, p. 79
2. Steiner, G., *După Babel*, Editura Univers, București, 1983, p. 57
3. cf. *Dicționar latin-român*, Editura Științifică, București, 1962, p. 745
4. Steiner, G., *După Babel*, Editura Univers, București, 1983, p. 75
5. apud Petrescu, C., *Traducerea – între teorie și realizare poetică-*, Editura Excelsior, Timișoara, 2000, p. 30
6. Ghiță, E., *Le statut actuel de la traductologie*, în *Etudes de traductologie*, editura Mirton, Timișoara, 1999, p. 5
7. Bell, R.T., *Teoria și practica traducerii*, editura Polirom, [București], 2000, p. 5
8. apud Petrescu, C., *Traducerea – între teorie și realizare poetică-*, Editura Excelsior, Timișoara, 2000, p. 44
9. Bell, R.T., *Teoria și practica traducerii*, editura Polirom, [București], 2000, p. 5-10 passim
10. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Societatea Biblică Interconfesională din România, f.l., f.a., *Facerea*, cap. 11, p. 20-21 passim
11. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Societatea Biblică Interconfesională din România, f.l., f.a., *Întâia Epistolă către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap.14/2,3,4, p. 1305
12. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Societatea Biblică Interconfesională din România, f.l., f.a., *Facerea*, cap.1, p. 11 passim
13. apud Petrescu, C., *Traducerea – între teorie și realizare poetică-*, Editura Excelsior, Timișoara, 2000, p. 13
14. Doinaș, Ș. A., *Orfeu și tentația realului*, editura Eminescu, [București], [1974], p. 263
15. Codrescu, A., *Disparația lui „afară”*, *Un manifest al evadării*, editura Univers, București, 1995, p. 206
16. Doinaș, Ș. A., *Orfeu și tentația realului*, editura Eminescu, [București], [1974], p. 259
17. Kohn, I., *Virtuțile compensatorii ale limbii române în traducere*, editura Facla, Timișoara, 1983, p. 178
18. Steiner, G., *După Babel*, Editura Univers, București, 1983, p. 91

19. Ionescu, G., *Orizontul traducerii*, editura Univers, București, 1981, passim

20. Nabokov, V., *Lectures on Russian Literature*, Edited and with an Introduction by Fredson Bowers, New York, Hartcourt Broce Jovanovich, 1981, p. 315

TRADUCEREA ȘI INTERPRETAREA DE CONFERINȚĂ, PROFESII ALE MEDIERII LINGVISTICE ȘI CULTURALE⁴⁰

TRANSLATION AND CONFERENCE INTERPRETATION, PROFESSIONS OF LINGUISTIC AND CULTURAL MEDIATION

Mihaela TOADER

Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”

Cluj – Napoca

Abstract

The relationship between professional translation and cultural-linguistic mediation can only be approached in close connection with a series of core, pragmatic aspects meant to delineate the area of debate and substantiate the perspective to be adopted. Of these, the common perception of the translator and conference interpreter by the society, translation and conference interpreting as distinct professions in their own right, that require the acquisition of complex, interdisciplinary skills, are uncircumventable issues, whose very treatment points to their unquestionable belonging to the realm of professional linguistic-cultural mediation.

Cuvinte cheie: *traducere profesionala, mediere culturala si lingvistica, competente ale traducerii,*

Key words: *Professional translation, cultural and linguistic mediation, translation competences, interdisciplinary skills.*

Orice abordare a traducerii în relație cu medierea lingvistică și culturală, fie ea una mai generală sau una punctuală, obligă dintru început la luarea în considerare a unui număr minimal de chestiuni de fond, de natură pragmatică, menite să ajute la delimitarea ariei de discuție și să fundamenteze perspectiva propusă, aceea de a vedea în traducere și în interpretarea de conferință, profesii, arte ale medierii lingvistice și culturale:

- Percepția generală asupra traducătorului și a interpretului de conferință
- Traducerea și interpretarea de conferință ca profesii distincte
- Traducerea și interpretarea de conferință, profesii care necesită o pregătire complexă, cu caracter interdisciplinar.

Aceste aspecte se vor regăsi în conținutul prezentei intervenții și îi vor jalona, interferând, întreaga structură.

Astăzi, mai mult ca oricând, competența lingvistică în cel puțin două limbi străine, altele decât limba maternă este un atu important al oricărui tânăr care se pregătește pentru confruntarea cu piața muncii, la absolvirea studiilor. Diversificarea impresionantă a formelor de comunicare, dar și a așteptărilor actorilor din ce în ce mai numeroși ce participă la aceasta din perspectiva propriului domeniu de competență profesională, face ca succesul unei negocieri internaționale să depindă din ce în ce mai mult de cunoașterea mai multor limbi, și, pe cât posibil, a altor limbi decât engleza. Sistemele de învățământ din întreaga lume încurajează astfel, învățarea limbilor străine și motivează din ce în ce mai mult obținerea performanței în comunicarea multilingvă. Totuși, în foarte multe cazuri, simpla performanță lingvistică nu e de ajuns, deoarece a cunoaște o limbă străină, nu înseamnă neapărat a avea și competențe suficiente pentru a comunica în acea limbă. Această realitate ne

⁴⁰ Comunicare prezentată (cu titlul *Traduzione e Mediazione*) în cadrul manifestării **Giornate italo – rumene dell’Università Sapienza**, Roma, 22 noiembrie 2008.

aduce uneori în situația de a apela la serviciile unui profesionist în comunicarea multilingvă : traducător sau interpret de conferință.

Dar percepția generală asupra profesioniștilor la care ne referim este încă destul de diversă și, de cele mai multe ori, falsă. Nu de puține ori, auzim spunându-se în jurul nostru că, dacă un om știe o limbă străină, atunci, tot ce îi mai trebuie pentru ca să poată traduce este un dicționar bun. Total neadevărat, desigur, dacă ne gândim că traducerea este o profesie, care necesită o formare de specialitate complexă, ce nu se limitează doar la competența lingvistică și la folosirea inteligentă a unui dicționar. Faptul că nu toată lumea o percepe astfel, îl arată chiar miile de traduceri proaste care inundă anual piața de nișă, începând cu manualele/instrucțiunile de utilizare ce însoțesc produsele puse în vânzare pe piața internațională (pe care nimeni nu le poate înțelege) și terminând cu diferite servicii lingvistice de profil specializat (posologia produselor medicamentoase, ghidurile de orientare, descrierile de firme sau de produse.

Am reținut pentru comunicarea de față, un șir de exemple care vin să confirme aceeași percepție generală, de cele mai multe ori greșită asupra competențelor necesare pentru a profesa în domeniul traducerii sau în acela al interpretării de conferință. Iată unul, preluat dintr-o publicație oficială a Comisiei Europene, dar citat destul de frecvent în publicațiile de specialitate:

«*J'ai une assistante trilingue, je peux donc lui confier toutes mes traductions.*»⁴¹

Trebuie să recunoaștem că o persoană capabilă să vorbească una sau mai multe limbi străine nu este întotdeauna capabilă să și traducă profesionist, după cum nu orice vorbitor nativ al unei limbi este întotdeauna capabil să redacteze bine un text. Iată o altă percepție greșită la care mai putem adăuga foarte multe, dar deocamdată reținem din aceeași sursă încă două care, în anumite condiții pot fi adevărate:

1.«*Un traducteur francophone traduit aussi bien vers l'anglais que vers le français.*»⁴²

... da, am putea răsunde, numai cu condiția ca franceza să fie limba sa maternă sau cu condiția ca persoana să fie perfect bilingvă. Altfel, nu se poate.

2.«*Les traducteurs seront bientôt remplacés par des machines.*»⁴³

În realitate, știm cu toții foarte bine că niciodată o mașină nu va atinge performanța unui traducător profesionist în redarea nuanțelor sau a subtilităților unei limbi deoarece acestea scapă încă în bună măsură inteligenței artificiale. Totuși, e recunoscut că anumite aplicații informatice sunt instrumente de foarte mare utilitate în munca de traducere.

Pentru a continua cu șirul exemplilor, adăugăm că, din păcate, încă destul de multă lume, chiar și din rândul celor care apelează deseori la prestațiile profesionale ale traducătorilor sau ale interpreților, confundă sistematic aceste două profesii, spunând că traducătorul, sau interpretul de conferință au aceeași profesie, că traducător sau interpret înseamnă unul și același lucru. Aici trebuie spus că în realitate este vorba de două profesii diferite care urmează parcursuri profesionale distincte și că poți fi un bun traducător fără a avea aptitudini de interpret, după cum, poți fi un bun interpret, fără să ai și aptitudini de traducător.

Și pentru că am început să vorbim și de interpretare, trebuie să adăugăm că așa cum nu ajunge să știi o limbă străină pentru a fi traducător, tot așa, nu ajunge să știi o limbă străină pentru a practica profesionist interpretarea de conferință. Pentru ambele profesii este nevoie de o pregătire specială și de metode specifice de lucru ce nu pot fi improvizate. În plus, cunoașterea unei limbi străine nu înseamnă că poți face interpretare sau traducere profesionistă în ambele sensuri, deoarece interpretarea și traducerea se fac numai spre limba maternă.

Nu încercăm să dăm un răspuns exhaustiv la întrebările devenite clasice în jurul acestor profesii: *Ce este traducerea? Ce este interpretarea?* Și nu vom insista prea mult asupra calităților speciale ale unui traducător sau interpret. Le vom reține doar pe acelea care deserveșc intenția prezentei comunicări de a evidenția, printre altele că este vorba despre două profesii care necesită o

⁴¹ Traducteurs et interprètes, *Le sens des langues*, Luxembourg, Office des publications officielles des Communautés européennes, 2001, p. 6.

⁴² ibidem

⁴³ ibidem

pregătire cu caracter interdisciplinar și că ele, prin majoritatea competențelor pe care le presupun, devin și profesii ale comunicării prin intermediar, deci, ale medierii lingvistice și culturale.

Deseori confundate, din cauza apartenenței la același domeniu al comunicării multilingve, cele două profesii sunt foarte diferite : traducerea constă în transpunerea unui document scris, în timp ce interpretarea constă în transpunerea orală a unui discurs. Altfel spus, traducătorul transpune și redactează după toate regulile gramaticale și stilistice ale limbii țintă un document scris într-o limbă sursă, în vreme ce interpretul transpune în limba țintă un discurs rostit de cineva într-o limbă sursă.

Transfer interlingvistic și intercultural al unui mesaj dintr-o limbă în alta, interpretarea, ca și traducerea, pretind excelența cunoaștere a limbilor de lucru, o excepțională stăpânire a contextului extralingvistic sursă și țintă, cunoștințe generale și de specialitate solide. Este vorba de două profesii ale comunicării multilingve, bazate pe competențe culturale și interculturale solide, dar care privilegiază și dezvoltă, una comunicarea scrisă, iar cealaltă, comunicarea orală.

Altfel spus, nu numai formarea profesională a traducătorului și a interpretului sunt diferite, ci însăși munca pe care aceștia o fac în scopul lor comun de a restitui cât mai fidel conținutul unui mesaj scris (traducerea) sau verbal (interpretarea) dintr-o limbă în alta și dintr-o cultură în alta. Traducătorul, penru a realiza acest lucru recurge la etape de lucru intermediare ce presupun, înaintea traducerii propriu-zise, o documentare suplimentară în domenii în care trebuie să posede deja competențe comunicaționale bune pe baza cărora să poată ajunge la o perfectă înțelegere a textului și a nuanțelor acestuia în limba sursă, pe care apoi să îl restituie cât mai fidel și mai natural cu putință în propria limbă. El face în același timp și o muncă de validare terminologică a termenilor de specialitate și, nu în ultimul rând, o muncă de redactare impecabilă în limba maternă. În plus, traducerea mai presupune și o revizie de specialitate, făcută de regulă, de o altă persoană, care nu a lucrat la traducerea pe care o verifică.

Spre deosebire de traducător, interpretul este întotdeauna de față. Acest lucru conferă comunicării o dimensiune specială și trebuie spus că, în pofida vitezei cu care se consumă redarea discursului dintr-o limbă în alta, profesia de interpret se bazează pe o metodologie riguroasă construită în timp și care exclude improvizația. Fiind de față, el realizează o comunicare interpersonală, preluând chiar exprimarea la persoana întâi a oratorului cu care ajunge să se identifice, restituindu-i ideile, convingerile cu aceeași convingere și cu aceleași nuanțe.

Dacă la aceste elemente comune mai adăugăm și faptul că traducerea presupune de cele mai multe ori și un proces de preluare și adaptare a unor concepte, idei, expresii dinspre limba sursă spre limba țintă, urmărind producerea aceluiași efect la nivelul receptorului, iar în cazul interpretării, deverbalizarea din interpretarea simultană evidențiază viteza cu care dispar cuvintele din mintea interpretului, păstrându-se doar înțelesul care trebuie să își găsească repede expresia în limba țintă vom vedea că cele două profesii își ocupă de drept locul în rândul profesiilor medierii culturale și lingvistice și chiar al artei comunicării multilingve.

Celebra afirmație a lui Umberto Eco « Limba Europei este traducerea » este cu atât mai adevărată cu cât, traducerea este considerată în acest moment, chiar limba mondializării. Da, traducerea rămâne o limbă a Europei, pentru că Europa unită se definește prin limbile vehiculare ale mai multor culturi, prin întâlnirea dintre acestea și uneori chiar prin metisajul culturilor, cum arată atât de bine scriitorul francez Michel Serre în cunoscuta lucrare *Le Tiers-Instruit*. Însă la Eco traducerea ajunge să semnifice încă și mai mult, convingerea sa fiind că traducerea este o adevărată artă a negocierii. Poziția traducătorului este mult reabilitată prin investirea actului traducerii cu acest nou atribut. Astfel, într-o traducere, nu mai vorbim doar de clasică „trădare”, și de „infidelitatea” de care se face vinovat traducătorul, ci și de o anumită capacitate a acestuia de a interpreta și restitui cam același lucru. Iată ce mărturisește scriitorul într-un interviu⁴⁴ pe marginea eseului său *Dire presque la même chose* :

⁴⁴ Interviul publicat de François Busnel în Lire, decembrie 2007 / ianuarie 2008.

Traduire signifie très exactement ceci: dire presque la même chose. C'est-à-dire exprimer ce qui a été écrit par un autre texte en croyant dire la même chose alors qu'on ne sait pas ce qu'est la chose d'un texte. Or la chose d'un texte, c'est le style, ce sont les mots. Traduire, c'est donc négocier, se mettre d'accord.

Desigur, problema care se poate pune, este dacă într-o atare situație mai putem spune că l-am citit cu adevărat pe Franz Kafka, dacă i-am descoperit textele doar prin intermediul unei traduceri. Da, am spune noi, dar depinde de traducător. Dacă traducerea e făcută de un traducător ca Gellu Naum, atunci sigur putem spune că l-am citit, chiar și în traducere. Nu este însă în intenția noastră să deschidem o asemenea dezbatere și nici să analizăm calitatea textului tradus. Umberto Eco răspunde singur, în același interviu, prin fraze care trimit la realități culturale și lingvistice impregnate de limbajul industriilor culturii și ale limbii și chiar de globalizare.

Într-adevăr, traducerea rămâne esențialmente un demers de mediere între limbi și culturi, astfel că ea înseamnă înainte de toate comunicare, redarea unui mesaj. Înseamnă strădania traducătorului de a spune, cât poate el de bine, *aproape* același lucru, ca să redefinim actul traducerii în termenii propuși chiar de Umberto Eco.

Spunem, în prelungirea acestei idei, iar aceia dintre noi care avem experiența traducerii fie ca formatori de traducători, fie ca practicieni (sau și una și alta), suntem pe deplin conștienți de faptul că o condiție fundamentală pentru realizarea unei bune traduceri rămâne înțelegerea în profunzime a textului original. Acest lucru este cu atât mai important cu cât Eco însuși se situează de partea celor care știu că nu există sinonimie perfectă și subliniază, în interviul la care ne referim că

« il n'y a pas de synonymie parfaite. Même «père» et «padre» ne sont pas totalement synonymes en italien. De plus, quand on traduit un roman, on traduit un texte, pas un vocabulaire. Il faut donc négociier continuellement »⁴⁵.

Am văzut că traducerea necesită, dincolo de competențele lingvistice în ambele limbi și de competențele redacționale în limba maternă, o mulțime de alte competențe care diferă de la un tip de text ce trebuie tradus la altul. Uneori are nevoie de cunoștințe științifice, alteori de cunoștințe juridice sau tehnice și de competențe culturale și/sau interculturale. Altfel spus, actul de negociere lingvistică și culturală despre care vorbim depinde de un ansamblu mai larg de cunoștințe și de capacitatea de a face conexiuni corecte între ele.

Traducătorul știe că fiecare limbă este vehiculara unei culturi și că orice act de traducere trebuie să pornească de la o înțelegere a textului și a contextului lingvistic și cultural. Se întâmplă însă ca un termen dintr- limbă sursă să nu aibă echivalentul în limba țintă. Exemplul cel mai cunoscut este acela al eschimoșilor și al pigmeilor. Eschimoșii disting douăsprezece feluri de zăpadă, în timp ce pigmeii nu admit că poate exista așa ceva. Pe de altă parte, pigmeii nu concep lumea fără orhideele pe care pe care eschimoșii nu și le pot imagina. Noi cei care trăim în zona temperată acceptăm cu condescendență și zăpada și orhideele⁴⁶. Elementele specifice unei culturi vor fi întotdeauna traduse diferit în funcție de publicul căruia îi este destinat textul. De aceea, nu putem să nu subliniem, pe finalul acestei comunicări că traducerea este și adaptare a unui conținut lingvistic și cultural la așteptările publicului căruia îi este destinat textul. Este vorba aici de o altă profesie a traducerii, adaptarea/localizarea. Aceasta din urmă ține deopotrivă și de ingineriile/industriile limbii prin implicațiile directe ale informaticii aplicate.

Concluzii

A vorbi despre traducere nu înseamnă în niciun caz a ne referi la vreo subdisciplină dependentă de avatarurile unei sau unor societăți ci, dimpotrivă, o muncă de prim plan, și mai ales, o responsabilitate enormă. Este ca un alt ochi ce transformă perspectiva noastră, completând-o, îmbogățind-o cu noi dimensiuni. Aceasta ne obliga să îi recunoaștem traducerii și o importantă

⁴⁵ ibidem

⁴⁶ *Apud* : Alexandru Ciobanu, *Divina impostură*, Editura Miracol, București, 2003.

latură creativă, dar pâna la urmă și una de maximă responsabilitate față de impactul pe care îl are asupra limbilor și culturilor pe care le vehiculează prin traducere.

Bibliografie

Busnel, F., *Entretien avec Umberto Eco*, în « Lire », décembre 2007 / janvier 2008.

Ciobanu, A., *Divina impostură*, Editura Miracol, București, 2003.

Foucault, M., *Les mots et les choses*, éditions Gallimard, Paris, 1966.

Mattelart, A., *L'invention de la communication*, éditions La Découverte, Paris, 1997.

Porcher, L., *Le français langue étrangère*, Hachette / CNDP, Paris, 1995.

Schiller, I. H., *Mass Communications and American Empire*, New York, A.M. Kelley, 1971.

Serre, M., *Le Tiers-Instruit*, Gallimard, 1992.

Warnier, J-P., « Lost in translation ? Globalisation des flux et courtage culturel », *Ceras - revue Projet* n°283, Novembre 2004.

T. S. ELIOT – THE WASTE LAND- CÂTEVA PROBLEME DE TRADUCERE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

T.S. ELIOT – THE WASTE LAND – A FEW ISSUES REGARDING ITS TRANSLATION INTO THE ROMANIAN LANGUAGE

Ana STAN

Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”

Cluj-Napoca

Abstract

The purpose of the article is to underline some aspects regarding the translation of T. S. Eliot's „The Waste Land” into Romanian. Being a complex and contradictory text, its translation into Romanian rises some language problems. The article refers to two literary translations, that of Ion Pillat and Aurel Covaci.

Cuvinte cheie: *Eliot, engleză, literatură, poezie, română, traducere, „Țara Pustie”, vocabular.*

Key words: *Eliot, English, literature, poetry, Romanian, translation, „The Waste Land,” vocabulary.*

Traducerile literare ne surprind ca un domeniu extrem de interesant, dar și dificil. Problemele cărora trebuie să le facă față traducătorul sunt variate și uneori greu de trecut. Termenul de traducere, în mod normal, ne duce cu gândul la un mesaj cu o valență identică cu cea a textului sursă sau cel puțin extrem de apropiată de a textului original. Însă, uneori, avem de a face cu o (re) interpretare a acestui text sursă în limba „șintă”. Astfel, ideea conform căreia „textul rezultat” este în esență un echivalent al textului sursă este mai mult sau mai puțin adevărată. Traducătorul, în majoritatea cazurilor, cade pradă tentației de a interveni asupra textului pentru a-i conferi un stil și o formă potrivite limbii în care se face traducerea dar și stilului personal al traducătorului, posibil el însuși om al literelor (în special în cazul traducerilor literare.)

De altfel, a traduce înseamnă a îmbina în mod armonios mesajul textului original cu constrângerile lexicale, gramaticale, idiomatice ale limbii în care se face traducerea sau constrângerile legate de context. A crede că o traducere se poate realiza în mod mecanic, fără prea mult efort sau imaginație, este o părere greșită, mai ales că traducătorul nu poate ignora faptul că în mintea lui există ambele limbi (cea din care și cea în care se face traducerea) ceea ce, în anumite situații poate duce la interpretări excesive, la formulări forțate sau mult prea nuanțate.

Încercările oamenilor de știință de a face calculatorul să opereze traduceri în locul omului sunt niște experimente mai mult sau mai puțin reușite. Limba, fiind un mecanism viu și independent de voința noastră, nu poate fi transpusă într-un alt cod utilizând o traducere cuvânt-cuvânt a textului original, în special dacă vorbim de un domeniu precum literatura, unde regulile de urmat sunt numeroase și fac apel în general la imaginația, puterea de creație a autorului, și în consecință a traducătorului. Traducătorul devine astfel un intermediar între două culturi care își împrumută una alteia o parte din individualitatea proprie.

Istoria traducerilor literare este îndelungată și extrem de bogată. Ca domeniu însă, și-a început existența în anii 1980. Termenul „a traduce” înseamnă a tălmăci și a transpune. În concluzie, vorbim aici despre un domeniu care este departe de a fi o știință exactă. Un traducător nu trebuie doar să cunoască ambele limbi (se spune că cele mai bune traduceri sunt făcute de aceia care sunt vorbitori nativi ai limbii sursă și care au o mare stăpânire a limbii în care s-a scris textul

primar), ci să fie și un bun cunoscător al culturii din care provine textul original. Ceea ce trebuie el să facă este să știe să interpreteze și să „citească” gândul autorului pentru a surprinde ideea care stă în spatele cuvintelor de tradus. Acest lucru îi va da posibilitatea de a traduce opera ca întreg și nu ca secțiuni disparate, fără un înțeles unitar.

Dar este oare vorba aici mai mult despre talent sau despre învățarea unor abilități? Părerile sunt împărțite și în această problemă. Unii specialiști, în principiu cei care se ocupă de traduceri literare susțin că ar fi vorba de talent mai mult decât de învățarea și formarea unor capacități. Numeroși traducători sunt și scriitori, și invers.

Termenul de „invizibilitate” a traducătorului (un instrument pus în slujba textului) și-a făcut simțită prezența încă de la începuturile traducerilor. Se consideră ca traducătorul este o persoană care stă în umbra textului tradus, care este și rămâne singura existență importantă. Discuțiile, compromisurile, normele care pot fi mai mult sau mai puțin urmate într-o traducere au fost și sunt în continuare îndelung discutate și negociate de părțile implicate: traducători, oameni ai literelor și diverse instituții.

Astfel, traducerea devine și un act social cu o importanță care nu poate fi neglijată sau negată. Mai mult, o traducere literară, deoarece traducerile literare fac subiectul prezentului articol, devine un act de creație, de transformare. Se pune problema unei posibile încălcări ale dorințelor autorului, o problemă de etică însă, traducerea literară are caracteristicile sale definitorii fără de care textul tradus nu își menține calitatea de text literar. În cazul traducerii literare, ea este cu atât mai reușită cu cât traducătorul are inițiativa unui creator și cunoștințele necesare înțelegerii și interpretării textului. Acest aspect este mai pregnant în cazul textului liric unde fără personalitatea traducătorului nu se poate realiza o traducere. Poezia, se spune, este ceva intraductibil, tocmai de aceea traducerea sa presupune un act de curaj, iar traducătorul și cititorul textului tradus trebuie să fie conștienți de acest lucru.

Vom face referire, în cele ce urmează, la traducerea textului „The Waste Land” de T. S. Eliot în limba română și câteva probleme pe care le ridică traducerea unui text-puzzle, caracterizat printr-o înșiruire de trăiri interioare, subiective, greu de pus într-o ordine logică (ordine inexistentă de altfel.) „The Waste Land” este alcătuit din imagini care dau cititorului o senzație de fragmentar, lăsându-l să rătăcească de la o secvență la alta în căutarea unui sens unitar. Opera lui Eliot, fiind o creație de căpătâi a modernismului, o operă numită de mulți revoluționară, vizionară și influentă, a fost tradusă în numeroase limbi. Acest poem apărut în 1922 există în limba română în mai multe traduceri. Putem aminti aici traducerea lui Ion Pillat, în volumul „Poezii” (Editura pentru literatură, 1965, cu o prefață de Aurel Rău), traducerea lui Aurel Covaci din 1970 (editura Albatros, București, cu o prefață de Nichita Stănescu) și o traducere mai recentă aparținând lui Alex. Moldovan (editura Paralela 45, Pitești, 2004.) Interesul pe care îl determină această creație este perfect explicabil, reprezentând în accepțiunea Lidiei Vianu „o Biblie pentru poeții de azi, chiar dacă ei fug de concentrarea lui Eliot pentru a ne oferi o claritate disperată.”⁴⁷

Titlul este tradus de către Ion Pillat și Aurel Covaci ca „Țara pustie:” un tărâm sterp, fără viață, speranțe sau vise. David Moody afirmă că: „În mod trist, unica alternativă la o lume de dorințe, pierderi, schimbări și confuzii mincinoase și degradante, este un tărâm golit și sterp. Poemul, care oferă o critică deseori emoționantă și viscerală la adresa vieții, este și o critică a statutului vieții umane care nu oferă nicio alternativă dincolo de această viață sau de persistența acestei dorințe.”⁴⁸ (trad. a.)

Ca orice traducere literară, traducerea unui asemenea text complex ridică o serie de probleme. Un aspect demn de luat în considerare când se discută despre traducerea unui text liric este plurivalența vocabularului utilizat de către autor și modul în care înțelege traducătorul această plurivalență. Să vedem în ce fel rezolvă cei doi traducători, Ion Pillat și Aurel Covaci, acest aspect. Poemul se deschide cu o imagine poetică ce, în traducerea lui Aurel Covaci este redată astfel:

⁴⁷ Eliot, Thomas, Stearns, *The Waste Land*, Cartea Românească, București, 2000, pg. 85-86.

⁴⁸ Moody, David, *The Cambridge Companion to T. S. Eliot*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994, pg. 123.

„Aprilie este luna cea mai crudă, zămislind/ Liliaci din pământuri sterpe, încălcind/ Amintirile și dorințele, stârnind/ Rădăcini mohorâte prin ploii de primăvară./ Iarna ne-a ținut de cald, acoperind/ Pământul cu zăpada uitării, hrănind/ O viața neînsemnată cu tuberculi uscați./ Vara ne-a luat pe neașteptate, năvălind peste Starnbergersee/ Cu răpăit de ploaie; ne-am oprit pe alee/ Și am ieșit la soare tocmai în Hofgarten/ Și am băut cafea și am stat de vorbă preț de un ceas.”⁴⁹ În traducerea lui Ion Pillat același tablou apare în tonuri ușor diferite: „Prier e cea mai crudă lună, născând/ Flori de liliac din țara moartă, amestecând/ Amintire și dorință, îmboldind/ Rădăcini amorțite cu ploaia de primăvară./ Iarna ne-a ținut cald, acoperind/ Pământul în omăt de uitare, hrănind/ Un pic de viață cu cepe uscate./ Vara ne-a surprins, sosind peste Stanbergsee/ Cu o pală de ploaie; ne-am oprit în colonadă./ Și am pornit iar la soare, în Hofgarten./ Și am băut cafea, și am vorbit timp de un ceas.”⁵⁰ Putem observa ca Ion Pillat preferă în anumite situații cuvintele cu un ușor iz arhaic (Aprilie-Prier, pământuri-țară, tuberculi-cepe, stârnind - îmboldind) dar și Aurel Covaci are aceeași tendință în cazul altor elemente de lexic (zămislind, răpăit).

Un pasaj care merită atenția noastră este acela în care se descrie seara de duminică petrecută de erou acasă la Albert și soția lui. Iată cele două traduceri: „Ei în duminica aceea Albert s-a întors, s-au ciondănit în lege/ Și m-au poftit la cină, ca să-mi servească și mie,/ Calda încă, frumusețea de ciondăneală - ”⁵¹ (Aurel Covaci) și „Așa, duminica Albert era acasă, aveau o șuncă încălzită,/ și m-au poftit la masă, să mă bucur de frumusețea ei caldă.”⁵² (Ion Pillat). Textul lui T. S. Eliot („Well, that Sunday Albert was home, they had a hot gammon./ And they asked me in to dinner, to get the beauty of it hot”⁵³) conține expresia „hot gammon” care, de fapt, are două sensuri în limba engleză: se poate traduce într-adevăr prin sintagma „șuncă încălzită” dar ca verb („to gammon”) poate semnifica și a minți, a trage pe sfoară pe cineva. Ca substantiv se traduce astfel ca minciună, discuție prin care se încearcă înșelarea cuiva, (cu acest sens, termenul fiind utilizat în ziua de azi mai mult colocvial, fiind o expresie învechită.)

Pentru expresia „lean solicitor,”⁵⁴ Ion Pillat preferă traducerea „portărelul jigărit,”⁵⁵ în timp ce Aurel Covaci folosește sintagma „avocatul descărnat.”⁵⁶ („Or under seals broken by the lean solicitor/ In our empty rooms”⁵⁷). Ambele traduceri ale termenului „lean” sunt extrem de reușite. Termenul „solicitor” este explicat de Ion Pillat ca „portărel” iar de Aurel Covaci ca „avocat”; diferențele de sens în limba română între cei doi termeni sunt ușor de observat.

Versurile „Under the brown fog of a winter dawn,/ A crowd flowed over London Bridge, so many,/ I had not thought death had undone so many./ Sighs, short and infrequent, were exhaled./ And each man fixed his eyes before his feet.”⁵⁸ sunt traduse în limba română în felul următor: „Cetate nălucă,/ Sub ceața cafenie a unor zori de iarnă,/ O mulțime curgea pe Podul Londrei, atâția./ Nu mă gândisem că moartea pierduse atâția./ Suspine, scurte și puține, se pierdeau./ Și fiecare om își țintea ochii înaintea sa.”⁵⁹ (Ion Pillat) și „Ireal City./ Sub ceața întunecată a dimineții de iarnă,/ Pe podul Londrei se scurgeau atâția oameni, atâția/ încât nu mi-ar fi trecut prin minte că moartea ar putea nimici atât de mulți./ Suspine întretăiate și rare – le simțeam exhalăția/ Și fiecare își pironia ochii înaintea picioarelor.”⁶⁰ (Aurel Covaci). În timp ce Ion Pillat preferă expresia românească „cetate nălucă” și construcția „ceața cafenie a unor zori de iarnă” (fiind cu această variantă mai

⁴⁹ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Albatros, București, 1970, Pg. 43.

⁵⁰ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Cartea Românească, București, 2000, pg. 31.

⁵¹ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Albatros, București, 1970, Pg. 53.

⁵² Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Cartea Românească, București, 2000, pg. 36.

⁵³ Eliot, T. S. *The Waste Land*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, pg. 24.

⁵⁴ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, pg. 42.

⁵⁵ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Albatros, București, 1970, Pg. 67.

⁵⁶ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Cartea Românească, București, 2000, pg. 44.

⁵⁷ Eliot, T. S. *The Waste Land*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, pg. 42.

⁵⁸ Eliot, T. S. *The Waste Land*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, pg. 16.

⁵⁹ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Cartea Românească, București, 2000, pg. 33.

⁶⁰ Eliot, T. S., *The Waste Land*, Editura Albatros, București, 1970, Pg. 46.

aproape de cea originală), Aurel Covaci vorbește despre „Ireal City” și „ceața întunecată a dimineții de iarnă.”

Concluzii

Traducerile literare, departe de a fi exacte, impresionează și poartă amprenta culturii și personalității traducătorului. „Un traducător eficient poate să contopească limbile și perspectivele asupra lumii astfel încât valorile spirituale, culturale și sociale ale culturii originare sau parentale să nu se piardă în clipa în care traducătorul se mută într-o nouă cultură și o nouă lume.”⁶¹ Ambele traduceri, atât cea a lui Ion Pillat cât și a lui Aurel Covaci fac dovada faptului că textul literar este un text supus interpretărilor, re-creării și re-formulării. Traducerea presupune transmutarea părerilor dintr-o cultură în alta și, în același timp adaptarea acestor idei la cultura adoptivă. A traduce un text literar presupune ca munca de autor să fie corelată cu cea de traducător și asta deoarece a vorbi mai multe limbi nu este suficient. Traducătorul trebuie să simtă spiritul unei limbi străine și a unui text literar.

Bibliografie:

- 1.*** Chambers Compact Dictionary, Chambers Harrap Publishers Ltd., Edinburg, 2000.
- 2.Cutter, M.J.,- *Lost and Found in Translation*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2005.
- 3.Eliot, T. S., - *The Waste Land*, Editura Albatros, București, 1970.
- 4.Eliot, T. S., - *The Waste Land*, Editura Cartea Românească, București, 2000.
- 5.Eliot, T. S., - *The Waste Land*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004.
- 6.Moody, David, - *The Cambridge Companion to T. S. Eliot*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.
- 7.Pop, Liliana, - *T. S. Eliot: the creative word. A study of his poetry*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2004.
- 8.Segal, A. F., - *Text Translation as a Prelude for Soul Translation*, in –„*Translating Culture: Perspectives on Translation and Anthropology*” ed. Rubel, P.G., Rosman,A., Editura Berg, Oxford, 2003.
- 9.Vianu, Lidia, - *T. S. Eliot: an author for all seasons*, Editura Paideia, București, 1997.
10. www.dictionary.cambridge.org
11. www.en.wikipedia.org/wiki/Translation
12. www.en.wiktionary.org

---

⁶¹ Cutter, M.J., *Lost and Found in Translation*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2005, pg. 2.

DESPRE TERMENI „CU GREUTATE” ÎN GRAMATICA GENERATIVĂ. POSIBILE ALTERNATIVE TRADUCTOLOGICE

OF “HEAVY” TERMS IN GENERATIVE GRAMMAR. POSSIBLE TRANSLATIONAL ALTERNATIVES

Melania DUMA

Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”⁶²

Cluj –Napoca

Abstract

The present paper seeks to emphasize the necessity of communicative strategies of translation in the case of three notions which belong to the Generative Grammar framework: strong features, Heavy Shift, „Tough” Movement. The study comprises a two-step approach of the issue: firstly, an explanation of the grammatical phenomena designated by these three notions; secondly, possible translation solutions for Romanian.

Cuvinte cheie: *noțiune, echivalența funcțională, strategii cooperative, context*

Key Words: *notion, functional equivalence, cooperative strategies, context*

0. Notorietatea gramaticii generative în explicarea modului de configurare a structurii limbilor particulare trebuie acceptată drept un reper în gândirea, terminologia și cercetarea filologică deopotrivă. Influențele acestui curent se fac resimțite în cadrul „aclimatizării” sale conceptuale și metodologice în universitățile și publicațiile românești. Însă, datorită faptului că un curent este tributar culturii care îl susține, tot așa, și în cazul generativismului, terminologia este tributară mediului anglofon. În acest punct se regăsește relevanța articolului de față care își propune să treacă în revistă trei termeni folosiți de gramatica generativă, termeni care pun nu numai probleme de traducere în limba română, dar și de înțelegere a fenomenelor subiacente.

Cum traducerea nu se poate face în afara dimensiunilor esențiale de configurare a sensului (Vlad 2003), vom aborda traducerea termenilor generativi prin prisma principiilor teoriei generative care ne va oferi: contextul de receptare a termenilor, cadrul referențial de desemnare a acestora și practica discursivă care îi consolidează. Traducerea termenilor de specialitate nu poate fi astfel egalată de traducerea cuvânt cu cuvânt (word for word translation), ci de poziționarea interpretativă a traducătorului (Ricoeur 1995:29; Bantaș și Croitoru 1999:33) în simultaneitatea planurilor semnificației.

1. Terminologia generativistă folosește diferențiat trei adjective ce fac parte din serii sinonimice parțiale: *strong, tough, heavy*. Înainte de a analiza aplicația acestor termeni în context generativist, dorim să facem câteva precizări legate de semnificația uzuală a acestora, tocmai pentru a releva calitatea acestora de sinonime parțiale. Înțelesul acestor termeni calificativi cartează sferile semantice: putere (*strong, tough*) sau greutate/ dificultate (*strong, tough, heavy*). Deoarece contextul unui enunț actualizează semnificația particulară a termenilor, oferim în exemplele ce urmează diferența dintre primele trei exemple în care adjectivele califică propriu-zis (1) și a doua serie în care semnificația este una derivată, de tip idiomatic (2):

⁶² „Investește în oameni!” doctorand bursier în „Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013”

- (1) strong man – om puternic
 tough case – caz dificil
 tough muscles – mușchi puternici
 heavy suitcase – bagaj greu
- (2) strong drink – băutură alcoolică (trad. literală: băutură puternică)
 tough cooky – despre o problemă ce nu se poate rezolva sau o persoană încăpățânată (trad. literală: prăjiturică tare)
 tough luck – ghinion (trad. literală: noroc tare)
 heavy subject – subiect/problemă importantă/controversată/problematic (trad. literală: subiect greu/dificil)

Contextele în care aceste adjective apar cu specific generativ și pe care dorim să le discutăm sunt: *strong features*; *Heavy Shift*; „*Tough*” *Movement*. Chiar dacă dorim să arătăm că uzul adjectivelor este diferit în funcție de substantivul cu care se combină, în toate cele trei cazuri trebuie să ținem cont de faptul că fiecare din cei trei termeni funcționează unitar, desemnează fenomene sintactice particulare, fiind deci noțiuni.

Prin urmare, traducerea adjectivelor ce intră în componența celor trei termeni nu trebuie să eludeze specificul fenomenului sintactic desemnat. Deși termenii-noțiuni sunt folosiți ca designatori rigizi, deci ca nume, traducerea lor nu are voie să fie una rigidă, cu specific centrat semantic, ci mai degrabă una de tip comunicativ (Newmark 1991:11-13, *apud* Bantaș și Croitoru, op.cit.), axată pe receptor și uz, pe specificul limbii-țintă. În absența acestei viziuni ce are la bază principiul echivalenței funcționale (Lungu-Badea 2005:108-109), rezultatele ar reprezenta un eșec atât din perspectivă prescriptivă, cât și descriptivă, având drept consecință pierderea dimensiunii pragmatice: *Heavy Shift* – *schimbare grea*; „*Tough*” *Movement* – *mișcare/deplasare grea/puternică*. Dincolo de aceste traduceri pur lingvistice, lexicale care sunt nepotrivite în contextul uzului și al înțelegerii, simplul împrumut al noțiunilor reprezintă o strategie non-cooperativă (Bantaș și Croitoru 1999:88), întrucât particularitățile care motivează noțiunile în limba-sursă s-ar putea să nu coincidă cu cele din limba-țintă, noțiunile să fie o sursă de confuzii la nivelul designării, iar noțiunile să se adauge într-o lungă listă de barbarisme de specialitate.

Traducerea noțiunilor prin prisma unui efort euristic și hermeneutic deopotrivă permite nu doar înțelegerea fenomenelor particulare desemnate de noțiuni, ci și plasarea actului științific în orizontul comunicativ al cunoașterii. Fiind vorba de o traducere tehnică, aceasta va trebui, de asemenea să asigure caracterul concis, clar, lipsit de ambiguitate al produsului traducerii (Bantaș și Croitoru 1999:38) și să ofere, ca ultimă soluție, perifraze explicative.

2. *Strong Features*

Am ales acest termen, în principal, pentru a sublinia, prin contrast, diferențele de uz ale adjectivelor *strong*, *heavy* și *tough*. Cel mai puțin problematic dintre cei trei termeni generativi, *strong features* se traduce prin *trăsături tari/proprrietăți puternice*. Termenul se referă:

- la acele trăsături gramaticale care se transmit în cadrul configurației de guvernare de la un cap/centru de grup la complementele sale sau la specificatorii acestuia (e.g. phi – features)
- la acele trăsături gramaticale care determină mișcarea/deplasarea constituenților pentru satisfacerea valențelor combinatorice ale elementelor guvernante și pentru atribuirea mărcilor (e.g. caz) ce fac un constituent vizibil și interpretabil la nivelul FF (i.e. formă fonetică) (Chomsky 1993:234)

Adjectivul *tare/puternic*, astfel folosit, se motivează prin legătura dintre clasa proprietăților puternice capabile să declanșeze mișcarea/deplasarea α și, prin urmare, întreaga arhitectură sintactică.

3. *Heavy Object - Heavy Shift*

3.1. În context uzual, expresia *heavy object* se traduce prin *obiect greu*. Când, însă, aceasta este regăsită în terminologia generativistă, înțelegerea uzuală a expresiei trebuie să cedeze în fața unei înțelegeri secunde în care termenul *object* va fi tratat drept funcție gramaticală. Atât expresia standard, cât și elementul din jargonul de specialitate pot fi traduse literal prin expresia *obiect greu*. Ceea ce diferențiază cele două semnificații este faptul că pentru expresia standard *heavy* înseamnă, efectiv, *greu* (cantitativ), în timp ce în generativism *heavy* înseamnă *greu* cantitativ și calitativ (deci, anticipând, complex) (Pesetsky 1995:254). Acest aspect are două consecințe imediate:

- a. traducerea termenului generativist *heavy object*, drept *obiect greu* este una greșită, urmând să detaliem și să explicăm acest fapt (v. 3.2.)
- b. traducerea lui *heavy* prin *greu* trebuie nuanțată, deci modificată, pentru a se capta natura fenomenului gramatical designat de termenii *heavy object*, *heavy shift*;
- c. traducerea expresiei *heavy object* va comporta variante diferite în context specializat și nespecializat.

Deoarece generativismul reprezintă un domeniu al științei lingvistice ce este structurat la nivel conceptual, metodic și terminologic, principiul proprietății termenilor trebuie respectat ca, de altfel, în cadrul oricărei discipline. Traducerea termenilor de origine anglofonă prin termeni românești cât mai specializați devine cu atât mai necesară cu cât generativismul trebuie înțeles și apoi aplicat așa cum a fost acesta gândit inițial. Resorturile unui astfel de demers sunt motivate, pe de o parte, de caracterul multidimensional al cunoașterii (Hewson și Martin 1991, *apud* Bantaș și Croitoru, op.cit.) și, pe de altă parte, de necesitatea de a recrea efectul intențional ce stă la baza nașterii unei noțiuni. Doar apoi urmează transpunerea în specificul limbii țintă. Or, a gândi prin prisma unei științe înseamnă a-i înțelege acesteia demersul, structura și terminologia, eliminând ambiguitățile sau imprecizia în desemnarea fenomenelor gramaticale.

3.2. Contextul în care apare expresia *heavy object* ne trimite la ideea că mișcarea/deplasarea sintactică a constituenților de mari dimensiuni, adică cu o structură ierarhică proprie complexă este una opțională pentru sintaxă, dar care producându-se generează distincția *poziție focalizată – poziție non-focalizată; formă nemarcată – formă marcată*⁶³.

- (3) Mary offended [.....] by neglecting to smile [her favorite uncle from Sweden].
Maria l-a supărat [.....] uitând să zâmbească [pe unchiul ei preferat din Suedia].
 (Pesetsky 1995: 249)

Având în vedere folosirea lui *heavy object/obiect greu*, acest fapt implică paradigmatic existența unui *obiect ușor/light object*. Termenul *light object* nu apare, însă, propriu-zis, în gramatica generativă, deoarece există sugestia că tot ce nu cade sub incidența lui *heavy* reprezintă obiectele/complementele normale, uzuale, lipsite de structură complexă. Deci ce înseamnă până la urmă *greu*?

Analizând exemplul (3), observăm că s-a recurs la un asemenea termen, nu pentru a diferenția obiectele în funcție de „greutatea” lor, ci în funcție de comportamentul sintactic special al elementelor ce funcționează ca obiecte și care dețin o structură internă complexă, deci o arhitectură de tip arbore care le conferă o greutate cantitativă și calitativă deopotrivă (v. 4).

- (4) [[[[[her[favourite[uncle][[from][Sweden]]]]]]]
 [[[unchiul][ei][preferat][[din][Suedia]]]]

⁶³ Din punctul de vedere al analizei discursului (Halliday & Hassan 1976), se consideră că mișcarea/deplasarea unui constituent cu structură complexă spre sfârșitul enunțului este un fapt specific modului de distribuire a informației în vederea procesării elementelor simple la început, iar a celor complexe pe parcurs.

Odată stabilit faptul că *obiectul greu* este un obiect cu structură morfo-sintactică complexă, ne propunem să arătăm modul în care această observație a unui caz particular se răsfrânge asupra fenomenului mai amplu: *Heavy Shift* care pune sub cupola sa caracteristicile mișcării/deplasării constituenților complecși.

3.3. Abordarea fenomenului *Heavy Shift* implică nu doar înțelegerea adjectivului *heavy*, ci și a substantivului *shift*. Fenomenul, în totalitatea sa, constă în posibilitatea de schimbare a topicii unor argumente în virtutea faptului că acestea au o structură complexă. Fenomenul de tip *shift* se încadrează astfel în clasa fenomenului *move α* ⁶⁴ (*mișcare/deplasare α*), mai precis în sub-clasa mișcării în poziție non-argumentală (*A'-movement*) (Pesetsky 1995: 265).

Dacă eticheta *heavy* cumulează atât semnificația complex, cât și implicațiile acestei naturi în comportamentul sintactic al mișcării, atunci traducerea termenilor de specialitate: *heavy object/Heavy Shift* ar trebuie să evidențieze acest specific. Dacă traducerea lui *heavy object* prin *obiect greu* reprezintă o soluție viabilă (accesibilă și facilă), nu același lucru se poate spune despre *Heavy Shift*. Pentru acest din urmă termen demersuri fidele literal ar avea drept rezultat traduceri precum: *schimbare grea; inversiune grea*.

Întrucât elementul ce este mutat sau dislocat este un constituent (noțiune preferată de generativism)/ un termen (noțiune preferată de structuralism), iar mișcarea în sine nu e o simplă inversiune⁶⁵, propunem următoarele traduceri pe care le considerăm adecvate:

- a. *schimbare pozițională a constituenților complecși/ termenilor complecși*
- b. *repoziționarea constituenților complecși/ termenilor complecși*

Iar, dacă operăm cu o abreviere CC (pentru constituenți complecși) sau TC (pentru termeni complecși), atunci putem obține:

- c. *repoziționare CC/ repoziționare TC*.

4. „Tough” Movement

Asemenea lui *Heavy Shift*, „Tough” Movement se înscrie și el în clasa *mișcării α* . Dacă *Heavy Shift* implică o mișcare opțională în poziție non-argumentală, „Tough” Movement implică o mișcare obligatorie a complementului unui GV (i.e. grup verbal) în poziția argumentală de subiect. GV are drept cap/centru de grup⁶⁶ un verb la infinitiv, iar elementul care declanșează mișcarea/deplasarea este adverbul *tough/greu*⁶⁷:

- (5) [This problem_i] is *though* to solve [...].
[Această problemă_i] este greu de rezolvat[.....]⁶⁸.

Această observație este deosebit de importantă din două motive:

- a. *tough* nu mai poate fi considerat un adjectiv al lui *movement*, deci traducerea: *mișcare dură/rigidă/grea* este exclusă;
- b. „Tough” este numele elementului ce regizează fenomenul de mișcare, cu alte cuvinte, o traducere în conformitate cu acest principiu ar avea, ca prim rezultat: *mișcarea „Tough”*.

Deoarece „Tough” Movement se referă la mișcarea, deci la transformarea ierarhică la care poate fi supus complementul verbului guvernat de *tough*, în cadrul acestui termen-noțiune

⁶⁴ DȘL (2001) folosește o dublă traducere: *mișcare* sau *deplasare* pentru *movement*.

⁶⁵ Chomsky (1993:234) vorbește despre “a copy theory of movement”, adică despre o teorie care să includă marcarea poziției *in situ* de unde s-a realizat mișcarea, prin coindexare, astfel încât mișcarea/deplasarea să fie în eleasă, nu ca o dislocare pur și simplu, ci ca o dislocare care lasă o urmă ce asigură reconstituirea traseului derivativ-transformațional.

⁶⁶ DȘL (2001) folosește o dublă traducere *cap de grup* sau *centru de grup* pentru *head*.

⁶⁷ Vorbim tot de fenomenul „Tough” Movement și în cazul adverbelor: *easy/ușor; difficult/difcil; hard/difcil; fun/distractiv; boring/plictisitor*.

⁶⁸ Se observă că infinitivul (to solve) din varianta engleză are drept corespondent în limba română supinul (*de rezolvat*). Acest fapt evidențiază ideea că mișcarea afectează complementele verbelor ce au formă nepersonală.

componenta *Tough* funcționează indicial. Din acest motiv, traducerea *mișcarea (de tip) „Tough”* pare a fi fidelă. Însă, dacă ținem cont de elementul *tough* căruia trebuie să i se găsească un corespondent românesc și, ținând cont, că, ulterior „botezului” acestui fenomen, s-a descoperit că acest tip de mișcare se răsfrânge și asupra complementelor altor lexeme cu comportament sintactic și morfologic identic lui *tough* (v. nota 3), traducerea pare a fi ajuns într-un impas.

Soluțiile nu pot fi deocamdată decât de compromis, sugestiile noastre fiind:

- a. *mișcare/deplasare obiect-subiect*
- b. *mișcarea/deplasarea de tip „GREU” obiect-subiect*

Concluzii

Terminologia generativistă pune multe probleme de traducere cu cât numele noțiunilor implică juxtapunerea a două sau mai multe lexeme, iar actul numirii se face în virtutea identificării și relaționării noțiunii cu fenomenul sintactic desemnat. Cert este că în afara cunoașterii teoriei generativiste, traducerea terminologiei este un demers imposibil, iar un dicționar (explicativ) care să se ocupe exclusiv de aceste noțiuni, propunând o standardizare a lor pentru limba română se lasă așteptat.

Bibliografie

1. Baker, M., (1992), *In Other Words. A Coursebook on Translation*, Routledge, London-New York.
2. Bantaș, A., și Croitoru, E., (1998/1999), *Didactica traducerii*, Teora, București.
3. Bassnett, S., (1980/1991), *Translation Studies*, Routledge, London-New York.
4. Bell, R. T., (2000), *Teoria și practica traducerii*, Polirom, Iași.
5. Chomsky, N., (1981/1993), *Lectures on Government and Binding*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York.
6. Chomsky, N., (1995/1996), *The Minimalist Program*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
7. Dollerup, C., (2006), *Basics of Translation Studies*, Institutul European, Iași.
8. *** coord. (2001), *DȘL (Dicționar de științe ale limbii)*, Nemira, București.
9. Drașoveanu, D.D., (1997), *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Clusium, Cluj-Napoca.
10. Halliday, M.A.K., și Hassan, R., (1976), *Cohesion in English*, Longman, Londra.
11. Lungu-Badea, G., (2005), *Tendințe în cercetarea traductologică*, Editura Universității de Vest, Timișoara.
12. Neamțu, G.G., (2007), *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și ... distincții*, Paralela 45, Pitești.
13. Pesetsky, D., (1995), *Zero Syntax. Experiencers and Cascades*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
14. Ricoeur, P., (1995), *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București.
15. Vlad, C., (2003), *Textul aisberg*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.

PSIHOLOGIA INTERPRETĂRII HERMENEUTICE ȘI PRAGMATICE**THE PSYCHOLOGY OF HERMENEUTIC AND PRAGMATIC
INTERPRETATION**

**ROMAN Regis Maftciu, ROMAN Alina Felicia,
Facultatea de Științe Politice și Administrative
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**

Abstract

I have come to the idea of textual consciousness by analysing the examples that followed the building of an ideal and cognition speech. Ideal speech implies eliminating the differences in communication that exist between Ego and Alter Ego in abstract and real translation, in language interpreter. The correspondence receives the attribute of generality through the idea of communicatively competent societies, through social recognition of any discourse. By indicating self-referential basis we found the whole being of language and communication – as discourse of identities. In any discourse there are three types of identities that act by association or are reduced according to intentional interests for an accepted and argued type of translation.

Cuvinte cheie: limbaj, interpretare, discurs, cogniții, text

Key word: language, interpreter, discourse, cognition, text

A. Cogniții sociale

Psihologia interpretării implică nemijlocit nivelul *receptării sociale* a textului. În efect, ipoteza utilizată arată că niciun text (orice text, indiferent de limba utilizată) nu este deplin imutabil, în măsura în care un autor îl propune celuilalt, așa cum nicio receptare socio-culturală a unui text dat nu este deplin mutabilă (fără a ține cont de premisele traducerii) atât în planul interpretării, cât și în planul transcrierii într-o altă limbă sau al înțelegerii în propriul univers semantic și semiotic. Paradoxul care ființează este un rezultat al procesului de formare continuă a sensului și a semnificațiilor cuvintelor. Relaționarea este evidentă: autorul (potențial) nu este în măsură să-și restrângă, de exemplu, sub forma unei funcții (consistență specifică unui sistem semantic global), fiecare termen care apare în text, deși opera pe care o propune publicului este relativ închisă, iar cuvintele își modifică, în mod diacronic și rareori sincron, sensul și semnificațiile sociale, fără să ajungă, însă, niciodată neinteligibile. Rezultă apariția unor denaturări inițiale a termenilor, a înțelegerii cuvintelor care sunt în mod natural multiplicat de cele ale cititorului iar consecințele pot fi, sau nu, fructuoase. Simplificând, lectorul textului nu este în măsură să descopere, într-o expresie lineară, structura originală a textului din cauza mutabilității limbajului, a evoluției constante a acestuia dar și din cauza premiselor formative ale autorului (creația păstrează cel mai mult incertitudinea relativă a înțelegerii limbajului).

Argumentul ideal semiotic surprinde aspectul sincron sub forma unei identități multiple între Ego-AlterEgo. Diacronia limbajului este mai ușor de înțeles deoarece reflectă, până la urmă, aspectele finale socio-pragmatice, hermeneutice și contextuale ale întrebuirii unor cuvinte-noțiuni. Din această cauză orice text trebuie interpretat ca discurs, ca mutabilitate și ca retorică socială. În acest caz, nu trebuie să ne intereseze structurile descriptive și constatative făcute în legătură cu tipologiile discursive, limbajul și textualitatea ca fundament și enciclopedie a oricărui text, modalitățile de traducere dintr-un limbaj în altul, familiar ori străin, ci trebuie să găsim o cale

prin care să surprindem câteva *mecanisme cognitive* prezente în orice text prin *analiza socială* a discursului. În consecință, am interpretat discursul din punctele de vedere ale premiselor întemeierii și ale intenționalităților sale, realizând următoarele observații:

Prima observație a vizat subtextul funcțiilor și receptării textului în cadrul cărora mecanismele cognitive care au fost cel mai des întrebuințate sunt cele care descriu o caracteristică (preponderent lineară) *formal-binară* a gândirii umane. La nivel cognitiv putem afirma faptul că acțiunea umană s-a bazat pe o tendință a minimumului efort. În acest stadiu s-a experimentat referențialitatea (pre)modernă (logocentrică sau nu, rațională sau nu, nominalistă sau nu). Gândirea, s-a redus la stereotipuri ale acceptării sau negării unui lucru, proces sau fenomen, pentru a obține efecte considerate absolute și maxime. S-a conturat o hartă a dezvoltării cunoașterii care arăta direcția în care umanitatea binară își focaliza metodele de cercetare: între 1 sau 0, prin adevărat sau fals, prin verificabil sau neverificabil, prin util sau nefructuos. Drept urmare, s-au obținut odată cu modernitatea scheme saturate ale limbajului care urmau să fie depășite. Cum? Prin trecerea semanticii la un nivel superior de percepere sau de imaginare a lucrurilor (meta)sensibile. Această dificultate nu a fost resimțită atât de mult în procesele de traducere ale unor scrieri în modernitate, cât este de prezentă astăzi în ceea ce privește irelevanța semantică a transpunerii unor elemente metasensibile sau puțin inteligibile provenind din culturi și civilizații lingvistice diferite.

A doua observație a constituit un obiectiv general: din punctul de vedere al percepției sensului și al semnificațiilor: gândirea prin text, tinde să treacă înspre o *realitate terțiară* a comprehensiunii și precomprehensiunii subtextuale. Umanul nu a încetat niciodată să se caute pe sine. Însă, datorită faptului că tinde să se regăsească într-un loc unitar, inviolabil și indestructibil, acceptă mai ușor paralogisme virtuale sau relative. S-a format un perpetuu mobile al reflexiunii care este mai puternic decât orice unitate fixată în memoria socială. Ca tendință actuală, de unificare interdisciplinară a cunoștințelor, putem spune faptul că; Nu Dumnezeu a murit, ci că paralogisme binare au devenit incerte și expansive, odată cu postmodernitatea.

Naivitatea și scepticismul abordărilor pragmatice asupra comunicării moderne (rigide și bipolare) insistă asupra judecății conform căreia „nu există probleme universale de interpretare, ci mai degrabă particulare ce pot fi rezolvate cu tehnici normale de cercetare”[1] Aceste poziții au fost depășite în decursul anilor '70 prin pătrunderea în cadrul lumii academice a paradigmei de interpretare ca efect al: relativizării autorității pozitivismului logic, dezvoltării fenomenologiei, a hermeneuticii și a teoriei critice, a structuralismului (antropologic, lingvistic și sociologic), a sociobiologiei și ecobiologiei, credințelor în posibilitatea de explicare a trăsăturilor universale ale culturii „mai degrabă prin natura omului decât prin infrastructura rațională a cunoașterii, acțiunii și limbii omenești, adică a culturii înseși”[2].

A treia observație are implicații social-gnoseologice specifice. Interpretarea și înțelegerea momentană a unui text este condamnată la un eficient regres social. Însă, paradoxal, nu are cum să se sfârșească vreodată. Caracterizarea discursului gnoseologic pozitiv sau negativ nu trebuie să aibă nimic peiorativ. Este vorba numai despre procesul acceptării: fie al relațiilor care depășesc empiricul, sau argumentarea formal-rațională, fie al negării acestor relații. Oarecum cinic, observăm faptul că modernitatea inversează raportul definirii textului situând pozitivul într-un plan empiric absolut și stabil prin esența lui limitat, și negativul într-un raport evident incert și nedemonstrabil. Dar, prin gândirea premiselor metacomunicării, ale autoreferențialității limbajului, ale sistemului corp-minte, discursul se suprapune, ca atitudine, în mod constant peste cel științific, sau dimpotrivă? Argumentele și funcțiile expuse au descris mecanismele formal-binare ale raționalității umane caracteristice discursului modern în care omul vrea să se distanțeze în mod absolut de exteriorul lui (diferență ontologică) ori în care omul vrea să se identifice în mod complet cu Eul lui (empatie epistemică). Mecanismele întrebuințate au definit prototipurile și argumentele care au fost utilizate în mod critic pentru depășirea textului clasic/modern. Gândirea s-a mișcat deseori într-o lume a comprehensiunii binare, dar și absolutizate, prin acceptarea implicită a unui univers stabil: față de principii, față de legi, față de realitatea sensibilă. Era necesar să mai fie făcut un singur pas:

trebuia relativizat universul stabil pentru a se aduce un plus în imaginație, în epistema cunoașterii, respectiv în cuvinte. Cuvintele trebuiau să fie eliberate de lanțurile definițiilor universului stabil. Numai astfel a putut apare un ceva nou care poate să poarte numele de postmodern. Din perspectiva cognițiilor, cadrul cel mai apropiat în care putem înțelege operaționalitatea limbii și a limbajului este situat în structura discursului care este: natural (cultural-contextual), formal (reguli gramaticale și logice) și aritmetic (matrici de cuvinte, clasificări, numere naturale); social dar și privat, textual dar și contextual / subtextual, referențial și autoreferențial.

B. Interpretări formale inter-, meta-, hipertextuale

Ce este textul? Un text este “o totalitate relativ limitată”[3]. Sunt exprimate condițiile prin care înțelegem *textul ca o unitate potențatoare a fiecărui discurs*. În acest caz, textul semnifică relaționat un “obiect viguros”, devenind referențial care nu se lasă eludat și ceva-ul care cere o “permanentă întoarcere”[4]. Permanenta întoarcere asupra textului prin lectură și relectură face trimitere explicită la *infinitatea interpretării* [5] unui text la nivel pragmatic și social. A interpreta un text, ca mecanism al psihologiei cognitive, „înseamnă, de fapt, a-l prelucra astfel încât elementele sale să-și găsească locul într-o schemă mai generală. Pe scurt, interpretarea este asimilarea la o schemă cognitivă” [6]. Aplicând acest criteriu înțelegem faptul că dacă în modernitate operele erau privite ca expresie a unui „gen literar”[7] și trebuiau analizate în funcție de un criteriu unic, al unui „cod universal”, odată cu postmodernitatea operele sunt văzute, în mod evident, ca un „text” și pot fi analizate în funcție de un criteriu relativ, intertextual, ceea ce le conduce la interasocierea lor cu o retorică și cu un ideolect specific. Odată cu depășirea modernității au apărut cuvinte semnificative noi prin încercarea de a relaționa unitatea textului și prin reconceptualizarea funcțiilor limbajului. De exemplu, Gerard Genette a utilizat câteva noțiuni în scop pedagogic, evidențiind rolul important pe care socialul îl are în înțelegerea textelor, prin:

- Transtextualitatea [8] a fost definită forma înțelegerii unei transcendențe textuale a textului, ca proces prin care se poate descoperi tot ceea ce îl pune în relație (manifestă sau secretă) cu alte texte. Transtextualitatea relevă, însă, funcțiile subtextuale pe care orice text le poartă cu sine. Transtextualitatea este particularizată prin câteva mecanisme funcționale care descriu natura subtextuală: intertextualitate, metatextualitate și hipertextualitate.

- Intertextualitatea este un concept prin care este descrisă o relație de co-prezență între cel puțin două texte, prin prezența unui text în altul. Metatextualitatea este un comentariu care unește un text cu altul. Hipertextualitatea exprimă relația dintre două texte, din care unul este derivat din altul (prin transformare sau imitație). Dar aceste noțiuni se bazează pe o prejudecată modernă care considerăm textul întemeiat iar subtextul cognoscibil. În realitate textele sunt numai descrise și nicidecum explicate. La nivel intențional putem accepta relația de co-prezență între texte dar aceasta se reduce la analiza asociativă a relațiilor sociale și nu exprimă nimic mai mult. Reconceptualizările sunt simple transpuneri a raporturilor logice dintre noțiuni/termeni care nu sunt și întemeiate, ci sunt numai enunțate. Însă, ce este până la urmă textul ?

În sens restrâns, prin text se înțelege o secvență de semne, supraordonată frazei, având un conținut tematic divers și care se caracterizează prin relații semantice extensionale sau intensionale între fraze. În sens larg, textul și discursul sunt considerate a fi fețe unitare și complementare ale unui obiect unic, „analizat de gramatica textului din perspectiva structurării (cu accent asupra coeziunii, coerenței, conectorilor etc.) și de analiza discursului din perspectiva ancorării contextuale” [9]. Obiectul unic al textului și al discursului îl constituie unitatea limbajului ca știință a comunicării și a înțelegerii interpretative.

În consecință, discuțiile contemporane asupra textelor, supuse analizelor critice și interpretative, devin discursuri asupra acestor texte, și, nimic mai mult. De exemplu, Umberto Eco [10] a căutat să găsească o strategie textuală care să răspundă la întrebarea ce anume stimulează și organizează, în același timp, libertatea interpretativă? A redus libertatea interpretativă la o poziționare corectă față de text, prin localizarea lectorului „in fabula”= ca „situare în” text. Însă,

„situarea” unui lector în text este ori de natură ideală ori are o procesualitate multiplă (infinitatea interpretării).

Rezumând, a fi (text) marchează o unicitate descriptivă și situațională, purtând temeiul unității discursive. Exprimă o unicitate, dar și un câmp fenomenologic real, ideea *situării în limbaj pentru a vorbi despre limbaj*. Este aplicat temeiul întemeierii limbajului printr-un meta-limbaj. Dar această univocitate exploatată până la maxim conduce și la o întemeiere situațională: *recunoașterea situării în limbaj* ca temei unic autoreferențial, pe de o parte, și ca temei subtextual, interpretativ și comunicativ, pe de altă parte.

C. Conceptele de semantică, sens și semnificație

Intertextual, în sens restrâns, semantica este definită ca studiu al semnelor (identificându-se inițial cu noțiunile de „semioză” sau „semiotică”) și al relațiilor lor cu ceea ce semnifică. Fenomenul „care deosebește formele de viață de obiectele neînsuflețite este semioza” [11] ca fenomen care descrie capacitatea instinctivă sau intelectuală a tuturor organismelor vii de a produce semne și, mai ales, de a înțelege semne. Știința care studiază aceste semne este semiotica sau semiologia. Intratextual, în sens larg, *semantica este una din ramurile semioticii sau semiologiei* (teoria semnelor, a tuturor sistemelor de comunicare structurate, studiul general al sistemelor simbolice, inclusiv al limbajului) care alături de *sintaxă* (de studiul gramaticii) și de *pragmatică* (ca studiu al scopurilor și efectelor reale ale rostirilor cu sens) *face trimiterea nemijlocită la studiul semnificației unei judecăți (cuvânt, propoziție sau text) din perspectiva unor judecăți diferite (alte cuvinte, propoziții sau texte)*. Unii autori [12] argumentează prin faptul că prin relaționare semantica a fost analizată într-o opoziție forțată față de sintaxă. S-au remarcat dezvoltările genetice ale limbajului care subscriu unității de acumulare și de salt, la un nivel minor, prin stadialitatea dezvoltării limbajului (demers piagetian) sau, la un nivel major, gramatica generativă care experimentează reguli de structurare la nivel chomskyan.

Operațional, *semantica*, aflându-se în corelație cu sensul și semnificația, *presupune*, în mod paradigmatic, *capacitatea (competența) înțelegerii cuvintelor și a propozițiilor, capacitatea omului de a le înzestra cu o funcție simbolică, de a stabili legătura semnificației cu experiența prin semn*. Astfel încât, semnul:

A. Intertextual, dacă ia locul unui singur lucru se numește *referent*. În acest caz, sensul presupune mijlocit sau nemijlocit locuirea. În sinteză, presupune o lume în care lumește (în accepție heideggeriană) iar lumea este semnificația limbajului ca limbaj concret și aplicabil simțurilor noastre.

B. Intratextual, dacă ia locul unei clase de obiecte se numește *domeniu referențial*. În acest caz, sensul presupune distanțarea de locuirea inițială, prin apariția unei lumi (comunicare între texte) care denumeste. Lumea este redusă la semnificația limbajului social, aplicabil simțurilor noastre comune, presupunând dezvoltarea comprehensiunii și a competenței comunicative.

În limba română, semnificația (prin derivare de la signification) și sensul sunt termeni sinonimi. Dar există ceva care îi diferențiază: este vorba de surprinderea, implicită doar, în semnificație a unei contextualități mai ample: „*Conținut semantic al unui cuvânt, înțeles, sens; accepție*” [13]. Observăm faptul că, în cele mai multe interpretări, sensul apare atunci când sunt analizate concepte, categorii, noțiuni logice, iar semnificația devine prioritară atunci când sunt realizate studii ale limbajului, ale comunicării, ale filosofiei. Etimologic, a semnifica provine prin derivare de la signum (semn) – semnificare (latină) ori sign (semn) – signify (engleză). În limba germană regăsim cuplul sinonim sens-semnificație cu o diferențiere de gen, astfel încât s-ar putea traduce prin *der Sinn / die Bedeutung eines Wortes*, [14] aceeași diferențiere de gen regăsindu-se și în limba franceză *sens / signification* [15]. Diferențierea de gen face o trimitere la masculin / feminin.

În limba română diferențierea de gen se păstrează doar în cazul semnificației, iar cea de sens relevă nu un concept masculin ci neutru. Exemplificând, remarcăm faptul că, în lucrarea *Écrits logiques et philosophiques* [16], tradusă de către Claude Imbert, pentru a se depăși ambiguitatea

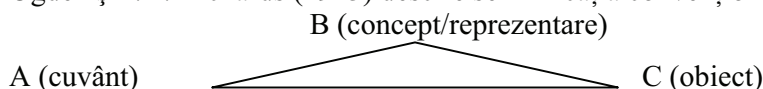
elementară care apare prin (ne)diferențierea între sens și semnificație corespunzătoare distincției lui Gottlieb Frege între *Sinn / Bedeutung* care a apărut în primele traduceri sub forma; sens / signification, traducătorul propune cuplul Sens / Dénotation. Continuând exemplul, în limba română lucrurile par a se simplifica deoarece s-a urmat tradiția anglo-saxonă prin includerea cuplului Sens/Referință.

Pe un alt plan, analiza conceptului de informație din perspectiva științelor comunicării pune în discuție cele trei procese esențiale: aspectul sintactic, aspectul semantic și aspectul pragmatic al informației. Sintactic, succesiunea semnalelor grafice, auditive ori electronice este impusă de către emițător. Semnificația semnelor este întemeiată prin convențiile sociale. Nu vorbim despre o convenție socială care este specifică simțului comun. „Latura semantică a informației cuprinde, în cele din urmă, transmiterea unui orizont de cunoaștere”[17]. În consecință putem vorbi despre o relaționare nemijlocită între epistemologie, gnoseologie și semantică.

Complexitatea termenului semantic este cu atât mai mare, cu cât cei mai mulți autori recunosc faptul că trebuie găsit sau măcar căutat „ceea ce mesajul îi spune receptorului despre existență”. Astfel este necesară distincția dintre informația semantică intențională și informația semantică realizată ca deosebire între ceea ce vrea emițătorul să transmită și ceea ce receptorul înțelege din mesajul primit din punctul de vedere al orizontului de cunoaștere și al celui existențial. Pragmatica informației arată etapa finală a comunicării și vizează scopul, efectul pe care transferul de informație îl are asupra participanților la actul comunicării, modificând implicit și explicit orizonturile gnoseologic și ontologic al subiecților.

Dintr-o perspectivă funcțională și binară sunt posibile două relații diadice semantice: „R1: relația semnului cu înțelesul (gândul etc.): R2: relația semnului cu obiectul (lucrul, individualul etc.)” [19]. Elucidarea clară a problematicii relaționare nu este definitivă deoarece sunt menținute confuziile conceptuale și terminologice prin ambiguitatea elementară a verbului a semnifica. De fapt, sunt explicate prin aceste incertitudini ambiguitățile care provin din faptul că textual, limbajul nu este întemeiat, iar subtextual sunt păstrate deosebirile între înțeles și obiect, între gând și lucru, limbajului revenindu-i un simplu rol instrumental.

Prin simplificare există doar două tipuri de abordare a semnificației: abordarea analitică sau referențială și abordarea psihologică, respectiv conceptualistă [20]. Din această cauză școala referențială îl poate avea ca precursor pe J. Locke. De vreme ce semnificația cuvintelor este convențională, ele trebuie să fie recunoscute și de către societate. Triunghiul semiotic al lui C.K. Ogden și I.A. Richards (1923) descrie semnificația convențională prin trei componente:

Fig.1.1. Triunghiul semiotic

Nu există o relație nemijlocită între cuvânt și obiect, ci, există o relație de asociere între cuvânt și concept și concept și obiect. Tocmai de aceea semnificația este „egală cu extensiunea unui cuvânt” [21], ea face doar trimitere la realitate, nefiind echivalentă cu obiectul/referentul. Accentuând convenționalismul școala psihologică sau conceptualistă a lui J. J. Katz (1966) arată că semnificația cuvintelor cuprinde totalitatea informațiilor perceptuale și a informației conceptuale. Există în memoria oamenilor o relaționare între cuvinte și „informații conceptuale” (ce semnifică a fi celibatar?) mijlocite de o informație perceptuală (reprezentări și exemple de obiecte/referenți, „X este celibatar”). Semnificația este extensiune, dar presupune și existența unui surplus informativ care este înțeles de către fiecare om prin conotație, prin „bine” sau „rău” [22] (asociat, în exemplul dat, proprietății de a fi celibatar). Schematizând și mai mult, putem accepta, numai până la un anumit nivel, triada semantică printr-o clasificare care vizează semnul (numele sau expresia / cuvântul sau propoziția) – înțelesul (sensul sau conceptul/ sensul sau semnificarea) – lucrurile (obiectele). Această relaționare care descrie triada clasică semantică nu are în vedere decât o taxonomie a asociațiilor și definițiilor moderne cel mai des folosite în momentul în care un gânditor

a cugetat asupra semnului în general, asupra înțelesului acestui semn în universal și asupra legăturilor necesare sau relaționare cu lucrul (obiectul) în abstractul subiectivismului.

Semnul este cel care se suprapune pentru a fi peste domeniul potențialului reprezentând, clasificând, definind faptele sau procesele sociale, pentru a le interioriza și, pe urmă, pentru a le exterioriza în semnificații și sensuri continuu modificabile. Procesul este și mai complex când sunt observate în caracteristicile semnului prezența mijlocită a intenției prin analiza:

- caracterului *sistemic* al semnului; ca o structură în care elementele sunt create și în care elementele creează la rândul lor substructuri și structuri noi, ca un domeniu în cadrul căruia relația parte-întreg, unu sau multiplu, se interrelaționează și se intercondiționează reciproc fără a fi prioritare, sub aspect temporal, nici unul,

- caracterului *epistemologic* al semnului; ca un simbol purtător de enunțuri informative sau de entități valorizante și atitudinale. Epistemologia semnului descrie ceea ce unii autori au identificat a fi discursivitatea textului [23] ca modalitate de bază a constituirii unui text.

- caracterului *simbolic* al semnului. În acest ultim caz este indicată textualitatea multiplă a semnului, considerarea lui nu numai ca un simplu și direct purtător al unor judecăți (intuitive sau nu, sacre sau nu, individuale sau sociale) definitive ci, mai ales, interpretarea lui sub aspectul unei trihotomii existențiale: ca demers al unei *existențe umane* care nu este numai subiectivă sau privată în enunțurile sale ci este ancorată în realitate, ca *existență socială dar și ca existență naturală*. Fiind parte a acesteia, nu caută numai să înțeleagă exteriorul (caracter informativ și explicativ) ci îl și construiește (caracter formativ), alături de alte actualizări accidentale sau potențiale ale realității însăși, descoperind de fiecare dată alte nuanțări ale acestor existențe (în acest ultim caz putem exprima esența însăși a Daseinului heideggerian).

Sensul exprimă, de fiecare dată, un ceva inteligibil, iar semnificațiile verifică credibilitatea sau valorile efective ale sensului.

Utilizând un criteriu logic, sensul relevă numele (propriu sau comun), interpretantul, codul, intensiunea unei noțiuni iar semnificațiile descriu condițiile de adevăr, referința, extensiunea unei noțiuni.

Sensul și semnificațiile presupun faptul că este vorba despre **semne care se raportează la (alt)ceva**; fie că reprezintă obiectul, fie că exprimă gândul sau construcția lor. Paradigmele se nasc în momentul în care lipsesc, în mod aparent, discriminările terminologice precise sau în clipa în care fenomenul este analizat unilateral (caracterul static, formal-bipolar al gândirii umane).

În primul caz, sensul arată faptul că este vorba despre semne care se raportează la ceva, astfel încât ceva-ul presupune o relaționare implicită cu gândul și gândirea care aparțin: unei lumi determinate, unei lumi abstracte, unei lumi subiective, unei lumi ideale, unei lumi reale, unei lumi optimiste, unei lumi sceptice, unei lumi sacre, unei lumi experimentale, unei lumi fenomenologice, unei lumi matematice sau logice, unei lumi hermeneutice, unei lumi sistematice sau unei lumi textuale ș.a.m.d.

În al doilea caz, a semnifica presupune faptul că este vorba despre semne care prin caracterul lor se raportează la (alt)ceva, încât (alt)ceva-ul vizează o relaționare explicită cu un discurs ontologic, gnoseologic, logic și lingvistic.

O situație aparte apare când se afirmă faptul că lumea însăși este un imens text. Discursul trece de modernitate iar semnificațiile presupun: fixarea în realul empiric perceptibil sau rațional, depășirea realului empiric perceptibil pe baza metodologiilor științifice, cu precizarea faptului că această depășire este întemeiată de o rațiune mai amplă, ceea ce conduce implicit și la apropierea de descrierile fenomenologice, textuale și Egologice asupra realității. În fapt, schematismul și simbolismul logic este înlocuit cu unul structuralist și lingvistic.

O altă situație este cea care afirmă că matematica are enunțuri valabile în orice lume posibilă. Extrapolând această judecată asupra discursului ajungem la eliminarea implicită a lui datorită faptului că particularizează generalul prin specificarea subiectivității (discursul este valabil numai în lumea autorului). Dacă discursul este logic-modern semnificațiile sunt direct sau indirect

atomice, sunt analitice sau sunt tautologii. Paradoxul se arată atunci când se caută să se întemeieze teoriile, când se afirmă procesul autoreferențialității sensului și semnificațiilor. Dacă discursul este lingvistic semnificațiile sunt legate de aspectul lor diacronic sau sincron. Problematizările se ivesc atunci când se realizează ancorarea semantică a noțiunilor într-o structură universală conform cu tipul de discurs, enunțat anterior, întrebuințat. În ambele cazuri problematizările pot fi soluționate dacă și numai dacă referenții ar fi cunoscuți și/sau stabili. A semnifica exprimă un travaliu al sensului (înțelesului) astfel încât sistemul binar de la care am pornit dărâmă, prin însăși natura lui, orice efort de sistematizare. Tocmai de aceea, dacă atitudinea corect-epistemologică este în formare, este necesară o conștientizare a hărții cognitive actuale a discursului. De pildă, Anton Dumitriu, analizând relaționarea dintre mentalitate și cultură și-a definit textele în funcție de intenții, de modalitatea gândirii și de limbaj. Intențiile prin esența lor sunt culturale, intertextuale. A descoperit în textul modern european erudiția și speculația abstractă. Modalitatea gândirii indică, până la un nivel, finalitatea ei metatextuală. În modernitate finalitatea este închisă și definitivă. Limbajul este, mai degrabă, empiric eliminând, pe cât posibil, elementele afective și paradoxale. Limbajul este hipertextual. Sintetizând, textul în limbajul clasic exprimă un univers închis dat odată pentru totdeauna. Era perceput ca un sistem închis, autosuficient care locuiește într-o izolare totală „nu numai față de timp – de trecut și viitor - ci și în spațiu – de cititori și de tot ceea ce se află în afara lui” [24]. Tocmai de aceea fundamentarea limbajului și a comunicării actuale ține seama nu numai de timpul istoric al apariției textului, ci, mai ales, de înțelegerea socială a textului scris sau oral, de relaționarea textului cu cititorul lui, de sensurile, de semnificațiile și de simbolurile pe care un text le dobândește în timpul discursiv real.

Concluzii

Analiza structural-semiotică plasează textul în înțelegerea și în întemeierea temporală. Pe axa trecutului textul face recurs la istorie/tradiție și la alcătuirea lui internă ca moment al producerii lui. Rezultă o structură circumstanțială a sintacticii și semanticii memoriei intra și extratextuale. Intertextuale. Metatextuale. Hipertextuale. Este *experimentată o diacronie generică a limbajului, particularizată prin valori sincronice individuale*. Urmează momentul hermeneutic al interpretării textului. De fapt, orice interpretare exprimă un efort recuperator în sens dual: ca act dinamic, pe de o parte, și critic, pe de altă parte. Efortul de recuperare subtextuală a textului presupune: *diacronia generică a limbajului, particularizată prin valori sincronice individuale ale creatorului de text. Recuperarea este interpretantă și interpretabilă deoarece depinde de o altă diacronie sincronică a criticului sau a cititorului de text*. Iar, dacă interpretarea unui text prezent este plasată în viitor, contingența actualizărilor discursive este absolută, rezultând un model critic al posibilităților reale.

Cultura și societatea au rolul cel mai important în înțelegerea intertextului, metatextului și hipertextului. La nivel subtextual, textul simplu înțeles ca scriere sau ca discursivitate dobândește un rol secund față de perceperea lui de către critic sau de către lector. Studiile lingvistice, pentru a întemeia limbajul și comunicarea, nu mai fac trimitere numai la textul singur, la operă ori la autor, ci pun în temeiurile înțelegerii comunicative intertextualitatea, metatextualitatea și hipertextualitatea ca proces relaționar complex și interpretabil. Temeiurile minime ale înțelegerii textului nu au fost găsite. Din această cauză s-a născut ceea ce s-a numit a fi *infinitatea interpretării, delirul interpretării textelor*. Autoreferința limbajului și a textului pot fi găsite, de exemplu în indicii minimi care apar în analiza discursului identității.

Bibliografie

1. Habermas, J., *Conștiință morală și acțiune comunicativă*, Editura All, București, 2000, pag. 27.
2. Idem, *ibidem*, pag. 28
3. Starobinski, J., *Textul și interpretul*, Editura Univers, București, 1985, pag. 56.
4. Idem, *ibidem*, pag. 27 și urm.

5. Peirce, Ch. S., *Semnificație și acțiune*, Editura Humanitas, București, 1990.
6. Miclea, M., *Psihologie cognitivă*, Casa de Editură Gloria, Cluj-Napoca, 1994, pag.362.
7. cf. Hassan, D., apud Harvey, D., *Condiția postmodernității*, Editura Amarcord, București, 2002, pag. 51.
8. Genette, G., *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Seuil, Paris, 1992, pp. 17 și urm.
9. Roventă-Frumușani, D., *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Editura Tritonic, București, 2005, pag. 243.
10. Idem, ibidem, pag. 25.
11. Sebeok, T., A., *Semnele: o introducere în semiotică*, Editura Humanitas, București, 2002, pag. 19.
12. Dewitt, M., K. Sterelny, *Limba și realitate*, Editura Polirom, Iași, 2000, pp. 23 și urm.
13. *** Dicționar explicativ al limbii române, Editura Academiei, București, 1975, pp.250-251.
14. ***Dicționar român-german, Editura științifică și enciclopedică, București, 1990, pag.1329
15. ***Dicționar român-francez, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, pag. 620.
16. Frege, G., *Écrits logiques et philosophiques*, Éditions du Seuil, Paris, 1971.
17. Cuilenburg, Van J.J., O. Scholten, G.W. Noomen, *Știința comunicării*, Editura Humanitas, București, 2004, pag. 26.
18. Ibidem.
19. Candiescu, C., *Mic tratat logico-semantic*, Editura Paideia, București, 2000, pag. 23.
20. Mattelart, A., Mattelart, M., *Istoria teoriilor comunicării*, Editura Polirom, Iași, 2001, pag. 160.
21. Idem, ibidem, pag. 161.
22. Idem, ibidem, pag. 163.
23. Schweiger, P., *Introducere în semiotică. Puncte de vedere*, Editura Univers, București, 1984.
24. Lotman, I.,M., *Cultură și explozie*, Editura Paralela 45, Pitești, București, 2004, pag. 30.

II. MISCELLANEA

LA GIUSTIZIA, DALL'OTTICA DEL RAPPORTO TRA INDIVIDUO E SOCIETÀ

DREPTATEA – PRIN PRISMA RAPORTULUI DINTRE INDIVID ȘI SOCIETATE

Marțian IOVAN

Universitatea de Vest “Vasile Goldiș” din Arad

Bd. Revoluției, nr. 94-96

miovan@uvvg.ro

Abstract

The justice, as a supreme value of the political-judicial practice form the contemporary states, has been planned and theorized by the Right's philosophers starting from the antiquity. The author of the study presents the two trends to whom, during the centuries, the philosophers of the Right affiliated with: the first one, the idea of justice centered on the proclamation, justification and juridical warranty of the fundamental rights of the human being, who inspired the appearance and the evolving of the liberal democracies and the second, the idea of justice conditioned by the specific reasons of the global socio-economical order within the framework of the state, who postulates the primacy of the general interest of the society in relation with the natural rights of the peior person. The last trend has represented the ideological source of inspiration for the upholders and the “technicians” of the maximal state, until the “total” state.

In the modern era, implicitly in the last decades, the new concepts of justice joined the same trends, even in those situations in which some authors proposed themselves to elaborate a unifying conception on the justice, to realize hereby a synthesis of the viable fragments from each of the opposite trends. Nowadays, the two concepts became more slender in argumentation, moderation, tolerance, therefore the principles of the justice – either in a liberal or social acceptation, are not abandoned but only resized so that they would suit to the solution of the new issues – more complex and more surprising than in the past, appeared on the agenda of the governments, of the public power authorities.

Cuvinte cheie: *drepturile naturale ale omului, stat social, libertate, dreptate egalizatoare*

Key words: *natural rights of the human being, social state, freedom, equalizer justice*

La serie di concetti (paradigmi) sulla giustizia può essere ridotta a **due tendenze maggiori**, alle quali si è ascritta la maggior parte dei filosofi del diritto, vale a dire: la prima che incentra il tema della giustizia sull'individuo, considerato come punto d'incrocio dei rapporti sociali, la cui personalità va rispettata, protetta tramite la garanzia dei suoi diritti fondamentali, e la seconda che incentra il tema della giustizia sulla società nel suo insieme, sulla costruzione di quel tipo di società destinata ad essere adeguata a tutti i cittadini che la compongono. A ciò si lega lo stabilire delle regole che riguardano la distribuzione dei beni e dei doveri, dei diritti e degli obblighi. Una parte dei filosofi, dei politici e dei giuristi contemporanei studia le possibili alternative, e prova a

progettare un modello di società equa, che abbinì le due tendenze in una più ampia e unificatrice, destinata a segnare un nuovo livello nel progresso giuridico della società. Analizziamole, in seguito, separatamente:

A. La giustizia incentrata sulla proclamazione e sul garantire dei diritti fondamentali dell'uomo è un prodotto culturale dell'epoca moderna (Grotius, Hobbes, Locke, Montesquieu, Kant, Bentham, Bastiat ecc.), e si fonda su alcuni postulati: le persone nascono con pari opportunità nella vita, libere e dotate di capacità intellettuali necessarie per progettare e per organizzarsi la vita personale, di modo che realizzino il proprio ideale di felicità; tutte le persone, indifferentemente dalla razza, dal sesso, dal patrimonio, dall'età, dall'etnia, dalla religione ecc., appartengono alla stessa specie - motivo per cui, in principio, hanno gli stessi diritti e obblighi fondamentali. Vale a dire, l'umanità si presta ad essere guidata in base a un codice di principi e norme giuridiche universali. Ogni essere umano ha certi diritti e obblighi, pari al suo prossimo, e ha la capacità di adattare le sue iniziative e i suoi comportamenti a un codice giuridico universale, in virtù del fatto che appartiene alle specie umana. J. Locke scriveva sulla "*legge naturale di Dio*", cioè del fatto che nessun membro della specie umana ha il diritto di privare il suo prossimo della vita, salute, proprietà, libertà ed autonomia nel suo cammino verso la propria felicità. Tali diritti appartengono alla natura umana: di essi gode ogni essere umano, in base al fatto stesso di essere nato ed entrato nella società; al contempo, essi sono inalienabili e imprescrittibili, nessuno potendo rinunciarvi. All'inizio del XVIII secolo la filosofia dei diritti naturali dell'uomo è stata inclusa in programmi politici quali la **Dichiarazione d'indipendenza** (1776) negli Stati Uniti, la **Dichiarazione dei Diritti dell'uomo e del cittadino** (1789) in Francia, o la serie di dichiarazioni della prima metà del XIX secolo, tra cui anche la prima proclamazione dello spazio romeno, la **Proclamazione di Islaz** del 1848 (riassunta in 22 punti, che includevano i principali diritti e libertà individuali consacrate dalle dichiarazioni francesi sui diritti dell'uomo e del cittadino), che hanno costituito il nucleo delle ideologie rivoluzionarie di orientamento procapitalista e democratico.

Una società sarà giusta, se il diritto positivo, il governo garantiranno e proteggeranno i diritti naturali della persona umana di fronte ai diversi tipi di aggressione, di danni prodotti dal prossimo o da istituzioni, tramite violenza o frode; le azioni ostili ai diritti fondamentali dell'uomo autorizzano gli individui a difendersi con gli stessi mezzi davanti alle aggressioni e lesioni. Tale concezione sulla giustizia è riassunta da Ulrich Steinvort così: "È giusta una società in cui sono permesse tutte le azioni, eccetto quelle illecite, cioè la violenza e la frode primaria, a cui appartengono anche i delitti di proprietà come la violenza strutturale. Un uomo agisce giustamente allorché non lede nessuno" [23, p. 259].

Di conseguenza, la giustizia, secondo ciò che credeva Hobbes secoli fa, è un *dictat* della legge naturale, ed è nata con le prime convenzioni stabilite tra le persone, con la comunità civile. Nelle società in cui non esiste proprietà, né potere coercitivo né comunità civile, non esiste neanche giustizia; qui tutte le persone hanno diritto a tutto, qui nessun'azione è ingiusta. La giustizia è nata con le leggi positive per precisare il perimetro della libertà individuale, di modo che le persone non si danneggino e si aiutino reciprocamente.

La giustizia incentrata sull'individuo suppone la dipendenza delle persone le une dalle altre, senza ammettere la concezione secondo cui l'individuo deve subordinarsi la vita al bene della società globale. La comunità umana può funzionare molto bene se si rispetta l'interdizione di recar danno al prossimo [11, Art.4] parimenti la coesione del corpo sociale non sarà messo in pericolo, se si garantiscono i diritti fondamentali dell'uomo, se si adotta la concezione secondo cui la società deve esistere per i suoi membri individuali. La giustizia può essere formulata non solo tramite espressioni negative (ad esempio, che lo Stato non interferisca nella vita privata delle persone, poiché diminuirà la loro libertà naturale, la giustizia significa l'interdizione di ledere gli altri), ma anche in una maniera positiva: quella di rispettare i confini della libertà di qualsiasi altra persona oppure, secondo la spiegazione di Kant, la libertà di ogni persona può mettersi in accordo con la libertà di un'altra, all'interno di una legge generale della libertà, dell'imperativo categorico. Nel

caso in cui si arriva a litigi, l'uomo giusto accetterà l'autorità delle istanze giudiziarie indipendenti e le loro decisioni.

I filosofi, che si sono iscritti sull'asse della comprensione della giustizia incentrata sui diritti dell'uomo e del cittadino, sono arrivati alla conclusione che **tanto più il numero delle limitazioni e delle costrizioni, applicate agli interessi e alla libertà dell'individuo, sarà minore, quanto la vita in comune sarà maggiormente possibile per persone diverse come livello culturale, intellettuale, di religione, di sesso, di razza, d'etnia, di credo politico, d'età, di professione ecc.**, e tanto più saranno maggiori le possibilità che siano rispettate le norme giuridiche, che governino la pace e l'equilibrio sociale, che sia garantita la sicurezza dei cittadini, quanto la loro prosperità personale sarà maggiore.

Certamente, l'idea di giustizia incentrata sui diritti dell'uomo e del cittadino ha la sua **base teorico-dottrinarie nella concezione liberale**, con notevoli conseguenze sull'evoluzione dell'umanità dal 1776 fino ad oggi. Secondo il credo politico e il pensiero dei filosofi liberali, la pratica politica avrebbe la missione di proteggere e garantire i diritti naturali dell'uomo, di aumentare la libertà di scelta dell'individuo, mantenendo la convinzione e l'ambizione delle persone di valorizzare le proprie possibilità di miglioramento delle condizioni sociali, nella promozione delle azioni regolate razionalmente e dal principio di responsabilità. L'accento messo sull'uguaglianza delle persone davanti alla legge, di essere trattate ugualmente dall'autorità pubblica, è correlato alla fiducia nella capacità delle persone di organizzarsi la vita in conformità alla loro propria concezione su ciò che è bene e male, utile e inutile, felicità e infelicità. Riguardo alla natura del potere giuridico, esso sarà legittimo solo per l'arco del tempo in cui i governati gli daranno il loro consenso, in cui esso rispetterà i principi del pluralismo economico e politico, metterà in pratica la supremazia del giusto, limiterà le sue azioni alla realizzazione del bene pubblico, chiaramente regolamentato e precisato tramite leggi stabili, riconosciute. La limitazione delle azioni del potere alla competenza definita giuridicamente suppone il funzionamento dello Stato di diritto, l'osservanza del principio di specializzazione e di collaborazione dei poteri nello Stato, la promozione del costituzionalismo, la difesa della proprietà privata, l'autonomia del campo economico rispetto a quello politico, lo stimolo dell'iniziativa, la considerazione del lavoro e della competizione quali fonti da cui risultano il valore delle persone, la posizione di ognuno in una gerarchia di valori appartenente alle organizzazioni sociali.

Nell'ultimo secolo, il pensiero liberale si è preoccupato degli effetti della concentrazione, in mani sempre meno numerose, della proprietà privata, della creazione dei monopoli che, tramite il loro potere economico, competono con lo Stato, che è rimasto il più importante proprietario in certi campi, dell'evoluzione della democrazia verso la variante *tirannia della maggioranza*, mediante la quale sembra essere minacciata la libertà stessa dell'individuo, dell'estensione delle preoccupazioni di assistenza dello Stato e dei suoi interventi direttivi nell'economia a causa del progresso tecnico, dell'affermazione della società post-industriale e della perpetuazione della polarizzazione della società nella classe dei ricchi, della dominazione di una *élite*, da una parte, e dall'altra nella classe dei poveri, delle categorie sociali svantaggiate, di un ceto quaternario, composto da persone che non sono in grado di assicurarsi la sopravvivenza con le proprie forze.

Una parte dei pensatori liberali contemporanei (J. Rawls, R. Nozick, Ackermann) hanno rimesso in discussione l'idea di giustizia, mettendo l'accento sul carattere di **neutralità del potere politico**, degli organi di giurisdizione nell'esercizio delle loro funzioni, considerate meramente strumentali. Così, le persone avranno maggiori possibilità di esercitare i propri diritti fondamentali, e i litigi tra di loro saranno risolti tramite decisioni giuste ed eque, prese dagli organi abilitati dello Stato.

B. La giustizia condizionata dalle ambizioni e dalle ragioni implicate nella costruzione dell'ordine sociale globale, dall'interesse generale della società, ha le sue radici nelle concezioni di Platone e Aristotele, continuate da Toma d'Aquino, Rousseau, Hegel, Marx, Lenin ecc. Secondo

questa concezione **l'uomo è un prodotto storico-sociale; lui deve dunque esistere per la società.** Un progetto perfetto di società, in cui regnino e la ragione dei saggi (Platone) e la fortezza divina (Agostino) e il diritto eterno e quello naturale (Toma d'Aquino) e lo spirito della storia (Hegel) e l'uguaglianza e la fratellanza (J. J. Rousseau) e la società degli uomini uguali, fondata su rapporti di collaborazione e di mutuo soccorso, determinati dalla proprietà comunista (Marx) ecc., forgerà l'uomo buono e giusto, mentre una società corrotta, ingiusta genererà un tipo umano opposto.

Di conseguenza, la giustizia in senso pieno potrà essere realizzata solo insieme con la costruzione, a livello oggettivo, del modello di società armoniosa, equa, buona, razionale. **Le regole della giustizia** deriveranno non dalla volontà e dalle aspirazioni dell'individuo, bensì dalla **volontà e dagli interessi generali della società nel suo insieme**; l'individuo dovrà adattarsi e allinearsi alla logica generale, dalla quale lui rappresenta solo una parte infima ed effimera. La giustizia diventa una realtà tramite la distribuzione dei beni rari (redditi in denaro, funzioni, onori, vantaggi ecc.) e dei doveri tra le persone che compongono la società - un fatto che presuppone la conoscenza dettagliata, da parte dei governanti, dei meriti e dei non meriti degli individui, la permanente valutazione del "valore" delle persone fisiche e giuridiche. In una tale concezione, la qualità umana non deriva dalla competizione, dalle relazioni sul mercato di lavoro, ma essa viene attribuita tramite il rapportarsi agli standard generali stabiliti dal potere. La giustizia ingloba, al contempo, anche l'imposizione di certi procedimenti di ripartizione da su in giù, dai criteri del sistema politico verso l'individuo, di ciò ch'è da distribuire: i beni rari, le funzioni, i vantaggi, i titoli onorifici ecc., incluse le punizioni dei fatti che contravvengono alla legge.

La giustizia, per Platone, è una virtù della polis nel suo insieme e, in secondo luogo, una virtù dei cittadini della polis; è il risultato dell'armonizzazione delle virtù cardinali specifiche alle tre classi sociali che formano la società. La stessa concezione si ritrova in Aristotele, che definiva la giustizia come la virtù perfetta o la sintesi di tutte le virtù che si collegano ai comportamenti dell'uomo nei confronti dei suoi simili, in rapporto con gli imperativi delle leggi. Il dovere dello Stato è quello di portare la felicità alle persone, e **i fini dello Stato formano il criterio della giustizia.** Solo lo Stato è in grado (tramite le decisioni della classe dei saggi, visto che quelli appartenenti ai ceti bassi non sono capaci di accedere alle idee di giustizia, verità e bene, ed essendo, dunque, dilettanti, prigionieri della conoscenza doxatica, loro non sono adatti per far parte del governo e dell'amministrazione della giustizia) di realizzare una conoscenza oggettiva, "scientifica" del rapporto tra le risorse esistenti e i meriti reali delle persone, delle classi e delle categorie sociali. Per ciò solo lo Stato sarà in grado di stabilire correttamente il valore delle persone, dei loro meriti, in funzione di cui valuterà giustamente ed equamente cosa e quanto dev'essere distribuito, a un certo momento, dal totale da distribuire, a ognuno, ai membri della società e alle persone giuridiche, in conformità alle regole stabilite della ripartizione.

La giustizia distributiva e quella correttiva (o uguagliatrice), concepite da Aristotele, possono essere ben applicate a una concezione sulla polis, elaborate da una prospettiva olistica, paragonando la fortezza umana a un organismo vivo, regolato da una componente o da un sottosistema centrale, quale il cervello. A tale livello centrale, sono valutate le risorse, si valutano i meriti delle persone, delle classi e delle categorie sociali, si assegna a ciascuno ciò che gli compete, in base ai meriti stabiliti dall'istanza suprema ed esterna all'individuo, si stabiliscono le regole della giustizia, i procedimenti di distribuzione dei vantaggi e degli svantaggi, dei gradi dei redditi e delle punizioni ecc.

L'idea di giustizia per l'intero aspetto sociale ha conosciuto varie **forme concettuali e procedurali**: la giustizia concepita e realizzata praticamente dallo **Stato despotic**; la giustizia specifica allo "**Stato-società**", che pretende, in base alle scienze sociali e umane, che lo Stato sia in grado di edificare una società, all'interno della quale l'essere umano potrà sviluppare al massimo le proprie forze congenite (ad esempio, il socialismo scientifico è lo strumento teorico destinato a progettare la costruzione di una tale società, mentre la condizione materiale necessaria è lo Stato totale); la giustizia, nelle condizioni di dominazione dello **Stato-partito unico** (nelle varianti

leninista, fascista, stalinista ecc.), realizată prin intermediul unei diktatură totalitare; justiția specifică la **nazione-Stato**; justiția realizată în **Stato assistenziale** ecc. În cazul tuturor acestor concepții și modalități de realizare practică a justiției, organizarea societății are o structură piramidală, este puternic ierarhizată și centralizată, exercită dominația unei autorități terifiante, fiind legitimată prin intermediul unei doctrine de tip totalitar, care nu acceptă puncte de vedere contrare, nici transgressii față de principi de justiție definiți în această doctrină. Reguli justiției sunt stabilite la nivelul autorității centrale, pentru a fi aplicate de sus în jos prin procedurile de distribuție sau de repartiziune a ceea ce trebuie să fie împărțit la un anumit moment în societate. Realizarea justiției, pentru a rezolva conflictele, se obține prin contribuția instituțiilor specializate ale Statului, în concordanță cu doctrina și cu regulile justiției relative.

Una dintre concepțiile filosofice și politico-juridice, care a promovat și legitimat justiția socială, cu efecte considerabile pentru evoluția umanității în secolul XX, este marxismul. În opoziție față de concepția liberală, marxismul consideră că justiția este posibilă în societatea în care egalitatea de oportunități în viața persoanelor este garantată prin eliminarea proprietății private asupra mijloacelor de producție - sursă de exploatarea omului de către omul, de împărțirea societății în clase cu interese opuse, și de instituirea relațiilor de producție și sociale, fondate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, precum și de un nou tip de Stat social care exprimă, în plan politic, voința tuturor celor care lucrează. Acest Stat, care este principalul administrator al mijloacelor de producție, este cel care planifică, în conformitate cu criteriile științifice, dezvoltarea economică, socială, organizativă, pentru a crește cât mai repede bogăția și pentru a dezvolta o nouă civilizație a socialismului. Pe acest fundal dispare inițiativa liberă și concurența, scade motivația muncii și se afirmă un nou tip de egalitate între persoane, încă neîntâlnită, sub această formă, în istorie: egalitatea între persoane în calitate de proprietari asupra mijloacelor de producție, de participanți la procesul de producție, de beneficiari ai rezultatelor muncii lor în concordanță cu aplicarea principiului de distribuție socialistă: "de fiecare după capacități, la fiecare după muncă". O astfel de egalitate va genera o voință unitară a poporului, o voință care va fi guvernată de un partid unic, de tip comunist. Partidul unic exercită rolul de conducător al întregii societăți, asupra raporturilor statale. Acest Stat, în calitate de organizator dotat cu puterea de constrângere, este instrumentul principal în edificarea socialismului și comunismului.

Monopolizarea puterii politice reale de către partidul comunist exclude pluralismul politic, elimină orice formă de opoziție. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului, chiar dacă au fost formalmente enunțate în constituțiile statelor socialiste din Europa de Est, au fost practic realizate până la limita permisă de sistemul economic și social, de dominația absolută a dogmelor ideologice marxiste și, în sfârșit, de aparatul represiv, pus în mișcare de deciziile partidului unic.

De consecință, **justiția în sens marxist** este concepută ca o uniformizare socială a persoanelor și a categoriilor sociale cărora aparțin - un fapt realizabil prin intermediul generalizării proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, prin "eliberarea omului de orice formă de exploatare și de opresiune". Egalitatea între persoane, de fapt și de drept, în plan economic, generează egalitatea de acces la educație, la cultură, la calificarea profesională, și garantează, în același timp, dreptul fiecăruia să fie plătit în funcție de cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii efectuate pentru binele societății. Justiția socială constituie un principiu fundamental al politicii, al eticii și al dreptului pozitiv socialist, având în vedere reducerea diferențelor între averi, între veniturile minime și maxime, apropierea condițiilor de viață și de civilizație între oraș și sat, între categoriile sociale și profesionale, luptându-se atât împotriva tendinței de diferențiere exagerată a veniturilor, cât și împotriva uniformizării nejustificate a acestora [12, p. 215].

La giustizia socialista presuppone anche l'introduzione di certi criteri oggettivi di valutazione e di promozione delle persone, nello stabilire dei redditi, degli stimoli materiali e dei titoli onorifici, nella realizzazione di un equilibrio tra diritti e obblighi, meriti e ricompense, fatti illeciti e punizioni, in concordanza con lo spirito della giustizia sociale.

Il XX secolo, in quanto epoca dei totalitarismi, si è evidentemente distinto per la prolificità delle ideologie e per la spiegazione dell'idea di giustizia, valida al livello della società nel suo insieme. L'unico potere in grado di realizzare, in questo senso, la vera giustizia è lo **Stato totale**. La forza di attrazione di tali ideologie persiste grazie allo sviluppo dell'argomentazione, della loro plasticità in funzione delle modifiche intervenute nelle attese di una grande parte delle società civili, persino negli Stati democratici, ma anche delle nuove formule di attacco lanciate da posizioni liberali.

Gli elementi di attrazione del **modello della giustizia sociale** sono nutriti da quelle argomentazioni, riuscite in buona misura, che provano a giustificare la necessità di una autorità neutra, impersonale, di uno Stato paterno, capace di distribuire i beni rari, di correggere i comportamenti illeciti, tramite l'assegnazione delle punizioni adatte, per rafforzare la coesione e l'equilibrio della società, oppure che cercano di presentare i titolari del potere come appartenenti a una *élite* intellettuale, specializzata in settori responsabili per l'attuazione della giustizia ("lo Stato saggio"), o che riattualizza la concezione aristotelica della giustizia distributiva per i suoi vantaggi di essere aperta alla valorizzazione degli acquisti delle scienze economiche, sociali in genere, dell'antropologia. Senza misurazioni oggettive, scientifiche dei risultati del lavoro, dei pregiudizi, della quantità dei beni rari, senza valutazioni e interpretazioni oggettive delle proporzioni esistenti tra i fatti sociali a livello micro e macrosociale, è impossibile un procedimento corretto di attuazione della giustizia. In più, il fatto che la giustizia sociale presuppone un numero maggiore di norme giuridiche positive, che rappresentano una moltiplicazione delle costrizioni che limitano la libertà delle persone, non significa obbligatoriamente che esse soffocano l'autonomia e la dignità della persona umana, ma aumentano il suo grado di sicurezza all'interno della vita comunitaria, e specificano davvero le vie reali che può scegliere e percorrere per autorealizzarsi sul piano professionale, sociale e umano.

*
*   *
*

La rivalità, le opposizioni e i **conflitti ideologici tra le due teorie della giustizia** sono state onnipresenti nell'evoluzione della cultura filosofica, giuridica e politica moderna e postmoderna. Sorgono così domande del tipo: Se non è possibile una loro conciliazione? Se non sono, per caso, complementari? Se non si potesse costruire una concezione unificatrice della giustizia, che inglobasse le parti migliori di ciascuna ed eliminasse le parti peggiori? Ma sarebbe benefica all'umanità una concezione unica sulla giustizia, sarebbe soddisfacente, se fosse possibile?

Ci sono stati dei tentativi che provavano a rispondere a tali domande (ad esempio, la concezione leninista o quella tecnocratica hanno avuto tali pretese). In fondo, ogni ideologia si considera in possesso del monopolio sulla verità e sulla perfezione. Passando sul piano della pratica politica e giuridica, sia al livello delle costruzioni costituzionali e delle leggi organiche, sia al livello degli sforzi di perfezionamento delle procedure civili e penali, sia a quello dell'evoluzione del liberalismo, del socialismo o della democrazia sociale, si possono identificare evidenti accumulazioni nella direzione della **valorizzazione degli elementi di complementarità**. Così, il liberalismo classico, quello del *laissez-faire*, *laissez-passer*, si è sviluppato, tanto sul piano dottrinario, quanto su quello pratico, verso la valorizzazione di certi elementi specifici della giustizia distributiva e correttiva, verso la realizzazione di un'equità a livello macrosociale, sul piano interno e internazionale, mentre il socialismo si è sviluppato quale dottrina nel senso di una moderazione dell'atteggiamento riguardante l'osservanza che va concessa ai diritti inalienabili dell'uomo, e sul piano pratico ha adottato il principio di uno Stato sociale, assistenziale e

democratico, che non ignori, nelle condizioni di garanzia del primato dell'equità sociale, la protezione dei diritti dell'uomo, anche se il loro ordine gerarchico è totalmente diverso da quello della concezione liberale. Per ciò il diritto al lavoro, il diritto all'educazione, il diritto all'assistenza medica, il diritto di avere un congedo pagato, il diritto di partecipare alla vita pubblica ecc., sono stati collocati sullo stesso piano dei diritti negativi dell'uomo, talvolta considerati proprio prioritari dal punto di vista teorico e pratico. Ma, perché tali diritti si realizzassero effettivamente, è necessario l'intervento dello Stato nella vita e nel lavoro delle persone, nella sfera dei risultati del lavoro e della creazione umana. Ad esempio, la garanzia del diritto al lavoro presuppone che lo Stato faccia degli investimenti, che diventi proprietario per offrire posti di lavoro. Orbene, ciò si realizzerà con soldi pubblici, cioè tramite gli sforzi di persone diverse da quelle che saranno assunte nei nuovi posti di lavoro. Perché le persone prive di redditi e della possibilità di assicurarsi nella prospettiva di beneficiare di assistenza medica gratuita, lo Stato dovrà intervenire e pagare le spese ecc. Perciò tali diritti sono stati considerati positivi. In rapporto a tali interventi di carattere assistenziale dello Stato, al fine di stimolare lo sviluppo economico, di prevenire certe tensioni sociali ecc., i liberali di una volta erano in totale opposizione, mentre i socialisti li consideravano delle modalità di realizzazione effettiva della giustizia sociale. Oggi **le due concezioni e atteggiamenti hanno raggiunto una moderazione**, un'analisi di ogni caso concreto, una certa flessibilità nell'interpretazione e nella valutazione, una tolleranza. Tuttavia i principi della giustizia, in senso liberale e in senso socialista, non sono stati abbandonati, ma solo ridimensionati nella prospettiva dell'accettazione di certi compromessi o di certe eccezioni.

Bibliografie:

- Aristotel, „*Etica Nicomachea*”, Ed. Științifică și Enciclopedică, Bucurest, 1988.
- Atias, C., „*Epistemologie juridique*”, Paris, P.U.F., 1985.
- Bagdasar, Nicolae, „*Scrittii*”, Ed. Eminescu, Bucurest, 1998.
- Bastiat, Frédéric, „*La legge*”, în vol. „*Le fondamenta del pensiero politico moderno. Antologia comentata.*”, Polirom, 1999, pp. 195-221.
- Bentham, Jeremy, „*Un'introduzione nei principi della morale e della legislazione*”, în „*Le fondamenta del pensiero politico moderno. Antologia comentata.*”, Polirom, 1999, pp. 136-144.
- Berlin, I., „*Quattro scritti sulla libertà*”, Ed. Humanitas, 1996.
- Carbonnier, J., „*Essais sur les lois*”, Defrénois, 1979.
- Craiovan, Ion, „*Introduzione nella filosofia del diritto*”, Ed. ALL BECK, 1998.
- *** „*Declarația drepturilor omului și cetățeanului*”
- Djuvara, Mircea, „*Scritti di filosofia del diritto*”, Ed. TREI, 1997.
- Djuvara, Mircea, „*Teoria generale del diritto. Diritto razionale, sorgenti e diritto positivo*”, Ed. ALL, Bucurest, 1995.
- Frydman, Benoît, Haarscher, Guy, „*Philosophie du droit*”, Dalloz, 2002.
- Fürst, M., Trinks, J., „*Manuale di filosofia*”, Ed. Humanitas, Bucurest, 1997.
- Georgescu, Ștefan, „*Filosofia del diritto. Una storia delle idee*”, partea I, Ed. ALL EDUCATIONAL SA, 1998.
- Hart, H.L.A., „*Concetto di diritto*”, Sigma, Chișinău, 1999.
- Iovan, Marțian, „*Valori umani nella riflessione filosofica*”, Ed. Multimedia, 1998.
- Malaurie, Philippe, „*Antologia del pensiero giuridico*”, Ed. Humanitas, Bucurest, 1997.
- Marga, Andrei, „*Introduzione nella filosofia contemporanea*”, E.S.E., Bucurest, 1988.
- Martens, Ekkehard și Schnädelbach, H., „*Filosofia*”, E.S., Bucurest, 1999
- Nozick, Robert, „*Anarchia, stato e utopia*”, Ed. Humanitas, Bucurest, 1997.
- Rawls, J., „*Théorie de la justice*”, Edition du Seuil, 1987.
- Rawls, J., „*Il liberalismo politico*”, Ed. Sedona, 1999.
- Speranția, Eugen, „*Introduzione nella Filosofia del diritto*”, Sibiu, 1944.
- Vecchio, Giorgio Del, „*Lezioni di filosofia del diritto*”, Ed. Europa Nova.
- Vergara, Francisco, „*Le fondamenta filosofiche del liberalismo*”, Nemira, 1998.
- Villey, M., „*Philosophie du droit*”, Paris, 1982.

CULTURA, SOCIALUL, PSIHICUL ȘI TREBUIŢELE ALIMENTARE**THE CULTURE, THE SOCIAL, THE MIND AND THE FOOD'S
NECESSITIES****Petru Aurel DARĂU****Facultatea de Inginerie****Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad****E-mail: fdi_silvicultura@yahoo.com****Abstract.**

A nation – whatever it would be – its priority survives through its culture. Within globalization and Europeanization as they foreshadow now, we do not see any cultural difference between nations, much more between individuals, but contrary, we see their value. In this context, the cultural tourism and its role the culture in one way or other, will survive as long as man will live and will rise despite the general anti-culture actions, very dangerous, because lack of most valuable trousseau, the mankind will vanish.

Whatever his age would be – man is not only the result of heredity, of social and familial environment he was born and grew, but also the result of education and auto education, of his own efforts to be himself here and now.

Cuvinte cheie: *cultură, civilizație, alimentație, popoare, comportament uman***Key words:** *culture, civilization, food, nations, human behavior***CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA**

Deși cultura și civilizația au fost mult discutate și disputate în trecut, în prezent epistemologia, cercetarea filozofică, ontologia și etnologia fac o distincție netă între ele.

Unii autori propun o accepție teoretică unitară și coerentă a celor două concepte Al. Tănase opiniază că în definirea termenilor de cultură și civilizație trebuie să se țină seama de următoarele principii: valorile culturale nu sunt numai valori spirituale (ele pot fi și valori materiale); termenul de civilizație nu se referă la valori ci la bunuri (care pot fi materiale sau spirituale); cei doi termeni sunt de alt ordin (cultura cuprinde totalitatea valorilor, iar civilizația cuprinde totalitatea bunurilor care rezultă din obiectivitatea valorilor). Așadar, cultura nu cuprinde civilizația (cum ar putea rezulta din definirea acesteia din urmă ca totalitate a valorilor materiale), iar civilizația nu cuprinde cultura [1]. Ambele concepte se presupun însă reciproc, deoarece cultura se transformă (mijlocit sau nemijlocit) în civilizație (valorile se transformă în bunuri), iar civilizația condiționează geneza valorilor culturale și oferă, totodată, câmpul de finalizare a acestora. Cultura este un proces de umanizare a naturii, civilizația un mod de finalizare a culturii. Cultura este rezultatul detașării omului de natură, având fața îndreptată spre subiect, civilizația este rezultatul inserției omului în societate, având fața îndreptată spre obiect. Prin cultură obiectul se subiectivează (natura se umanizează), prin civilizație subiectul se obiectivează (omul se socializează). Civilizația este cultură în acțiune. [2]

Dacă adevărurile generale, prezentate mai sus, se reduc la cazul particular al actului alimentar, se poate afirma deductiv că atât cultura cât și civilizația influențează alimentația, în întregul ei, și în deosebi producția de alimente care are o contribuție la creșterea nivelului de civilizație și a culturii.

Cultura, prin natura ei de proces de umanizare a naturii, ca urmare a dialogului activ între ea și lume, are accentul pus pe dimensiunea interioară, pe exercitarea aptitudinilor și energiilor spirituale, lăuntrice. Cultura presupune personalități creatoare și receptoare de valori.

Evoluția cunoștințelor și a acțiunilor omului în legătură cu actul alimentar prin înțelegere trebuințe și dezechilibre (boli), explicitare dorințe și producere satisfactori, sunt impactul culturii, exprimă cultura în legătură cu alimentația, ca act complex.

Rolul culturii în actul alimentar se concretizează prin faptul că întregul comportament alimentar poartă pecetea nivelului de cultură și se modifică datorită și numai odată cu acesta.

Civilizația, fiind un mod de existență al culturii, sensul ei activ și funcțional, se manifestă în domeniul acțiunii, al eficacității și al pozitivului. Dacă cultura cuprinde ciclul creației și constituirii valorilor, civilizației îi revine ciclul circulației și al realizării valorilor.

Una din modalitățile de exprimare a civilizației o constituie totalitatea bunurilor alimentare (produse și servicii cu rol de satisfactori) pe care le produce societatea și care sunt determinate de nivelul culturii.

CULTURA, CIVILIZAȚIA ȘI ASPIRAȚIA ALIMENTARĂ

În legătură cu cultura și civilizația, pe de o parte, și aspirația alimentară, pe de altă parte, se impun două abordări, și anume:

Sociologia aspirațiilor de o mare însemnătate, este o introducere în descifrarea dinamicii culturii și a culturii – acțiune, în cadrul transformărilor pe care cultura le generează asupra economiei și a raporturilor sociale.

Opiniile unor etnologi și antropologi arată că nu avem o cultură, ci culturi ale unor colectivități, cu poziții distincte în societățile concrete.

Rezultă că aspirația, în general, dar evident și aspirația alimentară, sunt influențate de cultură (mai bine zis de culturile respective), de unde diferențierile sensibile ale preferințelor alimentare ale populației. Producătorul de alimente nu are ca beneficiar OMUL, la singular, ci un model robot, tipizat și artificializat în schimb, trebuințele, dorințele, respectiv aspirațiile alimentare, decurg din mulțimea de individualități – femei, bărbați, copii, bătrâni, bolnavi etc. – și de grupuri umane pe care urmează să-i aprovizioneze, să-i satisfacă [3].

Acțiunea alimentară, ca manifestare a culturii, are la bază o serie de simboluri și de coduri. Dintre acestea cele mai importante sunt: cele ce exprimă nivelul de cultură, de interpretare și acțiune referitor la alimentație; cele ale civilizației, în cazul particular ale alimentelor – produsele, serviciile, ustensilele și alte mijloace cu care se operează sau dotări ce intervin; cele ale aspirațiilor, ca expresie sintetică a celor de mai sus.

Aspirația alimentară poate fi manipulată, în sensul că printr-o informare adecvată, uneori chiar tendențioasă, opiniile pot fi influențate, conducând la modificarea dorințelor și acțiunilor populației.

Pentru ca relațiile culturii și civilizației asupra actului alimentar, mai concret asupra cererii alimentare și a satisfacerilor echivalente, să poată fi evidențiate, este necesar să se apeleze la o serie de științe umaniste, cum sunt etnologia, sociologia, psihologia și nu în ultimul rând lingvistica, mai ales semiologia, ca știință a semnelor, pe considerentul că din punct de vedere cultural alimentul are valoare de semn.

Activitatea economică, indiferent la ce nivel de dezvoltare se află, are totdeauna, cu necesitate, un caracter conștient. Nu există o activitate economică inconștientă, oricine desfășoară o activitate economică știe acest lucru, astfel nu ar putea să o desfășoare, el cunoaște motivele care îl fac să acționeze (foamea, setea, frigul, trebuințele de ordin mai înalt, dorința de câștig, de afirmare socială, etc.), scopurile pe care le urmărește (să obțină un anumit bun de consum, de producție sau de schimb), și mijloacele pe care le folosește (unelte, procedee de lucru, operații de vânzare, cumpărare, transport și altele, într-o anumită ordine, după anumite reguli.

Toate comportamentele umane sunt rezultatul conștiinței, al conștiinței motivației, care pune omul în mișcare, spre o anumită finalitate, în care sens el își alege mijloacele și stabilește programul după care va acționa. Deci se poate concluda că acțiunea umană este o activitate conștientă în sfera producției și a consumului de orice fel. La baza acesteia se găsește conștiința, care este un fenomen psihologic.

Conștiința este forma cea mai înaltă de reflectare psihică a realității, proprie numai oamenilor, produs al activității creierului uman, sub acțiunea condițiilor sociale. Conștiința a apărut la om datorită procesului muncii, care a determinat constituirea unor relații sociale între oameni și necesitatea comunicării cu ajutorul limbii. Este necesar să se diferențieze categoriile conștiință individuală și conștiința socială.

Conștiința individuală se formează și se dezvoltă în decursul istoriei societății, reprezentând reflectarea existenței sociale a oamenilor. Ea se formează și se dezvoltă în decursul ontogenezei fiecărui om, reprezentând reflectarea propriei sale existențe, a condițiilor specifice individuale de viață, activitate, educație. Prin educație conștiința socială intervine în formarea conștiinței individuale, imprimând manifestărilor acesteia un sens general, corespunzător cerințelor necesității istorice, de clasă.

Conștiința socială desemnează ansamblul reprezentărilor, mentalităților, cunoștințelor, ideilor, concepțiilor oamenilor și în care se reflectă existența lor socială. Ea reprezintă viața spirituală a societății care reflectă viața ei materială.

În consecință, activitățile conștiente și voluntare ale oamenilor, deși au aceste caracteristici, au loc și se dezvoltă după legi naturale și în condiții sociale date, sub un determinism social-istoric. Legalitatea social-istorică este independentă de conștiința și voința celor implicați în manifestarea acesteia, chiar dacă aceștia își dau seama de existența și natura ei și reușesc să o mânuiască, în anumite condiții și limite, după interesele și intențiile lor. Legitatea obiectivă (socială, când se referă la întreaga societate, sau economică, culturală, etc., când privește o parte a acesteia) exercită un caracter exterior și coercitiv față de fiecare individ în parte.

Comportamentul social, istoria „se înfăptuiește astfel încât rezultatul final provine întotdeauna din conflictele multor voințe individuale, dintre care fiecare la rândul ei devine ceea ce este datorită unei multitudini de condiții de viață speciale, sunt deci, nenumărate forțe care se încrucișează, o grupă infinită de paralelograme de forțe, din care ia naștere o rezultantă, rezultatul istoric, care iarăși poate fi privit, la rândul lui, ca produsul unei forțe activând în totalitate în mod inconștient și involuntar. Ceea ce vrea fiecare în parte e zădărnicit de un altul, iar ceea ce rezultă de aici este ceva ce n-a fost dorit de nimeni” [4,5].

Concluzii

Cererea de bunuri, inclusiv cererea alimentară, are o serie de determinări culturale, sociale, psihologice și de altă natură

Educația realizată prin turism constituie o influență conștientă exercitată preeminent prin cultură care devine, vrând nevrând, un factor de civilizație.

Bine realizată, educați – înțelegem turismul – favorizează dezvoltarea culturii, însuși progresul social, după cum, bine asimilată, cultura devine un sistem (de bunuri) ce face parte integrantă din civilizație, o susține și o definește.

Bibliografie

1. Tănase, Al., *Introducerea în filozofia culturii*, Ed. Științifică, București, 1968.
2. Tănase, Al., *Cultură și civilizație*, Ed. Politică, București, 1977.
3. Niculescu, N.I., *Cererea alimentară*, Ed. Ceres, București, 1983.
4. Ory, G., *Originile creștinismului*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1981.
5. Drâmba, O., *Istoria culturii și civilizației*, Vol. I, Ed. Științifică și enciclopedică,

București, 1984

6. Drâmba, O., *Istoria culturii și civilizației*, Vol. II, Ed. Științifică și enciclopedică,

București, 1987

7. Drâmba, O., *Istoria culturii și civilizației*, Vol. III, Ed. Științifică, București, 1990

8. Petroman I., Petroman, P., *Turismul cultural*, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2005.

Kooperation mit rumänischer Hochschule - Hochschulregion Tübingen-Hohenheim

NÜRTINGEN (ab) Im Rahmen einer Arbeitssitzung der Rektorate der Hochschulregion Tübingen-Hohenheim ist diese Woche an der Hochschule für Wirtschaft und Umwelt in Nürtingen (HfWU) der erste Kooperationsvertrag mit einer ausländischen Hochschule geschlossen worden. Prof. Dr. Aurel Ardelean, Rektor der Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“, ist dazu extra aus dem rumänischen Arad angereist.

Die Hochschulregion Tübingen-Hohenheim mit den sechs Hochschulen Albstadt-Sigmaringen, Hohenheim, Nürtingen-Geislingen, Tübingen, Reutlingen und Rottenburg wurde 2005 in Tübingen gegründet und will im Verbund gemeinsame Projekte voranbringen und die Gemeinsamkeiten stärken. Inzwischen haben die 40.000 Studierenden der Hochschulregion einen gemeinsamen Studierendenausweis, der zur Nutzung der jeweiligen Hochschuleinrichtungen der Region berechtigt. Die Hochschulen arbeiten derzeit an einer gemeinsamen Informationsplattform im Internet. Zudem sollen weitere Vernetzungen im Verwaltungsbereich erfolgen und für die Hochschulmitarbeiter gemeinsame Weiterbildungsangebote geschaffen werden. Auch die Nutzung der jeweiligen Sportangebote soll verbessert werden. Es ist an einen gemeinsamen Sporttag gedacht.

Höhepunkt der Sitzung im Stucksaal der HfWU in Nürtingen war die Unterzeichnung des Kooperationsvertrages mit der Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“ din Arad. Rektor Prof. Dr. Aurel Ardelean hatte im Vorfeld nochmals alle Partnerhochschulen der Hochschulregion besucht und war von seinem Vorhaben ebenso überzeugt wie die hiesigen Rektoren. Die enge Verbindung mit der Hochschule Rottenburg und dem dortigen Rektor Prof. Dr. Bastian Kaiser sowie die Unterstützung durch Prof. Dr. Klaus Wegmann beschleunigte das Verfahren. Professor Dr. Wegmann ist emeritierter Professor der Universität Tübingen und Prorektor der Universitatea de Vest „Vasile Goldiș“. Neben der Förderung des Austausches von Studierenden und des Lehrpersonals sollen künftig unter anderem gemeinsame Forschungsprojekte der beteiligten Hochschulen angestoßen werden.

Nürtingen, 18 Martie 2009

Prof.univ.dr. AUREL ARDELEAN – Rectorul Universității de Vest “Vasile Goldiș” din Arad, semnând Acordul de Colaborare cu Instituțiile de Învățământ Superior din regiunea Tübingen/Hohenheim - Germania

**KOOPERATIONSVEREINBARUNG
ACORD DE COLABORARE**

zwischen
între

**den Mitgliedshochschulen der Hochschulregion
Tübingen/Hohenheim**

**Instituțiile de Învățământ Superior din regiunea
Tübingen/Hohenheim**

und
și

der Westuniversität „Vasile Goldis“ von Arad

Universitatea de Vest „Vasile Goldis“ din Arad

Preambul

Având în vedere interesele comune și recunoașterea importanței colaborării internaționale pentru dezvoltarea științelor în Uniunea Europeană, a facilitării schimbului de oameni de știință și studenți, precum și sprijinirea elaborării de proiecte comune în domeniul cercetării și al învățământului, instituțiile de învățământ superior din Baden-Württemberg și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad au hotărât realizarea prezentului acord de colaborare, având următoarele scopuri:

Articolul 1

Organizarea de vizite reciproce la nivel de rectorat, șefi de catedre, cadre didactice pentru a ține cursuri la instituțiile gazdă.

Articolul 2

Sprijinirea schimbului de oameni de știință și studenți în toate disciplinele existente în toate instituțiile de învățământ partenere. Taxele de școlarizare vor crește în funcție de legea în vigoare.

Cercetătorii și studenții care participă la astfel de schimburi, trebuie să aibă o asigurare medicală corespunzătoare, care să le acopere toate cheltuielile de tratament, spitalizare și transport spre casă, dacă va fi cazul.

Articolul 3

Acordare de sprijin reciproc în cazul excursiilor de mai multe zile la unul dintre parteneri.

Acordul 4

Alcătuirea proiectelor, a lucrărilor de bachelor, master și cele de doctorate în cotutelă, printr-o coordonare a specialiștilor de la Universitatea de Vest

„Vasile Goldiș” din Arad și a unui specialist de la una dintre instituțiile partenere din regiunea Tübingen/Hohenheim. Detaliile referitoare la regulamentul de examinare vor fi discutate și stabilite de către partenerii colaboratori.

Articolul 5

Dezvoltarea de proiecte comune și sprijinirea reciprocă pentru obținerea de mijloace și fonduri pentru cercetare. Ne referim aici în mod special la obținerea de fonduri pentru programe de cercetare și dezvoltare din partea Uniunii Europene. Fiecare universitate participantă va numi câte un coordonator de proiect.

Articolul 6

Consiliere și susținere reciprocă pentru dezvoltarea de noi curricule și noi specializări.

Articolul 7

Programele și schimburile comune vor fi stabilite în prealabil de către ambele părți. Fiecare instituție parteneră va căuta posibilitățile de finanțare cele mai potrivite.

Toate măsurile care vor fi luate vor respecta condițiile de acoperire financiară a cheltuielilor de transport, de ședere și de realizare a proiectului etc.

Dimensiunea și condițiile unui program special sau a unei activități, care se include în prezentul acord și care atrag mijloace financiare pentru unul sau pentru ambii parteneri, vor fi reglementate în scris, înainte de a intra în posesia acestora.

Articolul 8

Schimbul de publicații științifice, ca de exemplu: reviste universitare, reviste științifice publicate de către instituțiile partenere, disertații, lucrări de doctorat.

Articolul 9

Prezentul acord de colaborare va fi întocmit în câte două exemplare în ambele limbi: germană și română, amândouă având aceeași valoare. Acest contract devine funcțional din momentul în care este semnat de către toți rectorii instituțiilor superioare participante și este încheiat pe o perioadă de 5 ani. El va fi prelungit automat cu încă cinci ani, dacă nici unul dintre parteneri nu este împotriva.

Fiecare universitate are dreptul de a rezilia acest acord, printr-un preaviz de o jumătate de an.

În cazul în care o colaborare va înceta, programele și activitățile începute în baza acestui acord, în conformitate cu condițiile stabilite, vor fi duse la bun sfârșit.

Semnat în Nürtingen la data de 18 Martie 2009:

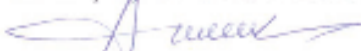
pentru Universitatea de Științele ale Ingineriei și Economiei din Albstadt-Sigmaringen

Rector prof. dr. ing. Günter Rexer

pentru Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Rector prof. dr. dr. h. c. Aurel Ardelean

pentru Universitatea din Hohenheim

Rector prof. dr. dr. h. c. H. P. Liebig

UNIVERSITÄT HOHENHEIM

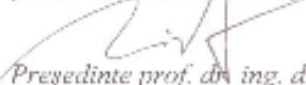

pentru Universitatea de Economie și Științe ale Mediului din Nürtingen-Geislingen

Rector prof. dr. Werner Ziegler

pentru Universitatea de Științe Aplicate din Reutlingen

Președinte prof. dr. ing. dipl. ing. ec. Peter S. Nieß

pentru Universitatea de Economie Forestieră din Rottenburg

Rector prof. dr. Bastian Kaiser

pentru Universitatea „Eberhard Karls” din Tübingen

Rector prof. dr. Bernd Engler

III. RECENZII / REVIEWS**LOCUL ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC ÎN LUME****THE PLACE OF SCIENCE AND EDUCATION IN THE WORLD****Francisc SCHNEIDER****Abstract**

The present paper is centered around Romanian research and education throughout the world, with special emphasis on its distinguished scholars and on The Physics Institute from Magurele. The Scientometric evaluation represents a first step on the way to international recognition of Romania.

Cuvinte cheie – Știință, Învățământ, Scientometrie, Personalități**Key Words** - Science, Education, Scientometrics, Personalities

Apărută în 2008 la Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca culegerea de eseuri ce însumează 364 pagini reprezintă, după cum afirmă autorul, o radiografie a științei și învățământului din România.

Reputatul profesor universitar și cercetător de vârf în domeniul chimiei fundamentale, cu peste 200 lucrări publicate, din care 97 articole ISI, bun cunoscător al realităților din vest, pe lângă cele de la noi (a funcționat și la UVVG-Arad), s-a orientat în anii din urmă spre un domeniu demn de un sisif, de a aduce știința și învățământul din țara noastră pe un făgaș corespunzător secolului XXI. Autoritatea lui este atestată și de funcțiile pe care le are, de consilier la CNCSIS și de membru în Comisia Prezidențială pentru analizarea și elaborarea politicilor din domeniile educației și cercetării.

Încă din primele pagini este abordat esențialul, **Universitatea și Cercetarea Științifică**. Se impune reforma pentru a înlătura evaluarea socialistă cu una bazată pe scientometrie. Pornind de la o realitate tristă că cercetarea științifică și învățământul românesc se situează în prezent pe ultimele locuri în clasamentele europene și internaționale, impune ca în viitor educația universitară să promoveze valoarea și performanța, începând cu exemplul personal al profesorului și promovarea lui după criterii de performanță. La rândul lui, cercetarea performantă presupune resursă financiară, resurse umane și echipamente performante.

A doua parte a cărții se ocupă, nu întâmplător de **chimia românească** care, în prima jumătate a secolului XX s-a remarcat atât prin realizările de cercetare fundamentală cât și în producția industrială. La finele secolului XX a început declinul. Acesta în condițiile în care științele vieții (biochimia, biofizica, biologia, genetica, imunologia, fiziologia, medicina) vorbesc limbajul chimiei. În secolul XXI chimia și biologia conlucrează pentru înțelegerea genezei vieții și a ființei umane în mod special, dar și funcționarea creierului, a conștiinței umane, cât și mecanismul unor boli neuro-degenerative. Personalități deschizători de drum sunt descriși Negoită Dănăilă în chimia industrială, Brad Segal în chimia alimentară și nutriție, Radu Vâlceanu în chimia compușilor organici ai fosforului și clorului, Emil Chifu în domeniul suprafețelor și fenomenelor membranare.

Un capitol aparte, intitulat **Poli de Excelență Științifică în România**, îl prezintă pe Zeno Simon – părintele chimiei computaționale la Timișoara, pe Gheorghe Benga – fondatorul Biologiei Celulare și Moleculare la Cluj-Napoca, descoperitor al primei proteine canal pentru apă, exclus de la premiul Nobel 2003 pentru chimie, pe Dorin N. Poenaru – teoreticianul care a prezis din calcul radioactivitatea prin emisie de ioni grei (de la IFIN-HH, Măgurele), pe Gheorghe Mărmureanu –

creatorul noului Institut pentru Fizica Pământului de la Măgurele, pe Nicolae Victor Zamfir – eminent specialist în domeniul fizicii nucleare, director general al Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica și Ingineria Nucleară Horia Hulubei, Adrian Alexandru Caraculacu – specialist în chimia macromoleculară și în mod special al poliuretanilor, de la Facultatea de Chimie Industrială din Iași.

Scientometria în viața științifică încununează această culegere de realități, pentru că acest domeniu, la noi, încă nu prea este aplicat drept criteriu de departajare, dar introducerea acesteia drept modalitate unică de evaluare și clasificare este esențială pentru progresul învățământului și cercetării. Domeniul scientometriei este indisolubil legat de numele celui care l-a fundamentat obiectivabil, măsurabil – Tibor Braun. Eminentul chimist și scientometrism, născut la Lugoj, cu studii la Cluj și debut profesional la IFA Măgurele, profesor la Universitatea Lorand Eotvos din Budapesta, a fost în 2008 oaspete al UVVG-Arad. Prelegerea ținută cu acest prilej, evident despre scientometrie, a fost un bun prilej pentru cadrele didactice de a se convinge despre utilitatea măsurării performanțelor în cercetare. Decernarea, cu acest prilej, al înaltului titlu de Doctor Honoris Causa, a marcat și cooptarea domniei sale în comunitatea academică a universității noastre.

Autorul, sentimental, nu putea să omită citadela științei românești, **Institutul de Fizică Atomică –Măgurele**. După o scurtă incursiune istorică, accentul se pune pe Institutul Național pentru Fizica Pământului care dispune de un sistem performant de monitorizare a cutremurelor, devenind un centru regional de monitorizare seismică pe zona dintre Ankara și Roma. Se discută despre cauzele și efectele cutremurelor, predicția seismică și evaluarea hazardului seismic. România se situează în prima linie europeană privind seismologia și grație cercetărilor conduse cu competență de profesorul Gheorghe Mărmureanu. Urmează o incursiune istorică cu privire la prima șarjă de Iod-131 preparată în România, cu contribuția deosebită a autorului cărții (radioizotopul, cu perioadă de înjumătățire de 8 zile este cel mai potrivit pentru cercetări și aplicații medicale, în special privind glanda tiroidă).

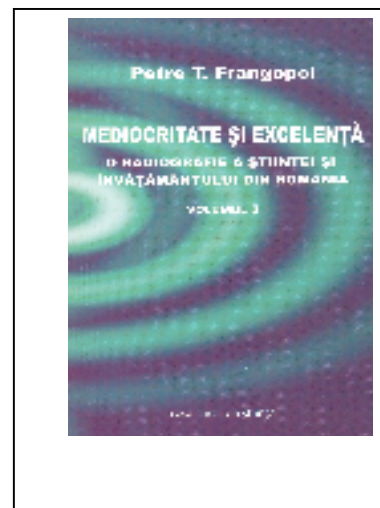
Nu întâmplător, pentru creativitatea științifică românească, este evocat californianul, cu părinți originari din Banat, **George J. Rotariu**, laureat al Societății Nucleare a SUA, unul dintre cei mai mari specialiști în ingineria nucleară - urmat de conferința științifică internațională de excepție **Exotic Nuclei and Nuclear Particle Astrophysics** (București 20-31 august 2007), având ca obiectiv principal descifrarea tainelor universului.

Ultima relatare, un semnal de alarmă, prezintă un regretabil caz de amnezie în evocarea unor contribuții românești la patrimoniul științific internațional. Din păcate, asemenea practici reprobabile nu sunt rare în unele instituții științifice românești.

Cartea reprezintă o valoroasă relatare istorică a unor științe fundamentale românești în context internațional, cu prospectarea optimistă a viitorului. Se adresează universitarilor, cercetătorilor, dar și managerilor interesați în domeniu.

Bibliografie:

1. Frangopol, P. T., *Mediocritate și Excelență* – Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2008.
2. Frangopol, P. T., *Nicolae Victor Zamfir, Tibor Braun – Pentru Excelență în Știința Românească* – Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2008.
3. Haiduc, I., – *Imaginea externă a științei românești* –
4. Curierul de Fizică, XII (38), 9-12, 2001

UN ÎNDREPTAR AL MORAVURILOR SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI ACTUALE

AN AUTHENTIC GUIDE TO THE PRESENT DAY MORALS OF ROMANIAN SOCIETY

VASILE MAN

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Abstract

The writer Paul Everac, an important play writer in the world of Romanian drama, offers us an extraordinary book, entitled Letters, published under the SemnE publishing house imprint, Bucharest, 2008. Written in epistolary form, the tome is comprised of 110 letters, most of which have been written during the past 20 years. The letters are addressed by the author to various people responsible for the country's future well being: executives, mayors, ministers, high officials and last but not least the President himself.

The book Letters by Paul Everac is an authentic guide to the present day morals of Romanian society.

Cuvinte cheie: *scrisori, personalități, îndreptar, educație, cultură.*

Key words: *letters, important people, guide, education, culture*

Scrisoarea, după cum este definită în Dicționarul de terminologie literară, este „scriere în proză adresată unei persoane reale sau fictive, prin care autorul expune, într-o formă familiară, obișnuit agreabilă, puncte de vedere personale asupra unor probleme care-l preocupă sau relatează impresii, cu caracter critic adesea, culese din cercetarea moravurilor societății înconjurătoare”.

Sunt cunoscuți ca autori de scrisori, în literatura universală: Voltaire (scrisori filozofice), Albert Camus (Scrisori unui prieten german), la francezi; Fr. Schiller (Scrisori despre educația estetică a omului), Reiner Maria Rilke (Scrisori către un tânăr poet) la germani; A. Manzoni (Scrisoare asupra romantismului) la italieni etc.; iar dintre scriitorii români: C. Negruzzi (Negru pe alb sau Scrisori la un prieten); I. Ghica (Scrisori către V. Alecsandri) etc.

Înscriindu-se în canoanele unei scrisori definite mai sus, scriitorul Paul Everac, nume de referință în dramaturgia românească, personalitate proeminentă a culturii române contemporane, propune spre lectură un extraordinar volum de 110 Scrisori [1] adresate de autor, majoritatea, în perioada ultimilor 20 de ani, diverselor persoane cu responsabilități față de destinele țării: directori de instituții, primari, miniștri, înalți demnitari, neocolind nici pe președintele țării.

Volumul „Scrisori” de Paul Everac, constituie un adevărat îndreptar al moravurilor societății actuale românești. Dialogul de pe scenă, urmărit doar în sala de teatru, Autorul reușește, prin scrisorile publicate într-o carte, să-l amplifice prin lectură, în beneficiul cititorului.

„Războielile mele – precizează autorul, în Prefață – sunt, în mare măsură, ale autorului dramatic barat și aruncat pe tușă. Cazul ar părea irelevant, minor, dacă el n-ar induce o situație mai generală a scriitorului de teatru, și nu numai de teatru. A lupta pentru **operă** e o luptă pentru **existență** și **postumitate**. Detaliile cazului meu particular configurează și un impas general al epocii”, iar războiul cel mai substanțial este purtat în sfera ideilor, considerându-se o voce a societății civile „cu răspundere limitată, dar cu infinită dorință de bine”.

Într-o scrisoare adresată domnului Președinte Iliescu, de Crăciunul anului 1994, Autorul semnalează că „Școala e destul de formală și dogmatică, nu crează un ethos, nu formează patrioți, nu dă mândrie și onoare, nu dă decență și viziune superioară... Șansa de a produce caractere e

modestă. Guvernul, bineînțeles, ia în atenție numai aspectul financiar”. De cultură, nu mai are grijă nimeni. „Invasia în limbă e cumplită. Indecența dizolvantă de nuanță porno – sexy e la ea acasă, ca și diversiunea sa. Prin bombardament mass-media populația se desensibilizează, balansează între vehemență și apatie, pierzând măsura. Guvernul, absent”... „Starea sanitară e la punctul ei cel mai de jos...” Iar în încheierea scrisorii, în care nici justiția, nici administrația și oamenii politici nu sunt ocoliți de aprecierile acide pe care le merită, sunt semnalate și „unele semne bune (căci mai sunt)”, dar „nu modifică hotărâtor spectrul.

Formula de încheiere a scrisorii este optimistă, dorind Președintelui țării „inspirație, seninătate și forță. Cât mai multă forță”.

„Personajele” cărora le scrie Paul Everac sunt prezentate, până la detalii, cu ochiul ager al dramaturgului care taxează toate defectele umane. Adresându-se domnului Muger Isărescu, Autorul îi spune: „Sunteți pontiful unei instituții de care se leagă nemijlocit prosperitatea țării. Puteți crea prosperitate aparentă, iluzie de activitate, răsturnări de bursă, schimbări de clasament. Aveți joc direct răspunzător de ce ni se întâmplă în țară și în străinătate, de cât ne îndatorăm, de cum plătim....Ați fost mereu sfătuitorul, consilierul, capul limpede, specialistul. Ați fost mereu profesionistul, savantul, ba chiar negociatorul. Unde ne-ați târât ?

Domnului Nicolae Manolescu, autorul îi scria despre onoare. Domnului Noica (la 2 iulie 1979) îi mulțumește pentru cartea trimisă, „Sentimentul românesc al ființei”, despre care îi împărtășește câteva impresii, găsind-o „extrem de seducătoare”, iar în încheiere: „Vă mulțumesc că ați scris-o, vă mulțumesc că mi-ați dat-o. Vă îmbrățișez cu afecțiune” (Paul Everac).

Adresată, în termeni solemnii, „Prea Fericirea Voastră” Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Autorul își începe scrisoarea spunând: „Trebuie să vă declar că ne-am bucurat mult când Mitropolitul Moldovei, bărbat chipeș și prestant, a devenit conducătorul bisericii noastre”. Lăudat, în scrisoare, pentru cultura și inițiativele sale, urmează îndemnul: „Ați apucat Prea Fericite, nu numai cărja, dar cred că și drumul cel bun! Mergeți întărit de lumina divină spre forța socială generoasă și spre inflexibilă, persuasivă autoritate morală într-un stat debil. Vă doresc izbândă, spre lauda lui Dumnezeu și binele tuturor! (Paul Everac).

Scriindu-i Domnului Petre Roman (iunie 2004) Paul Everac avea să-i mărturisească, la acea dată, „Vă păstrez o încă neumbrită stimă intelectuală”.

În scrisoarea adresată Domnului Ministru Răzvan Theodorescu (27 decembrie 2001) dramaturgul Paul Everac va spune: „Mă simt îndemnat să-mi achit o datorie de civilizație și recunoștință transmițându-vă, odată cu urări de prosperitate și fericire personală pentru Noul An, volumul de teatru abia ieșit din tipografie, pe care ați binevoit a-l sponsoriza”.

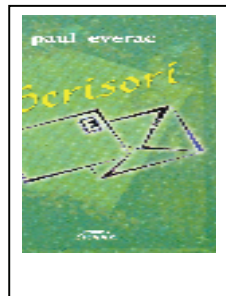
Concluzii

Volumul „ Scrisori” al dramaturgului și intelectualului de elită, Paul Everac, se încheie cu o postfață în care se afirmă, cu lucid teme: „Extrăgând esențialul din aceste (prea) variate epistole, problema ar fi de unde luăm factorul de regenerare, căci tabloul clinic e destul de mohorât”. Iar după enumerarea minusurilor din realitatea actuală se propune găsirea „unei viziuni cu adevărat fecunde”.

„Scrisorile” lui Paul Everac servesc scrierii celei mai autentice istorii a României actuale”.

Bibliografie

1. Everac, P. – *Scrisori*, Editura SemnE, București, 2008.

**DICȚIONAR CONTEXTUAL DE TERMENI TRADUCTOLOGICI.
FRANCEZĂ-ROMÂNĂ,
CONTEXTUAL DICTIONARI OF TRANSLATION-RELATED TERMS.
FRENCH-ROMANIAN,**

Manuela Anghel⁶⁹
Facultatea de Litere
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Email: manuela.anghel@lett.ubbcluj.ro

Abstract:

*The science of translation is a relative new science which, like any science, uses its own terms. Anyone who is a part of the translation process must become familiar with the terminology by using a specialised dictionary. From this point of view, the work **Dicționar contextual de termeni traductologici. Franceză-română**, coordinated by Maria Țenchea is a useful and practical instrument. By using different sources, the authors made a selection of contexts in French and in Romanian in order to illustrate the use of every term; this structure justifies the title of the dictionary.*

Cuvinte-cheie: *traductologie, contexte, surse, franceză, română.*

Key words: *science of translation, contexts, sources, French, Romanian.*

Traductologia este o știință relativ nouă, care, ca orice știință, a creat și a pus în circulație propria terminologie. Astfel, oricine este implicat în procesul de traducere trebuie să se familiarizeze cu conceptele ilustrate de acești termeni utilizând un dicționar specializat. Din această perspectivă, lucrarea **Dicționar contextual de termeni traductologici. Franceză-română**, apărută la Editura Universității de Vest, nu poate fi decât binevenită, reprezentând un moment de remarcă în contextul dezvoltării traductologiei[1].

După cum anunță coordonatoarea în *Cuvânt înainte*, alte două lucrări dedicate terminologiei acestei științe au precedat apariția dicționarului. Astfel, acesta continuă încercarea de a aduce pe teren românesc conceptele cu care lucrează traductologia.

În aceeași secvență, *Cuvânt înainte*, coordonatoarea este cea care ne introduce în universul noii lucrări și ne avertizează asupra necesității ei, asupra intenției, surselor, dificultăților întâmpinate, asupra conținutului și asupra modului de organizare a materialului.

Pe lângă aceste aspecte, tot aici, coordonatoarea face cunoscut publicul-țintă al acestei lucrări. Conform viziunii celor care l-au conceput, acest dicționar se vrea un instrument de lucru util în primul rând studenților, traductologilor, dar și altor persoane interesate de actul traducerii.

Am putea fi tentați să întrebăm: „De ce încă un dicționar?” Dar trebuie să remarcăm, lucrarea de față nu intenționează să-și organizeze conținutul în maniera tipică unui dicționar explicativ. Există, desigur, un inventar de termeni, însă autoarele nu dau definiții pentru acești termeni. Noutatea constă în faptul că termenii se definesc ei înșiși, prin ei înșiși sau mai exact prin diversele contexte alese de autoare pentru a ilustra fiecare termen. Se înțelege așadar justificarea determinantului *contextual* din titlu. Metoda aleasă permite astfel aducerea în fața celui care consultă dicționarul a unor cuvinte vii, a căror viață, deci mai mult decât existență, este demonstrată chiar de funcționarea lor într-un anumit context.

---

⁶⁹ "Investește în oameni!" doctorand bursier în "Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013"

Lucrarea reunește două componente ale aspectului avut în vedere: terminologia franceză și cea românească, după cum avertizează și subtitlul. Astfel, pentru că limbile vizate sunt franceza și româna, fiecare articol cuprinde un termen „vedetă”, cum îl numește coordonatoarea, în franceză, urmat de echivalentul lui în română. Secvența cea mai consistentă este reprezentată de contexte în limba franceză și în limba română, în care sensul termenului este completat, nuanțat. De cele mai multe ori, alegerea nu se rezumă la un context unic, semnificația putând fi astfel decelată cu mai multă exactitate, datorită perspectivelor diferite pe care le adaugă noul context în care vom regăsi termenul „vedetă”.

Pe alocuri însă, textul în română reprezintă de fapt doar traducerea textului în franceză. Această traducere nu este realizată de către autoare, fiind preluate texte din traduceri existente ale lucrării folosite pentru extragerea textului francez. În astfel de situații, cel care consultă dicționarul este privat de avantajul cu care se deprinsese de a compara viziunea din textul în franceză cu cea din textul românesc. Contextul românesc nu este altul decât cel franțuzesc, colorând parcă de fapt cu aceeași culoare în marginile aceluiși spațiu de existență a termenului. Situația demonstrează totuși un aspect benefic în ceea ce privește terminologia românească: îmbogățirea acesteia datorită preocupării permanente pentru traducerea unor lucrări de specialitate din limba franceză în română.

Sursele la care se apelează pentru alegerea contextelor sunt evidențiate într-o listă la finalul lucrării. Pentru că aceste surse sunt numeroase și variate, utile pe de o parte pentru a clarifica sensuri ale termenilor și pe de altă parte pentru a evidenția variate aspecte privitoare atât la procesul de traducere, cât și la rezultatele acestuia, lucrarea furnizează astfel și o importantă bibliografie pentru acest domeniu.

Este de remarcat atenția autoarelor pentru alegerea termenului „vedetă”, care poate fi un cuvânt sau poate fi o sintagmă. În foarte multe situații se notează și alți termeni cu care se află în relație de sinonimie sau variante în uz. Uneori de la un termen pornesc trimiteri către un altul, pentru ca cel care consultă dicționarul să poată sesiza uneori similitudinile, alteori diferențierile existente între termeni. Se țes astfel niște fire prin care termenii comunică, asigurând și coerența lucrării.

În privința modului de organizare, putem spune că acesta servește intenției dicționarului de a fi un instrument util și practic pentru oricine și-ar dori să îl consulte. Din această perspectivă, pe de o parte se poate observa de fiecare dată evidențierea termenului în discuție în cadrul citatului cu ajutorul caracterelor aldine, care desigur nu rămân fără efect asupra analizatorilor vizuali. Pe de altă parte, accesul la termeni este favorizat de existența în structura lucrării a unui index al termenilor mai întâi din franceză, urmați de cei din română, această opțiune facilitând, desigur, lucrul cu dicționarul.

Concluzii

Fără îndoială, există argumente în sprijinul afirmației că dicționarul se constituie într-un reper atât pentru cei implicați în actul de traducere, cât și pentru cei interesați de el. De aceea, așteptăm cu nerăbdare continuarea cercetării, nu numai din dorința de a regăsi noi termeni în paginile unei eventuale ediții viitoare, ci și din dorința de a clarifica situația unor termeni pentru care contextele românești se rezumă la traducerea textelor din lucrări în limba franceză.

Bibliografie

Țenchea, M., (Coordonator), *Dicționar contextual de termeni traductologici Franceză-Română*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2008.

MEDICINA VIITORULUI SI SĂNĂTATEA PUBLICĂ**FUTURE MEDICINE AND PUBLIC HEALTH****Daniela MOTOC****Facultatea de Medicină, Farmacie și Medicină Dentară
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad****Abstract**

“Stressology, Adaptology and Mental Health” , written by Sorin Riga, MD, PhD, DHc, and Dan Riga, MD, PhD, DHc, Directors of the Department of Stress Research and Prophylaxis, from “Al Obregia” Clinical Hospital of Psychiatry Bucharest, is a monograph of excellence in a growing field of great interest and represents a progress in the future medicine and personalized health. The book is a premiere performance in Romanian medicine, an asset for physicians, psychologists, psychotherapists, sociologists, specialists in mental and public health, for all those interested and involved in promoting healthy life patterns.

Cuvinte cheie: *lobalizarea stresului, medicina stresului, tulburari stress-dependente, daptare, capacitatea de a face față, tulburări de adaptare, ăntate mintală, sănătate publică, longevitate, terapii moderne anti-stres.*

Key words: *tress globalization, stress medicine, stress-related disorders, adaptation, coping, adjustment disorders, ental health, public health, longevity, modern anti-stress therapies.*

“Stressology, Adaptology and Mental Health” (1), published by Cartea Universitara Press, Bucharest, 2008, was written by Sorin Riga, MD, PhD, DHc, and Dan Riga, MD, PhD, DHc, Directors of the Department of Stress Research and Prophylaxis, from “Al Obregia” Clinical Hospital of Psychiatry, Bucharest. It is a monograph of excellence in a growing field of great interest, based on the authors experience and work in the stress and anti-aging medicine.

The first part, “Stressology” starts with presenting Hans Selye’s concepts about stress, adaptation and health. From a physiological and adaptive perspective, stress can be defined as the aggression by the environment on the human body, together with the specific adaptation mechanisms and nonspecific, neuro-endocrine ones, leading to increase the individual’s resistance and to prevent morphological and physiological abnormalities, which may generate pathological states. Under normal circumstances the psycho-neuro-endocrine systems permit the individual to react appropriately to stressors, allowing the adaptation to the conditions induced by the stressors. From a global and comprehensive perspective, stress encompasses the socio-psycho-medical dimension regarding the impact of stress in society, the relationship mental health – stress, the ontogenetic dimension and the field of prevention/therapy. The book presents relevant data regarding the international progress in stressology, as well as aspects of the advanced Romanian researches, both in stress and anti-aging medicine. The authors scientific contribution in the area of psychopharmacotherapy of stress and adaptation is impressive and well recognized internationally. The recent brain researches - at macromolecular, metabolic, subcellular, cellular and tissual levels, through advanced neuro-scientific techniques – are the background for the concepts, innovations and anti-stress therapies, as well as of improved adaptation and longevity, areas well presented by the authors. The phenomenon of stress is evaluated from various perspectives: the stressors, stress responses, the psychiatric and psychosomatic stress-dependent disorders. Numerous scales, questionnaires and clinical algorithms, useful in stress research, are discussed in stress diagnosis and evaluation, in both medical practice and in health systems services. Acute and chronic stress-related disorders are connected with clinical descriptions and guidelines of international

classifications (ICD-10, WHO, Geneva, 1992 and DSM-IV-TR, APA, Washington, DC, 2000). In the end of this section, the authors analyze psychosomatic disorders and medicine.

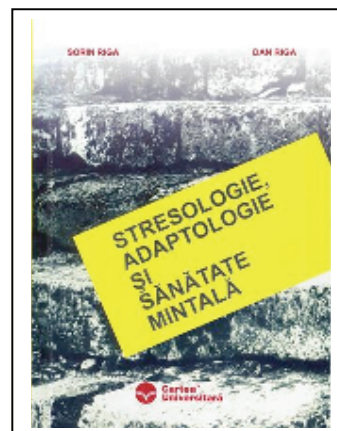
The second part of the monograph, “Adaptology” reviews the binomial relationship distress – eustress, homeostatic concepts, and adaptation mechanisms, to formulate growth strategies of the bio-psycho-social resistance and the individual’s capability to adapt. It also presents allostasis, vitality and vulnerability of human being. The General Adaptation Syndrome and its pathology, the individual’s ability to cope (coping/anti-stress mechanisms), the behavior with its typology and abnormalities are aspects approached with the most recent information in the field, filtered through the authors’ vast knowledge and experience. Their original contribution, the entropic cascade (distress – impairment – aging – polyopathy) is the foundation for a new paradigm in medicine – both prophylactic and therapeutic, leading to new perspectives in lifestyle, health and longevity management. The authors have valuable researches and results in oxidative stress, diseases of the free radicals, senescence: anti-stress, anti-impairment and anti-aging therapy (Antagonic-Stress®).

Last part, “Mental Health”, presents aspects of mental health policies, their institutionalization and organization at national and international levels, through specialized structures. The concept of mental health is defined and analyzed in an integrative and dynamic vision, as part of the “health-mental health” binomial, as expression of the quality of individual life and quality of the society at economic, administrative and social planes. In the chapter on health and longevity management, the authors offer solutions, elaborating pro-health and pro-longevity strategies, ways for the individual to optimize his/her relationship with himself/herself and with the outside world (physical and psychical activation and rebuilding, emotional- cognitive-volitive-behavioral therapy, learning healthy lifestyles, anti-stress and anti-aging programmes).

The book is a premiere performance in Romanian medicine, a reference work in the field, from theoretical, fundamental, experimental to applied clinical perspectives and medical sociology. In a concise, impressive and very well structured presentation, with an actual bibliography for each chapter, the authors offer new concepts and strategies, modern studies in depth, of great use in teaching and research, as well as numerous diagnostic and therapeutic tools, useful in medical practice. Therefore, drs. Riga’s contribution represents a progress in the future medicine and personalized health. This monograph is an asset for physicians, psychologists, psychotherapists, sociologists, specialists in mental and public health, for all those interested and involved in promoting healthy life patterns.

Bibliografie

I. Sorin Riga, Dan Riga, *Stressology, Adaptology and Mental Health*, Cartea Universitara Press, Bucharest, 2008 (Sorin Riga, Dan Riga, *Stresologie, adaptologie și sănătate mintală*, Ed. Cartea Universitară, București, 2008).

III. INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Aspecte generale

Revista „**Studii de Știință și Cultură**”, editată de **Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**, apare trimestrial (în data de 25 a lunilor: martie, iunie, septembrie, decembrie). Revista este evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, și clasificată în categoria **B+**, **cod CNCISIS 664** este indexată în Baza de Date Internațională (BDI) CEEOL (www. Ceeol.com) din Frankfurt Germania și EBSCO Publishing (www. ebscohort.com) din Statele Unite ale Americi conform contractelor încheiate.

Începând cu anul 2008, Revista „**Studii de Știință și Cultură**”, publică numai articole de cercetare științifică de factură umanistă, în conformitate cu domeniul științific Arts& Humanities Citation Index (A&HCI) al Institutului pentru Știința Informării (ISI) din Philadelphia – SUA, unde este monitorizată pentru a fi evaluată în vederea includerii în baza de date – domeniul științific Arts & Humanities Journal List.

Structura revistei cuprinde: Științe umaniste - multidisciplinaritate; Literatură; Limbă și lingvistică; Artă; Religie; Educație și cercetare educațională; Recenzii. Pentru aprofundarea conținutului științific, vom realiza trimestrial, **numere tematice**.

Calitatea de autor

Calitatea de autor trebuie să se bazeze pe o contribuție substanțială la:

- a) Concepția și proiectarea articolului, sau achiziția, analiza și interpretarea datelor;
- b) Schițarea articolului și revizia critică a acestuia pentru realizarea unui conținut intelectual important;
- c) Aprobarea finală a versiunii care urmează să fie publicată.

Toate condițiile (a), (b) și (c) trebuie îndeplinite de fiecare autor. Participarea doar în scopul obținerii de fonduri sau pentru colectarea de date nu justifică calitatea de autor. De asemenea, fiecare autor trebuie să își asume responsabilitatea pentru articol în mod public.

Prezentarea manuscrisului

Prin apariția unei lucrări în revistă, dreptul de autor se trece asupra revistei și ca atare lucrarea nu mai poate fi trimisă spre publicare, integral sau parțial, unei alte reviste, decât cu acordul Colegiului de redacție. De asemenea, revista nu publică lucrări apărute în alte reviste din țară sau străinătate.

Textul articolului va fi redactat în limba română sau engleză, cu un rezumat în limba engleză (de zece rânduri) ca document WORD 97, WINDOWS 98 sau variante ulterioare, cu o dimensiune de maximum 12 pagini, inclusiv desenele, tabelele și bibliografia cu Font Times New Roman, la un rând. De asemenea, titlul lucrării și cuvintele-cheie, vor fi redactate în limba română și în limba engleză.

Manuscrisul va cuprinde:

- titlul, cu dimensiunea 18, aldine, centrat;
- prenumele și numele complet al autorilor, locul (locurile) de muncă (cu denumirea completă nu prescurtat), adresa (adresele) locului (locurilor) de muncă și e-mailul persoanei de contact, cu dimensiunea literei 12, aldin, centrat;
- rezumatul în limba engleză, maximum 10 rânduri, dimensiunea literei 12, italic, justify; în cazul când textul este scris integral în limba engleză, rezumatul va fi redactat în limba engleză și română;
- cuvinte cheie, maximum 5, dimensiunea literei 12, italic, centrat;

- textul articolului cu dimensiunea literei de 12;
- bibliografia, obligatorie pentru orice articol, se scrie conform regulilor impuse de Standardul internațional ISO 7144/1986 intitulat „Documentation-presentation of theses and similar documents”, în ordinea citării, notat în text prin paranteze drepte [...] Pentru articolele citate din reviste de specialitate se prezintă numele și inițiala prenumelui tuturor autorilor cu majuscule, revista / volumul, numărul de ordine al periodicului, anul apariției și pagina precedată de litera p.; citarea cărților se face similar la numele autorilor urmând titlul cărții, ediția, editura, localitatea, anul apariției, numărul paginii precedat de litera p. ș.a.m.d.

- pentru referințele documentelor de pe internet se citează autorii, instituția, denumirea (titlul) documentului, adresa URL, data consultării.

Tabelele și diagramele, figurile sau alte desene vor fi inserate în text la locul potrivit, numerotate, și vor avea o rezoluție cât mai bună pentru a nu împieta asupra calității materialului.

Structura articolului ce prezintă rezultate ale unor cercetări experimentale va urmări standardele internaționale, conform acronimului IMRAD (introducere, metode și materiale, rezultate și discuții), la care se adaugă concluziile.

Articolele de orice altă natură vor fi alcătuite din introducere, corpul lucrării și concluzii, corpul lucrării putând fi organizat după dorința autorului (lor).

Notele reprezintă o parte a bibliografiei și vor fi introduse în cadrul acesteia la sfârșitul lucrării, în ordinea citării, după bibliografia generală.

Manuscrisele se trimit, pe cale electronică la adresa vasileman@revista-studii-uvvg.ro, sau pe suport electronic și listat, la sediul redacției: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Articolele științifice sunt supuse procesului de recenzare PEER REVIEW "in orb".

Numărul de recenzori pentru evaluarea unui articol este de 2, iar timpul de recenzare este de 30 de zile. Autorii primesc de la recenzori unul din următoarele răspunsuri:

- articol acceptat;
- articol acceptat cu modificări;
- articol respins.

Referenții științifici vor urmări, la fiecare articol, în propunerea pentru publicare: actualitatea temei; aprofundarea ideilor științifice; credibilitatea autorului și ce aduce nou în domeniu.

Autorii sunt rugați ca odată cu articolul să transmită și CV, o listă cu principalele publicații și o fotografie tip portret.

Alte informații: telefon

- 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobil: 0724- 039978

- E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Persoană de contact: prof. VASILE MAN

NOTĂ

Revista trimestrială „Studii de Știință și Cultură”, nr. 2 (17) iunie 2009 are ca temă: Tudor Arghezi – **Un mare poet al secolului XX – trimiterea lucrărilor pentru acest număr al revistei se va face până la data de 15 mai 2009.**

GENERAL CONSIDERATIONS

The review „**Studies of Science and Culture**” published by the Western University “Vasile Goldis” of Arad – Romania is issued quarterly (on every 25 of March, June September and December).

The “**Studies of Science and Culture**” review is evaluated by the National Council of Scientific Research in Higher Education of Romania, category B+. The review is indexed into the International Data Base CEEOL ([www. Ceeol.com](http://www.Ceeol.com)) from Francfurt Germany and EBSCO Publishing (www. ebscohort.com) from the United States according to the agreements closed.

Starting with 2008, The review „**Studies of Science and Culture**” publishes only scientific research articles in the field of humanities, according to the scientific research field Arts & Humanities Citation Index (A&HCI) of the Institute for Science Information (ISI) from Philadelphia- USA, where it is evaluated in order to be included into the data base – scientific field Arts & Humanities Journal List.

The structure of the review comprises: Humanist Sciences- multidisciplinary; Literature; Language and Linguistics; Arts; Religion; Education and Educational Research; Reviews. In order to realise a thorough study of the scientific contents we are also publishing quarterly **thematic issues**.

Authorship

The authorship must be based on substantial contribution to:

- a) Structuring and writing the article, or acquisition, analysis and interpretation of data;
- b) Article drafting and critical revision to achieve a highly intellectual content;
- c) Final approval of the version to be published.

All conditions in (a), (b), and (c) must be fulfilled by each author. To participate only for the purpose of obtaining funds or data collection does not justify the authorship. Also each author is required to assume public responsibility for the article.

Manuscript on Presentation

Copyright of the article belongs to the review and cannot be sent partially to be published by other reviews without the approval of the editorial staff. The review does not publish articles issued by other national or international reviews.

The text of the article will be written in Romanian or English with a summary of ten lines in English as Word 97, Windows 98 document or further alternatives, maximum of twelve pages, including drawings, tables and bibliography in Times New Roman Font, single spacing. The title of the article and the key words will be written both in Romanian and English.

The manuscript will consist of:

- title, Font 18 **Aldine**, centered;
- first name and surname of the authors, place(s) of work in full name, (do not abbreviate the address), address (es), and the e-mail of the contact person, Font 16, **Aldine**, centered.
- summary in English maximum ten lines, Font 14 Italic justified; in the case that the text is written entirely in English the summary will be written in both English and Romanian
- key words, maximum 5, Font 14, italic, centered;
- the text of the article font 12;
- bibliography, is compulsory for each article and is written according to the rules set-up by International Standard ISO 7144/1986 entitled “Documentation-presentation of theses and similar documents”, in order of quoting, marked in the text by brackets[...] For the articles quoted from specialized reviews are necessary the followings: the surname and initial of first name of the authors are written with capital letters, review/volume, number of issue, publishing year and page preceded by the letter “p”; the quoting of books is done in the same way, the name of authors being followed by the title of the book, publishing house, place and year of issue, number of page preceded by the letter “p” etc.

- for references regarding Internet documents it is required to write the name of authors, institution, title of the document, URL address and day of access.

Tables and diagrams, figures and other drawings will be inserted in the text at the right place, also numbered and will have a better resolution in order not to diminish the quality of the material.

The structure of the article that presents results of some experimental researches will follow international standards according to IMRAD acronym (introduction, methods and materials results and discussions), and it ends with conclusions. Articles of any other nature will consist of introduction body of the paper and conclusions, the body of the paper being organized according to the author's wishes. The notes represent a part of the bibliography and will be introduced within it at the end of the article in the order of quoting citation after the general bibliography. The articles will be sent by e-mail to vasileman@revista-studii-uvvg.ro, or on electronic suport and printed at the editorial staff office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

This Journal can be cited by the name of: Studii Șt. Cult.

The scientific articles are submitted to reviewing process PEER REVIEW "in orb".

The number of reviewers for article evaluation is two and the reviewing time is thirty days.

The authors receive from the reviewers one of the following answers:

- Article accepted;
- Article accepted with atterations changes;
- Article rejected.

The Scientific Reviewers will check, for each article, in their recommendation for publishing: the theme present interest; development of scientific ideas; author's credibility and originality.

The deadline for the submission of the articles for number 2(13), June 2008 is May 5 2008. The authors are asked to send a C.V, a list of publications and a small size photo.

Further information: telephone

- 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobile: 0724- 039978

- E-mail: vasileman@revista-studii-uvvg.ro

Contact person: VASILE MAN, teacher

NOTE

The “**Studies of Science and Culture**” Quarterly review, number 2 (17) June 2009 has the topic: Tudor Arghezi – A Great poet of the twentieth century. The papers for this number of the review are welcomed no later than the 15th of May 2009.

UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” din ARAD**WESTERN UNIVERSITY „VASILE GOLDIS” OF ARAD****„STUDII DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ”****ANUL V, NR.1 (16), martie 2009****„STUDIES OF SCIENCE AND CULTURE”****5TH YEAR, NO.1 (16), March 2009****TEMA: Traductologie****THEME: Translation Theory****C U P R I N S / S U M M A R Y****I. TRADUCTOLOGIE/ TRANSLATION THEORY****Aurel ARDELEAN, George-Ciprian PRIBAC – Aspecte ale traducerii unui text științific din domeniul biologiei/Aspects of Translating a Scientific Text in the Field of Biology 3****Åsa APELKVIST (Suedia) – Traducere – egal trădare? O discuție asupra dramei suedeze Demoni și transpunerea ei în română/ Does Translation Equal Betrayal? A Discussion on Swedish Drama and its Rendition into Romanian 6****Toshiyuki SADANOBU (Japonia) – Metamorphosis in Japanese Mangle and our Daily Communication/ Metamorfoza în mangle japoneză și comunicația cotidiană 16****Ștefan GENCĂRĂU – Übersetzen als subtypologische Instanz eines idiomatischen Textes/ Traducerea ca instanță subtipologică a unui text idiomatice 26****Vanda STAN – 2009 Anul traducerii de mare acuratețe – Arta traducerii/ 2009 The Year of Highly Accurate Translation - The Art of Translating 39****Fujinami FUMIKO (Japonia) – Textfunktion und Eigennamen in Japanischer Übersetzung – Zeitschrift und schöne Literatur im Kontrast/ Funcția textului și numele propriu în traducerea japoneză – Revista și literatura în contrast 42****Narcisa ȚIRBAN - A prompt critical response – reviews published shortly after the romanian translation of fowles’s novels / O reacție critică promptă – recenzii publicate la scurt timp după traducerea în limba română a romanelor lui Fowles 49****Eldina NASUFI (Albania) – Câteva conspirații cu privire la locul textului/ A Few Conspiracies Regarding the Place of the Text 54**

Oana MOLDOVEAN (Belgia) – **Multilingvismul – una dintre marile provocări ale Uniunii Europene/ Multilingualism – One of the Great Challenges of the European Union** 60

Ilona MATHÉ (Ungaria), Katalin Eva MATHÉ – **Traducere și interpretare în comunicarea de afaceri – rolul diferențelor culturale/ Translation and Interpretation in Business Communication – The Role of Cultural Differences** 64

Nicolae IUGA – **Andrei Șaguna despre traducerea Bibliei/ Andrei Șaguna on Translating the Bible** 75

Rodica FRENȚIU – **Traducerea: posibilități și limite. Problematika transferului cultural în traducerile literare din limba japoneză/ Translation: Possibilities and Limitations. The Problematic of Literary Translations from Japanese** 80

Andreea SION – **Aspecte privind traducerile literare din limba japoneză/ Aspects Regarding Literary translations from Japanese** 86

Elena PETREA – **Traducerile din opera lui Victor Hugo ca vehicul al modernizării limbii literare în prima jumătate a sec. al XIX-lea/ Translations from the Works of Victor Hugo as a Means to Modernizing the Literary Language in the First Half of the 19th century** 93

Adrian NEGRU (Serbia) – **Globalization and Visual Arts/ Globalizarea și artele vizuale** 101

Marinela NICOARĂ – **Lumea și imaginea în portretul Sarei din opera lui John Fowles „Logodnica locotenentului francez” / The World and Image in the Portrait of Sarah from John Fowles’s Work “The French Lieutenant’s Woman”** 105

Yoshihiko IKEGAMI - **Haiku și limba japoneză /haiku and the japanese language** 109

Ioan Marius GREC – **Aspecte privind problema interpretării și traducerii ștampilelor militare/ Aspects Regarding the Issue of Interpreting and Translating Military Stamps** 111

Liliana VOICULESCU – **Le défi de traduire une identité: l'exemple de la littérature québécoise/ Provocarea traducerii unei identități: exemplul literaturii din Quebec/ The challenge of translating an identity: the Quebecois Literature** 118

Traian ALDEA – **Prima traducere a Bibliei într-o limbă barbară. Traducerea gotică a lui Ulfilas/ The First Translation of the Bible into a Barbarian Language. Ulfilas’s Gothic Translation** 123

Marinela COJOCARIU – **Interpretariat între practică și profesie/ Interpretation between Practice and Profession** 126

Sanda BERCE – **Jennifer Johnston and the Silent Voices of the Novel/ Jennifer Johnson și vocile tăcute ale romanului** 134

Codruța Mirela STĂNIȘOARĂ – **Childe Harold's și Conrad în traduceri și în viziune comparatistă/ Childe Harold’s Pilgrimage and Conrad in view of Translations and of a Comparative Approach** 143

Oana Aurelia GENCĂRĂU – Traduire l’infinitif/ Traducerea infinitivului	146
Eugen GAGEA – Vasile Goldiș, Personality of the National and European Culture/ Vasile Goldiș, personalitate a culturii naționale și europene	152
Claudia PISOSCHI - Redarea în traducere a valorii elementelor de deixis social/The value of social deixis markers in translation	155
Speranța MILANCOVICI – Traducerea, sau despre întâlnirea artei cu știința/ Translation, or the Encounter between Art and Science	164
Mihaela TOADER – Traducerea și interpretarea de conferință, profesii ale medierii lingvistice și culturale/ Translation and Conference Interpretation, Professions of Linguistic and Cultural Mediation	170
Ana STAN – T.S. Eliot – The Waste Land – câteva probleme de traducere în limba română/ T.S. Eliot – The Waste Land – A Few Issues Regarding its Translation into the Romanian Language	175
Melania DUMA – Despre termeni „cu greutate” în gramatica generativă. Posibile alternative traductologice/ Of “Heavy” Terms in Generative Grammar. Possible Translational Alternatives	179
Felicia Alina ROMAN, Maftciu Regis ROMAN – Psihologia interpretării hermeneutice și pragmatice/ The Psychology of Hermeneutic and Pragmatic Interpretation	184
II. MISCELLANEA	
Marțian IOVAN – Dreptatea prin prisma raportului dintre individ și societate/ Justice from the Perspective of the Individual/Society Relation	192
Petru Aurel DARĂU – Cultura, socialul, psihicul și trebuințele alimentare/ Culture, Society, Psychology and Food Necessities	199
ACORD DE COLABORARE între Instituțiile de Învățământ Superior din regiunea Tübingen/Hohenheim și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad	203
III. RECENZII/ REVIEWS	
Francisc SCHNEIDER – Locul științei și învățământului românesc în lume/ The Place of Science and Education in the World	209
Vasile MAN – Un îndreptar al moravurilor societății românești actuale/ A Guidelin of Morals in Today’s Romanian Society	211
Manuela ANGHEL - Dicționar contextual de termeni traductologici Franceză-română,/ Contextual Dictionari of Translation-related Terms. French-Romanian	213
Daniela MOTOC - Medicina viitorului și sănătatea publică	215
III. INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI/ INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	217

Număr coordonat de/ Issue coordinated by
Prof. Vasile MAN
Conf.dr. Ștefan GENCĂRĂU
Lector dr. Rodica FRENȚIU

ABONAMENTE

La Revista Studii de Știință și Cultură pe anul 2009

Prețul Revistei Studii de Știință și Cultură este de 35 lei/buc., iar abonamentele pentru anul 2009 beneficiază de reducere 25%.

Prețurile abonamentelor anuale pentru România sunt de 104 lei/an, 4 numere.

Cititorii din țară pot opta pentru abonamente în lei, astfel:

-expediind banii în contul Universității de Vest, „Vasile Goldiș” din Arad, deschis la B.C.R. Arad,

RO34RNCB0015028152520236 pentru RON

- cu plata în numerar, la Casieria Universității de Vest, „Vasile Goldiș” Arad, B-dul Revoluției Nr.94-96,

Program: Luni-Joi orele 8-11 și 13- 15,30

Vineri orele 8 - 9 și 11-12,30

Prețurile abonamentelor anuale pentru cititorii din străinătate sunt de 25 euro/an, sau 33 usd/an, 4 numere.

Cititorii din străinătate pot opta pentru abonament, astfel:

-expediind banii în conturile Universității de Vest, „Vasile Goldiș” din Arad, deschise la B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pentru EURO

RO77RNCB0015028152520238 pentru USD

ATENȚIE: Trimiteți pe adresa www.revista-studii-uvvg.ro un e-mail de notificare de plată, în care să ne comunicați și adresa de expediție pentru abonamentul plătit.

Informații suplimentare privind efectuarea abonamentelor se pot obține la tel.0257/284737, Adam Eugenia.

2009 Subscriptions for the review “Studies of Science and Culture”

Subscriptions:

The price of the review “Studies of Science and Culture” is of 35 lei/issue and the subscribers for 2009 are entitled to a 25% discount.

The price of the yearly subscription for Romania is 104 lei/year, 4 issues.

Readers resident in Romania have the following payment options:

- bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R. Arad,

RO34RNCB0015028152520236 in lei

- cash payment at „Vasile Goldiș” Western University Pay Office Revoluției Avenue Nr.94-96,

Schedule: Monday - Thursday between 8-11 and 13-15,30

Friday between 8-9 și 11-12,30

The price of the yearly subscription for readers resident outside Romania are 25 euro/year, or 33 usd/year, 4 issues.

Readers non resident in Romania may send the money through bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 in EURO

RO77RNCB0015028152520238 in USD

Subscribers are asked to send to the address www.revista-studii-uvvg.ro a payment notification email in which to inform us of the shipping address for the paid subscription.

Additional information regarding subscriptions can be obtained at tel.0257/284737, Adam Eugenia.